

İÇİNDEKİLER TABLOSU / CONTENTS

THE ROLE OF ENTERPRISE RESOURCES PLANNING (ERP) IN REDUCING ENTERPRISE COST AND IMPROVING THE QUALITY "AN APPLIED STUDY ON THE SYRIAN FOOD COMPANIES" Mohammad Al-kachroum phd. Riyad Mnla Mohammad phd. Sandra Al- Azwar.....	2
HALKIN TOPLUM DESTEKLİ POLİSLİK HİZMETLERİNE YÖNELİK ALGILAMALARI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ Doç. Dr. Mehmet MARANGOZ&Arş. Gör. Hale ÇELİKKAN Arş. Gör. Çağla YAVUZ	23
PARA POLİTİKASINDA ŞEFFAFLIK UYGULAMALARI: ÇEŞİTLİ ÜLKE ve TÜRKİYE DENEYİMLERİ Transparency Practices in Monetary Policy: The Experiences in Various Countries and Turkey Öğr. Grv. Banu DEMİRHAN& Doç. Dr. Erdal DEMİRHAN	42
TÜRKİYE’DE UYGULANAN DÖVİZ KURU SİSTEMLERİNİN DIŞ TİCARET İLE İLİŞKİSİ The Relationship Between Exchange Rate Systems in Turkey and Foreign Trade Yrd. Doç. Dr. C. Erdem HEPAKTAN&Arş. Gör. Serkan ÇINAR Özlem DÜNDAR	62
HEMŞİRELERDE KURUM VE YÖNETİMİN ETKİSİNE BAĞLI OLARAK YAŞANAN MOBBİNG DAVRANIŞLARI Yrd. Doç. Dr. Hatice KARAKUŞ	83
TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET-SANAYİ ÜRETİM İNDEKSİ İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRILMASI (1990-2010) Öğr. Gör. Mustafa METE	103
KÜRESELLEŞEN DÜNYADA TURİZM SEKTÖRÜ: BİLGİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE REKABET GÜCÜ Öğr. Gör. Nurdan KUŞAT	114

**THE ROLE OF ENTERPRISE RESOURCES PLANNING (ERP)
IN REDUCING ENTERPRISE COST AND IMPROVING THE
QUALITY
"AN APPLIED STUDY ON THE SYRIAN FOOD COMPANIES"**

**Mohammad Al-kachroum phd. Riyad Mnlı Mohammad phd.
Sandra Al-Azwar***

Department of Business Administration, Faculty of Economics,
University of Aleppo
* Master Student (MS)

Abstract

Depending on the descriptive and analytical approach to address the issue, through the review and analysis of scientific references and periodicals related to it. We try by this study to know the effect between acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP) and the enterprise cost and quality , through delivering the questionnaire , unloading, analysis and interpretation of results. by the end of study we found the items of sample have good acquaintance in ERP concept , also their realization of ERP reflects on cost & quality in good level . in addition to There is a direct impact for acquaintance in ERP concept on quality & cost axis .

To achieve the research goal we designed questionnaire according to the research variables, and was distributed to the (111) food companies in Syria. Using the method of multiple regression of a package of statistical programs (SPSS.18.0).

Key words: ERP(Enterprise Resources Planning) –Improving- Cost-TQM.

Paper type: Research paper

1. Introduction

Information technology (IT) coupled with enterprise systems and electronic commerce (EC) have supported large-scale business transformations, and forced firms to change their structures and functionality as well as their business strategies. According to Davenport (1998) the most important development in the corporate use of IT has been the introduction of enterprise resource planning (ERP) systems. These systems allow a company to share common data and practices across the enterprise and produce and access information in a real-time environment. These systems are designed to solve the fragmentation of information in large business organizations, and integrate all information flows within a company.

The enterprise resource planning (ERP) system is an integrated set of programs that provides support for core organizational activities such as manufacturing and logistics, finance and accounting, sales and marketing, and

human resources. An ERP system helps the different parts of the organization share data and knowledge, reduce costs, and improve management of business processes.

The purpose of this article is to provide a high-level conceptual framework that will assist in understanding what ERP is and how to go about implementing it, and Readiness of Organizations To Applicate Enterprise Resources Planning, Applied to Food Companies in SYRIA.

2. The Importance of Research

The research derives its importance from the following:

2/1. *The scientific importance*: the importance of research stems from it being an important subject did not find sufficient attention by researchers in the Arab world, where the scarcity of studies on this subject.

2/2. *The practical importance*: it comes from the research results can help to create future view for company readiness to apply ERP system . In addition to the knowledge of ERP role in reducing enterprise cost and improving process quality.

3. The Research Objectives

3/1 – Identify ERP role in reducing enterprise cost.

3/2 – Identify ERP role in improving enterprise quality.

3/3 – Identify ERP role in improving enterprise control process.

3/4 – Highlight ERP concept and overview some food companies applied this system to know the importance of ERP and its role in the enterprise

3/5 – Ability to supply a base or integrated network that has the information in current time in punctual way for all departments whatever they far away or different their jobs .

4. The Search Problem

We can determine the search problem through answering the following questions :

4/1 – how much is the acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP) in the companies in the research sample?.

4/2 – what is the level of quality and cost in the companies In the research sample? .

4/3 – what is the effect of acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP) in reducing the Enterprise cost for companies in research sample ?

4/4 – what is the effect of acquaintance of Enterprise ResourcesPlanning (ERP) in improving level of enterprise quality for the companies in research sample ?

5. Research Hypothesis

5/1 – the acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP) doesn't affect significantly in reducing the enterprise cost .

5/2 – the acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP) doesn't affect significantly in improving the quality level in the enterprise .

5/3 – the perception level of employee did not differ in the companies in research sample for Enterprise Resources Planning (ERP) concept by differ their following personal characteristics : (sex , age , degree , experience) .

6. The Research Society and Sample

The research society included the food organizations in Syria. while the research sample was 60 food organization, which have been selected depending on the method of random facilitated sample.

7. Method of Collecting Data

By purpose of collecting the necessary data for this research, we designed a questionnaire and delivered 111 survey to employee and managers that is important to survey their view point in order to complete the research.

we have been using Likert scale consisting of five levels with all questions concerning the research variables, as follows:

Strongly agree - Agree – neutral- disagree – strongly disagree

8. Method of Data Analysis

The data were analyzed and the hypotheses were tested based on a set of statistical methods using the program (SPSS.18.0), like:

- 1- Alpha cronbach's coefficient
- 2- sample items distribution by number and percentage
- 3- Descriptive statistics (Average , deviation).
- 4- Method of simple Regression analysis
- 5 – Method of one - Variation analysis One - Way ANOVA.

9. Research Methodology

The research combine between theoretical study and practical study:

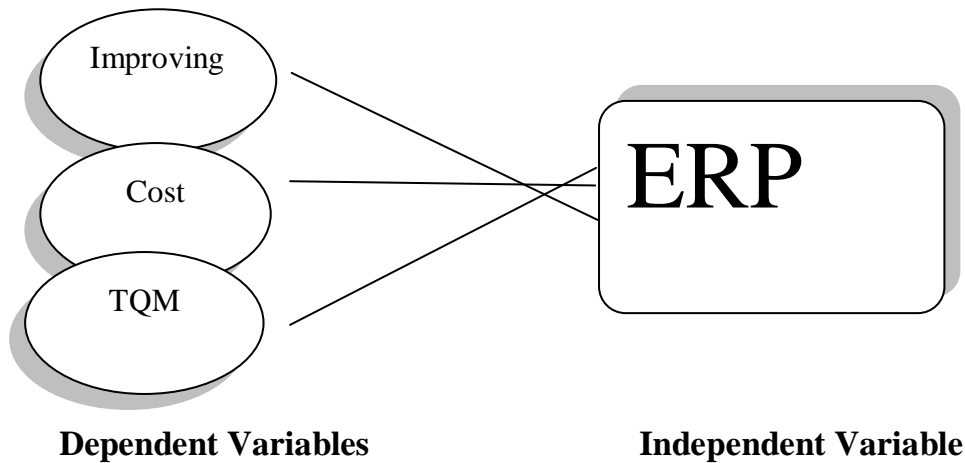
1.The theoretical study :Depending on the descriptive and analytical approach to address the issue, through the review and analysis of scientific references and periodicals related to it.

2.The practical study: it aim to know the effect between acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP) and the enterprise cost and quality ,

through delivering the questionnaire ,unloading, analysis and interpretation of results.

10 . The Search Model and Variables

Shown in Figure (1) below the search model and variables

1 . The Independent Variables

Enterprise Resources Planning (ERP) Enterprise resource planning software, or ERP, doesn't live up to its acronym. Forget about planning—it doesn't do much of that—and forget about resource, a throwaway term. But remember the enterprise part. This is ERP's true ambition. It attempts to integrate all departments and functions across a company onto a single computer system that can serve all those different departments' particular needs . That is a tall order, building a single software program that serves the needs of people in finance as well as it does the people in human resources and in the warehouse. Each of those departments typically has its own computer system optimized for the particular ways that the department does its work. But ERP combines them all together into a single, integrated software program that runs off a single database so that the various departments can more easily share information and communicate with each other That integrated approach can have a tremendous payback if companies install the software orrectly.

Take a customer order, for example. Typically, when a customer places an order, that order begins a mostly paper-based journey from in-basket to in-basket around the company, often being keyed and rekeyed into different departments' computer systems along the way. All that lounging around in baskets causes delays and lost orders, and all the keying into different computer systems invites errors.

Meanwhile, no one in the company truly knows what the status of the order is at any given point because there is no way for the finance department, for example, to get into the warehouse's computer system to see whether the item has been shipped. "You'll have to call the warehouse" is the familiar refrain heard by frustrated customers . ERP vanquishes the old standalone computer systems in finance, HR, manufacturing and the warehouse, and replaces them with a single unified software program divided into software modules that roughly approximate the old standalone systems. Finance, manufacturing and the warehouse all still get their own software, except now the software is linked together so that someone in finance can look into the warehouse software to see if an order has been shipped. Most vendors' ERP software is flexible enough that you can install some modules without buying the whole package. Many companies, for example, will just install an ERP finance or HR module and leave the rest of the functions for another day.

Enterprise Resource Planning (ERP) is not a new concept to organizations. The functions performed by ERP systems are essentially the same basic business functions that organizations have performed for decades. However, with advances in computerization and networking, computer-based ERP systems have only emerged in the last two decades. The use of computer-based ERP systems by companies of all sizes and functions contributes to their productivity (Glasgow 2002).

2. The Dependent Variables

IMPROVING: It means To raise to a more desirable or more excellent quality or condition; make better, to increase the productivity or value of asset and put to good use; use profitably . In addition to make beneficial additions or changes.

COST: It means An amount paid or required in payment for a purchase; a price ,the expenditure of something, such as time or labor, necessary for the attainment of a goal . In economic term it means the price paid or required for acquiring, producing, or maintaining something, usually measured in money, time, or energy; expense or expenditure; outlay and in trade it means the amount paid for a commodity by its seller . also it means what is paid for an activity in terms of effort or money or the time of delivery.

TQM: Total quality management or TQM is an integrative philosophy of management for continuously improving the quality of products and processes. It is used around the world.

TQM functions on the premise that the quality of products and processes is the responsibility of everyone who is involved with the creation or consumption of the products or services offered by an organization. In other words, TQM capitalizes on the involvement of management, workforce, suppliers, and even customers, in order to meet or exceed customer expectations. Considering the practices of TQM as discussed in six empirical studies,

identified the nine common TQM practices as cross-functional product design, process management, supplier quality management, customer involvement, information and feedback, committed leadership, strategic planning, cross-functional training, and employee involvement.

11. Literature Review

Many of literature about this subject Included several broad definitions of Enterprise Resources planning.

1-Enterprise Resources planning:

Many books and articles included many vast definitions from outer resources including :

1. ERP role in integrating process in enterprise wherein integration between high level administration and other sub-departments , also integration between sub-departments (marketing , human resources , production , finance , management information system) and other integration type .
2. ERP role in improving control process in enterprise through identifying the problems and feedback process then correcting mistakes and suggesting the alternatives so generating regular periodical reports for this goal .
3. ERP role in adjusting enterprise cost wherein working on cutting the job cost and involved resources cost , also working on reducing the process time cost so reducing effort.
4. ERP role in control
5. ERP role in improving total quality level so ERP system help to place quality standards so measuring the quality level then generating periodic reports about the company for different periods and working on supplying better service (for the agent – employee – other departments) .

An enterprise resource planning (ERP) system is an attempt to create an integrated product that manages the majority of operations in a company.

It is defined by Scott (2002) as: "a suite of integrated corporate wide software applications that drives manufacturing, financial, distribution, HR, and other business functions in a real time environment".

And Bidgoli, Hossein, (2004) defined as : " Enterprise resource planning (ERP) integrates internal and external management information across an entire organization, embracing finance/accounting, manufacturing, sales and service, customer relationship management, etc. ERP systems automate this activity with an integrated software application. Its purpose is to facilitate the flow of information between all business functions inside the boundaries of the organization and manage the connections to outside stakeholders"

Derek Slater(1999) introduced ERP as a software system that aims to serve as a backbone for your whole business.

It integrates key business and management processes to provide a sky level view of much of whats going on in your organization. ERP tracks company financials, human resources data and if applicable all the manufacturing information such as where you put your inventory and when it needs to be taken from the parts warehouse to the shop floor.

Kumar and van hillegersberg (2000) define ERP system as configurable information system packages that integrate information and information-based process within and across corporate financial area .

Thomas Wailgum (2011) considered ERP It attempts to integrate all departments and functions across a company onto a single computer system that can serve all those different departments' particular needs.

Dr. Bruce Zhang (2005) define ERP as "the acronym of Enterprise Resource Planning. ERP utilizes ERP software applications to improve the performance of organizations' resource planning, management control and operational control. ERP software is multi-module application software that integrates activities across functional departments, from product planning, parts purchasing, inventory control, product distribution, to order tracking. ERP software may include application modules for the finance, accounting and human resources aspects of a business."

PC magazine encyclopedia defined ERP as "An integrated information system that serves all departments within an enterprise. Evolving out of the manufacturing industry, ERP implies the use of packaged software rather than proprietary software written by or for one customer. ERP modules may be able to interface with an organization's own software with varying degrees of effort, and, depending on the software, ERP modules may be alterable via the vendor's proprietary tools as well as proprietary or standard programming languages."

2- Cost :

The cost of new ERP systems could range from \$50 million to \$500 million or more, depending on the size of the organization and the ERP systems selected (Davenport 1998).

On the other hand Owens-Corning, as a result of installing an ERP system, was expected to avoid an annual expense of \$35 million dollars in information system maintenance (White et al. 1997). Johnson (1998) stated that General Motors (GM) Corporation estimated savings of \$400 million a year after its information system was integrated. This included elimination.

Of 70% of the 1800 local information systems in GM's finance department alone.

Most companies using ERP systems calculate their ROI as a result of expected savings in inventory and other costs compared with the total cost of implementation.

ERP systems that performed effectively reduced the cost of production and shipping,

resulting in an average saving of \$1.5 million per year (Stedman 1999).

The cost savings included the fact that most companies that sought an ERP system had a need to replace some parts of their existing systems. Thus, some costs and conversion time (included in the calculations of ROI) would be incurred regardless of the fact that these companies choose to implement an ERP system or not Joachim (2002).

The ERP training costs are difficult to measure. None of the literature reviewed offered a method of estimating the employee training costs. This was partially because the amount of training required would be specific to the ERP system being used and the users' previous experience.

ERP employee training is without a doubt a necessity. In cases where a company must utilize consultants for the ERP system—whether for training employees or actually operating the ERP system—the company should expect to pay \$150–225 per hour for a consultant (Wheatley 2000). Therefore, training employees to perform tasks in order to reduce the need for a consultant is a must.

companies used their ERP systems to eliminate redundant data entry functions performed by their employees. enterprise could not quantify the amount of savings in human power that resulted from its ERP system, since it did not have a prior ERP system. But qualitatively speaking, it was believed that the ERP system for enterprise saved a great deal of labor time It also prevented extra and redundant work and made many tasks more efficient. other enterprise believed that the savings were definitely present in the departments that were fully utilizing the ERP system. Projections for this enterprise included a savings of approximately 30 hour of human power per week.

Adel M. Aladwani (2001)The cost minimization strategy should be developed in such a way that it affects both individual workers and influential groups. On the individual level, the ERP system has to minimize the perceived cost for each employee in order to create a positive adoption attitude.

3- Improving :

Ettlie (2000) focused research on the question of how we account for the differences in outcomes of adoption of new process technologies that are intended to improve organizational coordination and integration.

ERP systems could assist companies in many ways. For example, in a manufacturing setting, they produce reports to order supplies, to construct work schedules that improve the flow of products along the assembly line, and to record a precise bill of materials for products. These are only a few

applications of ERP in the manufacturing area within the broad context of the ERP systems which are applicable to many different industries and settings.

Companies identified significant benefits of their ERP system, along with improvements in efficiency compared with not using the system. The overall effectiveness of ERP systems however, were largely dependent upon how effectively and how completely the functions and activities were integrated, and how effectively and widely used the various ERP applications and features were.

Improvement strategies, such as ERP implementation, commonly involve change. Hence, responsiveness to internal customers is critical for an organization to avoid the difficulties associated with this change (Al-Mashari and Zairi, 2000; Aladwani, 1999; Aladwani, 1998).

Data quality :

A typical source of data quality problems is that the same data are stored and maintained in different systems. Vayghanet al. (2007) argue that normally large enterprises manage data at a local level (e.g. department or location), which results in the creation of “information silos” in where data are redundantly stored, managed, and processed. Thus, inconsistency often occurs. Mohania and Bhide (2008) claim that the information integration problem has become the biggest pain point for enterprises today.

According to Mohania and Bhide, the growth of organizations invariably leads to the creation of multiple isolated data sources that are disconnected from each other, leading to reduced efficiency. In this context, enterprise resource planning (ERP) systems have been promoted as a panacea for dealing with lack of data integration by replacing inadequately coordinated legacy systems (Davenport, 1998; Knolmayer and Rothlin, 2006).

However implementing an ERP system into an organization is often a difficult task, and often such projects do not produce the expected benefits (Davenport, 2000; Ragowsky Umble and Somers 2002 et al., 2003; Liang et al., 2007). In this context, it has often been argued that the quality of data/information is a major determinant of ERP success (Vosburg and Kumar 2001 et al., 2004; Huang et al., 2004; Zhang et al., 2005; Gattiker and Goodhue, 2005). Yusuf In fact, it has been suggested that data problems get intensified when ERP systems are used, because the ERP modules are intricately linked to each other, for which reason poor quality data input in one module may negatively affect the functioning of other modules (Park and Kusiak, 2005; Lall and Teyarachakul, 2006).

Since it is essential for the success of an ERP project that the data required can be found in the ERP system and that these data are of adequate quality, there is a need for continuously evaluating the ERP data, both during implementation and when using the ERP system. However, in relevant literature there is no agreement on the relevant data quality dimensions, for

which reason the basis for conducting data quality evaluations is unclear. To provide some clarification of this topic, this paper answers the two important questions:

1-What are the most relevant dimensions for assessing ERP data quality?

2-What are the causal relationships between these data quality dimensions?

To answer the questions in focus, the paper proposes a classification model for ERP system data quality and analyses the relationships between the defined categories of data quality dimensions. The validity of the classification model and the relationships between categories of data quality dimensions are investigated in three case studies.

Besides being relevant in an ERP system context, the contribution of this paper may also be applicable for the evaluation of data quality in other types of information systems.

However, to avoid additional complexity this discussion is not included in the paper. The remainder of the paper is structured as follows: in Section 2, the characteristics of ERP data and concepts of data quality are investigated. Next, in Section 3, based on a discussion of relevant literature, a classification model of ERP system data is proposed. In Section 4, three case studies are presented and subjected to the proposed classification model. The paper ends with conclusions in Section 5.

12. Previous Studies

12.1. Study (2005, Kees Boersma and Sytze Kingma)

ERP is an enterprise system that offers, to a certain extent, standard business solutions.

This standardization is reinforced by two processes: ERP systems are generally implemented by intermediary IT organizations, mediating between the development of ERP-standard software packages and specific business domains of application; and ERP systems integrate complex networks of production divisions, suppliers and customers.

ERP itself is presented as problematic, laying heavy burdens on organizations – ERP is a demanding technology. While in some cases recognizing the mutual shaping of technology and organization, research into ERP mainly addresses the economic-technological rationality of ERP (i.e. matters of effectiveness and efficiency). We want to supplement and complement this perspective with a cultural approach. How do individuals in organizations define and experience ERP-standards? How and to what extent are management and working positions redefined in the process of developing and implementing ERP? In the paper, we highlight three perspectives from which ERP systems can be experienced, defined and analyzed. These perspectives

are specified as the “constitution” of ERP, ERP as a “condition” of organizations, and the (unintended) “consequences” of ERP.

in defining ERP from the actor’s point of view, three different but mutually related perspectives should be taken into account. These perspectives include the constitution of ERP (stressing processes of signification and the redefinition of work), ERP as a condition of organizations (stressing the virtualization of organizations and normative prescriptions of ERP) and the intended as well as unintended consequences of ERP (stressing the globalization of organizations and power relations). In the interaction between these three dimensions of ERP we may find the cultural forces shaping this technology

12.2. Study (2004 , Ching-Chow Yang , Wen-Tsaan Lin, Ming-Yi Lin and Jui-Tang Huang)

A complete set of ERP countermeasures and a performance analysis model are required for the high-level management to comply during the process of implementing ERP. The high-level management needs to be active in dominating the whole project and holds review meetings on a regular basis to increase the overall efficiency of the plan.

Consulting companies play an important part in introducing ERP. The enterprise and the consulting company ought to make a flow plan at the beginning of introduction. After that, both parties should discuss the problems encountered regularly to improve or solve the potential difficulties during the process.

Customization of the module provided by the system supplier is required to cope with the demand of the enterprise, enhance the practicability of the system and to reduce the costs required for resources to be invested.

Organization flow reengineering in an enterprise has to be based on the management capability, objectives and philosophy of the enterprise in addition to the suggestions provided by the consulting company. If a system is introduced without any justifiable reason, it is counted as a waste without any operational effect.

After ERP is put into practice, the objective should not be merely confined to a computerized operation flow. Instead, the overall effects of ERP ought to be fully developed and applied to the operation.

12.3. Study (2007 , Amany R. Elbanna)

The study argues that the institutionalized marginalization of some business units within the organization created a highly political and largely dis-integrated social context for the ERP implementation, which contrasts with the system logic of integration, transparency, and coordination.

It reveals that this organizational practice of dis-integration can be reproduced and inscribed in the implemented ERP system, thereby hindering the realization of its integration capability.

The study introduces a novel critical framework based on ANT and the concept of organizational othering. In doing so, it responds to the call to broaden the critical information systems research agenda beyond the traditional critical discourse based on Habermas . The incorporation of non-humans (such as buildings, consulting reports, systems configuration) as actors in the organizational politics and the revealing of their role in the conflict and its resolution adds a new dimension to the research on the political aspects of information systems. This contributes to and enriches the ongoing discussion on the politics of IS implementation .

The findings of the study suggests that implementing an integrated packaged software requires achieving some sort of social integration in order to keep all actors involved committed to the implementation. This social integration could be achieved through delicate transitional translation processes of the involved social actors and managerial acceptance that this might not lead to achieving the package-prescribed integration, but rather to a version of the enterprise integration that is socially acceptable and supported by the ERP system.

12.4. Study (2010 , Andrejs Tambovcevs)

The objective of the study is to investigate, analyze and systematize the factors that influence implementation of the ERP system in the construction company in Latvia and benefits and barriers of ERP system implementation.

The study argues that ERP systems are an increasingly important source of organizational change with major implications for the organization and management of work. Potential benefits include drastic declines in inventory, reduction in working capital, abundant information about what customer wants and needs, along with the ability to view and manage the extended enterprise of customers, suppliers, and alliances as an integrated whole. Common problems associated with cost over-runs, technical problems and inadequate training and documentation are well known. Less well known are the longer term and more profound implication for the organization work, the size and shape of the organization, the dynamic of power and control in the organization and the skills used by employees and needed by the organization post-ERP.

Analyzing the difficulties reported by the responding personnel, this study categorizes the problems into economic, technical, organizational, and social issues.

In particular, this study suggests that the most significant difficulties experienced by the organizations are as follows:

- social problems connected with the knowledge, education, and attitudes of all stakeholders involved in the ERP system project within the company.
- high costs connected with ERP system implementation.
- organizational problems connected with planning activities of ERP system implementation, such as goal setting and the assessment of a company's condition.

On the basis of this study's results, we can formulate some recommendations for ERP system adopters.

First, the implementers should pay special attention to the organizational and initial phase of the ERP system project. At this stage, the implementers should assess organizational readiness for the ERP system project and the availability of sufficient financial resources for the project. Furthermore, once the decision about the project is made, the adopters ought to ensure that the ERP system project is a business-driven initiative, which should be reflected in the definition of appropriate project goals. The assessment of the project feasibility should also consider the human resources needed for the ERP system implementation. The organization must assess the capabilities of the available people, their knowledge, and education. This case study only describes some aspects of factors that influenced ERP implementation in the construction enterprise in Latvia.

13. The Results of Statistical Analysis and Hypothesis Testing

1- Trustworthy and stability of measurements test:

Table No (1) Alpha cronbach's modules for study variables

Number number of phrases	Alpha cronbach's modules	Variable
9	.943	acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP)
4	.690	Cost
8	.753	Quality

The questionnaire veracious verified by arbitration. The standard were formed by many former researchers view point and it presented to specialized arbiters in business administration. The questionnaire stability verified by using internal harmony modulus Alpha Cronbach's, in order to be stable, the measurement should be no less than the low level for the value of the modulus in this test about (.60) . the results presented below in the table NO (1) shows the alpha cronbach's modules bigger than (.60) , so we can say that all modules used in the research is internal stable for it's phrases.

2- Describing sample characteristics:

Table NO (2) distribution of sample items by demographic variables

Percentage %	frequency	detail	Variable
79.3	88	Male	Sex
20.7	23	Female	
xxx	xxx	Less 20 year	Age
53.2	59	From 20 to less 30	
36.9	41	From 31 to less 40	
7.2	8	From 41 to less 50	
2.7	3	51 year and more	
10.8	12	Secondary and less	Degree
19.8	22	institute	
45.0	50	University certificate	
24.3	27	Master	
xxx	xxx	doctorate	
35.1	39	1-3 year	Experience years
37.8	42	4-7 year	
12.6	14	8-11 year	
7.2	8	12 – 15 year	
7.2	8	16 year and more	
100	111	Total sums for sample items	

3- Descriptive Statistics for The Search Variables:

1- Acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP)

Table No (3) The average and deviation for acquaintance of Enterprise Resources Planning

Deviation	Average	Phrase	NO
.706	4.25	ERP based on experience (technical and administration)	1
.709	4.26	ERP save the time	2
.697	4.11	ERP contribute in control the process in enterprise	3
.689	4.08	ERP make doing process easier in enterprise	4
.658	4.05	ERP system improve the quality level in the enterprise	5
.759	4.07	The ERP is method to solve the problems that faced the enterprise	6
.752	4.08	ERP work on making easy for taking decisions in enterprise	7
.697	4.11	ERP system help to collect the data quickly and punctually	8
.706	4.13	The ERP is method to support the planning in the enterprise	9
.586	4.13	Total Measurement for acquaintance of Enterprise Resources Planning (ERP)	X

We can recognize from table NO (3) that shows the average and deviation for each item for acquaintance of Enterprise Resources Planning measurement (from number 1 to 9) measures sample items recognition from acquaintance of Enterprise Resources Planning axis . we can notice the companies have knowledge of Enterprise Resources Planning , the average for total companies acquaintance of Enterprise Resources Planning measurement in the sample is (4.13) with deviation (.586) that's mean there is good knowledge of Enterprise Resources Planning system .

2- Enterprise cost and quality

Table No (4) The average and deviation for (cost& quality) axis

Deviation	Average	phrase	Item NO
.466	4.68	ERP help to cut the work cost	1
.533	4.43	ERP help to reduce the involved resources cost	2
.583	4.36	ERP help to reduce the process duration	3
1.01	4.01	ERP help to reduce the effort	4
.4917	4.375	Total Measurement for cost	
.569	4.48	ERP help to establish quality standards	5
.504	4.50	ERP help to measure quality level	6
.496	4.41	ERP help to generate periodicity reports about quality level	7
.597	4.44	ERP help to generate periodicity reports about the company for different periods	8
.749	4.29	ERP help to generate periodicity reports about similar or competitive companies	9
.599	4.51	ERP help to deliver better service for the client – employee – other departments	10
.669	4.20	ERP help to compare the quality level with international standards	11
.687	4.18	ERP help to compare the quality level with local standards	12
.3720	4.382	Total measurement for quality	
.3567	4.379	Total measurement for (cost & quality)	

The previous table shows:

1- The phrases (1 to 4) measures sample items realizing the cost axis , the average for total measurement of ERP reflection on cost is (4.375) and deviation (.4917) , that's mean there is a good perception for ERP reflection on cost axis .

2- The phrases (5 to 12) measures sample item realizing the quality axis , , the average for total measurement of ERP reflection on quality is (4.382) and deviation (.3720) , that's mean there is a good perception for ERP reflection on quality axis .

3-The employee in the sample companies realizing the ERP reflection on cost & quality is exceed the good degree , the average for total measurement of both is (4.379) and deviation (.3567)

4 - Hypothesis Testing

Testing first Hypothesis:

The acquaintance of ERP did not effect significantly on decreasing Enterprise cost.

Table No (5) Coefficient of determination and correlation

Standard error for estimation	Modified Coefficient of determination	Coefficient of determination	Multi correlation coefficient	Sig. level	F value
.46142	.119	.135	.367	.005	8.730

The table No (5) shows :

-Validity of module used to test the effect relationship between ERP acquaintance as independent variable and the cost axis as Dependent variable. the F value (8.730) with sig. (.005) and it's less of (.05) , that's mean this module with independent variable is valid to predict the dependent variable value .

- The correlation Coefficient between independent variable and dependent variable equal (.367) that's mean the relation between acquaintance of ERP and cost axis is weak direct relationship

- TheCoefficient of determination R2 equal (.135) , that's mean the independent variable (acquaintance of ERP) explain about (13.5 %) of dependent variable (cost) change and it's weak explaining power . and the percentage (86.5 %) come back to other variables isn't studied in addition to random errors comes from sample choose punctual and measurement units etc..

- Table No (6) shows simple regression model for independent variable on dependent variable.

Table No (6) regression model of the impact of independent variable in the dependent variable

Statistical significance	.sig level	Calculated T	Std .Coefficient regression Beta	Std. Error	Regression Coefficient B	independent variable
	.030	2.228		.845	1.883	fixed
significant	.005	2.955	.367	.187	.553	acquaintance of ERP

Table No (6) shows acquaintance of ERP impact directly in cost axis as dependent variable , so the regression model explain (13.5 %) from the differences in cost axis as dependent variable

According to last statistical analysis results :

We refuse the first Hypothesis about there is no significant effect of acquaintance of ERP on decreasing the enterprise cost . and we accept the alternative hypothesis that says there is a significant effect for acquaintance of ERP on decreasing the enterprise cost.

Testing Second Hypothesis:

Acquaintance of ERP did not impact significantly on improving quality level and cost for enterprise

Table No (7) correlation and determination Coefficient

Std. error for estimation	Modified determination Coefficient	determination Coefficient	Multi correlation Coefficient	.sig level	F Value
.33240	.265	.278	.527	.000	21.553

Table No (7) shows :

-The validity of used module in testing impact relationship between acquaintance of ERP as independent variable and quality axis as dependent variable . F value equal (8.730) with significant level (.000) is less than (.05) , that's mean this module with it's independent variable valid to predict the dependent variable values .

-The correlation between independent variable and dependent variable equal (.527) that's mean the relationship between acquaintance of ERP and quality axis is medium direct relationship .

-The determination Coefficient R2 equals (.278) that's mean the independent variable (acquaintance of ERP) explain about (27.8%) of change in dependent variable (quality) and it's accepted explanation power . and the percentage (72.2%) come back to other variables isn't studied in addition to random errors resulted from punctual choosing of sample and measurement unit punctual etc.

Table No (8) shows the impact of simple regression for independent variable on dependent variable

Table No (8) regression model of the impact of independent variable in the dependent variable

Statistical significance	.sig level	Calculated T	Std .Coefficient regression Beta	Std.Error	Regression Coefficient B	independent variable
	.014	2.548		.609	1.552	fixed
significant	.000	4.642	.527	.135	.626	acquaintance of ERP

-The Table No (8) shows the acquaintance of ERP impact directly on quality axis as dependent variable . that explain regression module (27.8 %) from the differences in quality axis as dependent variable.

According to last statistical analysis results: We refuse the second Hypothesis about there is not significant effect for acquaintance of ERP in improving enterprise quality level , and we accept the alternative hypothesis that says there is a significant impact for acquaintance of ERP on improving the enterprise quality level .

Testing third Hypothesis:

The employee in sample realizing degree did not differ by differ their personal characteristic (sex , age , degree , experience) To test this hypothesis we use single variation analysis one – way ANOVA as in table No (9)

Table No (9) ANOVA analysis for ERP concept according to demographic variables

Statistical significance	Significantly	F value	Demographic variable
Not significant	.215	1.555	SEX
Not significant	.335	1.144	Age
significant	.000	7.625	Degree
Not significant	.246	1.379	Experience

The previous table No (9) shows:

- 1- There is not basic difference in employee realization for ERP concept in companies in sample according to following variables : (sex, age, experience)
- 2- There is basic difference in employee realization for ERP concept in companies in sample according to degree only.

Therefore: We partly accept third hypothesis which related about nonexistence basic differences in employee realization for ERP concept in companies in sample according to following variables : (sex, age, experience) We partly refuse third hypothesis about there is basic difference in employee realization for ERP concept in companies in sample according to degree only.

14. Research Findings

- 1- The employees in companies in sample have good acquaintance in ERP concept
- 2- The employees in companies in sample realization of ERP reflects on cost axis is very good .
- 3- The employees in companies in sample realization of ERP reflects on quality axis is very good .

4-The employees in companies in sample realization of ERP reflects on cost & quality axis is very good.

5- There is a direct impact for acquaintance in ERP concept on cost axis wherein explain about (13,5 %) of differences in cost axis.

6- There is a direct impact for acquaintance in ERP concept on quality axis wherein explain about (27,8 %) of differences in quality axis.

7- There is not differences in employee in companies in sample realization for ERP concept according to following variables : (sex, age, experience).

8- There is basic differences in employee in companies in sample realization for ERP concept according to degree only.

15. Research Recommendations

The researcher introduce group of recommendations according to previous study that boost ERP practice level in companies and promote integration and control role for process in enterprise .

1- Utilization of foreign companies experiments in implementation ERP

2- Educating decision makers and enterprise business men of importance of implementation ERP to achieve expected results in the work.

3- Searching in other factors that effected by ERP such as integration and control because of the ERP role in integrating enterprise activities also the control role that performed and ability to supply a base or integrated network has the information in real time and punctual for all parts whatever faraway their places and different their jobs .

4- Encouraging local companies to apply ERP solution to get benefits in cutting costs and improving the overall quality and data flow through the organization

5- Clear the huge advantages of implementing ERP and confirming that advantages will show up in middle and long term not in very short period.

6- ERP system helps enterprise to cut costs without bad effects on other important activities

7- ERP system helps enterprise to Improve operational efficiency and productivity within and beyond enterprise.

8- Use enterprise services architecture to improve process standardization, efficiency, and adaptability.

16. References

- 1-Davenport, T.H., Putting the enterprise into the enterprise system, Harv. Bus. Rev., 1998,76, 121–131
- 2- Glasgow, B., A view from a vendor: Oracle’s enterprise software built on a strong (data) base. Chem. Market Report., 2002, 262, 20.
- 3- Scott, T. (2002), “Aligning your data collection and ERP implementation decisions”, IT Papers, available at: www.unova.com/whitepaper_align.asp
- 4- Slater, D. (1999), “An ERP package for you . . . and you . . . and you . . . and even you”, CIO Magazine, issue: February, 1999.
- 5-White, B., J., Clark, D. and Ascarelli, S., Program of pain: This German software is complex,expensive—and wildly popular—SAP’s R/3 helps coordinate all aspects of business;installing is a nightmare—Why consultants are happy. Wall Street J. (Eastern Ed.),1997, A.1.
- 6-Johnson, M., Market Orientation, 1998 (Prentice-Hall: Upper Saddle River, NJ, Stedman, C., Survey: ERP costs more than measurable ROI. Computerworld, 1999, 33, 6.
- 7-Joachim, D., Child support.Netw.Comput., 2002, 13, 23, 34
- 8-Wheatley, M., ERP training stinks. CIO, 2000, 13, 86
- 9-Aladwani, A., “Change management strategies for successful ERP implementation”, Business Process Management Journal, Vol. 7 No. 3, 2001 pp. 269.
- 10-Ettlie, J., The adoption of enterprise resource planning systems, in Responsive Production and the agile enterprise, Proceedings of the 4th International Conference on Managing innovative Manufacturing, University of Aston, 2000.
- 11-Al-Mashari, M. and Zairi, M. (2000), “Information and business process equality: the case of SAP R/3 implementation”, Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries, Vol. 2 (<http://www.unimas.my/fit/roger/EJISDC/EJISDC.htm>)
- 12-Aladwani, A. (1998), “Coping with users resistance to new technology implementation: an interdisciplinary perspective”, Proceedings of the 9th IRMA Conference, Boston, MA, 17-20 May, pp. 54-9.
- 13-Aladwani, A. (1999), “Implications of some of the recent improvement philosophies for the management of the information systems organization”, Industrial Management & Data Systems, Vol. 99 No. 1, pp. 33-9.
- 14-Davenport, T.H. (1998), “Putting the enterprise into the enterprise system”, Harvard Business Review, pp. 121-31.
- 15-Davenport, T.H. (2000), Mission Critical: Realizing the Promise of Enterprise Systems, Harvard Business School Press, Boston, MA.
- 16-Kumar, K. and Van Hilleberg, J. (2000) , " ERP experiences and evolution", communication of the ACM, April, VOL.43 No. 4, pp. 22
- 17- ComputerWorld (2001), “Why ERP projects cause panic attacks”, 24 September.
- 18- Boersma , keen and Kingma, Sytze , "Developing a cultural perspective on ERP" , Business Process Management Journal, Vol. 11 No. 2, 2005 pp. 126
- 19- Chow Yang, Ching , " A study on applying FMEA to improving ERP ntrouction", International Journal of Quality & Reliability Management, Vol. 23 No. 3, 2006 pp.301

- 20- R. Elbanna, Amany , " Implementing an integrated system in a socially dis-integrated enterprise A critical view of ERP enabled integration", Information Technology & People , Vol. 20 No. 2, 2007 pp.130
- 21- Tambovcevs , Andrejs, " ERP system impenetation : a case study of the construction enterprise" economics and management :VOL 15 ISSN 1822-6515, 2010.

HALKIN TOPLUM DESTEKLİ POLİSLİK HİZMETLERİNE YÖNELİK ALGILAMALARI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ*

Doç. Dr. Mehmet MARANGOZ
(Muğla Üniversitesi, İ.İ.B. F., İşletme Bölümü)

Araç. Gör. Hale ÇELİKKAN
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İ.İ.B. F., İşletme Bölümü)

Araç. Gör. Çağla YAVUZ
(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İ.İ.B. F., İşletme Bölümü)

ÖZET

Toplumlar kamu düzenini sağlamak ve suçları önlemek için polis teşkilatından yararlanırlar. Suç, toplumsal bir olaydır. Çözümü de yine toplumun içindedir ve toplumla beraberce bulunmalıdır. Suça karşı en başarılı mücadele, ancak, halkın aktif desteği ve kurumlar arası işbirliği ile yapılabilir. Bu bakış açısıyla ortaya çıkan toplum destekli polislik anlayışı kamu düzenini sağlama ve suçları önlemede halk-polis işbirliğini temel alan bir anlayıştır. Bu bağlamda, bu çalışmada Çanakkale ilinde halkın toplum destekli polislik (TDP) hizmetlerine yönelik algılamalarının incelenmiştir. Çalışmada halkın polislik uygulamalarına yönelik algılamalarının ölçülmesi amacıyla öncelikle Çanakkale il merkezi ve ilçelerinde vatandaşlardan anket formu aracılığıyla yüz yüze görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla en az 30 kişilik grupta ön test yapılmıştır. Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanan ankete nihai şekli verildikten sonra Çanakkale il merkezi ve ilçelerinde toplam 1067 kişiye anket yapılmıştır. Bu çalışma ile toplum destekli polis olarak görev yapmakta olan personelin daha verimli hizmet verebilmesi ve polis-halk ilişkilerinin daha iyi hale getirilmesi, Çanakkale’de yaşayan vatandaşların, öğrencilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının emniyet güçlerinden beklentilerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplum Destekli Polislik, Polis-Halk İlişkisi, Algılama

ABSTRACT

Communities rely on the police force to prevent crimes and ensure the public order. Crime is a social event. Society and the community together in the solution must also. The successful fight against crime, but the public can be done with the active support and cooperation between institutions. From this perspective, the resulting sense of community-supported public order policing and crime prevention to provide a new concept based on public-police cooperation. In this context, the people in the province of Canakkale, this study examined perceptions of community support for policing services. For this study primarily, in order to measure public perceptions of policing practices data is collected from the districts of Canakkale city center citizens through face to face questionnaire. In order to test the validity and reliability

* Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenen, “Halkın toplum destekli polislik hizmetlerine yönelik algılamaları ve polislerin çalışma koşullarının incelenmesi: Çanakkale ili örneği”, isimli çalışmanın kısaltılmış halidir.

of the study group, at least 30 people were pre-tested. After validity and reliability of the measurements are provided, data is collected from 1067 residents in Canakkale province center and towns. Through this study, it is aimed to personnel's', working as community supported police, providing more efficient service and betterment of police –community relations as well as learning expectations of citizens, students, public institutions and organizations in Canakkale from security forces.

Key Words: *Community-Oriented Policing, Police-Public Relation, Perception*

1. GİRİŐ

Toplumlar kamu düzenini korumak ve suçları önlemek amacıyla polis teŐkilatlarından yararlanmaktadırlar. Değişen ve gelişen dünyada kamu düzenini sağlamak ve suçları önlemenin sadece polis teŐkilatının varlığı ile sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle toplumda suçları başarılı bir Şekilde önlemek ve kamu düzenini korumak için toplum ile polis arasında verimli bir ilişkinin de var olması gerekmektedir. ÇaędaŐ polislikte başarı, ortaya çıkarılan ve yakalanan suçlu sayısı ile değil, suçların ve kargaŐanın önlenme oranı ve halkın da bu sürece katılımının sağlanmasıdaki başarısı ile lmlenmektedir (zelik, 2002: 7-8; Kazu, 2003: 2). Bu noktadan hareketle ortaya çıkan “toplum destekli polislik” uygulamaları, polis teşkilatlarının karar verme süreçlerine halkın da katılımını gerektiren, sadece suç teşkil eden durumları değil suç önlemeye yönelten durumları da polislik hizmeti kapsamına alan bir polislik felsefesi ve stratejisidir.

Günümüzde polisin varlık nedeni ve görevlerinde yaşanan değişme ve gelişmeler gereği, emniyet hizmetlerinde reaktif polislikten, proaktif polislik anlayışına geçilmiŐtir. ÇaędaŐ yönetim ve aędaŐ polislik yakalanan suçlu sayısı ile değil, suç ve suçluların azaltılması ve halkın bu sürece katılımının sağlanmasıdaki başarı ile lmlenmektedir. Polisin halkın desteğini alması için halka güven vermesi gerekmektedir. Bu güven ortamının oluşması, toplumla yakın iliŐkiler kurularak hedef kitlenin inandırılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, halkın polisiye hizmetlere katılımını sağlamak üzere toplum destekli polislik (TDP) olgusu geliŐmiŐtir. Toplum destekli polislik, her Şeyden önce g teriminin yerini hizmet terimine devreden bir anlayışa sahiptir. Toplum destekli güvenlik anlayışı, polisliği bir hizmet olarak görmektedir. Bu anlayışa göre polisler, vatandaşlardan toplanan vergilerden ödenen bir ücret karŐılıęında yine vatandaŐa polislik hizmeti sunan kamu görevlileridir. Dolayısıyla, bu hizmetin içeriği konusunda doğal olarak halkın söz hakkı ve katılımı da söz konusudur. Hizmetin genel politikalarının belirlenmesinde halkın istek ve beklentileri her zaman göz önünde bulundurulmak durumundadır (Yıldırım, 2005: 94).

Bu çalışmada, halkın toplum destekli polislik hizmetlerine yönelik algılamalarının llmesi amacıyla, öncelikle Çanakkale il merkezi ve ilçelerindeki vatandaşlardan yüz yüze anket aracılığıyla veri toplanmıştır. Çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla en az 30 kişilik grupta ön test yapılmıştır. Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanan ankete nihai Şekli verildikten sonra Çanakkale il merkezi ve ilçelerinde toplam 1067 kişiye anket yapılmıştır. Bu alıŐma ile toplum destekli polis olarak görev yapmakta olan personelin daha verimli hizmet verebilmesi ve polis-halk

ilişkilerinin daha iyi hale getirilmesi, Çanakkale’de yaşayan vatandaşların, öğrencilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının emniyet güçlerinden beklentilerinin öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

2. TOPLUM DESTEKLİ POLİSLİK HİZMETLERİ VE TOPLUM DESTEKLİ POLİSLİK KAVRAMI

Toplum Destekli Polislik; toplumun tüm kesimleriyle güvenli ve huzurlu bir çevre oluşturmak, suçun mağduru olma korkusunu azaltmak, toplumla polis arasında köprüler kurarak yaşam kalitesini artırmak için vatandaşla işbirliği yaparak, polis hizmetlerinin yerelleşmesi, yetkilendirilmiş ve problem çözmeye odaklandırılmış memurların belli bir bölgede sürekli olarak etkin güvenlik hizmeti sunması, toplumun güvenlik ihtiyacının ve sorunlarının halkın polislik hizmetlerine aktif katılımıyla giderilmesini esas alan organizasyon stratejisi ve polislik felsefesi, anlayışı olarak ifade edilmektedir (Aksu, 2008: 4).

TDP kavramı, 1980’li yıllardan itibaren Amerika ve İngiltere’de polis ile halk arasında ortaya çıkan ve gittikçe büyüyen güvensizlik sorununu ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde polis, halkın gözünde değerini yitiren bir kurum olması nedeniyle dikkatleri üzerine çekmiş ve siyasal gündemde kalmıştır (Bahar, 2002: 292).

TDP, çeşitli kaynaklarda güvenlik mensupları ile halkın bütünleşerek olaylara cevap vermesi, kamu ve özel kuruluşlarla polisin bir araya gelerek kamu düzeni ve asayişini sağlayabilmek amacıyla ortak çalışmalar yapmalarını öngören polislik uygulamaları, problemleri teşhis etmek ve çözümlenmek amacıyla toplum ve polis arasındaki etkileşim metodu olarak tanımlanmıştır. Bu anlayışa göre vatandaşlar ve polis, suç önlemeye ilişkin olarak birlikte faaliyetler yürütmektedirler. TDP, polislik faaliyetlerinin yalnızca devlete ve polise atfedilmediği, toplumsal bir işbirliğiyle ve halkın güvenliğinin sağlanması sorumluluğunu paylaşmasıyla yürütülen bir polislik anlayıştır. TDP felsefesi, vatandaşlarla kurulan işbirliği sayesinde suçların oluşmasını önlemeyi ve oluştuğunda en hızlı bir şekilde suçların aydınlatılarak ve suçluların yakalanarak kamu düzeninin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, daha çok suç öncesine yönelik olan, ancak suç sonrası faaliyetleri de ihmal etmeyen, toplum güvenliğinde sürekliliği sağlamayı ve güvenliğin sekteye uğradığı zaman dilimlerini olabildiğince daraltmayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Zeki, 2006: 61).

Bir bölgede, suçun önlenmesi ya da aydınlatılması amacıyla, şüphelilere sert muamele edilmesi, suç oranlarını azaltsa bile, o bölgedeki güvenlik hizmetlerinin başarısını göstermez. Bunun sebebi, polis-vatandaş ilişkisinin öneminin artması ve “güvenlik hizmeti” tanımının değişmesidir. Bir bölgede hiç suç işlenmediği halde, bölge sakinlerinin evden dışarı çıkamayacak ölçüde tedirgin bir yaşam sürmesi, güvenlik hizmetinin başarısının değil, başarısızlığının kanıtıdır. Polis-vatandaş ilişkisinin değer kazanmasıyla polislik tanımları da bu ilişkiye bağlı olarak değişim göstermektedir. Gelişmiş demokratik ülkelerde polis, birey hak ve özgürlüklerinin kısıtlayıcısı değil, güvencesidir. Az gelişmiş demokratik ülkelerde ise polis, birey hak ve özgürlüklerinin önünde kısıtlayıcı bir set olarak durmaktadır. Bir devletin

demokratik bakımdan gelişmişliğinin ölçülmesinde, o ülkedeki polis-vatandaş ilişkileri belirleyici bir role sahiptir (ağlar, 2001: 106).

Toplum destekli polislik, polis ile diğer kurumlar arasında ileri bir seviyede koordinasyon ve işbirliğini öngörmektedir. Suçların kontrol ve önlenmesi temel amaç değildir. Aynı zamanda toplum yararına olumlu çalışmaların da daha aktif hale getirilmesinde polisin rol alması hedeflenmektedir. Suçtan mağdur olanları kapsamına alan Toplum Destekli Polislik, polis-halk ilişkileri programlarının daha kapsamlı hale getirilmiş şekli olup, kişilerde bulunan suçtan mağdur olma korkusunu da en aza indirmeyi hedeflemektedir (Yıldırım, 2005: 105).

2.1. Toplum Destekli Polislik Hizmetlerinin Gelişimi

Toplum, sürekli değişim gösteren ve her konuda daha iyiyi arama noktasında gelişmeye meyilli olan canlı bir organizmadır. Bu değişim veya gelişim, var olan bir problemi çözme veya zaten iyi seviyede bulunulan bir pozisyondan daha iyi bir pozisyona geçmekle kendini gösterebilir. TDP'nin, önce fikir sonra uygulama olarak ortaya çıkış sürecinin başlangıcı da, bir problemin varlığıdır. Bu problem, suç oranlarındaki artışa ve daha da artma eğilimine karşı etkin cevap verilememesidir. İşte bu noktadan itibaren bir özeleştiri neticesinde ki, bunu hastalığın teşhis devresi olarak da nitelendirebiliriz, sorunun polis ile halk arasındaki iletişim kopukluğunun veya mesafenin açılması olarak tespit edilmiştir. TDP bu teşhise yapılacak tedaviyi içerir. Yukarıda, TDP'nin kavramsal olarak izahında da belirtildiği gibi hesap verebilme, şeffaf yönetim anlayışı, yurttaşların yapılacak faaliyetlerde katılımının ve rızasının alınması gibi değerler aynı zamanda demokratik rejimlerin olmazsa olmaz normlarını oluşturduğu için, bu projenin ev sahipliğini de ileri demokratik ülkelere sahip olan batı dünyası yapmıştır. Dünyadaki genel değişimler, suçların daha organize şekilde işlenmesiyle mücadelenin zorlaşması, re-aktif denilen müdahaleci polislik anlayışının terk edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu açıdan analiz edildiğinde, proaktif denilen önleyici polislik anlayışının içini dolduran ve hatta kılavuzu olarak addedebileceğimiz faktör, TDP olmuştur (Aksu, 2008: 13-14).

TDP'nin olgunlaşarak faaliyete geçtiği tarihin 1980'li yılların başı olduğu söylenebilir. Başta ABD olmak üzere İngiltere'nin başını çektiği Avrupa Devletleri, Avustralya ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerde 1980'li yıllardan itibaren TDP hız kazanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren ise gelişme göstererek, uygulama örnekleri çoğalmaya başlamıştır (www.caginpolsi.com.tr/...). TDP'nin bu ülkelerin yanı sıra Avrupa devletleri ile Kanada ve Avustralya'da da kabul ve gelişme göstermesi tesadüf değildir. Zira sayılan bu ülkelerde, polisliğin başarısı, toplumun memnuniyetiyle ölçülmektedir. Bu kıstas takdir edilir ki; gelişmişlik düzeyi ileri seviyede olan, demokratik ülkelere aittir. Bu açıdan bakıldığında, gelişmekte bir ülke olan Türkiye için, proje, polislik kurumunun çağdaşlaşması yönünde atılan önemli bir adımdır (Aksu, 2008: 14).

2.2. Toplum Destekli Polisliğin Amaçları

Toplum destekli polisliğin temel mantığı, polis ile halk arasında karşılıklı güvenin sağlanması ve her iki tarafın “ortaklık” anlayışı içinde kamu düzeninin sağlanmasında sorumluluğu paylaşmasıdır. Eğer, polis ile halk arasında güven sağlanamazsa, taraflar önyargılarını harekete geçirmekte; uzlaşmacı polislik anlayışının yerine otoriter polislik anlayışının oluşmasına yol açmaktadır. Polisin toplumla uzlaşma içinde olması, yasaların katı bir uygulayıcısı değil, sadece “niformalı vatandaş” olması anlamına gelmektedir. Toplum destekli polislik, topluma hizmet anlayışını vurgulamaktadır. Bu bağlamda toplumdaki temel sorunları ve zmleri sorumluluk içinde belirlemek toplum destekli polisliğin temel felsefesidir. Bu nedenle otoriter polislik anlayışı toplum destekli polislik anlayışıyla örtüşmemektedir. Toplum destekli polislik teorisinin uygulamayla ne oranda örtüşeceği sorununu da göz ardı etmemek gerekmektedir. Toplum destekli polisliğin istenen sonuçları verebilmesi için, polis ile halkın arasında çift yönlü iletişimin sağlanacağı mekanizmaların oluşturulması ve bu çabaların olumlu sonuçlar vereceğine inanılması gerekmektedir (Bahar, 2002: 293-294).

Kusov’a göre (1997: 655), TDP’nin üç amacı vardır. Birincisi, suç nemeye yönelik stratejilerin etkinliği, polisin topluma yakın olması ve toplumla işbirliğinin oranı ve kalitesindeki artışa bağlı olarak artacaktır. İkincisi polisin başarılı olabilmesi, farklı toplulukların farklı ihtiyaçları olabileceğinden, polisiye faaliyetlerin, bu yerel ihtiyaç ve önceliklere uygun olmasına bağlıdır. ncs de, polisin vatandaşların gereksinimlerini dikkate alarak güvenlik hizmeti sunması, toplum nezdindeki imajını olumlu yönde etkileyerek daha gelişmiş bir işbirliğine zemin hazırlayacaktır (Zeki, 2006: 70).

2.3. Toplum Destekli Polisliğin Unsurları

TDP alanında alışanlar, TDP kavramının daha çok polis hizmetlerinde ve polis yönetiminde yeni bir felsefe olarak algılanması gerektiğini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda TDP anlayışının unsurları şunlardır (Zeki, 2006: 64);

Halkla işbirliği/ Ortaklık: Halkla ilişkiler anlayışının halkla işbirliğine dnştirlmş şekli olan TDP yaklaşımında polis ve halk güvenliğin sağlanması ve suçun önlenmesi alanlarında birlikte çalışmaktadır. Suçla mücadele, yalnızca polisin çalışmalarıyla gerçekleştirilebilecek bir faaliyet olmadığından, güvenliğin sağlanması sorumluluğu vatandaşlarla paylaşılmalıdır. Suçla mücadele yalnızca polisiye yöntemlerle olmamalıdır. Sosyal yöntemlerin de suçların kontrol ve önlenmesinde kullanılması gerekmektedir. Suçla mücadelede başarılı olmanın ön şartı vatandaşların güvenlik hizmetlerine katılmasıdır.

Proaktif Polislik: Suç ncesi polislik olarak da adlandırılan proaktif polislik anlayışı, suç henüz oluşmadan önleyici polislik hizmetleri ile suçların önlenmesi düşüncesine dayanmaktadır. Suçun kovuşturulması zaman ve maddi açıdan uzun ve masraflı bir süreç olduğundan reaktif polislik (suç sonrası polislik), proaktif polislikten (suç öncesi polislik) daha fazla zaman ve para gerektirmektedir. Ayrıca suç kovuşturmasında insan hakları ihlalleri ihtimalleri de dşnldğnde, proaktif polisliğin önemi daha iyi anlaşılmış olacaktır. Proaktif polislikte, suç oluşmadan önlendiği için, suçtan zarar

görenler de olmayacak, suçun toplumda oluşturabileceği olumsuzluklar bertaraf edilmiş olacak ve toplumsal yapı bozulmayacaktır.

Çok Kurumlu Yaklaşım: TDP anlayışında suçları önlemek veya suçluları yakalamak görevi yalnızca polisin sorumluluğunda değildir. Suçla mücadele, herkesin sorumluluğuna dayanan, suçı sosyal bir sorun olarak algılayıp, kontrolünün de sosyal metotlarla çözülebileceği anlamına gelen çabaların aktörleri, polis, diğer resmi kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve daha genel olarak halktır. Örneğin bir bölgede gençlerin suç işleme oranları yüksekse, TDP anlayışındaki “ok kurumlu yaklaşım” gençlere yönelik olarak kültürel etkinlikler düzenlemeyi, eğitim düzeyini arttırmayı, zamanı değerlendirmek için uygun mekânlar oluşturmayı, suç konusunda eğitici ve öğretici yayınlar yapmayı vb. gerektirmektedir. Bu anlayışa göre farklı kurumlara da görev ve sorumluluklar düşmektedir. Aynı sokağın sakinleri, bir araya gelmek suretiyle suçlara karşı alınan önlemleri tartışabilirler. Gençlere yönelik olarak eğitim ve spor faaliyetlerinde bulunarak suçların azaltılması sağlanabilir. Bütün bu faaliyetler, kapsamlı bir program hazırlanarak yapılmalı ve toplumun katılımı sağlanmalıdır.

2.4. Toplum Destekli Polisliğin Temel İlkeleri

Toplum Destekli Polislik düşüncesi ile ilgili önemli çalışmalar yapmış olan Trojano Wicz ve Bucaqueroux, Community Policing isimli kitaplarında TDP ilkelerini şu şekilde sıralamışlardır (Zeki, 2006: 66);

- TDP anlayışının dayanağı, toplum içerisinde kanunlara saygılı insanların polislik faaliyetlerine katılmaya haklarının olduğu düşüncesidir. TDP anlayışı, toplum ile polisin, suç, suç korkusu, fiziksel ve sosyal düzensizlikler ve komşuluk ilişkilerinin ve gözleminin azalması gibi problemleri çözebilmek için bir araya gelmesidir. Bu yaklaşıma göre halk ve polis, yeni ve yaratıcı suç önleme metotları bulabilmek için, çözüm yolları araştırma noktasında serbest bırakılmalıdır.

- TDP'nin organizasyonel stratejisine göre polis teşkilatındaki bütün polislerin TDP organizasyonlarına katılmaları gerekmektedir. TDP sadece TDP birimlerinde çalışan polislerle yürütölen bir güvenlik hizmeti olmamalıdır. Bütün polislerin TDP faaliyetlerine katılmalarının bir faydası da, topluma ait problemlerin çözümü için herkesin odaklanması ve farkındalık oluşturmasıdır. Ayrıca TDP, memurlara verilen yetkileri genişletmekte ve mesleki olarak yaptıkları yargılamalara daha anlayışlı yaklaşılmasını sağlamaktadır.

- TDP anlayışının sistematik bir biçimde uygulanabilmesi için polis teşkilatlarının ayrıca kurdukları TDP birimleri olmalıdır. Bu birimlerde çalışan memurlar, yalnızca polisle vatandaşlar arasında iletişim kurmakla görevli olmalı, halkla yüz yüze ilişkiler kurabilmelerini kolaylaştırmak için de devriye aracı ve telsiz takibi sorumluluğu ile ilgili görevlerden muaf tutulmalıdır.

- Toplum Destekli Polislerin rolü, geniş anlamda, suç, suç korkusu, düzensizlik ve toplumsal çözölme ile ilgili olarak yerel düzeyde üretebilecekleri özgün ve yaratıcı çözümleri keşfetmek amacıyla, gönüllü vatandaşlarla birlikte kanuna uyan bireylerle istikrarlı ve kararlı bir görüşme sürecini yapılandırmaktadır. Toplum Destekli Polis birimleri, acil durumlarda, tabi ki yardım çağrılarına uyacaklar, gerektiğinde yakalama yapacaklardır.

Bununla birlikte görev yaptıkları bölgelerdeki vatandaşların hayat kalitelerini geliştirmeye yönelik uzun vadeli önceliklerin uygulanmasına ve yeni gözlem metotlarının geliştirilmesine odaklanacaklardır.

- TDP anlayışı, polis ve hizmet götüşdüğü vatandaşlar arasındaki yaygın antipatiyi ortadan kaldırabilme umudu vadeden ve aynı zamanda uyanıklığa ve istismara yol açabilecek durumlardan alıkoyan yeni bir anlaşmaya işaret eder. Polisle toplum arasındaki bu karşılıklı güvene dayalı ilişki, aynı zamanda polisin; insanları kendi problemlerini çözme konusunda sorumluluk almaya davet eden ve polisin de vatandaşların güvenlik hizmetlerinde daha fazla sorumluluk almaları konusunda katalizör rolü üstlendiği bir ilişkidir. Ayrıca TDP anlayışı, vatandaşların kendi küçük meseleleriyle daha fazla ilgilenmeyi ve aciliyeti olmayan konularda daha yavaş bir tepki zamanı öngörse de, bu durum uzun vadede polis birimini, topluma baskı yapan meseleler konusunda insanlarla birlikte uzun vadeli çözümler üretmek üzere çalışmaktan kurtaracaktır.

- TDP anlayışı, klasik reaktif polisliğe, proaktif polislik anlayışını da eklemektedir. Bu yaklaşım, bütün polislik hizmetlerini kapsayacak şekilde haftanın yedi günü, yirmi dört saat çalışma esasına dayalı olarak sosyal kontrolü öngörmektedir. Polis, kriz durumları ve suçlara yönelik acil yardım çağrılarına koşmakta ve günlük olaylarla ilgilenmektedir. Fakat TDP anlayışı, polisin görev alanını genişletmekte, polisliğin sadece suçluları yakalamak değil, suçların önlenmesi noktasında teşkilatın sorumluluk ve etkinliğinin artmasını sağlamak ve potansiyel suç işleme ihtimali bulunanlar hakkında da mevcut risk faktörlerini önceden bilerek, müdahale imkânı sağlamaktadır.

- TDP anlayışı, toplumda yardıma en çok ihtiyaç duyan, çocuk, yaşlı, azınlık, fakir, özürlü ve evsiz gibi insanların hayatlarını koruma ve bunların hayat kalitelerini iyileştirmenin yeni yollarını bulmayı öngörmektedir. Ayrıca TDP, daha önceden kurulmuş Halkla İlişkiler ve suç önleme birimlerinin yapmış oldukları çalışmaları ve bu birimlerde çalışanların ve kanunlara uyan bireylerin saygın ve hesabını verebilecekleri; aktivitelerini özümsemekte ve bu çalışmaların alanını genişletmeyi amaçlamaktadır.

- TDP anlayışına göre teknoloji akılcı bir biçimde kullanılmalıdır. Ancak insanlarla konuşmanın ve beraber çalışmanın teknolojiden daha başarılı olacağı, sokaklarda birlikte yürüyen, toplumun meselelerine karşı yaratıcı çözümler sunmak için ortak kanaatlere ve uzmanlığa önem veren insanların önemli olduğu düşüncesi vurgulanmaktadır. Güvenlik hizmeti sunulurken insani yaklaşımların önemli olduğu düşüncesindedir.

- TDP anlayışı, özel olarak kurulmuş Toplum Destekli Polis Birimleri yardımıyla vatandaşlarla polis arasında bir köprü kurmaktadır. Ancak hazırlanan programların başarı ile yürütülebilmeleri için yalnızca Toplum Destekli Polislik birimlerinin değil, bütün polislerin iştirak etmesi gereken bir anlayıştır. TDP yaklaşımı, polis birimleri için, birimin diğer bütün amaçlarının toplumun büyük bir kesimi tarafından desteklenmesinin sağlanması ve toplumun problemlerine ait bilgi ve yardımın temin edilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

- TDP, halka anti-merkezci ve bireyselleşmiş bir güvenlik hizmeti sağlamaktadır. Bu anlayışın temeli, güvenlik teşkilatlarının topluma dışarıdan düzen kuramayacağı fikridir. Ancak insanlar bu teşkilatları günümüzün

toplum meselelerini çözme konusunda yardımcı olarak kullanabilecekleri bir kaynak olarak düşünmelidirler. Bunun için de vatandaşlar yüreklendirilmelidir. Bu, uygulanması, daha sonra da yürürlükten kaldırılması gereken bir taktik değil, polisin toplumdaki rolüne yönelik bir yaklaşımdır. Ayrıca polisin güvenlik alanındaki deneyimlerini uygulamaya uyarlayabileceği bir felsefedir. Demokratik toplumlarda vatandaşlara sunulan güvenlik hizmetlerinin ilkeleri, verimlilik, etkinlik, erişebilirlik, hesap verebilirlik, uyum ve genel düzen olmak üzere altı tanedir. Verimlilik, güvenlik hizmetlerinde kullanılan kaynakların iyi plan ve uygulamalarla israf edilmeden verimli bir şekilde kullanılması, etkinlik, amaçların uygulanabilmesi, erişilebilirlik, vatandaşların yardım ve hizmet taleplerine en kısa ve en uygun biçimde cevap verilebilmesi, hesap verebilirlik, polisin vermiş olduğu hizmetten kaynaklanabilecek olumsuz durumların sorumluluğunu taşıyabilmesi, uyum, yerel koşulların göz önünde bulundurularak, polis uygulamalarının ülkenin kültürel, ideolojik ve yasal nitelikleriyle bağdaşıyor olması, genel düzen ise bireysel ve toplumsal huzur ve istikrara yasalar dâhilinde hizmet edilmesi anlamlarını taşımaktadır.

3. ARAşTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Toplum Destekli Polislik ile ilgili birçok ülkede çalışmalar yapılmaktadır. “İngiltere’de yapılan bir araştırmada; polisin suç ile ilgili fiillerin % 90 gibi çok büyük bir kısmını halkın mağdur, şahit vb. sıfatla verdiği bilgiler ve yardımlar ile çözdüğü, kendi imkanlarıyla ancak % 1’lik kısmını çözebildiği, % 4’ünde suçüstü yaptığı, kalan % 4’ünün ise başka yollarla çözüldüğü tespit edilmiştir”. Sadece İngiltere’deki bu çarpıcı istatistik bile, polisin başarısında halkın oynadığı rolün büyüklüğünü ve yadsınılamaz bir faktör olduğunu ispatlamaya yeterlidir. Görev anlayışının, halkın rızasını ve onayını almak ve desteğini tesis etmek şeklinde değişmesi böyle bir sonucu doğurmuştur (Aksu, 2008: 4).

Çoğu araştırma Toplum Destekli Polislik (TDP), polis-halk ilişkilerini ve halkın polisiye hizmetlerden memnuniyet algısını iyileştirdiği iddiasını desteklemiştir (Skogan, 1994; Skogan ve Harnett, 1999; Rohe vd., 2001). Örneğin, Skogan’ın (1994) 6 büyük şehirde (Oakland, Birmingham, Baltimore, Madison, Houston ve Newark) yapmış olduğu TDP çalışmasının değerlendirmelerine göre, bu yeni polislik metodunun halkın polisiye hizmetler ve polis halk ilişkilerini değerlendirmesinde istikrarlı bir şekilde olumlu etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Polis-halk etkileşiminin polisten memnuniyete etkileri konusunu araştıran Hawdon ve Ryan (2003), polis görünürlüğü ile polisin etkinliği algısı arasında kritik derecede önemli ilişki olduğunu bu nedenle, polis memurlarının görünürlüğünün artması gerektiğini iddia etmektedir. Adams, Rohe ve Arcury (2005), yaptıkları araştırmada ise, polisin TDP faaliyetlerinden daha fazla haberdar olanların, daha az haberdar olanlara göre, polisiye faaliyetlerle ilgili daha fazla olumlu düşünceye sahip oldukları, kendi güvenlik tedbirini daha fazla aldıkları, suç korkularının daha az olduğu ve toplumla daha fazla bütünleştiklerini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, Wycoff ve Skogan (1993; 1994) alışmalarında, TDP’nin uygulandığı bölgelerde, uygulanmadığı bölgelere göre, polisin önemli sorunlara özen gösterdiğine dair

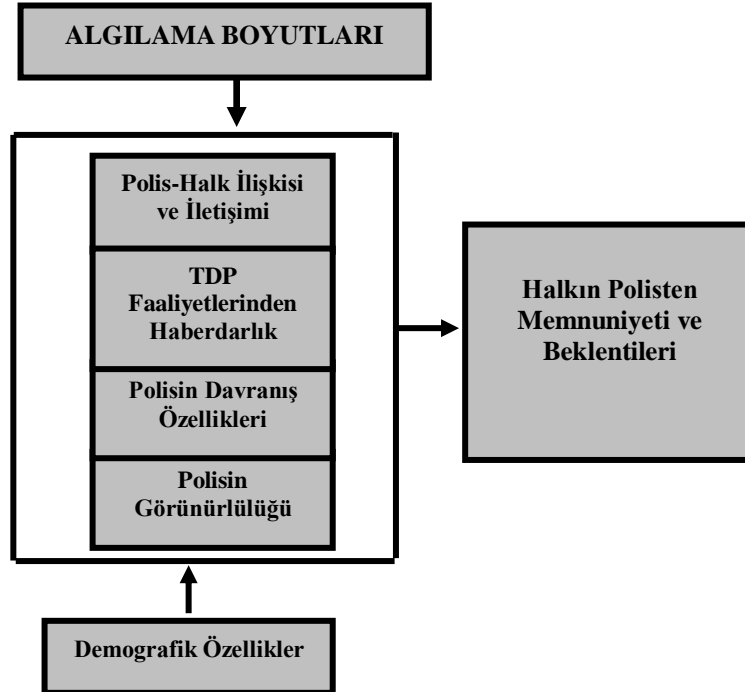
halkın güveninin anlamlı bir şekilde artış gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Türkiye’de de TDP kavramı her geçen gün önem kazanmakta ve bu konudaki çalışmalar giderek artmaktadır. Bu çalışmalardan biri Alpkan ve Palacı’nın yapmış olduğu çalışmadır. Alpkan ve Palacı (2008), TDP uygulamalarının halkın güvenlik algılamalarına etkisini ölçmek için Sivas’ın Zara ilçesinde bir uygulama yapmışlardır. Arslan ve Olgun (2009), polis ve polislik mesleği ile ilgili üniversite öğretim elemanları ve öğrencilerinin algılamaları üzerinde durmuştur. Yıldırım (2006), Bursa ilinde TDP hizmetlerine ilişkin uygulamalı bir araştırma yapmıştır. Yılmaz ve Demirci (2003), yaptıkları çalışmada, polis halk ilişkilerini vatandaşların değerlendirmeleri üzerinde durmuşlardır.

Bu alışma, halk tarafından TDP kavramının algılanmasının, polisten memnuniyetine ve beklentilerine etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, araştırma halkın TDP algılarını bütüncül bir yaklaşımla ele alması ve bu algıların hem halkın polisten memnuniyetine hem de beklentilerine etkisini ortaya koymasından önceki çalışmalardan ayrılmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, literatürden yararlanılarak araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulan modelde, polisin davranış özellikleri, polisin görünürlüğü, TDP faaliyetlerinden haberdarlık, polis-halk ilişkisi ve iletişimi şeklinde 4 algılama boyutundan oluşturulmuştur. Araştırma modeli şekil 1’de görülmektedir.

şekil 1: Araştırmanın Modeli

3.2. Araştırmanın örneklemini ve Veri Toplama Araçları

Araştırmanın rneklemini TDP faaliyetlerinin yapıldığı Çanakkale İl merkezi ve İlçelerinde toplam 1067 kişi oluşturmaktadır ve dağılımı aşağıdaki gibidir. Örnekleme yöntemi olarak kolayda örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Araştırma 10.01.2011-31.01.2011 tarihleri arasında yapılmıştır. Vatandaşların TDP hizmetlerini algılamalarını, beklenti ve memnuniyetlerinin araştırılması amacıyla yapılan çalışmada yapılan anketlerin il merkezi ve ilçelere göre dağılımı Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Araştırmanın örneklemini ve Dağılımı

	İl/İlçe	N	%		İl/İlçe	N	%
1	İl Merkezi	511	47.8	7	Ezine	53	5.0
2	Lapseki	55	5.1	8	Ayvacık	50	4.7
3	Biga	56	5.2	9	Gökçeada	40	3.7
4	an	53	5.0	10	Bozcaada	42	3.9
5	Yenice	52	4.9	11	Eceabat	54	5.0
6	Bayramiç	50	4.7	12	Gelibolu	54	5.0
					Toplam	1067	100

Araştırmada veriler literatür taraması sonucu oluşturulan anket formu aracılığı ile yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Anket formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıların demografik özelliklerinin öğrenilmesine yönelik 9 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde halkın TDP hizmetlerinin algılaması (dört boyut: Polis-Halk İlişkisi ve İletişimi boyutu 7 soru; TDP faaliyetlerinden haberdarlık 5 soru; polisin davranış özellikleri 13 soru; polisin görünürlüğü 5 soru) 30 soru ile llmştr. nc bölümde halkın TDP faaliyetlerinden beklentileri 8 soru ile ve dördüncü bölümde de yine halkın TDP faaliyetlerinden memnuniyeti 15 soru ile llmştr. Birinci, ikinci (Polis-Halk İlişkisi ve İletişimi ve polisin davranış özellikleri boyutu), nc ve dördüncü bölüm soruları 5'li (1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3- Fikrim yok, 4- Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) lek ile, ikinci bölümdeki iki boyut ise (TDP faaliyetlerinden haberdarlık ve polisin görünürlüğü) yine (1. Kesinlikle hayır, 2. Hayır, 3. Fikrim yok, 4. Evet, 5. Kesinlikle evet) şeklinde 5 'li ölçek ile llmştr.

3.3. Toplum Destekli Polislik Hizmetlerinin Algılanmasına Yönelik Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Araştırmaya katılanların % 25,8'i bayan, %74,2'si baydır. Katılımcıların yaklaşık %75'i 25-55 yaş aralığındadır. Katılımcıların %34,9'unun gelir seviyesi 501-1000 TL arasında, %33,,1'inin ise 1001-1500 TL arasındadır. Yine katılımcıların %36,7'sinin ikamet süresi 11 yıldan fazladır ve araştırmaya katılanların yaklaşık %60'ı kendi evinde oturmaktadır.

Bu durumda araştırmaya katılanların buldukları çevreyi çok iyi tanıdıklarını sıleyebiliriz. Yine katılımcıların %56,8'inin lise mezunu ve % 25'inin niversite mezunudur. Araştırma geniş bir kesimde ve mümkün olduğu kadar bütün mahalleleri kapsayacak şekilde yapılmıştır.

3.3.1. Halkın Toplum Destekli Polislik Hizmetlerine Yönelik Algılamaları ve Beklenti ve Memnuniyetleri Arasındaki Regresyon Analizi Sonuçları

Regresyon analizindeki ANOVA testi, modelin bir bütün olarak anlamlı olup olmadığını göstermektedir. Bu noktada 77.776 F değeri ile ve $p=0,000$ düzeyinde modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Modeldeki bağımlı değişken ($Y=Beklenti$) ve bağımsız değişkenler (polis halk iletişimi ve TDP hizmetlerinden haberdar olma) arasındaki regresyon analizine ilişkin sonuçlar aşağıda Tablo 2'deki gibidir

Bağımlı değişkendeki değişimin % 25'i modele dahil ettiğimiz bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Tablo 2'de Durbin-Watson testi sonucu da grlmektedir. Bu test modelimizde otokorelasyon olup olmadığını göstermektedir ve genellikle bu değerin 1,5-2,5 arasında olmasının otokorelasyon olmadığını gösterir (Kalaycı, 2005:265). Modelimizin D-W testi sonucu 2,018'dir.

Tablo 2: Toplumun Polislik Hizmetlerine Karşı Algılamalarının Beklentiye Etkisi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken: Beklenti				
	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	2.114	0.184	-	11.500	0.000
İletişim	0,337	0,021	0,477	16,340	0,000
Haberdarlık	0,100	0,022	0,132	4,602	0,000
Davranış zellikleri	0,025	0,047	0,015	0,528	0,598
Grnrlrlk	0,014	0,020	0,020	0,715	0,475
R= 0,499 R ² = 0,249 F=77,776 p= 0,000 Durbin-Watson= 2,018					

Yine Tablo 2'de modelin elde edilen diğer parametre değerleri ve bunlara ilişkin t değerleri yer almaktadır. Parametrelere ait t istatistik değerlerinden modele dahil edilen her bir değişkenden (% 5 anlamlılık düzeyinde) iletişim ve haberdar olma değişkenlerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Diğer iki değişken (davranış özellikleri ile grnrlrlk) ile beklenti arasında ise bir ilişki yoktur. Sabit değer 2,114'dir. İletişime ilişkin parametre değeri ise 0,337'dir. Bunun anlamı iletişimdeki bir birimlik artışın

beklentiye etkisi 0,337 birimdir. Haberdar olmadaki bir birimlik artışın beklentiye etkisi 0,100 birimdir.

Tablo 3'deki regresyon analizindeki ANOVA testi, modelin bir bütün olarak anlamlı olup olmadığını göstermektedir. Bu noktada 635.452 F değeri ile ve $p=0,000$ düzeyinde modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Modeldeki bağımlı değişken ($Y=$ Memnuniyet) ve bağımsız değişkenler (Halkın TDP hizmetlerden beklentisi) arasındaki regresyon analizine ilişkin sonuçlar aşağıda Tablo 3'deki gibidir.

Bağımlı değişkendeki değişimin % 74'ü modele dahil ettiğimiz bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Tablo 3'de Durbin-Watson testi sonucu da görülmektedir. Bu test modelimizde otokorelasyon olup olmadığını göstermektedir ve genellikle bu değer 1,5-2,5 arasında olmasının otokorelasyon olmadığını gösterir (Kalaycı, 2005: 265). Modelimizin D-W testi sonucu 1,76'dır.

Tablo 3: Toplumun Polislik Hizmetlerine Karşı Algılamalarının Memnuniyete Etkisi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken: Memnuniyet				
	B	Standart Hata	β	t	P
Sabit	1,069	0,169	-	6,319	0,000
İletişim	0,907	0,019	0,834	47,477	0,000
Görünürlük	0,014	0,018	0,013	0,776	0,438
Haberdarlık	0,049	0,020	0,043	2,460	0,014
Davr. Özel.	0,196	0,043	0,080	4,534	0,000
R= 0,859 R ² = 0,738 F=635,452 p= 0,000 Durbin-Watson=1,757					

Yine Tablo 3'de modelin elde edilen diğer parametre değerleri ve bunlara ilişkin t değerleri yer almaktadır. Parametrelere ait t istatistik değerlerinden modele dahil edilen her bir değişkenden (% 5 anlamlılık düzeyinde) iletişim, davranış özellikleri ve haberdar olma değişkenlerinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Diğer değişken (görünürlük) ile memnuniyet arasında ise bir ilişki yoktur. Sabit değer 1,069'dur. İletişime ilişkin parametre değeri ise 0,907'dir. Bunun anlamı iletişimdeki bir birimlik artışın memnuniyete etkisi 0,907 birimdir. Haberdar olmadaki bir birimlik artışın memnuniyete etkisi 0,049 birimdir. Davranış özelliklerindeki bir birimlik artışın memnuniyete etkisi 0,196 birimdir.

3.3.2. Halkın Toplum Destekli Polislik Hizmetlerine Yönelik Algılamaları ve İkamet Yerleri (Merkez ve İlçeler) Arasındaki t Testi Analizi Sonuçları

Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen hipotezler t testi ile test edilmiştir. Çıkan sonuçlar Tablo 4'de verilmiştir.

t testi sonuçlarının varyanslarının eşit olup olmadığını ortaya koymak için Levene testi sonuçları verilmektedir. Levene testine göre F değerinin belirlenmesinin en önemli nedeni dağılımın normal olup olmadığının tam belirlenmemesidir. Levene testindeki varyansların eşitliği analizinde "significiant" olarak verilen p değerinin α ile karşılaştırılması ile karar

verilmektedir (Özdemir, 2008:245). Tablo 4’deki hipotez 1’de $P=0.000 < \alpha = 0.05$ olduğu için varyanslar eşit değildir. (Bu durumda t testi için ikinci satır istatistikleri kullanılmıştır).

Tablo 4: İkamet Yeri ile Toplum Destekli Polislik Hizmetlerini Algılama Arasındaki İlişkiye Ait t Testi Sonuçları

	Hipotezler	Okul	n	F	Levene P	x	sd	t	p
1	İkamet yeri ile (Merkez ve İlçeler) Polis halk ilişkisi ve iletişimi arasındaki ilişki	Merkez İlçe	500 542	145.221	0.000	3,25 3,47	1.0198 0.7089	3.877	0.000
2	İkamet yeri ile (Merkez ve İlçeler) polisin davranış özellikleri arasındaki ilişki	Merkez İlçe	489 512	8.989	0.003	3.05 3.13	0.3504 0.4295	3.114	0.002
3	İkamet yeri ile (Merkez ve İlçeler) TDP hizmetlerinden memnuniyet arasındaki ilişki	Merkez İlçe	476 512	137.534	0.000	3.30 3.79	1.0688 0.7625	8.202	0.000
4	İkamet yeri ile (Merkez ve İlçeler) TDP hizmetlerinden beklenti arasındaki ilişki	Merkez İlçe	498 539	30.465	0.000	3.50 3.67	0.6816 0.5562	4.370	0.000
5	İkamet yeri ile (Merkez ve İlçeler) TDP hizmetlerinden haberdar olma arasındaki ilişki	Merkez İlçe	503 553	0,109	0,742	2.02 2.15	0.8311 0.8085	2.557	0.011
6	İkamet yeri ile (Merkez ve İlçeler) TDP hizmetlerinde polisin görünürlüğu arasındaki ilişki	Merkez İlçe	503 551	5.137	0.024	3.60 3.28	0.8298 0.9322	5.921	0.000

Katılımcıların TDP hizmetlerini algılama boyutlarından polis halk ilişkisi ve iletişimi il merkezi ya da ilçede oturanlar arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($t_{942}=3.877$, $P<0,000$). İlçelerde oturanlar (t_{542} $X= 3.47$), merkezde oturanlara (t_{500} $X= 3.25$) göre iletişimin daha iyi olduğunu düşünmektedirler.

Hipotez 2’de $P=0.003 < \alpha = 0.05$ olduğu için varyanslar eşit değildir. Katılımcıların ikamet yeri ile polisin davranış özelliklerini algılama arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($t_{1001}=3.114$, $P<0,002$). İlçelerde oturanların (t_{512} $X= 3.13$) merkezde oturanlara göre (t_{489} $X= 3.05$) polisin davranış özelliklerini algılamaları daha olumludur.

Hipotez 3’de $P=0.000 < \alpha = 0.05$ olduğu için varyanslar eşit değildir. Katılımcıların ikamet yeri ile toplum destekli polislik hizmetlerinden memnuniyetleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($t_{988}=8.202$, $P<0,000$). İlçelerde oturanların (t_{512} $X= 3.79$) merkezde oturanlara göre (t_{476} $X= 3.30$) toplum destekli polislik hizmetlerinden memnuniyetleri daha olumludur.

Hipotez 4’de $P=0.000 < \alpha = 0.05$ olduğu için varyanslar eşit değildir. Katılımcıların ikamet yeri ile toplum destekli polislik hizmetlerinden beklentileri arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($t_{1037}=4.370$, $P >0,000$). İlçelerde oturanların (t_{539} $X= 3.67$) merkezde oturanlara göre (t_{498} $X= 3.50$) toplum destekli polislik hizmetlerinden beklentileri daha yüksektir.

Hipotez 5’de $P=0.742 > \alpha = 0.05$ olduğu için varyanslar eşittir. (Bu durumda ikinci satır istatistikleri alınmıştır) Katılımcıların ikamet yeri ile toplum destekli polislik hizmetlerinden haberdar olmaları arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($t_{1056}=2.557$, $P >0,011$). İlçelerde oturanların (t_{553} $X= 2.15$) merkezde oturanlara göre (t_{503} $X= 2.02$) toplum destekli polislik hizmetlerinden haberdar olmaları daha yüksektir.

Hipotez 6’da $P=0.024 < \alpha = 0.05$ olduğu için varyanslar eşit değildir. Katılımcıların ikamet yeri ile toplum destekli polislik hizmetlerinde polisin görünürlüğü arasında anlamlı bir farklılık vardır. ($t_{1054}=5.921$, $P >0,000$). Merkezde oturanların (t_{503} $X= 3.60$) ilçelerde oturanlara göre (t_{551} $X= 3.60$) toplum destekli polislik hizmetlerinde polisi daha fazla gördükleri söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

TDP uygulamaları polisin halkla ilişkilerini iyileştirmekte ve suçla mücadele başarısını artırmaktadır. Halkla yardımlaşmadan suçla mücadele eden geleneksel polisliğin aksine suç ortamıyla mücadele eden ve bu mücadelede halkla birlikte alışan TDP felsefesi polis teşkilatının ve halkın ileri gelenlerince benimsedikçe suçla mücadele daha da kolaylaşacaktır. Ancak bunun için meyvelerini belki de orta ve uzun vadede verecek ortak yatırım bütçelerine ve ortak çabaya ihtiyaç vardır. Emniyet Teşkilatı kadar yerel yönetimlerin, diğer kamu kurumlarının ve yerel halkı temsil eden sivil örgütlerin aynı amaç ve bilinçle polise destek olmaları da gerekmektedir (Alpkan ve Palacı, 2008:114).

Araştırma sonuçlarına göre halkın TDP hizmetlerinden genel olarak memnundur fakat beklentisi de oldukça yüksektir. Bu bağlamda polisle ilişkilerinde (polise destek olma konusunda) isteklidir. Polisin bu istekliliği

değerlendirmesi yani polis halk iletişimine önem vermesi ve halkın isteklerine ve beklentilerine karşı duyarlı olması gerekir.

Halkın genel olarak TDP hizmetlerinde haberdar olmadığı grlmektedir. Halk TDP faaliyetlerinden ve hizmetlerinden haberdar edilmeli ve bilgilendirilmelidir. Buna ilişkin olarak mahalle toplantıları, broşürler, ev ziyaretleri vs. yapılabilir.

Halk her konuda polis ile işbirliği yapmaya isteklidir ve hazırdır. Polislik faaliyetleri ve uygulamaları ile halka yakın olunmalı ve halkın bu istekliliği değerlendirilmelidir. st düzeyde polis halk işbirliği sağlandığı takdirde genel olarak polislik ve TDP hizmetleri başarıya ulaşacaktır.

Alpkan ve Palacının da (2008) belirttiği gibi; “kamusal hizmet sektörünün bir temsilcisi olan Emniyet Teşkilatında sıfır hata, sürekli eğitim, müşteri odaklılık, örgüt geliştirme, çalışanları ve müşterileri güçlendirme, çalışanların katılımını alma gibi ağdaş yönetim araçlarının bir moda ya da bir göz boyama aracı olarak görülmemesi şarttır. Bu alışma ve bundan sonra yapılacak benzer alışmalar TDP ve benzeri ağdaş yönetim uygulamalarının önemini ve başarısını ortaya koymaya devam ettikçe uygulamacıların bu yönetsel araçlara olan güveni de artacaktır”.

KAYNAKÇA

- Adams, R. E., Rohe W.M., & Arcury T.A. (2005). “ Awareness of Community-Oriented Policing and Neighborhood Perceptions in Five Small to Midsize Cities”, *Journal of Criminal Justice*, Volume:33, 43-54.
- Aksu, M. (2008). “*Toplum Destekli Polislik Organizasyonu ve Türkiye’deki Gelişmeler*”, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Organizasyonu Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Alpkan, L. ve Palacı, M. (2008). “Toplum Destekli Polislik Uygulaması: Zara rneği”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:10, Sayı:3, 93-122.
- Arslan, M. ve Olgun, A. (2009). “niversite ğretim Elemanları ve ğrencilerinin Polis ve Polislik Mesleği ile İlgili Algılamaları: Erciyes niversitesi rneklemi”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt:11, Sayı:2, 107-134.
- Bahar, H. İ. (2002). “*Toplum Destekli Polislik ve Türkiye’ye Uygulanabilirliği*”, (Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ağlar, A. (2001). “*Suç ve Suçluluk, Türk Polisinin Sosyalleşme Süreci*”, SFN Yayınları, Ankara.
- Hawdon, J.,& Ryan, J. (2003). “Police-Resident Interactions and Satisfaction with Police: An Emprical Test of Community Policing Assertions”, *Criminal Justice Policy Review*, Volume:14, Number:1, 55-74.
- Kalaycı, ř. (2005). Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli, (Ed: şeref Kalaycı), *SPSS Uygulamalı ok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, s. 259-266.
- Kazu, İ.Y. (2003). “*Bilişim Teknolojilerinin Polis-Halk İlişkilerinde Kullanılması:Elazığ İli rneği*”, Emniyet Genel Müdürlüğü I. Polis Bilişim Sempozyumu 2003, 21-22 Ekim, Ankara.

- Özelik, E. (2002). “POLNET”, I. Polislik Bilişim Toplantısı 2002 Raporu, Ankara: EGM. s. 7-10.
- Rohe, W.M., Adams, R. E., & Arcury, T. A. (2001). “Community Policing and Planning”, *Journal of the American Planning Association*, Volume:67, 78-90.
- Skogan, W.G. (1994). “*The Impact of Community Policing on Neighborhood Residents: A Cross-Site Analysis*” In D. P. Rosenbaum (Ed.), *The Challenge of Community Policing: Testing the Promises* (pp. 167–181), Thousand Oaks, CA7 Sage.
- Skogan, W.G. ve Hartnett, S.M. (1999). “*Community Policing*”, Chicago Style, New York. NY: Oxford University Press.
- Wycoff, M.A. ve Skogan, W.G. (1994). “*Community Policing in Madison: An Analysis of Implementation and Impact*”, In D. P. Rosenbaum (Ed.), *The Challenge of Community Policing: Testing the Promises*, Thousand Oaks, CA7 Sage, s.75-91.
- Yıldırım, S. (2005). “*Yönetişim Perspektifinde Toplum Destekli Polislik Hizmetleri ve Bursa İl Emniyet Müdürlüğü Örneği*”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Yıldırım, S. (2006). “Toplum Destekli Polislik Hizmetlerine İlişkin Uygulamalı Bir Araştırma: Bursa İl Emniyet Müdürlüğü Örneği”, *Polis Dergisi*, Sayı:47, Ocak-Şubat-Mart, 397-405.
- Yılmaz, A. ve Demirci, M.K. (2003). “*Polis- Halk İlişkilerinin Vatandaşların Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma*”, <http://sbe.dpu.edu.tr/11/83-101.pdf>, E.T. 10.04.2010.
- Zeki, Y. (2006). “*Toplum Destekli Polislikte Yurttaş Odaklı Yönetim Anlayışı*”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- _____, <http://www.caginpolisi.com.tr/23/40-41-42-43.htm>, E.T. 07.03.2011.

EK-1: ANKET FORMU

Aşağıdaki anket formu ile elde edilecek bilgiler, Çanakkale Onsekiz Mart niversitesi tarafından desteklenen Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında yapılan ‘‘Halkın toplum destekli polislik hizmetlerine ynelik algılamaları ve polislerin çalışma koşullarının incelenmesi(Çanakkale ili rneli)’’ isimli çalışma için kullanılacaktır. Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Proje Ekibi Adına
Doç. Dr. Mehmet MARANGOZ

Aşağıdaki soruları size en uygun seçeneği seçerek cevaplayınız.

1- Kaç yasındasınız?

- 1 ( ) 25 ve altı   2 ( ) 26-35 arası   3 ( ) 36-45 arası
4 ( ) 46-55 arası   5 ( ) 56 ve yukarısı

2- Ortalama aylık geliriniz ne kadardır?

- 1 ( ) 500 TL veya daha az   2 ( ) 501-1.000 TL arası   3 ( ) 1.001-1.500 TL arası
4 ( ) 1.501-2.000 TL arası   5 ( ) 2001 ve daha fazla

3- Medeni haliniz?

- 1 ( ) Evli   2 ( ) Bekar

4- Cinsiyetiniz?

- 1 ( ) Bay   2 ( ) Bayan

5- Yaşamakta olduğunuz mahallede ikamet süreniz?

- 1 ( ) 1 yıl veya daha az   2 ( ) 2 – 4 yıl arası   3 ( ) 5 – 7 yıl arası
4 ( ) 8-10 yıl arası   5 ( ) 11 yıl ve yukarısı

6- İkamet etmekte olduğunuz ev:

- 1 ( ) Kendinize ait   2 ( ) Kira

7- Eğitim durumunuz nedir?

- 1 ( ) İlk veya ortaokul   2 ( ) Lise
3 ( ) niversite   4 ( ) Yüksek Lisans/Doktora

8. Bulunduğunuz il/ile:

- 1 ( ) .kale Merkez   2 ( ) Lapseki   3 ( ) Biga
4 ( ) an   5 ( ) Yenice   6 ( ) Bayramiç
7 ( ) Ezine   8 ( ) Ayvacık   9 ( ) Gökçeada
10 ( ) Bozcaada 11 ( ) Eceabat   12 ( ) Gelibolu

9- Oturduğunuz mahalle/sem: .....

anakkale Polisi'ne İlişkin aşağıda yer alan ifadeleri röle göre değerlendiriniz

1. Kesinlikle Katılmıyorum,
2. Katılmıyorum,
3. Fikrim Yok,
4. Katılıyorum,
5. Kesinlikle Katılıyorum

1	Polis'in insanlarla iletişim kurmadaki becerisi yeterli düzeydedir.	1	2	3	4	5
2	Polis yerine getirdiği görevle ilgili kamuoyunu bilgilendirmektedir.	1	2	3	4	5
3	Polis davranışlarıyla toplumda insanlara iyi örnek olmaktadır.	1	2	3	4	5
4	Polis Türkçeyi kötü kullanmaktadır.	1	2	3	4	5
5	Polis çok ciddi suçlar işlemiş kişilere bile kötü davranmaz.	1	2	3	4	5
6	Polis insanlara karşı güler yüzlü ve yardımseverdir.	1	2	3	4	5
7	Polis'in halkı bilgilendirmeye yönelik olarak yaptığı faaliyetlerden memnunum.	1	2	3	4	5
8	Polis olaylar karşısında soğukkanlı davranmaktadır.	1	2	3	4	5
9	Polis görevini yürütürken halka tarafsız davranmaktadır.	1	2	3	4	5
10	Polisin görevini yaparken kendisine olan güveni tamdır.	1	2	3	4	5
11	Polis halkın güvenliğini sağlamada başarılıdır.	1	2	3	4	5
12	Polis yardımseverdir.	1	2	3	4	5
13	Polis gereğinden fazla şüphecidir	1	2	3	4	5
14	Polis kendini halkın üstünde görmektedir.	1	2	3	4	5
15	Polis görevini yaparken aşırı g kullanmaktadır.	1	2	3	4	5
16	Polis görevi gereği sürekli problemlili insanlarla ilişki içinde olması nedeniyle dejenere olmuştur.	1	2	3	4	5
17	Polis olaylar karşısında çabuk tahrik olmaktadır.	1	2	3	4	5
18	Polis insanlara kaba ve sert davranmaktadır.	1	2	3	4	5
19	Polis toplumda nüfuzlu olan kişilere karşı etkisiz kalmaktadır.	1	2	3	4	5
20	Polis görevini yaparken kendi dünya görüşünü ne çıkarmaktadır.	1	2	3	4	5
21	Polise güvenirim.	1	2	3	4	5
22	Polis halktan kendisine gelen her türlü şikyeti önemsemektedir.	1	2	3	4	5
23	Polis görevini gereği gibi yapmaktadır.	1	2	3	4	5
24	Polis halkın hizmetinde olduğunun bilincindedir.	1	2	3	4	5
25	Polis insanlara değer vermektedir.	1	2	3	4	5
26	Emniyet Müdürlüğü'ne gittiğim zaman polisin yaklaşımından memnun kalıyorum.	1	2	3	4	5
27	Polis insan haklarına saygılıdır.	1	2	3	4	5
28	Polis suçtan korunmak için insanları eğitmektedir.	1	2	3	4	5
29	Yakalama, men etme, ceza yazma gibi görevleri nedeniyle polis olumsuz bir imaja sahiptir.	1	2	3	4	5
30	Polis yerel sorunları ozmek için mahalle sakinleri ile birlikte çalışma konusunda başarılıdır	1	2	3	4	5
31	Polis yasaların kendine verdiği yetkiler çerçevesinde hareket eder.	1	2	3	4	5
32	Kimsenin görmediği bir olayı görsem polise bildirmekten çekinmem.	1	2	3	4	5
33	Suçların nlenmesi konusunda polise güvenirim.	1	2	3	4	5
34	Polis içini yaparken adaletli ve tarafsız davranmaktadır.	1	2	3	4	5
35	Polisin verdiği hizmetlerden memnunum.	1	2	3	4	5
36	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerlerde, yakalama sayısı artar	1	2	3	4	5
37	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerlerde, polis çağrılara daha hızlı cevap verir ve olaylara daha hızlı	1	2	3	4	5

	müdahale eder.					
38	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerlerde, polis sokaklarda daha fazla görünür.	1	2	3	4	5
39	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerde, işlenen suçlarla ilgili toplanan bilgi daha etkin olarak kullanılır.	1	2	3	4	5
40	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerlerde, suçlarda azalma olur.	1	2	3	4	5
41	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerlerde, polis kaynakları daha verimli kullanılır.	1	2	3	4	5
42	Toplum destekli polislik uygulamasına geçilen yerlerde, değişen bir şey olacağını düşünmüyorum	1	2	3	4	5
43	Toplum destekli polislik uygulamasının yararlı olduğunu düşünmüyorum	1	2	3	4	5

Çanakkale Polisi'ne İlişkin aşağıda yer alan ifadeleri ölçeğe göre değerlendiriniz

1. Kesinlikle Hayır 2. Hayır 3. Fikrim Yok 4. Evet 5. Kesinlikle Evet

1	Çanakkale Polisinin Toplum Destekli (Odaklı) polislik adlı yeni projesini duyduunuz mu?	1	2	3	4	5
2	Çanakkale'de Mahallenizde veya çevrenizde polisin halkla işbirliği yapmak için yenilikler yaptığımı gösteren bir eyleme veya aktiviteye şahit oldunuz mu?	1	2	3	4	5
3	Çevrenizde (mahallenizde) güvenli olmayan ancak polisin ıslah etmeye çalıştığı özel bölgeler var mı?	1	2	3	4	5
4	Son iki yıl zarfında kendinizi veya evinizi herhangi bir suça karşı nasıl koruyacağınızı gösteren bir broşür, dergi kart veya yayın size verildi mi?	1	2	3	4	5
5	Son iki yıl içerisinde mahallenizde veya yaşadığımız bölgede polisin sorunlarımızın çözümüne yönelik bir faaliyeti oldu mu?	1	2	3	4	5
6	Son bir ay içerisinde mahallenizden geçen bir polis devriye aracı gördünüz mü?	1	2	3	4	5
7	Son bir ay içerisinde mahallenizde yaya olarak geçen veya devriye yapan polis gördünüz mü?	1	2	3	4	5
8	Son bir ay içerisinde yakın çevrenizdeki alışveriş merkezlerinin önünde veya yakınında devriye yapan polis gördünüz mü?	1	2	3	4	5
9	Son bir ay içerisinde mahallenizde polisin birine trafik cezası kestiğine şahit oldunuz mu?	1	2	3	4	5
10	Son bir ay içerisinde mahallenizde polisin birini incelerken, üst aramasını yaparken, bir grubu dağıtırken veya yol uygulaması yaparken gördünüz mü?	1	2	3	4	5

PARA POLİTİKASINDA ŞEFFAFLIK UYGULAMALARI: ÇEŞİTLİ ŐLKE ve TŐRKİYE DENEYİMLERİ

Transparency Practices in Monetary Policy: The Experiences in Various Countries and Turkey

Őđr. Gör. Banu DEMİRHAN
Afyon Kocatepe Őniversitesi Afyon Meslek Yůksekokulu

Doç. Dr. Erdal DEMİRHAN
Afyon Kocatepe Őniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi, İktisat Bólümü

ÖZET

Bu çalışmanın amacı para politikasında Őeffaflık uygulamalarının para politikasının etkinliği üzerine olan etkisini incelemek ve çeşitli Őlkeler ile Tőrkiye'ye ait Őeffaflık uygulamalarını analiz etmektir. Para politikasının Őeffaflıđının sağlanması fiyat istikrarı amacını gerçekleştirmeye alışan Őlkeler için bir gerekliliktir. Bunu nedeni para politikasında Őeffaflıđın sağlanmasının para politikasının gůvenirliliđini ve bōylece etkinliğini artırması bunun da dűřük enflasyona katkıda bulunmasıdır. Geliřmiř Őlke örnekleri para politikası uygulamalarında kamuoyunun bilgilendirilmesine yōnelik kapsamlı bir bilgi akışının sağlandığını gōstermektedir. Sōz konusu Őlke örneklerine benzer biçimde Tőrkiye'de de özellikle son yıllarda Őeffaflık ile ilgili önemli adımlar atılmıştır. Para politikasının temel amacı olan fiyat istikrarının devamlılığının sağlanması için para politikasında Őeffaflık uygulamalarının devam ettirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Para Politikası, Şeffaflık, Etkinlik

ABSTRACT

The purpose of this paper is to investigate the effects of monetary policy transparency practices on the effectiveness of monetary policy and to analyze transparency practices of various countries and Turkey. Ensuring the transparency of monetary policy is a requirement for countries striving to achieve price stability. The reason of this is that ensuring the transparency in monetary policy increases the monetary policy credibility and effectiveness and thus contributes to low inflation. The examples of the developed countries demonstrate that a comprehensive flow of information has been provided in monetary policy applications for raising public awareness. Similar to these countries, especially in recent years, important steps have been taken on transparency in Turkey. To ensure the continuity of price stability, which is the main objective of monetary policy, the transparency applications in monetary policy should be maintained and improved.

Key Words: Monetary Policy, Transparency, Effectiveness

1. GİRİŐ

Günümüzde birçok gelişmiş ülkede merkez bankaları para politikasının temel amacı olarak fiyat istikrarını benimsenmiştir. Bunun en önemli nedeni yüksek enflasyon oranlarının ekonomik ve sosyal olarak önemli maliyetlere neden olmasıdır. Yüksek enflasyonist ortamın olumsuz etkilerinin başında; faiz oranlarının yükselmesi, gelir dağılımının bozulması, ekonomik belirsizliği artırmak suretiyle bütçe dengelerinin bozulması ve ticarete konu olan mallarının fiyatlarındaki artış nedeniyle de dış ticaret açıklarını artması gelmektedir. Yüksek enflasyon oranları hane halkının reel gelirlerini azaltarak tüketim harcamalarının azalmasına da neden olmaktadır. Bu etkiye faiz oranlarındaki muhtemel artışlar dolayısıyla yatırım harcamalarının azalması eklenince ekonominin üretim gücünde ve istihdamda azalmalar ortaya çıkmaktadır.

Ekonomi üzerinde genel olarak bahsedilen bu olumsuz etkilere yol açan yüksek enflasyon oranlarının düşürülmesinde çeşitli para politikası stratejileri uygulanmaktadır. Bunların başında parasal hedefleme, döviz kuru hedeflemesi ve enflasyon hedeflemesi gelmektedir. Söz konusu para politikası stratejilerinin tamamında uygulanacak politika ile ilgili kamuoyunun doğrudan ya da dolaylı olarak bilgilendirilmesi esastır. Döviz kuru hedeflemesinde şeffaflık uygulamaları önemli bir yer tutmaktadır. Daha önceden belirlenen döviz kurundaki artış oranları ve çeşitli ekonomik büyüklüklere ilişkin oluşturulan hedeflerin kamuoyu ile paylaşılması buna örnek verilebilir. Diğer yandan parasal hedefler, kamu tarafından daha az kolay anlaşılabilmektedir. Parasal büyüklükler ve enflasyon amaç değişkeni arasındaki ilişki tahmin edilemeyen değişmelere maruz kalırsa, parasal hedefler, para politikasının durumu ile ilgili doğru sinyalleri veremeyeceğinden şeffaflığını kaybetmektedir (Mishkin, 1999: 19).

Enflasyon hedeflemesi rejiminde şeffaflık sistematik olarak ele alınmakta ve rejim ile birlikte bütüncül olarak uygulanmaktadır. Politika uygulamalarında şeffaflığa gereken önemin verilmesi politika başarısını belirleyen temel faktördür. Bunun nedeni kamuoyuna doğru biçimde anlatılan politika uygulamalarının para politikasının kredibilitelerini artırmasıdır. Enflasyon hedeflemesi rejiminde, merkez bankası bağımsızlığı yanında kamu ile iletişimin, şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Bağımsız bir merkez bankası tarafından uygulanan politikaların etkinliği şeffaflık vasıtasıyla artırılabilir (King, 1997: 14). Enflasyon hedeflemesinde şeffaflık ilkesi gereğince kamuoyu ile paylaşılan enflasyon tahminleri enflasyon hedefine ulaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Zira enflasyon hedeflemesi rejiminde belirlenen hedef aslında tahmin edilen bir hedeftir. Bu yüzden enflasyon hedeflemesi rejimine enflasyon tahmin hedeflemesi rejimi de denilmektedir.

Bu çalışmanın amacı para politikası uygulamalarında şeffaflığın para politikasının etkinliği üzerindeki etkisini ve çeşitli ülkelerdeki uygulama şekillerini incelemektir. Bu amaçla ikinci kısımda para politikasında şeffaflık kavramı ve ekonomik açıdan önemi açıklanacaktır. Üçüncü kısımda para politikasında şeffaflık uygulamalarının para politikasının etkinliği üzerine etkileri ile ilgili bilgiler verilecektir. Dördüncü kısımda özellikle enflasyon

hedeflemesini uygulayan bazı gelişmiş ülkelerdeki şeffaflık uygulamaları incelenecektir. Beşinci kısımda Türkiye’de şeffaflık uygulamaları ile ilgili bilgiler verilecektir. Son kısım çalışma ile ilgili sonuçlara ayrılmıştır.

2. PARA POLİTİKASINDA ŞEFFAFLIK KAVRAMI VE EKONOMİK AÇISINDAN ÖNEMİ

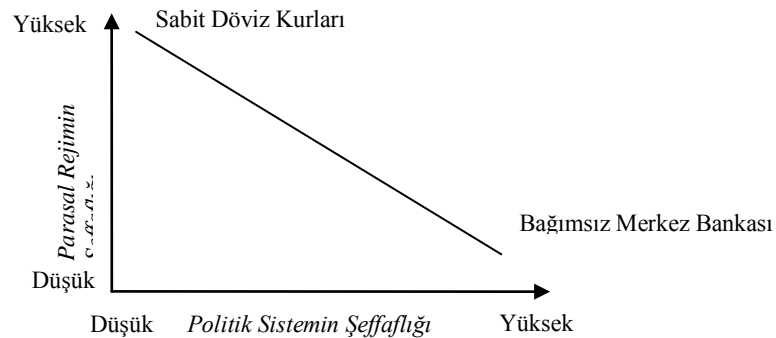
2.1. Para Politikasında Şeffaflık Kavramı

Para politikasında şeffaflık uygulamalarının incelendiği çalışmalar dikkate alındığında şeffaflık kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar yapmak mümkündür. Para politikasında şeffaflık kavramı temel olarak kamuoyu tarafından kolayca anlaşılabilir politika uygulamalarını ifade etmektedir. Bu çerçevede politika uygulamalarının sadece resmi organlar tarafından anlaşılması para politikasında şeffaflığın sağlanması açısından yeterli olmamaktadır. Para politikası uygulamalarında kamuoyundan gizlenen veya kamuoyuna açıklanmayan bir anlayışın benimsenmesi durumunda şeffaflıktan söz edilmesi mümkün olmamaktadır. Örneğin Geraats (2002)’e göre şeffaflık, parasal otoritelerin uygulayacağı politika ve karar alma sürecine ilişkin bilgiyi açıklama derecesidir. Tam şeffaflık, parasal otoriteler ve özel sektör arasında simetrik bilginin bulunması anlamına gelmektedir. Tam olmayan şeffaflık ise asimetrik bilgiye yol açmaktadır. Bu çerçevede şeffaflık ve gizlilik arasındaki farkın ortaya çıkmasına neden olan temel faktör politika uygulayıcıları ile kamuoyu arasındaki bilginin asimetrik olup olmadığıdır. Asimetrik bilginin derecesi ise ülkeden ülkeye değişmektedir.

Geraats (2001: 8)’e göre para politikasında şeffaflığın beş çeşidi vardır. Bunların ilki; Politik şeffaflıktır. Merkez Bankasının uyguladığı politikalar, amaçlar ve sayısal hedeflerle ilgili şeffaflığı ifade etmektedir. Örneğin, fiyat istikrarını öncelikli amaç olarak belirlemiş bir merkez bankası bu amacını kamuoyuna açıklamak suretiyle politik şeffaflığı sağlamış olmaktadır. İkincisi, Ekonomik şeffaflıktır ve politika kararları almada kullanılan ekonomik bilgilerin kamuoyuna açıklanmasını ifade etmektedir. Merkez Bankaları para politikası kararlarını alırken bir takım veriler, modeller kullanmakta ve tahminler yapmaktadır. Bunların yayınlanması ekonomik şeffaflığın kapsamına girmektedir. Ekonomik şeffaflığın en önemli unsurunu tahminlerin yayınlanması oluşturmaktadır. Koşullu tahminlerin yayınlanması beklenen gelecekteki politika kararlarını kapsamamakta ve merkez bankasının politika hedefi hakkındaki bilgiden daha çok, şokların beklenen büyüklüğü ve etkisi ile ilgili bilgiyi belirtmektedir. Koşullu olmayan tahminlerin yayınlanması ise; beklenen gelecekteki politika kararlarını kapsamakta, hem merkez bankasının politika hedefi hem de şoklar hakkında bilgiyi göstermektedir (Yetman, 2003:1). Üçüncüsü, Prosedürel şeffaflıktır. Para politikası stratejisi ve iç politik tartışmalarla ilgili bilgiyi içerir. Ayrıca para politikası toplantıları ve bu toplantılardaki oylamalar da bu tür şeffaflık içinde yer alır. Dördüncüsü politika şeffaflığıdır ve para politikasına yönelik kararlar ve duyurular ile ilgilidir. Sonuncusu ise operasyonel şeffaflıktır. Para politikası uygulamalarının etkinliğini sağlamak için yapılan piyasa müdahaleleri ile ilgili bilgi paylaşımını ifade etmektedir.

Geraats (2009:240)'a göre para politikası uygulamalarında Şeffaflığın sağlanmasının iki tür etkisi vardır. Bunlardan ilki enformasyon etkisidir. Bu etki enformasyon asimetrisinin ortadan kaldırılmasının doğrudan sonucunu ifade etmektedir. Örneğin belirsizlikte meydana gelen azalma bu tür bir sonucu göstermektedir. Bir diğer etki teşvik etkisidir. Söz konusu etki enformasyon yapısındaki değişmeden kaynaklanan dolaylı etkileri ifade etmektedir. Örneğin ekonomik ve operasyonel Şeffaflığın zel sektörün merkez bankasının niyetlerini daha iyi algılamasına neden olması merkez bankalarını itibarlı olmaları konusunda teşvik eder.

Bu noktada Şeffaflığın iki kaynağının bulunduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu kaynaklardan birincisi döviz kuru hedeflemesinde olduğu gibi kolayca gözlemlenebilen parasal taahhtlerdir. İkincisi ise politik kurumlardır. Bu kaynaklar aynı zamanda birbiri yerine geçebilme özelliğine sahiptir. Şekil-1'de politik sistemdeki Şeffaflık ile parasal rejimdeki Şeffaflık arasındaki negatif ilişki gösterilmiştir (Broz, 2002: 869). Politik sistemdeki Şeffaflığın fazla olması, merkez bankası bağımsızlığının dolaylı yoldan sağlanmasına yol açmaktadır. Nitekim politik süreç Şeffaf olduğunda, merkez bankasının faaliyetleri kamuoyu tarafından rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Diğer yandan merkez bankası bağımsızlığı, döviz kuru hedeflemesi gibi bir parasal rejime göre daha az Şeffaf niteliktedir. Şekil-1'de parasal rejimdeki Şeffaflığın fazla olması halinde politik sistemdeki Şeffaflığın daha az olduğu durum gösterilmektedir. Bu durum, Şeffaflığın az olduğu sistemlerde hkmetlerin sabit kur uygulaması yolu ile Şeffaflığı sağlamaya ynelebileceklerini göstermektedir. Bir diğer ifadeyle düşük enflasyon beklentilerine yol açmak için parasal rejimin Şeffaflığı politik sistem Şeffaflığı yerine geçmektedir.

Şekil 1: Şeffaflığın İkame Kaynakları

2.2. Para Politikasında Şeffaflık Uygulamalarının Faydaları

Para politikası uygulamalarında Şeffaflığın sağlanması gerekliliği Şeffaflığın sağlanmış olduğu faydalarla ilintilidir. Şeffaflık uygulamalarının ekonomi üzerine olumlu etkileri söz konusu faydalar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Para politikasında Şeffaflık uygulamalarının faydaları Saxton (1997:4-6)'un çalışması dikkate alınarak şu Şekilde ifade edilebilir:

Her Şeyden önce para politikasında Şeffaflığın sağlanması ile birlikte para politikasının uzun dönem amacı açıklığa kavuşturulmaktadır. Şeffaflık ile birlikte, para politikası belirleyicileri para politikasının öncelikli amaçları üzerine yoğunlaşmakta ve bu amaçları gerçekleştirme yönünde gayret göstermektedir.

Şeffaflığın ikinci faydası mali piyasalar üzerinde görölmektedir. Politikalarda Şeffaflığın sağlanması, belirsizlikleri ortadan kaldıracadığından dolayı mali piyasaların daha iyi işlemesine yol açacaktır. Daha fazla bilgi, özel sektör beklentilerinin para politikasındaki değişmelere daha hızlı adapte olmasına neden olacaktır. Ayrıca belirsizlik primlerindeki azalma, faiz oranlarının daha düşük seviyelere çekilmesine yol açacaktır.

Şeffaflığın üçüncü faydası merkez bankasının kredibilitesini artırmasıdır. Şeffaflığın sağlandığı bir ortamda para politikası amaçları ve yöntemleri daha iyi anlaşıldığı için, kamuoyu politikadaki değişiklikler hakkında daha hızlı bilgi sahibi olmakta ve merkez bankası da kamuoyuna açıkladığı amaçlara ulaşmaya kendini adamaktadır. Bu bağlamda merkez bankasının kredibilitesindeki artış, beklentilerin para politikasındaki değişiklere daha hızlı adapte olmasına imkan tanımakta, emek piyasası ve diğer piyasalarda esnekliğin artmasına ve dezenflasyon sürecinin üretim maliyetlerinin daha düşük gerçekleşmesine neden olmaktadır. Böylece fiyat istikrarı gibi amaçlara daha kolay ulaşılabilmektedir.

Para politikasında Şeffaflığın sağlanmasının dördüncü faydası, politika belirleyicilerinin siyasi amaçlara yönelik olarak manipölyasyonlara girişmesini engellenmesidir. Açık politika amaçları ve yöntemleri, mali piyasaların ve analistlerin merkez bankası faaliyetlerini sürekli gözlemelerine ve siyasi amaçlı herhangi bir para politikası manipölyasyonunu kolayca algılamalarına yol açmaktadır.

Para politikasında Şeffaflığın sağlanmasının beşinci faydası, politika belirleyicilerinin tutarlı davranmaya yöneltmesidir. Şeffaf bir para politikası, özel sektör analistlerinin merkez bankasının eylemlerini ve yöntemlerini daha açık bir Şekilde eleştirmesine yol açmaktadır. Bu durum, para otoritesinin politika amaçlarını, kararlarını ve yöntemlerini savunmasını gerekli kılmaktadır. Böylece politika belirleyicileri kararlarını alırken ve uygularken daha tutarlı davranmaya yönelmektedir.

Para politikasında Şeffaflığın sağlanmasının altıncı faydası, merkez bankasının para politikası eylemlerinin değerlendirilebilmesine imkan tanınmasıdır. Plath ve Schioppa (2000: 29)'e göre hesap verebilirlik sadece, birinin faaliyetlerinden dolayı sorumlu tutulması anlamına gelmemekte, aynı zamanda kararların ve faaliyetlerin açıklanmasını ve doğrulanmasını gerektirmektedir. Şeffaflık ile birlikte merkez bankasının para politikası ile

ilgili yapmış olduğu işlemler ve amaçlara ulaşılıp ulaşılmadığı gibi bilgiler açıkladığı için para politikasının hesap verebilirliği artırılmış olmaktadır.

2.3. Para Politikasında Şeffaflık ve Ekonomi Teorisindeki Yeri

Bu kısımda para politikasında Şeffaflık uygulamalarının ekonomi teorisindeki yeri ile ilgili açıklamalar yapılacaktır. Bu ereve de 3 farklı model üzerinde durulacaktır. Bu modeller; Monetarist Lucas tipi bekleyişlerle geliştirilmiş Phillips eğrisi, geriye dönük fiyatlamının geçerli olduğu Neo-Keynesyen Model ve ileriye dönük fiyatlamının geçerli olduğu Yeni Keynesyen Modeldir. Son iki modele göre nominal fiyatlar katıdır ve bu yüzden nominal faiz oranı reel faiz oranını etkilemektedir. Söz konusu 3 modelde para politikası enflasyon ve üretim seviyesini farklı yollardan etkilemektedir. Lucas tipi modelde sadece beklenmeyen para politikası üretim ve enflasyon üzerinde bir etkiye sahiptir. Diğer iki modelde sürpriz bir enflasyondan bağımsız olarak faiz oranı değişmeleri talebi etkilemek suretiyle kısa dönem üretimi etkilemektedir. Geriye dönük Neo-Keynesyen modelde uygulanan politika çıktı açığını bir dönem gecikme ile, enflasyonu ise iki yıllık gecikme ile etkilemektedir. Diğer yandan ileriye dönük Yeni-Keynesyen modelde politika çıktı açığının ve enflasyonun cari değerlerini bekleyişleri değiştirmek suretiyle etkilemektedir (Crujssen ve Eijffinger, 2007:5). Para politikasında Şeffaflığın teorik çerçevesini açıklamak için Geraats (2009)'ın çalışmasında kullanılan modelden yararlanılabilir. Bu modelde politik Şeffaflık merkez bankasının amaçlarını ifade etmektedir. Ekonomik Şeffaflık merkez bankası politika faiz oranını oluşturduğu zaman merkez bankası tarafından beklenen toplam talep (d_u) ve arz Şoklarını (s_u) ifade etmektedir. Prosedürel Şeffaflık merkez bankasının karar alma prosedürüdür. Yani optimal olarak reel faiz oranını belirlemesidir. Politika Şeffaflığı kesin politika vaziyetidir. Operasyonel Şeffaflık ise merkez bankası politika faiz oranını oluşturduğu zaman merkez bankası tarafından beklenmeyen toplam talep (d_u) ve arz Şoklarını (s_u) ifade etmektedir.

$$y = \alpha(\tau - \pi^e - s) + (1 - \alpha)\kappa + \alpha s_u + d_u \quad (1)$$

$$\pi = \alpha\tau + (1 - \alpha)(\pi^e + \kappa + s) + \alpha s_u + d_u \quad (2)$$

(1) ve (2) numaralı denklemlerde π enflasyon oranını, y çıktı açığını, τ merkez bankasının enflasyon hedefini, κ çıktı açığı hedefini, α enflasyon istikrarının nispi ağırlığını, $\alpha \in (0, 1)$, π^e özel sektör enflasyon bekleyişlerini, s arz Őokunu, d_u beklenmeyen toplam talep Őokunu, s_u beklenmeyen arz Őokunu göstermektedir. (1) ve (2) numaralı denklemlere göre çıktı açığı ve enflasyon oranı merkez bankasının tercihlerine (τ ve κ), arz Őokuna (s) ve beklenmeyen Őoklara (d_u ve s_u) bağlıdır. Merkez bankasının enflasyon ve üretim dair kısa-dönem tahminlerini yayınladığı durumda (3) ve (4) numaralı denklemler geçerli olur.

$$\pi_{cb} = \pi^e - r + d_a + s_a$$

(3)

$$y_{cb} = -r + d_a$$

(4)

(3) ve (4) numaralı denklemlerde yer alan r merkez bankasının politika enstrümanı olan reel faiz oranını, d_a ve s_a merkez bankası tarafından beklenen toplam talep ve arz şoklarını göstermektedir. Bu tahminler özel sektörün merkez bankası tarafından beklenen makro ekonomik şokları belirlemelerini ve böylece politika faiz oranı denklemini kullanarak merkez bankasının politika tercihleri konusunda çıkarım yapmalarını sağlar. Böylece ekonomik şeffaflık kamuoyunun merkez bankasının politika faaliyetlerine bağlı niyetleri ile ilgili sonuç çıkarmasına yardım eder.

Ayrıca merkez bankası tarafından beklenmeyen şokların açıklanması da özel sektöre (1) veya (2) numaralı denklemleri kullanarak merkez bankasının politika tercihleri konusunda çıkarım yapmalarını sağlar. Böylece operasyonel şeffaflık kamuoyunun merkez bankasının makro ekonomik sonuçlara bağlı niyetleri ile ilgili sonuç çıkarmasına yardım eder.

Merkez bankası amaçlarını ($\tau\nu\epsilon\kappa$) yayınlamasına rağmen uygulamada tam bir politik şeffaflığı sağlamak zordur. Ekonomik ve operasyonel şeffaflık, merkez bankasının politika faaliyetleri ve sonuçlarının belirtilen amaçlarla paralel olduğunu göstermesine ve böylece kredibilitésinin artmasına imkan tanır. Toplam talep ve arz şokları ile ilgili bilgilerin açıklanması ise aynı zamanda özel sektörün karşı kaşıya olduğu makro ekonomik belirsizliklerin doğrudan azalmasına yardımcı olur.

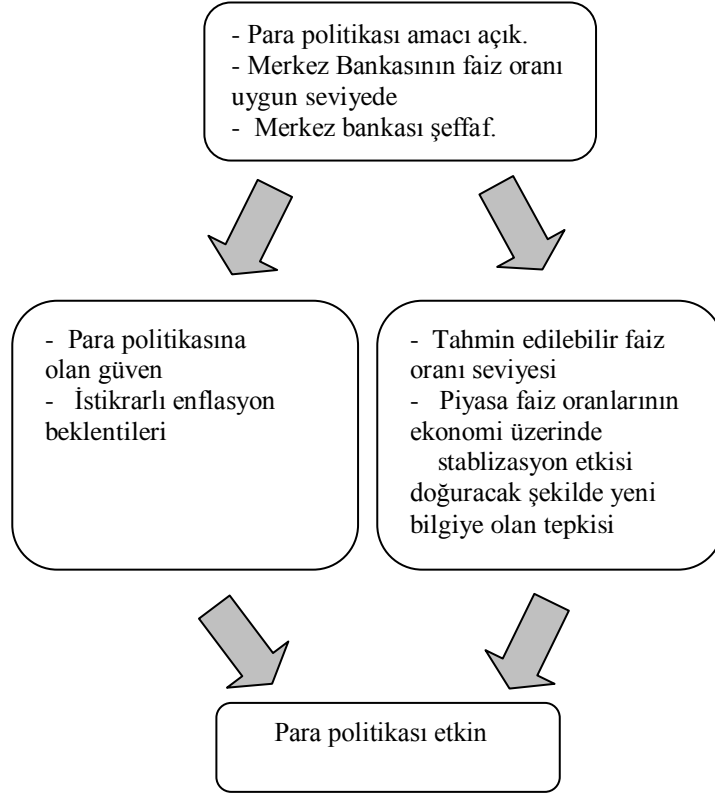
3. ŞEFFAFLIĞIN PARA POLİTİKASININ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE ETKİSİ

Para politikasında şeffaflığın sağlanmasının ekonomi üzerindeki olumlu etkileri dikkat edileceği üzere para politikasının işleyişine olan etkisi ile gerçekleşmektedir. Bu çerçevede şeffaflığın sağlanmasının para politikasına olan doğrudan faydası para politikasının etkinliğini artırmasıdır. Para politikasının etkinliği Bernhardsen ve Kloster (2002)'in belirttiği gibi enflasyon beklentilerinin istikrarlı ve enflasyon hedefine eşit olması durumunda sağlanmaktadır. Blejer ve Leone (2000:4)'e göre merkez bankasının işleyişı ile ilgili olarak ve yeni elde edilen bilgiye dayalı merkez bankasının politikası üzerindeki etkileri ile ilgili olarak kamuoyunun iyi bilgilendirilmesi gerekmektedir. Böylece enflasyon hedefinin enflasyonist beklentiler için bir çapa rolünü üstlenmiş olacaktır.

Para politikalarında şeffaflığın sağlanmasının para politikasının etkinliği üzerindeki etkisi her şeyden önce iki ön koşulun gerçekleşmesine bağlı olmaktadır. Bu ön koşullardan birincisi, para politikasının amacının anlaşılması, ikincisi ise merkez bankasının hedefine yönelik olarak uygun bir faiz oranı belirlemesidir. Bu iki gerekliliğin yerine getirilmesi durumunda para politikasının etkinliğinin şeffaflık vasıtasıyla sağlanması mümkün olacaktır.

Bu açıklamalar aşağıdaki şemada gösterilmiştir (Bernhardsen ve Kloster, 2002: 45-46).

şekil 2: Para Politikasının Etkinliğinin Sağlanması

Para politikası uygulamalarında şeffaflığın sağlanması para politikasının etkinliğini artırması ise çeşitli kanallar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu kanallardan en önemlisi para politikasının güvenirliğinin artırılmasıdır. Para politikasının güvenirliği, ekonomik birimlerin enflasyonun zaman içinde enflasyon hedef seviyesinde gerçekleşeceğine inanmalarını ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle düşük bir enflasyon seviyesini hedefleyen bir para politikasının güvenilir olması, kamuoyunun merkez bankasının bu amaca ulaşmak için gerekli olan önlemleri alacağına inanmasına bağlıdır. Para politikasının şeffaflığının güvenirliği artırıcı etkilerde bulunmasının bir takım faydaları bulunmaktadır. Bu faydalar şunlardan ibarettir (Perrier ve Amano, 2000: 11-12):

Güvenilir bir para politikası merkez bankasının ılımlı seyreden bir enflasyon oranında daimi azalışı sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Güvenirliğin az olması ve kamuoyunun merkez bankasının amaçlarını gerçekleştirme çabalarından vazgeçtiğini düşünmeleri durumunda, fiyat ve ücretler toplam talepteki yavaşlamalara daha kademeli biçimde uyacaktır. Diğer yandan yüksek güvenirlik hedeflenen enflasyon oranına ulaşılmasını

hızlandıracaktır. Bunun nedeni ekonomik birimlerin ücret ve fiyat oluşumlarında bu orana daha fazla önem verecek olmalarıdır.

Yüksek bir güvenilirlik öngörülmeven gelişmelerin gerçekleşmesi halinde enflasyonun hedef seviyesine yakın gerçekleşmesine yardımcı olacaktır. Nitekim enflasyon oranı merkez bankasının kontrolü dışındaki gelişmeler nedeniyle hedef seviyeden sapma gösterebilmektedir. Bu durumda güvenilirlik beklentilerin hedefe odaklanmasını sağlamaktadır. Kamuoyu merkez bankasının enflasyonu hedef seviyesine çekmeye çalışacağını bildiğinde, beklentiler fiyatlardaki dalgalanmalara fazla tepki göstermeyecektir. Böylece enflasyon oranı, üretim ve faiz oranlarındaki dalgalanmaların genişliği azaltılacaktır.

Yüksek güvenilirlik, para otoritelerine ekonominin mal ve hizmet üretim kapasitesi ile ilgili değerlendirme yapma ve yeni enflasyon korkularına yol açmaksızın istihdam yaratma imkanı sunmaktadır. Bu potansiyel üretim ve üretim açıkları seviyesi ile ilgili belirsizliklerin bulunduğu bir ekonomik ortamda önemli bir avantajdır.

Bu çerçevede para politikasında şeffaflığın sağlanması bu politikaların kamuoyu tarafından anlaşılmasına ve politikalara yönelik kamu desteğinin artmasına yol açmaktadır. Bütün kamu politikalarında olduğu gibi, kamu desteğindeki artışın ve politikaların anlaşılmasının para politikasına faydası bulunmaktadır. Özellikle ekonominin aşırı ısınmadan korunması için sıkı önlemlerin alınması gerektiği zamanlarda, kamuoyunun para politikası faaliyetlerinin nedenini anlaması gerekmektedir. Aksi takdirde para politikası uygulamalarına karşı ciddi eleştiriler söz konusu olabilecektir. Para politikasının anlaşılmasının artırılmasında temel nokta, para politikasının yapabileceği ve yapamayacağı şeylerin açıklığa kavuşturulmasıdır. Bu bağlamda, merkez bankalarının, para politikasının görevinin orta ve uzun vadede enflasyonu kontrol altına almak olduğunu ve düşük enflasyon ortamının verimlilik büyümesine katkıda bulunacağını vurgulaması gerekmektedir. (Freedman, 2002: 155). Mishkin ve Posen (1997:18)'e göre de merkez bankasının para politikasının durumu hakkında yaptığı düzenli açıklamalar ve yayınladığı dokümanlar vasıtasıyla kamuya sunulan bilgiler, fiyat istikrarına ulaşmada kamu desteğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Para politikasının amaçları ve önceliklerinin kamuoyu tarafından bilinmesi enflasyon eğiliminin azalması açısından önem arz etmektedir. Ekonomik birimler Merkez Bankasının nasıl hareket edeceği konusunda emin olmadıklarında, enflasyon beklentilerinin doğruluğu aksi duruma göre daha zayıf olacak ve genellikle enflasyon beklentileri daha fazla olacaktır. Bir diğer ifadeyle merkez bankasının öncelikleri ile ilgili belirsizliğin az olması, enflasyon eğilimini azaltacaktır (Nolan ve Schaling, 1996: 5).

Bu açıklamalar ışığında para politikasında şeffaflığın sağlanması ile birlikte güvenilirliğin merkez bankasının politika eylemlerine karşı en azından daha duyarlı hale getirildiği sonucuna varılabilir. Faust ve Svensson (2001) bu durumun ilan edilen sıfır enflasyon hedefinden sapmanın maliyetini artıracaklarını ve bu yüzden istihdam hedefini elde etmeye yönelik olarak merkez bankasının enflasyon sürprizlerine yol açacak politikalardan

kaçınacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda enflasyon ve istihdamdaki değişkenlik azalacak ve ortalama enflasyon eğilimi düşürülmüş olacaktır.

Şeffaflığın para politikasının güvenilirliğini artırmasına rağmen, tek başına para politikasının güvenilirliğini sağlamaya yeterli olmadığı belirtilmesi gerekmektedir. Zaman içinde fiili enflasyon hedefe yakın bir seviyede gerçekleşmedikçe, merkez bankasının güvenilirliği sağlaması zordur. Piyasa katılımcıları faiz oranı kararlarına beklenmedik bir tepki gösterebilirler bile, merkez bankası faiz oranını hedef enflasyon oranına uygun belirlediğinde etkiler nispeten sınırlandırılmış olacaktır. Bu çerçevede düşük ve istikrarlı bir enflasyon ortamını sağlayan bir merkez bankasının bunu açıkça ifade etmesi bile güvenilir olacağını söyleyebiliriz. Thornton (2002:11-12)'in belirttiği gibi İsviçre Merkez Bankası ve Almanya Merkez Bankası (Bundesbank) gibi merkez bankaları açık enflasyon hedefine sahip olmamakla birlikte düşük enflasyon oranlarına sahiptirler. Bu anlamda merkez bankası tarafından uygulanan başarılı politikaların söylemlerden daha önemli olduğu kanaatine varılabilir.

Şeffaflığın para politikası etkinliğini artıran bir diğer etkisi faiz oranlarının tahmin edilebilirliğini artırmasıdır. Piyasa katılımcılarının merkez bankası tarafından tespit edilecek faiz oranlarını tahmin edebilmeleri, merkez bankasının politika tepki modeli hakkında bilgi sahibi olmalarına bağlıdır. Politika tepki modeli ile ilgili bilgi sahibi olunması durumunda, piyasa faiz oranları ekonomik gelişmelere dair elde edilen yeni bilgiye tepki göstermektedir. Piyasa faiz oranlarının bu tepkisi oluşmadığında veya bu tepkiler destabilizasyon etkisi doğurduğunda, merkez bankasının düşük ve istikrarlı enflasyon amacına ulaşmak için faiz oranlarında sık ve büyük değişimlere gitmesi kaçınılmaz olmaktadır. Ayrıca politika tepki modelini içeren bir belirsizlik faiz oranlarında ve diğer mali fiyatlarda büyük dalgalanmalara yol açmaktadır (Bernhardsen ve Kloster, 2002: 45-46). Finansal piyasalar merkez bankasının mevcut politika faaliyetleri ve uzun dönem politika niyetleri hakkında ne kadar fazla bilgi sahibi olurlarsa, piyasaların politika faaliyetlerine olan tepkileri bu faaliyetleri o kadar güçlendirebilecek ve politikanın etkinliğini artıracaktır (Broadus, 2002: 161). Bu bağlamda şeffaflık ve para politikasının etkinliği arasındaki ilişki, finansal piyasalardaki katılımcıların davranışları ile ilgilidir. Finansal piyasaların merkez bankası faaliyetlerini anlamaları ve tahmin etmeleri durumunda, aktarım mekanizmasındaki ilk adımlar ve enflasyon daha ılımlı gerçekleşmektedir. Örneğin, merkez bankası ve piyasa katılımcıları ekonomiyi etkileyen faktörler hakkında benzer yorumlara sahip olduklarında; verilerin yayınlanması, piyasa faiz oranları ve döviz kurlarındaki hareketlerin merkez bankası tarafından alınan önlemlerden önce oluşmasına ve bu hareketlerin söz konusu önlemlerle tutarlı olmasına neden olacaktır. Böylece, kapasite üzerinde artan baskıları ve bu yüzden gelecek dönemlerde enflasyonun yükselme ihtimalinin arttığını gösteren yeni bir bilgi, faiz oranlarının yükselmesine neden olacaktır. Diğer yandan ekonominin zayıflaması ve gelecek dönemlerde enflasyonun düşme ihtimalinin artması yönündeki işaretler, faiz oranlarının düşmesine neden olacaktır. Bu noktada merkez bankalarının piyasalara uymak zorunda olmadıklarının belirtilmesi gerekmektedir. Merkez bankası ile piyasalar arasında gelişmeler ve uygun politika hususunda görüş ayrılıkları

varsa, merkez bankası kendi kararını uygulamak ve bu faaliyetinin gerekçelerini piyasalara açıklamak zorundadır. Diğer yandan, artan Şeffaflık ve iletişim, uygun politika konusundaki Şiddetli görüş ayrılıkları ihtimalini azaltmaktadır (Freedman, 2002:155-156).

Para politikasının gelecek dönemlerdeki seyri hakkındaki beklentilerin piyasalara aktarılması da para politikasının etkinliğini artırmaktadır. Örneğin politika oranı değişikliğine dair bir beklentinin aktarılması, uzun dönem faiz oranlarının ve varlık fiyatlarının politika amaçlarını destekleyecek yönde değişmesini sağlamaktadır. Beklentilerin piyasalara aktarılması ise, para politikası ile ilgili olarak yapılan açıklamalarla gerçekleşmektedir (Meyer, 2001:8).

4. ŞEFFAFLIK UYGULAMALARI İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ ÜLKE ÖRNEKLERİ

Bu kısımda Yeni Zelanda, İngiltere, İŐve ve Kanada'da para politikasında Şeffaflık uygulamaları incelenmiştir. Bu lkelerin Őeilmesinin nedeni Şeffaflık uygulamalarının kapsamlı olarak merkez bankası yasalarında yer alması ve para politikasının amacı olarak fiyat istikrarı üzerinde durulmasıdır. Bu kısımda yapılan açıklamaların büyük kısmı incelenen lkelerin merkez bankalarının web sitelerinden ve yayınladıkları çeşİTLİ raporlardan derlenmiştir.

4.1. Yeni Zelanda'da Para Politikasında Şeffaflık Uygulamaları

Dünyada enflasyon hedeflemesi rejimini ilk uygulayan ülke olma özelliğine sahip Yeni Zelanda'da para politikasının temel amacı fiyat istikrarıdır. Tüketiciler Fiyatları Endeksine göre hesaplanan enflasyon oranındaki artışın yüzde 1 ve yüzde 3 aralığında olması hedeflenmiştir. Bu hedef merkez bankası başkanı ve maliye bakanı arasında merkez bankası kanununa ve Politika Hedefleri Anlaşmasına (Policy Targets Agreement) uygun olarak belirlenmiştir. Banka para politikasını uygularken yılda sekiz kez görüşülen Resmî Nakit Oranı'nı (Official Cash Rate) ayarlayarak uygular. Bu oran hedef enflasyona ulaşmak için Yeni Zelanda Merkez Bankasının Bankası'nın kullandığı politika faizidir.

Yeni Zelanda Merkez Bankası'nın para politikası uygulamalarında Şeffaflığı çeşİTLİ araçlar vasıtasıyla sağlamaktadır. Bu araçların başında Merkez Bankası Para Politikası Durumu (Monetary Policy Statement-MPS) isimli doküman gelir. Yeni Zelanda Merkez Bankası MPS'yi her çeyrekte yayınlamaktadır. MPS'de Banka'nın hedeflerine ulaşmak için yapacakları uygulamalar, gelecek beş yıl için para politikası uygulamalarının nasıl olacağı ve son MPS 'den itibaren para politikasının nasıl uygulandığı gibi hususlar yer almaktadır. Ayrıca enflasyon hedefine ulaşılamaması durumunda bunun nedenleri ile birlikte hedef enflasyona ulaşabilmek için alınması gerekli tedbirler yer almaktadır (Svensson, 2001:7-61). Burada Yeni Zelanda Merkez Bankası Kanunu'nun esasında en az her altı ayda bir söz konusu dokümanın yayınlanmasını zorunlu tuttuğunu belirtelim. Ayrıca Banka her yayın ortasında kısa politika yorumları da yapmaktadır. Yine Kanuna göre tahmin

yayınlama zorunluluğu olmasa da Banka enflasyon, GDP, faiz ve dvız kurlarına dair tahminleri yayınlamaktadır (Reddell, 2006:9).

Banka yıllık olarak Niyet Bildirisi (Statement of Intent) ve Yıllık Rapor olmak üzere iki rapor yayınlamaktadır. Genel olarak bu dökümanlar Bankanın amaçlarını stratejilerini ve performans göstergelerini ve Bankanın performansı ile ilgili açıklamalarda bulunmaktadır. Niyet Bildirisi, Bankanın işleyişi, amaçları, stratejileri ve birinci mali yıl için gelir-harcama projeksiyonları ile ilgili ile ilgili Maliye Bakanına üç yıllık dönem için verilen beyanı kapsamaktadır. Örneğin en son Niyet Bildirisi 1 Temmuz 2009 ve 30 Haziran 2012 yıllarını kapsamaktadır.

Yeni Zelanda Merkez Bankası ayrıca altı ayda bir olmak üzere senede iki kere Finansal İstikrar Raporu yayınlamaktadır. Bu rapor Yeni Zelanda finansal sisteminin sağlımlığı ile ilgili değerlendirmelere yer vermektedir. Banka aynı zamanda politika ve faaliyetleri ile ilgili olarak web sitesi, bültenler, araştırma alışmaları, Başkan ve st düzey görevlilerin konuşmaları, basın mülakatları ve broşürler yolu ile de kamuoyuna geniş kapsamlı bilgi vermektedir.

4.2. İsve’de Para Politikasında Şeffaflık Uygulamaları

İsve Merkez Bankası (Riskbank) kanununa göre para politikasının amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyat istikrarı düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranını ifade etmektedir. Riskbank’a göre Tüketiciler Fiyatları Endeksindeki yıllık artış oranının %2 olması fiyat istikrarı amacına ulaşıldığını göstermektedir. Para politikası enflasyon hedefinin yanı sıra sürdürülebilir büyüme ve yüksek istihdama ulaşmaya yönelik genel iktisat politikası amaçlarını desteklemektedir.

Riskbank para politikasında Şeffaflık uygulamalarının para politikasının etkinliğini artırdığına inanmaktadır. Bu çerçevede kamuoyu ile iletişimi sağlamak için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Hedef enflasyon oranına ulaşmak için politika aracı olarak kullanılan temel faiz oranı (repo oranı) kararı önceden belirlenmiş tarihlerde yılda altı kez veya gerekli görüldüğünde daha fazla yapılan para politikası toplantılarında alınmaktadır. Para politikası kararı da basın bülteni yolu ile kamuoyuna duyurulmaktadır. Bir diğer Şeffaflık aracı para politikası raporlarıdır. Eskiden “Enflasyon Raporu” adı altında yayınlanan bu rapor yılda 3 kez yayınlanmaktadır. Raporlar çeşitli analizlere yer vermektedir. Bunlar enflasyonu belirleyen faktörler; repo oranı, enflasyon ve reel ekonomik gelişmelerin ilerleyen dönemlere ait tahminleridir. Para politikası raporları ve basın duyuruları aynı zamanda daha önceki raporun yayınlanmasından beri geçen sürede elde edilen yeni bilgi ile ilgili açıklamalara ve yeni ekonomik duruma karşı Riskbank’ın yaklaşımının değerlendirmesine yer vermektedir. Yılda altı kez yapılan para politikası toplantılarının diğer nde ise Para Politikası Güncelleştirmeleri yayınlanmaktadır. Güncelleştirmeler Para Politikası Raporunda da yer verilen değişkenlere ait tahminleri kapsamakla birlikte tahminler daha az ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

Basın duyurusu ayrıca üyelerin hangi yönde oy verdiğini ve kararlara itirazların gerekçelerini açıklamaktadır. Basın toplantıları her para politikası

toplantısından sonraki gün yapılmaktadır. Yönetim kurulunun para politikası toplantılarının tutanakları ilgili toplantıdan yaklaşık iki hafta sonra yayınlanmaktadır. Toplantı tutanakları ile hangi üyenin hangi görüşü ileri sürdüğünü belirlemek mümkün olmaktadır.

Riskbank başkanı para politikası uygulamaları ile ilgili olarak yılda en az iki kez olmak üzere İşve Parlamentosu Finans Komitesine bilgi vermektedir. Yazılı olarak verilen raporun ilki Komite için derlenmiş olan ve para politikası değerlendirmelerine yönelik spesifik materyalleri kapsamaktadır. İkinci rapor yıl içindeki nc Para Politikası Raporu'nu kapsamaktadır. Riskbank'ın Başkanı aynı zamanda para politikası ile ilgili soruları cevaplamak için de Komiteye ziyarette bulunabilmektedir. Ayrıca Yönetim Kurulu yeleri repo oranları ile ilgili kişisel düşüncelerini açıklamakta ve para politikası konuları hakkında konuşmaktadırlar. Yeni istatistikler ve daha önceki tahminlerle ilgili yorumlarda bulunabilmektedirler. Diğer yandan Yönetim Kurulu yeleri gelecek para politikası toplantısında verecekleri oylarla ilgili herhangi bir yorumda bulunmamaktadır.

Riskbank yılda iki kez olmak üzere finansal sitemin istikrarının değerlendirmesine yönelik değerlendirmelerde ve analizlerde bulunduğu Finansal Rapor yayınlamaktadır. Riskbank'ın yayınladığı bir başka rapor yıllık rapordur. Bu rapor kur ve para politikasının yanı sıra Riskbank'ın etkin ve güvenli bir ödeme sistemini nasıl tesis ettiğine dair açıklamaları içermektedir. Ayrıca Riskbank'ın bilançosu da bu raporda yer almaktadır. Son olarak web sitesi, araştırma çalışmaları ve broşürler yolu ile de kamuoyuna geniş kapsamlı bilgi vermektedir.

4.3. İngiltere'de Para Politikasında Şeffaflık Uygulamaları

Para politikasının amacını fiyat istikrarı olarak belirleyen ve bu çerçevede Şeffaflık uygulamalarına önem veren bir diğer lke İngiltere'dir. İngiltere'de fiyat istikrarı ile yüzde 2 oranındaki tüketiciler fiyatları endeksine dayalı enflasyon oranı ifade edilmektedir. Banka Para Politikası Komitesi (Monetary Policy Committee- MPC) tarafından belirlenen faiz oranı vasıtasıyla hedef enflasyon oranına ulaşmaya çalışmaktadır.

İngiltere'de Şeffaflık Enflasyon Raporu (Inflation Report) ve MPC'nin toplantı tutanakları ile sağlanmaktadır (Vickers, 1998:369). MPC toplantıları daha önceden belirlenen tarihlerde aylık olarak yapılmakta ve iki gün sürmektedir. Toplantılar genellikle her ayın ilk Pazartesi'den sonraki arşamba ve Perşembe günlerinde yapılmaktadır. Faiz oranı kararı ikinci gün yani Perşembe günü saat 12'de ilan edilmektedir. MPC toplantısının tutanakları ise toplantıdan sonraki İkinci haftanın arşamba günü yayınlanmaktadır. Tutanaklar görüş farklılıklarını da içeren biçimde politika tartişmasının tam bir açıklamasını sunmaktadır. Aynı zamanda Komite yelerinin oyları kayıt altına alınmakta ve hangi üyelerin faiz kararına muhalefet ettiği belirtilmektedir. Komite zellikle Hazine Komitesi gibi parlamento komitelerine düzenli olarak faaliyetleri ile ilgili açıklama yapmak zorundadır. MPC yeleri ayrıca MPC'nin politika kararları ve düşünceleri ile ilgili olarak ülke genelinde konuşmalar yapmaktadırlar. Bu ift yönlü bir diyalogdur. Bölgesel ziyaretler aynı zamanda MPC yelerine ekonomik

durumla ilgili şletmelerden ve diğer organizasyonlardan ilk elden bilgi elde edilmesine imkan tanımaktadır.

İngiltere Merkez Bankası aylık olarak yayınladığı MPC toplantı tutanaklarının yanı sıra her çeyrekte Enflasyon Raporu yayınlamaktadır. Bu rapor İngiltere ekonomisi ve politika kararlarını etkileyen faktörleri incelemektedir. Enflasyon Raporu ayrıca MPC'nin enflasyon ve büyüme ile ilgili en son tahminlerini içermektedir. Bu tahminler, para politikası yaklaşık olarak iki yıllık bir gecikmeyle işlediği için üretimin ve enflasyonun gelecekteki görünümü konusunda MPC'nin karar vermesi açısından gereklidir.

Ayrıca MPC üyeleri para politikasının durumu ile ilgili olarak sık aralıklarla kamuoyunu bilgilendirmektedirler. İngiltere Merkez Bankası şletmelerle iletişim kurarak bilgi toplamak ve bu şletmelere merkez bankası politikalarını üzere farklı bölgelerde temsilciler görevlendirmiştir (Allen, 1999: 30). İngiltere Merkez Bankası kamuoyuna bilgi vermek üzere yılda iki kez Finansal İstikrar Raporu yayınlamaktadır. Bu rapor Finansal Politikası Komitesinin finansal kesimin istikrarı ve sağlamlığı ile ilgili değerlendirmelerini içermektedir. Ayrıca istikrar riskini azaltacak tavsiyeleri kapsayan politika eylemlerini de içermektedir. Banka ayrıca Yıllık ve Hesap Raporu, Basın Duyuruları, araştırma çalışmaları, üst düzey Banka görevlilerinin konuşmaları yolu ile de kamuoyuna geniş kapsamlı bilgi vermektedir.

Enflasyon hedefi her iki yönde yüzde 1'den fazla sapmışsa yani enflasyon oranı yüzde 3'den fazla, yüzde 1'den az gerçekleşirse Merkez Bankası Başkanı Maliye Bakanına açık mektup yazmak zorundadır. Bu mektup web sitesinde yayınlanmaktadır Bu mektupta enflasyonun artma veya azalma nedenleri ve Bankanın enflasyonu hedef seviyesine getirmek için önerileri yer almaktadır Maliye Bakanı da bu mektuba karşılık ertesı gün bir mektup yazmaktadır. Bu da web sitesinde yayınlanmaktadır.

4.4. Kanada'da Para Politikasında Şeffaflık Uygulamaları

Para politikasında şeffaflık uygulamaların ilk olarak görüldüğü ülkelerden bir diğeri de Kanada Merkez Bankası'dır. Bu ülkedeki para politikası çerçevesinin temelini enflasyon oranının yüzde 2 civarında tutulması oluşturmaktadır. Banka para politikasını kısa dönem faiz oranlarını etkilemek suretiyle gerçekleştirmektedir. Bu amaçla gecelik faiz hedefi artırılır veya azaltılır. Gecelik faiz oranı finansal kurumların kendi aralarındaki bir günlük ödünç alma ve ödünç vermelerde geçerli olan faiz oranıdır. Banka bu faiz oranı için hedef oluşturmaktadır. Gecelik faiz oranına yönelik bu hedef Bankanın temel politika faiz oranı veya temel faiz oranı olarak ifade edilmektedir Bu noktada banka faiz oranı şklinde ifade edilen faiz oranının Bankanın finansal kurumlara uyguladığı faiz oranını gösterdiğini belirtelim. Ayrıca bu oran Bankanın temel politika faiz oranından yüzde 0.25 daha fazladır. Kanada Merkez Bankası her zaman gecelik faiz oranı hedefini, operasyon bandını ve banka faiz oranını aynı zamanda ve aynı miktarda değiştirir. Örneğin operasyon bandının üstü yani temel politika faiz oranı yüzde 4, banka faiz oranı yüzde 4.25 ve alt operasyon bandı yani Merkez

Bankasının finansal kurumların kendisine yatırdıkları mevduatlara ödediği faiz oranı yüzde 3.75 olduğunda, alt bant ile banka faiz oranı arasındaki fark operasyon bandıdır. (Yani 3.75 ve 4.25 arası). Merkez Bankası politika faiz oranını 25 baz puan artırdığında banka faiz oranı, alt bant ve operasyon bandı da aynı oranda artacaktır.

Şeffaflık uygulamaları kapsamında Kanada Merkez Bankası eyrek dönemler itibariyle Para Politikası Raporu (Monetary Policy Report) yayınlanmaktadır. Söz konusu rapor Kanada Merkez Bankasının enflasyon ve büyüme tahminlerini ve risk değerlendirmelerini kapsamaktadır. Raporla, uygulanan para politikası stratejileri, hedefler, hedeften sapma nedenleri, hedeflere ulaşmak için alınan önlemler, gelecek enflasyon beklentileri ve parasal göstergeler de yer almaktadır. Ayrıca Banka politika değişiklikleri ile ilgili olarak kamuoyunu bilgilendirmek zorundadır (Kahn ve Parrish, 1998: 12; Lafrence, 1998:249 Bank of Canada, 2001a: 6-7). Kanada Merkez Bankası ayrıca Para Politikası Rapor Özeti de yayınlanmaktadır. Kanada'da önceleri Para Politikası Raporları arasında yılda iki kere Güncelleştirmeler yayınlanmaktayken (Freedman, 2001:13; Bank of Canada, 2001b: 23) 2009 yılından itibaren Güncelleştirmeleri yayınlamak yerine Rapor her çeyrekte yayınlanmaya başlamıştır.

Banka yılda iki kez olmak üzere Finansal Sistem İncelemesi yayınlamaktadır. Söz konusu yayında finansal sistemdeki gelişmelerin incelemesi ve finansal sektör politikalarının analizi yapılmaktadır. Kanada Merkez Bankası tarafından yayınlanan Yıllık Rapor yıl boyunca uygulanan politika sonuçlarından, Bankanın kurumsal yönetişimini açıklar. Bankanın bilançosunu sunar ve finansal sonuçlara dair değerlendirmelerde bulunur. Kanada Merkez Bankası diğer ülke örneklerinde de görülen Basın Duyuruları, Banka yöneticilerinin konuşmaları ve Araştırma çalışmalarını yayınlamaktadır.

Kanada Merkez Bankası web sitesinde aynı zamanda bir online okuyucu anketi yayınlamaktadır. Söz konusu ankette elde edilen bilgi Bankanın iletişim departmanı tarafından derlenmekte, analiz edilmekte ve Yıllık Rapor geliştirilmesinde kullanılmaktadır. Anket Yıllık Rapor okuyucusunun meslek grubunu tespit eden ve bu raporun hangi amaçla okunduğunu belirleyen iki soru ile başlamakta ve daha sonra Rapora kolay ulaşım ve Raporun açık ve anlaşılır olduğuna dair sorular yer almaktadır. Daha sonra okuyucunun yorumu istenmektedir.

5. TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKASINDA ŞEFFAFLIK UYGULAMALARI

Türkiye'de yıllar boyunca genel anlamda reel ve para piyasalarına yönelik bir çok ekonomik önlem alınmasına rağmen para politikasının etkinliğinin artırılmasına yönelik önemli adımlar atılamamıştır. Bunun nedenleri arasında para politikasının etkinliğinin artırılmasına yönelik alınacak önlemlerin merkez bankasının politika eylemlerine bir sınır getireceği noktasındaki siyasi kaygılardır. Zira merkez bankasının bağımsızlığı ve para politikasında şeffaflık uygulamaları özellikle kamu açıklarının finansmanını sağlamak için merkez bankası kaynaklarına başvuru imkanını ortadan

kaldırmakta ve merkez bankasının politika eylemlerinin kamuoyu tarafından bilinmesini sağlamakta böylece enflasyonist para politikalarının uygulanması yönünde bir engel oluşturmaktadır. Türkiye’de 2001 yılında merkez bankası kanununda yapılan değişiklik ile birlikte yukarıda bahsedilen kaygılardan uzak biçimde para politikasının etkinliğinin artırılmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır.

Türkiye’de para politikasında Şeffaflık uygulamaları sistematik olarak 2001 yılında fiyat istikrarının merkez bankasının temel amacı olarak benimsenmesinden sonra önem kazanmaya başlamıştır. Zira 25 Nisan 2001 tarihli ve 4651 sayılı kanunla 1211 sayılı TCMB Kanununun 4. Maddesinde bir değişikliğe gidilmiş ve böylece bankanın temel amacı olara fiyat istikrarı belirlenmiştir. TCMB 2002 yılı para ve kur politikasına ait açıklamalarında para politikasında Şeffaflığın önemine vurgu yapmıştır. rtk enflasyon hedeflemesi çerçevesinde para politikasının enflasyona odaklanması nedeniyle enflasyonun mevcut ve gelecekteki değerleri ile ilgili olarak merkez bankasının değerlendirmelerinin kamuoyu tarafından önem taşıdığı ve bu değerlendirmelerin de kamuoyu ile paylaşılacağı belirtilmiştir. Genel olarak 2002-2005 döneminde uygulanan örtük enflasyon hedeflemesinde kamuoyu ile iletişime önem verilmiştir. Açık enflasyon hedeflemesine geçiş için hazırlık dönemi olarak nitelendirilebilecek bu dönemde ilk olarak Kasım 2001 yılında Para Politikası Raporu yayınlanmıştır. Yılda dört defa yayınlanan bu rapor, genel makro ekonomik gelişmelerle ilgili bilgiler vermekte, fiyat hareketleri, para ve kur politikaları ile ilgili açıklamalar yapmıştır. Söz konusu rapor 2006 yılından sonra yayınlanmamıştır. Bu tarihten itibaren Enflasyon Rapor’u yayınlanmaya başlanmıştır.

2006 yılına gelindiğinde açık enflasyon hedeflemesine geçilmesiyle birlikte para politikasında Şeffaflık uygulamaları daha da hızlanmıştır. Bunun nedeni enflasyon hedeflemesi rejiminin özünde Şeffaflık ilkesinin bulunması gerektiğidir. Zira enflasyon hedeflemesi rejiminde merkez bankaları enflasyon hedeflerini rakamsal olarak açıklamakta ve bu hedeflere ulaşılamaması durumunda da kamuoyuna hesap vermektedirler. Bu erevede TCMB enflasyondaki gelişmeleri ve hedeften sapıldıysa bunun nedenlerini çeşitli raporlar vasıtasıyla kamuoyuna açıklamaktadır. Ayrıca enflasyon hedefinden aşırı sapmalar olduğunda kamuoyuna açıklama yapmak zorundadır. TCMB kanununun 42. Maddesine göre “Banka, para politikası hedefleri ve uygulamalarına ilişkin dönemsel raporlar hazırlar ve kamuoyuna duyurur. Raporların hangi dönemler itibarıyla hazırlanacağı, kapsamı ve açıklanma usul Bankaca belirlenir. Banka, belirlenen hedeflere ilan edilen srelerde ulaşılamaması ya da ulaşılamama olasılığının ortaya çıkması halinde, nedenlerini ve alınması gereken nlemleri Hkmete yazılı olarak bildirir ve kamuoyuna açıklar.” Bu noktada enflasyon hedefinden aşırı sapma ifadesi ile belirsizlik alt ve st sınırların dışına çıkılması ifade edilmektedir.

Türkiye’de uygulanan para politikalarının Őeffaflıęını sağlayan araçların başında Enflasyon Rapor’u gelmektedir. Enflasyon Raporu yılda dört defa yayınlanmaktadır. Enflasyon raporunda enflasyon ve genel makroekonomik gelişmeler ele alınmakta ve Merkez Bankası’nın enflasyon ngrleri yayınlanmaktadır. Ayrıca geçmiş Rapor’da yer alan öngörülerde bir değişiklik olması durumunda ise güncel öngörülerin bir önceki döneme oranla neden

farklılaştığına ilişkin açıklama yapılmakta ve gelecekte uygulanabilecek politikalara ilişkin sinyaller de yer almaktadır.

Para politikasında Şeffaflığı sağlayan bir diğer araç Para Politikası Kurulu toplantı zetleridir. Para Politikası Kurulu, 2001’den bu yana TCMB Kanunu gereği aylık olarak toplanmaktadır. Toplantı tarihleri yıllık olarak önceden kamuoyuna ilan edilmektedir. 4651 sayılı Kanunun 22/A maddesine göre Para Politikası Kurulu para politikası hedefleri ve uygulamaları konusunda belirli dönemler itibarıyla raporlar hazırlayarak Hükümetin ve belirleyeceği esaslar doğrultusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi ile görevli ve yetkilidir. Bu çerçevede para politikası kurulu toplantısının hemen ardından, para politikası kararı ile birlikte kararın gerekçesi bir basın duyurusu ile Bankanın internet sitesinde yayınlanmaktadır. Para Politikası Kurulu’nun ayrıntılı değerlendirmelerini içeren toplantı zeti ise toplantı tarihinden sonra 5 işgünü içinde Bankanın internet sitesinde yayınlanmaktadır.

Günümüzde Merkez Bankası enflasyon raporu ve Para Politikası Toplantı özetlerinin yanı sıra basın toplantıları, sunumlar, teknik notlar ve çalışma tebliğleri vasıtasıyla da kamuoyuna bilgi vermektedir. Ayrıca TCMB’nin doğrudan döviz alım/satım müdahalelerine ilişkin verileri Merkez Bankası internet sitesinde yayınlanmaktadır. Merkez bankasının para politikasında Şeffaflığı sağlayan diğer uygulamaları şunlardır (TCMB, 2010:10):

- Para ve kur politikası çerçevesine ilişkin kamuoyuyla paylaşılan duyurular,
- Başkan tarafından Merkez Bankası’nın faaliyetleri ve para politikası uygulamaları hakkında Bakanlar Kurulu ile TBMM Plan ve Bt Komisyonu’na yılda iki defa yapılan sunumlar,
- Her ay enflasyon verilerinin açıklanmasını takip eden is günü içinde yayınlanan ‘‘Aylık Fiyat Gelişmeleri’’ raporu,
- Yılda iki kez yayınlanan ‘‘Finansal İstikrar Raporu’’,
- Merkez Bankası yetkililerinin yurt içi ve yurt dışı toplantılarda yaptığı sunum ve konuşmalar ile diğer basın duyuruları
- Merkez Bankası tarafından yayınlanan çalışma tebliğleri, kitapçıklar, ekonomi notları ile düzenlenen konferanslar

6. SONUÇ

Para politikasında Şeffaflığın sağlanması para politikasının etkinliğini artıran önemli bir unsurdur. Özellikle günümüzde birçok merkez bankasının temel amacı olan fiyat istikrarına ulaşılmasında uygulanan politikalar kadar bu politikaların kamuoyuna aktarılması ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede para politikası uygulamalarının Őekilleri, uygulama sonuçları ve merkez bankasının ekonomik göstergelerle ilgili değerlendirmeleri kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki para politikası uygulamalarında kamuoyu ile iletişime ve Şeffaflık uygulamalarına önem verilmiştir. Bu önemin nedeni uygulanan politikaların etkinliğini artırmaktır. Diğer bir ifadeyle fiyat istikrarı hedefine ulaşmak isteyen merkez bankaları para politikasında Şeffaflığı sağlaması gerekmektedir. Buna yönelik olarak da para politikası uygulamaları, genel ekonomik ve finansal durumla ilgili raporlar yayınlanmaktadır. Bu noktada

yayınlanan raporların kamuoyunun anlayabileceği sadelikte hazırlanması gerektiğini belirtmekte fayda vardır. Ayrıca para politikası uygulamalarının dinamik özelliğinden dolayı alınan kararlarla ilgili merkez bankalarının web sitelerinde duyuruların yapılması gerekmektedir. Para politikası kararlarını alan kurulların toplantı tutanaklarının yayınlanması da şeffaflığı artırmaktadır.

Türkiye’de para politikası uygulamalarında gecikilmiş olsa da önemli adımlar atılmıştır. İncelenen diğer ülke örneklerine benzer biçimde şeffaflık uygulamalarında çeşitlendirme sağlanmıştır. Diğer yandan şeffaflığın artırılmasına yönelik olarak Para Politikası Kurul toplantılarında alınan kararlarla ilgili her bir üyenin görüşüne yer verilmesinde fayda vardır. Böylece alınan kararların oybirliği ile alınıp alınmadığı sonucuna varılabilecek ve ilerleyen toplantılarda özellikle faiz oranları ile ilgili alınacak kararlarla ilgili değerlendirmeler yapmak mümkün olabilecektir. Para politikası uygulamalarında şeffaflığın artırılmasına yönelik alınabilecek bir diğer önlem Raporlarda yer alan ifadelerin özet olarak hazırlanmasıdır. Özellikle enflasyon raporlarının özet olarak da kamuoyuna duyurulması bu raporun daha anlaşılır olmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Allen, William A. (1999), *Inflation Targeting: The British Experience*, Handbooks in Central Banking Lecture Series, No: 1, Bank of England, London.

Bank of Canada, <http://www.bankofcanada.ca/>, (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

Bank of Canada (2001a), *Renewal of The Inflation-Control Target: Background Information*, May.

Bank of Canada (2001b), *Annual Report 2000*, Ottawa.

Bank of England, <http://www.bankofengland.co.uk/> (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

Bernhardsen, T. ve Kloster, A. (2002), Transparency and Predictability in Monetary Policy, *Economic Bulletin*, Norges Bank, Vol. LXXII, August, No. 2, 45-57.

Blejer, Mario I. ve Leone, Alfredo M. (2000), Introduction and Overview, (Ed: Mario I. Blejer, Alain Ize, Alfredo M. Leone, Sergio Werlang), *Inflation Targeting in Practice: Strategic and Operational Issues and Application to Emerging Market Economies*, IMF, 1-7.

Broaddus, J. Alfred (2002), Transparency in the Practice of Monetary Policy, *Review*, Federal Reserve Bank of Saint Louis, Jul/Aug 2002, 161-166.

Broz, Lawrence J. (2002), Political System Transparency and Monetary Commitment Regimes, *International Organization*, 56 (4), 861-887.

Crujisen C. van der ve Eijffinger, S. (2007), *The Economic Impact of Central Bank Transparency: A Survey*, [DNB Working Papers](#) 132, Netherlands Central Bank, Research Department.

Faust, Jon ve Svensson, Lars E.O. (2001), Transparency and Credibility: Monetary Policy with Unobservable Goals, *International Economic Review*, Vol:42, No:2, May, 369-397.

Freedman, C. (2002), The Value of Transparency in Conducting Monetary Policy, *Review*, Federal Reserve Bank of Saint Louis, Jul/Aug 2002, 155-160.

Geraats, Petra M. (2001), *Why Adopt Transparency? The Publication of Central Bank Forecasts*, European Central Bank Working Paper, No: 41.

Geraats, Petra M. (2002), *Transparency of Monetary Policy: Does the Institutional Framework Matter?*, University of Cambridge, Working Paper, March, Cambridge, UK.

Geraats, Petra M. (2009), Trends in Monetary Policy, *International Finance*, 12:2, 235–268.

Kahn, George A. ve Parrish K. (1998), Conducting Monetary Policy with Inflation Targets, *Federal Reserve of Kansas City Economic Review*, Third Quarter, 1-32.

King, Mervyn (1997), *The Inflation Target Five Years On*, Lecture delivered by Mervyn King given at the London School of Economics on 29 October.

Lafrance, Robert (1998), Background Paper: The Monetary Frameworks of Four Inflation-Targeting Countries, *Price Stability, Inflation Targets and Monetary Policy*, Bank of Canada, May 1997, Ottawa, 245-260.

Mishkin, Frederic S. ve Posen, Adam S. (1997), Inflation Targeting: Lessons From Countries, *FRBNY Economic Policy Review*, August, Vol. 3, No: 3, 9-110.

Meyer, Laurence H. (2001), *Comparative Central Banking and the Politics of Monetary Policy*, NABE's Seminar on Monetary Policy and the Markets, May.

Mishkin, Frederic S. (1999), *International Experiences with Different Monetary Policy Regimes*, NBER Working Paper Series, 7044, Cambridge.

Nolan, Charles ve Schaling, Eric (1996), *Monetary Policy Uncertainty and Central Bank Accountability*, Bank of England, Working Paper Series, No:54.

Perrier, Patrick ve Amano, Robert (2000), Credibility and Monetary Policy, *Bank of Canada Review*, Spring, 11-17.

Plath, Christa R. ve Schioppa, Tomasso P. (2000), *The European Central Bank: Independence and Accountability*, Center for European Integration Studies Working Paper, B00-16.

Reddell, Michael (2006), Monetary Policy Accountability and Monitoring,
<http://www.rbnz.govt.nz/monpol/about/2851362.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

Risikbank, <http://www.riksbank.com/>, (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

Saxton, Jim (1997), *Transparency and Federal Reserve Monetary Policy*, Joint Economic Committee, Washington.

Svensson, Lars E.O. (2001), *Independent Review of the Operation of Monetary Policy in New Zealand: Report to the Minister of Finance*, Institute for International Economic Studies, Stockholm University, February.

TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

TCMB (2010), *2011 Yılında Para ve Kur Politikası*

Thornton, Daniel L. (2002), *Monetary Policy Transparency: Transparent About What?*, Federal Reserve Bank of ST. Louis, Working Paper, 2002-028A.

Reserve Bank of New Zealand, <http://www.rbnz.govt.nz/>, (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

Vickers, John (1998), Inflation Targeting in Practice: The UK Experience, *Bank of England Quarterly Bulletin*, Vol. 38, No:4, November, 368-375.

Yetman, James (2003), Should Central Banks Publish Forecasts?
<http://www.econ.hku.hk/~jyetman/PDFfiles/ShouldPublish.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.08.2011).

TÜRKİYE'DE UYGULANAN DÖVİZ KURU SİSTEMLERİNİN DIŞ TİCARET İLE İLİŐKİŐİ

The Relationship Between Exchange Rate Systems in Turkey and Foreign Trade

Yrd. Doç. Dr. C. Erdem HEPAKTAN
Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Öğretim
Üyesi

Arş. Gör. Serkan ÇINAR
Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu

Özlem DÜNDAR
Bilim Uzmanı

ÖZET

Döviz kuru sistemi, bir ülkenin parasının gerçek değerinin belirlenmesinde önemli bir etken olmakla birlikte, ekonomiyi enflasyon, devalüasyon, faiz ve dış ticaret gibi birçok yönden etkilemektedir. Çalışmada, döviz kuru sistemleri ile dış ticaret ilişkisi araştırılmaktadır. Türkiye'de tarihsel süreç içerisinde, farklı döviz kuru sistemleri uygulanmakta, belirli dönemlerde, uygulanan döviz kuru sistemleri doğrultusunda, kur ayarlamaları yoluyla, dış ticaret dengesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Dış ticaret dengesini sağlamaya yönelik gerçekleştirilen bir devalüasyon, ihracatta kısa dönemli artış yaratmakta, izleyen dönemde ithalattaki artışın devam etmesi sonucu, dış ticaret açıkları tekrar artmaktadır. Bu durum, döviz kuru politikalarının tek başına dış ticaret dengesini sağlamada yeterli olmadığını göstermektedir.

Çalışmada, dış ticaret dengesinin sağlanmasında, kur politikasının, etkin bir politika aracı olarak kullanılıp, kullanılamayacağı konusunda net bir sonuca ulaşabilmek için, 1982:01-2011:07 dönemine ait aylık veriler kullanılarak, reel efektif döviz kurunun, dış ticaretin bileşenlerinden ihracat ve ithalat ile olan ilişkisi, Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi ile analiz edilmektedir. Engle Granger nedensellik testi sonuçlarına göre; ihracat ve ithalatın, reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisinin, reel efektif döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkisinden daha güçlü olduğu söylenebilmektedir. Ekonometrik analiz sonucunda ulaşılan sonuçlar da, döviz kuru politikalarının dış ticaret dengesini sağlamada etkin bir şekilde kullanılamayacağını destekler niteliktedir. Konuyla ilgili yerli ve yabancı, birçok çalışmada ulaşılan sonuçların, çalışmada ulaşılan sonuçlarla aynı yönde olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Döviz Kuru, Döviz Kuru Sistemleri, Dış Ticaret

ABSTRACT

The exchange rate system is an important indication showing the reel value of a country's currency, moreover it affect the economy by means of inflation, devaluation, interest and foreign trade. In this study, the effects of the exchange rate systems to the foreign trade have been studied. During the historical development process in Turkey, different exchange rate systems have been performed, in some periods the exchange rate adjustments have been used for balancing the foreign trade in accordance with the adopted exchange rate systems. A devaluation made for the purpose of balancing the foreign trade, would cause to an increase in exports in short-term, however due to the increase in imports would continue, the foreign trade gap would increase again. This fact indicates that only exchange rate policies by oneself are not enough for balancing foreign trade.

In this study, in order to find out clearly if the exchange rate policies could be used for balancing the foreign trade, or not; the correlation between reel effective exchange rate and the components of foreign trade, will be analyzed according the Causality Test ofEngle Granger, basing on the monthly datas belonging to the terms 1982:01-2011:07. According the results of the Causality Test ofEngle Granger; it could be stated that the effect of export and import on the reel effective exchange rate, is more stronger than the effect of the reel effective exchange rate on export and import. The results of Econometric analysis also prove the fact that the exchange rate policies could not be used effectively for balancing the foreign trade. It appears that several local and foreign studies' conclusions are in the same sense as conclusions of hereby study.

Keywords: Exchange rate, Exchange Rate Systems, Foreign Trade

1. GİRİŐ

alışmada, Türkiye'de dviz kuru sistemleri ile dış ticaret ilişkisinin ekonometrik analiz ile belirlenmesi amaçlanmaktadır. Sz konusu ilişkiyi belirleyebilmek için öncelikle alışmanın teorik kısmında 1980 yılından günümüze kadar Türkiye'de uygulanan döviz kuru sistemleri ve politikaları değerlendirilmekte, 1980 öncesi dnemeye yer verilmemektedir. Bu açıdan, Türkiye'de 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile söz konusu politikalarda bir değişimin gerekleşişmiş olması etkili olmaktadır.

Çalışmada ele alınan dönemde uygulanan döviz kuru sistemleri doğrultusunda, belirli zamanlarda kur ayarlamaları gerçekleştirilerek, dış ticaret dengesinin sağlanmaya çalışıldığı grlmektedir. Dış ticaret dengesinin sağlanmasında, uygulanan döviz kuru politikalarının etkin olup olmadığını belirlemek açısından, reel efektif döviz kurunun, dış ticaretin bileşenlerinden ihracat ve ithalat ile olan nedensellik ilişkisi araştırılmakta, bu ilişkinin yönünün belirlenmesi amaçlanmaktadır. Türkiye'de döviz kuru ile dış ticaret ilişkisi, Engle Granger Nedensellik Testi ile analiz edilmekte, analiz sonuçlarının konuyla ilgili yerli ve yabancı birçok çalışmada elde edilen sonuçlarla aynı doğrultuda olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, 1982:01-2011:07 dönemine ait aylık veriler kullanılarak, ulaşılan sonuç, literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılmaktadır.

2. 1980 YILINDAN GÜNÜMÜZE KADAR TÜRKİYE'DE UYGULANAN DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ VE POLİTİKALARI

24 Ocak 1980 tarihi, Türkiye'de dönüm noktası olarak kabul edilebilmektedir. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile, gerçekleştirilmek istenen ekonomik istikrar ve finansal serbestleşme sürecinde, uygulanan döviz kuru sistemleri ve politikalarında değişim gerçekleşmekte, gözetimli esnek kur sistemi uygulanmaya başlanmaktadır. Aynı zamanda söz konusu program ile, uygulanan dış ticaret politikalarında da serbestleşmeye gidilmekte, ithalat üzerindeki sınırlamalar kaldırılıp, ihracat teşvik edilmektedir. Bu doğrultuda, 1980- 1988 yılları arası dönemde uygulanan döviz kuru politikaları, ihracatın arttırılmasına yönelik kullanılmaktadır.

24 Ocak 1980 tarihinden 1 Mayıs 1981 tarihine kadar, döviz kurlarında % 5'i aşmayacak şekilde küçük oranlı devalüasyonlar gerçekleştirilmekte, diğer bir deyişle, TL'nin dış değeri düzenli olarak düşürülerek, ihracatın arttırılmasına yönelik aktif kur politikası uygulanmaktadır. 1 Mayıs 1981 tarihinden itibaren, T.C. Merkez Bankası, TL ile yabancı paralar arasındaki pariteyi, her gün tespit ve ilan etmeye yetkili kılınmakta, böylece, resmi kurla piyasa kuru arasındaki farkı kapatarak, uzun dönemde gerçekçi denge kuruna ulaşma stratejisi izlenmeye başlanmaktadır. 29 Aralık 1983 tarihinde yürürlüğe konulan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 28 Sayılı Kararla, döviz rejimi serbestleştirilmektedir. Bu kararın yürürlüğe girmesiyle, T.C. Merkez Bankası'nın, yalnızca TL'nin ABD doları cinsinden "esas kurunu" belirleyip ilan ettiği, esas kur uygulamasına geçilmektedir. 7 Temmuz 1984 tarihinde, kambiyo mevzuatının oldukça basit ve serbest hale getirildiği 30 Sayılı Karar yürürlüğe konulmakta, böylece, Merkez Bankası'nın belirlediği esas kur, dövizlerde $\pm$ % 6, efektiflerde $\pm$ % 8 alt ve üst sınırı geçmemek üzere, bankalarca belirlenebilmektedir (Parasız, 2004: 286-345). Esas kur uygulamasına Temmuz 1985 tarihinde son verilerek, kurların bankalarca belirlenmesi esası getirilmektedir. Ancak, bankacılık sisteminde önemli aksaklıkların doğduğu görülünce, uygulamaya son verilmektedir (İşgüden ve Akyüz, 1990: 125). 1986 yılı Mart ayında, bankaların kendi kurlarını belirleme serbestisi daraltılarak, esneklik sınırı $\pm$ % 1 olarak belirlenmektedir. Ancak, bu uygulamadan da 1986 yılı Ekim ayında vazgeçilerek, bankaların satış kurlarının Merkez Bankası satış kurunu geçmeyeceği, alış kurlarının ise, serbestçe belirleneceği kararlaştırılmaktadır (Parasız, 2004: 343-344). Ağustos 1988 tarihinden itibaren günlük döviz kurları, bankalar, özel finans kurumları, yetkili kuruluşlar ve T.C. Merkez Bankası Döviz ve Efektif Piyasaları Müdürlüğü'nün katıldığı bir alım satım seansı olan "günlük kur belirleme seans"ları ile belirlenmeye başlanmaktadır (Arat, 2003: 40).

Türkiye tarım ve tarım dışı ihracatı arttırmak için diğer rakip ülkelere kıyasla daha ucuz fiyat belirleyebilmek amacıyla, 1981 yılından sonra döviz kurunu önemli para birimlerine karşı günlük olarak ayarlamaya başlamıştır (Gül ve Ekinci, 2006:166).

11 Ağustos 1989 tarihinde, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar, kambiyo rejiminin daha serbest ve TL'nin daha

konvertibl hale gelmesi için, yrrlge konmuştur (Parasız, 2004: 345). 32 Sayılı Karar ile birlikte, Türkiye'nin döviz kuru sistemi daha esnek hale gelmiş, Türk Lirası konvertibl olmuş ve sermaye hareketleri gelişmekte olan ülkelerde pek görülmeyen ölçüde serbestleştirilmiştir. Söz konusu Karar'ın temel sonucu, hükümetin döviz ve faiz üzerindeki kontrolünü kaybetmesi olmuştur. 1989 yılından sonra, faiz oranının döviz kurundaki değişim oranından daha yüksek seviyede olması nedeniyle, kısa dönemli sermaye girişinde artış grlmştir. Merkez Bankası piyasalara yerinde müdahale edememiş, Türk Lirası, kısa vadeli sermaye girişleri sebebiyle aşırı değerlenmiştir. Bu durum, büyük demeler dengesi açıklarına yol açmıştır (Ertekin, Erişim tarihi: 06.04.2008).

Böylece, ithalat artış gösterirken, ihracat azalmış ve 1993 yılında dış ticaret açığı, en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1994 yılında ise, yüksek kamu açıklarına rağmen faizlerin düşük tutulması sonucu, devlet tahvillerine olan talep düşerken piyasadaki fazla likidite döviz piyasasına yönelerek, kurlarda aşırı baskıya neden olmuş ve böylece, TCMB'nin döviz rezervleri azalmıştır. Merkez Bankası'nın açık piyasa işlemlerinin tek başına, kur ve faiz hareketlerini istikrara kavuşturmakta yeterli olmamasının da etkisiyle, 1994 yılının ilk çeyreğinde, Türkiye ekonomisi finansal kriz noktasına gelmiştir (Yıldırım, 2003: 90).

Hkmet 5 Nisan 1994'te, 24 Ocak Kararlarına benzeyen bir istikrar programı açıklamıştır. Bu programın temel amacı, Türk Lirasının reel değerini düşürerek i talebi kısımak ve ihracatı artırmak olarak planlanmıştır. Sonuç olarak, 1994 yılında, ihracat önemli oranda bymştir (Ertekin, Erişim tarihi: 06.04.2008).

Merkez Bankası, 5 Nisan 1994 tarihinden itibaren, ticari ve gayri ticari işlemlere ilişkin olarak yapılan döviz ve efektif alım-satımlarında uygulanacak olan döviz kurlarının, bankalar, yetkili kuruluşlar, özel finans kurumları ve PTT tarafından, piyasa kuralları dahilinde serbestçe belirleneceğini duyurmuştur. Ayrıca, Merkez Bankası tarafından serbest döviz piyasasında oluşan kurları yansıtan "gösterge niteliğinde" olan kurlar, ilan edilmeye başlanmıştır. 1994 yılında uygulamaya başlanan İstikrar Programının bir parçası olarak, kur politikasının enflasyonun düşürülmesinde nominal çapa olarak kullanılması ngrlmştir (Arat, 2003: 40-41).

1995 yılı başında IMF ile yapılan "Stand-by" anlaşması doğrultusunda, 1,5 Alman markı ve 1 ABD doları olarak tanımlanan kur sepetinin aylık değerinin, öngörülen aylık enflasyon oranı kadar arttırılması hedeflenmiştir. 1995 yılı Eylül ayı itibariyle, kur sepeti hedefi gerçekleştirilmiştir. Ancak, yılın son üç aylık döneminde ortaya çıkan siyasi belirsizlik ve gerçekleşen enflasyon oranlarının yıl başındaki ngrleri aşması nedeniyle, Merkez Bankası, kur politikasını yeniden şekillendirmiştir. Ayrıca, 1995 yılında Merkez Bankası vadeli döviz işlemleri (forward) uygulamasını ilk kez gerçekleştirmiştir. Söz konusu işlemler piyasadaki devalüasyon beklentisinin kırılmasına neden olmuştur, fakat vadeli döviz işlemleri piyasada çok fazla kullanılan bir araç olmamıştır. 1996 yılında ise, Merkez Bankası döviz kuru politikasını, 1996 yılında uyguladığı para politikası çerçevesinde

şekillendirmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan, reel dvız kurlarındaki dalgalanmaların en aza indirilmesi hedefine yönelik kur politikasının, reel kur endeksindeki dalgalanmaların, 1996 yılı boyunca dar bir aralık içinde seyretmesi nedeniyle, hedefine büyük lde ulaştığı söylenebilmektedir (<http://www.tcmb.gov.tr> Yıllık rapor, 1996). Merkez Bankası, 1997 ve 1998 yılında da, kurlardaki aylık nominal devalüasyon oranını, öngörülen enflasyon oranına paralel olacak şekilde belirlemeye devam etmiştir. Bu politika, 1996 yılındaki uygulamaya benzer şekilde, reel dvız kurlarındaki dalgalanmanın en aza indirildiği bir politika olarak tanımlanabilmektedir (<http://www.tcmb.gov.tr> Yıllık rapor, 1997 ve <http://www.tcmb.gov.tr> Yıllık rapor, 1998).

Sonuç olarak, 1995-1998 yılları arası dönemde Merkez Bankası, belirli bir dvız sepetini temel alarak, Türk Lirasının reel değerini sabit tutmaya çalışmıştır. Bu gelişmeler ise, ithalatın önemli lde artmasına yol açmıştır (Ertekin, Erişim tarihi: 06.04.2008). Bir başka ifadeyle, 1994'de ihracatta önemli bir artış gözlenirse de, 1995 ve sonraki yıllarda izlenen büyüme ve harcamaya yönelik politikalar nedeniyle, iç talep önemli lde artmış ve TL'nin reel anlamda değer kazanmasıyla birlikte ithalat ta artmıştır (Gl ve Ekinci, 2006:166).

1997 ve 1998 yıllarında yaşanan Güneydoğu Asya ve Rusya krizlerinin Türkiye ekonomisine etkileri, daha çok reel piyasalarda hissedilmiş, mali piyasalara önemli etkisi olmamıştır. Bu durumun dvız kuru politikası açısından nedeni, kur politikasının, reel ekonominin rekabetçi düzeyini düşürmeyen, istikrarlı, tahmin edilebilir ve sabit bir sisteme bağlı olmayışından kaynaklanmaktadır (Akdiş, 2000: 119).

1 Ocak 2000 tarihinden itibaren, Enflasyonu Düşürme Programı uygulamaya konularak, kur sistemi, enflasyon hedefine yönelik uygulanmaya başlanmıştır. 1995 yılından 2000 yılına kadar tahmin edilen enflasyona göre belirlenenkur ayarlamaları, 2000 yılı başında hedeflenen enflasyona göre belirlenmektedir. Böylece, edilgen bir kur politikası uygulamasından, etken bir kur politikası uygulamasına geçilmiş olmaktadır (Arat, 2003: 43-44).

Enflasyonu düşürme programında, 2000-2002 döneminde uygulanacak olan dvız kuru politikası, iki ana döneme ayrılmıştır. İlk 18 aylık dönemde, TCMB tarafından uygulanan kur politikası, enflasyon hedefine yönelik günlük kur ayarlaması esasına dayandırılmıştır. Bu uygulamaya göre, 1 ABD Doları + 0,77 Euro olarak takip edilen kur sepeti artış oranı, günlük bazda bir yıllık süreyi kapsayacak şekilde kamuoyuna açıklanmış, tüm işlemler önceden belirlenmiş değerler üzerinden yapılmıştır. Programın ikinci 18 aylık dönemi olan, Temmuz 2001-Aralık 2002 döneminde ise, kademeli olarak genişleyen bant sistemine geçileceği bildirilmiştir. Bu uygulamada, sepet kuru artış hızının belirlenen bant değerini içinde hareket etmesi sağlanarak, kurun bant değerini içindeki hareketlerine müdahale edilmemiştir. Bu durum, daha esnek bir kura aşamalı geçişin başlayacağını ifade etmektedir (Yıldırım, 2003: 102-103).

2000 yılının başında uygulanan istikrar programında, kur sisteminin güvenilirliğinin yanı sıra, kur sisteminin esnekliği de içermesi planlanmıştır. Dvız kurunun dalgalanabileceği bir çapa belirlenmiş, çapanın hareket alanı Latin Amerika'daki uygulamalardakinden çok daha geniş tutulmuştur. Dvız

kurunun, çapanın dışına çıkması durumunda ise, Merkez Bankası'nın piyasaya müdahale etmesi öngörülmüştür. Söz konusu program, başarılı bir enflasyon programı gibi gözükse de, Türkiye'nin kısa dönemli sermaye hareketleri gibi farklı sorunları da bulunmaktadır. Bu tür programların, döviz kurunu, enflasyon beklentilerini belirlemek için güvenilir bir çapa olarak kullanması, genellikle kurun değerlenmesine ve büyüyen dış ticaret açığının finanse edilmesi için, arbitraj fırsatları ile ülkeye çekilen sermaye girişlerine bağımlı hale gelmesine yol açmaktadır. Takip eden dış finansal kırılganlık, kurda büyük oranlı devalüasyon ve hızlı sermaye çıkışı beklentilerine yol açmıştır. Bu beklentiler, döviz kurunun ters yönde hedefin üstüne çıkmasına neden olurken, faiz oranları yükselmiştir (Ertekin, Erişim tarihi: 06.04.2008).

2000 yılı Kasım ayında, Türk mali piyasalarında likidite ihtiyacının neden olduğu döviz talebindeki hızlı artış, uluslararası piyasalardaki bozulma ve içeride yaşanan olumsuz etkilerden kaynaklanan bir kriz yaşanmıştır. Söz konusu kriz döneminde uygulanan döviz kuru politikaları ele alındığında; Merkez Bankası, kur sepetine ilişkin hedefleri kontrol altında tutabilmesi nedeniyle, Kasım 2000 tarihi itibariyle, kur sepeti uygulamasına devam edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Katılım ncesi Ekonomik Program, <http://www.dpt.gov.tr>, 2001: 11-12). 2000 yilındaki krizde, IMF stand-by anlaşması ile müdahaleler kısıtlandığı için, hkmet gerektiği gibi kur piyasalarına müdahale edememiştir (Ertekin, Erişim tarihi: 06.04.2008).

Kasım 2000 krizi sonrasında, ekonomide likidite yetersizliği yaşanmaya devam etmiş, kamu bankalarının aşırı düzeydeki günlük likidite ihtiyaçları dolayısıyla, demeler dengesinde de sorun yaşanmıştır. Bu durumun, bankacılık sisteminde var olan sorunları daha da arttıracadı ve ekonomiyi olumsuz etkileyeceği düşünülerek, uygulanmakta olan kur sisteminden 22 şubat 2001 tarihinde vazgeçilerek, Türk Lirası yabancı para birimleri karşısında dalgalanmaya bırakılmıştır. Böylece, serbest piyasa döviz kuru oranları beklenildiği üzere, hızlı bir şekilde yükselmiştir. Türkiye'de enflasyonu düşürmek için, 1990'lı yılların başında para "apası", 1994 ve 2000 yıllarında uygulamaya konulan istikrar programlarında ise, döviz kuru "apası" denenmiş, fakat başarılı olunamamıştır. 14 Nisan 2001 tarihinde, kamuoyuna açıklanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile, enflasyon hedeflemesinin yanı sıra, sabit döviz kuru sisteminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımının ve istikrarsızlığının hızla ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Yıldırım, 2003: 108-109).

Merkez Bankası tarafından, 2002 yılından itibaren ilan edilmekte olan yıllık para ve kur politikaları duyurularında belirtildiği üzere, 2002-2010 yılları arası dönemde, dalgalı döviz kuru sistemi uygulamasına devam edilmektedir. Merkez Bankası müdahaleleri, en alt düzeyde tutularak, yalnızca aşırı dalgalanmalara müdahale söz konusu olmaktadır.

2008 yılının ikinci yarısında ortaya ıkandnya finansal krizi, Türkiye'de uygulanan "yüksek faiz, düşük kur" politikası nedeniyle, esas olarak reel sektörü ve tüketiciler kesimini etkilemiştir. Yüksek faiz politikası ile birlikte izlenen düşük kur politikası, yabancı yatırımcılar için Türkiye'yi çok çekici bir yatırım piyasası durumuna getirmektedir. Bir başka ifadeyle, Türkiye, 2002 yılından beri uyguladığı "yüksek faiz, düşük kur" politikası nedeniyle, ekonomik dengelerini bir bütün olarak global gelişmelerden

etkilenir hale getirmektedir. Bu durumda, Türkiye'ye gelen yabancı sermayede meydana gelebilecek bir azalma, Türkiye'nin demeler dengesini bozarken, düşük kur politikası nedeniyle azalan ihracat sonucu, üretim olumsuz yönde etkilenmekte, dış ticaret bilançosundaki açıklar daha da büyümektedir (Eken, 2009).

3. TÜRKİYE'DE DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ İLE Dİş TİCARET İLİşKİSİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK EKONOMETRİK ANALİZ

Türkiye'de 1980 sonrası uygulanan döviz kuru sistemleri değerlendirildiğinde, farklı döviz kuru sistemlerinin uygulandığı grlmektedir. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile birlikte, finansal serbestleşme sürecine girilmekte, uygulanan politikalar açısından serbestleşme gerçekleşmekte, hem döviz kuru sistemi hem de dış ticaret politikaları açısından bir değişimin söz konusu olduğu grlmektedir. Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası dönemde, yaşanan ekonomik krizlerin hemen ardından, istikrar programlarının uygulandığı grlmektedir. Krizlerin döviz kuru sistemleri ile olan ilişkisi değerlendirildiğinde, krizlerin ardından uygulanan döviz kuru sistemlerinde de bir değişikliğin söz konusu olduğu grlmektedir. Türkiye'de belirli dönemlerde, uygulanan döviz kuru sistemleri doğrultusunda, kur ayarlamaları yoluyla, dış ticaret dengesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Dış ticaret dengesini gerçekleştirmek amacıyla uygulanan devalüasyon sonrasında, kısa dönemli bir ihracat artışı gerçekleşmesine rağmen, izleyen dönemde ithalatta meydana gelen artış sonucu, dış ticaret açıklarındaki artış devam etmiştir. Bu durum, döviz kuru politikalarının dış ticaret dengesini sağlamada etkin olarak kullanılamayacağının bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir.

Döviz kuru sistemlerinin dış ticaret ile ilişkisi ve bu çerçevede döviz kuru politikalarının dış ticaret dengesini sağlama etkinliği, ekonometrik analiz ile değerlendirilmektedir.

3.1. Döviz Kuru Sistemleri ve Dış Ticaret İlişkisi zerine Yapılan alışmalar

Türkiye'deki döviz kuru sistemleri ile dış ticaret ilişkisini belirlemeye yönelik olarak, çalışmada ekonometrik analizden önce, konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar incelenmektedir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, bu alanda yapılan diğer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılmaktadır. Böylece, benzer çalışmalarda ulaşılan sonuçların, çalışmada ulaşılan sonucu destekler nitelikte olup olmadığı belirlenmektedir. Döviz kuru ile dış ticaret arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik ampirik çalışmaların çoğu, döviz kuru ve dış ticaret dengesi arasındaki ilişki ile döviz kuru değişkenliği ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi, özellikle döviz kuru değişkenliğinin ihracat üzerine olan etkilerini belirlemeye yöneliktir. Öncelikle çalışmada, döviz kuru ile dış ticaret arasındaki ilişkiyi inceleyen literatürdeki çalışmalar ve bu çalışmalarda ulaşılan sonuçlar değerlendirilmektedir.

Berberoğlu ve Oktay (1987), 1980-1987 yılları için Batı Almanya, ABD, Fransa, Japonya gibi bazı ülkelere Türkiye'den yapılan ihracat ve ulusal paralar arasındaki ilişkiyi incelemişler, Türkiye'nin dış ticareti ve dvız kurları arasında güçlü bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymuşlardır. Abuşoğlu (1990), 1980-1988 dönemi için, dvız kuru politikalarının ihracata etkisinin incelendiği çalışmada, reel efektif dvız kuru ile ihracat arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ve TL'nin yüksek oranda değer kaybının, ihracat üzerinde uyarıcı etkisinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aşıkoğlu ve Utum (1992), 1980-1990 dönemini kapsayan çalışmalarında, dvız kuru politikasının, ihracata dayalı büyümede etkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Egeli (1992), 1980 sonrası dönemde uygulanan vergi iadesi, dvız kuru ve ihracat kredileri gibi teşvik politikalarının, dış ticaret dengesine etkisini incelemiş ve elde edilen bulgulara göre, ihracatı arttırmada en etkin uygulamanın, dvız kuru politikalarından çok, ihracat kredileri olduğunu saptamıştır. Ulusoy ve Zengin (1995), tarafından 1970- 1992 döneminin ele alındığı çalışmada, reel efektif dvız kuru ile ihracat arasındaki ilişki, en kk kareler yöntemi ile tahmin edilmiş ve sonuçların anlamlı olmadığı grlmştir. Zengin ve Terzi (1995), 1950-1994 dönemini kapsayan çalışmalarında, dvız kuru, dış ticaret dengesi, ihracat ve ithalat arasındaki ilişkide, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki ve nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna varmışlardır. Durusoy ve Tokatlıoğlu (1997), çalışmalarında, makroekonomik dengelerin çok kısa sürede değişebildiği Türkiye koşullarında, devalüasyonun bir politika aracı olarak kullanılmasının, uygun olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Terzi ve Zengin (1999), 1989-1996 dönemini kapsayan, dvız kuru, toplam ve sektörel dış ticaret değişkenleri arasındaki dinamik ilişkilerin incelendiği çalışmasında, dvız kuru hareketlerinin dış ticaret dengesini pozitif yönde etkileyebilmesi için, gerekli koşulları Türkiye ekonomisinin henüz taşımadığı, dvız kurunun dış ticaret dengesini sağlamada etkin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Zengin (2000), 1993:01-2000:08 dönemini kapsayan çalışmasında, reel dvız kuru hareketleri ve sektörel dış ticaret fiyat endeksleri arasındaki ilişkide düşük değerlenmiş kur politikasının, ihracat-ithalat açısından beklenen performansı gösteremediği sonucuna ulaşmıştır. Sivri ve Usta (2001), çalışmalarında, reel dvız kuru ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişkiyi, 1994:01-2000:06 dönemi için araştırmakta, reel dvız kurundan ne ihracata, ne de ithalata doğru nedensellik ilişkisi olduğu, reel dvız kurunun dış ticaret dengesini sağlamada etkin bir Şekilde kullanılamayacağı sonucuna ulaşmaktadırlar. Akbostancı (2002), çalışmasında, 1987:01-2000:04 dönemine ait veri setini kullanarak, Türk dış ticaret yapısını incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, reel dvız kurunda meydana gelen pozitif bir Őokun, başlangıçta ticaret dengesini iyileştirdiğini, daha sonra kötüleştirdiğini, son olarak tekrar iyileştirdiğini göstermektedir. Gürbüz ve Çekerol (2002), tarafından yapılan çalışmaya göre, dvız kuru ile dış ticaret arasında uzun dönemde ekonometrik bir ilişki bulunamamıştır. Usta ve Sivri (2003), 1994:1-2000:6 dönemini kapsayan, reel dvız kuru ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarında, reel dvız kurunun dış ticaret dengesini sağlamada etkin bir Şekilde kullanılamayacağını ve ithalatın kısılmasına yönelik önlemlerin, ihracatı da olumsuz etkileyeceği sonucuna ulaşmışlardır. Yamak ve Korkmaz (2005), çalışmalarında, reel dvız kuru

değişmelerinin dış ticaret dengesi üzerindeki etkilerini, farklı mal gruplarını dikkate alarak, 1995:01-2004:04 dönemini kapsayan üçer aylık veriler kullanarak, incelemişlerdir. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı, kısa dönemde ise, reel döviz kuru ve ticaret dengesi arasındaki ilişkinin, temel olarak sermaye malları ticareti tarafından belirlendiği sonucuna ulaşmışlardır. Barışık ve Demircioğlu (2006), çalışmalarında, dış ticaret dengesini etkilemenin veya ihracatı arttırmanın, yalnızca kur ayarlamaları ile yapılamayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Gül ve Ekinci (2006), tarafından yapılan çalışmada, reel döviz kuru ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişki, 1990:01-2006:08 dönemi için araştırılmakta, ADF birim kök testiyle seriler durağan hale getirilmekte, seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla, Johansen eşbütünleşme testi uygulanmaktadır. Uygulama sonucunda, reel döviz kuru ile ihracat ve ithalat arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu görölmüştür. Daha sonra uygulanan Granger Nedensellik Testi sonucunda da, reel döviz kurundan ihracata ve ithalata doğru nedensellik ilişkisi bulunamazken, ihracat ve ithalattan reel döviz kuruna doğru, tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ise, reel döviz kurunun dış ticaret dengesini sağlamada, etkin bir şekilde kullanılamayacağını göstermektedir.

Özbay (1999), 1988-1997 dönemine ait üçer aylık verileri kullandığı çalışmasında, Türkiye’de döviz kuru belirsizliğinin ihracat üzerinde, istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Doğanlar (2002), 1980-1996 dönemi üçer aylık verilerin kullanıldığı çalışmasında, döviz kuru belirsizliğinin, ihracatı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bügük ve diğerleri (2003), çalışmalarında, döviz kurlarındaki belirsizliğin, Türk tarım sektörü ihracatı üzerine etkisini incelemişler, döviz kuru belirsizliği ile ihracat arasında birkaç ürün ve ülke hariç, önemli bir ilişki bulamamışlardır. Öztürk ve Acaravcı (2003), çalışmalarında, döviz kuru değişkenliğinin, Türkiye ihracatı üzerindeki etkilerini incelemektedirler. Sonuçlara göre, döviz kurundaki değişkenliğin ihracat üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Demirel ve Erdem (2004), çalışmalarında, döviz kurlarındaki değişmelerin ve belirsizliklerin Türk sanayi, tarım ve madencilik sektörleri ihracatına etkilerini, 1990:01-2001:04 dönemi için üçer aylık veriler kullanarak incelemişler, Almanya, İngiltere, İtalya ve ABD’ye olan ihracat miktarında, döviz kuru belirsizliğinin etkisinin, istatistiksel olarak önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Saatçioğlu ve Karaca (2004), alışmalarında, Türkiye’de döviz kuru belirsizliğinin ihracatı nasıl etkilediğini 1981:05- 2001:02 dönemi için üçer aylık verilerle incelemişler, Türkiye’de döviz kuru belirsizliğinin hem uzun dönemde, hem de kısa dönemde ihracatı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Rose ve Yellen (1989), çalışmalarında, 1960:01-1985:04 dönemine ait verileri kullanarak, ABD ekonomisine ait reel döviz kuru, yurtiçi gelir, yurtdışı gelir ve dış ticaret bilançosu arasındaki ilişkiyi, kısa ve uzun dönem itibariyle incelemişler, reel döviz kurunun dış ticaret bilançosu üzerinde, istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Rose (1991), çalışmasında, reel döviz kuru, yurt içi gelir, yurt dışı gelir ve dış ticaret bilançosu arasındaki ilişkiyi, OECD üyesi beş ülke için, 1974:01-1986:12 dönemini ele alarak araştırmış ve reel döviz kurunun dış ticaret

bilançosu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kroner ve Lapstrapes (1993), çalışmalarında, ABD'nin dahil olduğu beş ülke için, dış ticaret ve nominal döviz kurlarındaki dalgalanmalar arasında bir ilişkinin var olduğuna dair bulgular elde etmişlerdir. Sadece, ABD ve İngiltere için, negatif bir etkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Acharyya (1994), çalışmasında, Hindistan'da devalüasyonların dış ticaret dengesini sağlamada etkin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Uygulanan döviz kuru politikalarının, enflasyonist etkilerde bulunduğu dikkat çekmiştir. Arize (1994), tarafından yapılan çalışmada, Kore, Hindistan, Endonezya, Malezya, Pakistan, Filipinler, Singapur, Sri Lanka, Tayland ekonomilerine ait 1971:01-1991:01 dönemine ait veriler kullanılarak, reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Hindistan ve Sri Lanka dışındaki tüm ülkelerde devalüasyonun, uzun dönemde dış ticaret dengesini olumlu yönde etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Bahmani-Oskooee ve Alse (1994), tarafından yapılan çalışmada, 19 gelişmiş ve 22 az gelişmiş ülke için, reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasındaki uzun dönem ilişkisini ölçmek için, "eşbütünleşme" tekniği kullanılmaktadır. 1971-1990 dönemine ait üçer aylık verilerin kullanıldığı söz konusu çalışmada, yirmi ülkeden yalnızca altısında, ticaret dengesi ve reel döviz kurunun uzun dönemde eşbütünleşik (aynı dereceden, durağan, homojen) olduğu görülmüştür. Çoğu ülkede bu iki değişkenin eşbütünleşik olmaması, devalüasyonların ticaret dengesi üzerinde uzun dönemde etkisinin olmadığını göstermektedir. Hasan ve Khan (1994), çalışmalarında, Pakistan ekonomisi için devalüasyonun ihracat talebini arttırıcı, ithalat talebini ise, azaltıcı yönde etki yaptığı sonucuna ulaşmışlardır. Kulkarni (1996), çalışmasında, Mısır ve Gana ülkeleri için devalüasyonun dış ticaret dengesi üzerine etkilerini araştırmıştır. Her iki ülke için ulaşılan sonuçların, teorik varsayımlarla uyum içinde olduğu görülmüştür. Bahattacharya (1997), ABD ekonomisi için yaptığı çalışmada, reel döviz kuru ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucu, reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasında, orta dönemli bir ilişki olduğunu destekler niteliktedir. Lin (1997), çalışmasında, reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi ve dış ticaret bileşenleri arasındaki ilişkiyi, aylık veriler kullanarak 1973:03-1994:09 dönemi için araştırmıştır. Çalışmada kullanılan Engle Granger yöntemi, reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi ve bileşenleri arasında bir eş-bütünleşme ilişkisi olmadığı sonucunu vermiştir. Geweke Lineer Geri Besleme Ölçümleri testi ise, reel döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasında, hem ikili, hem de üçlü sistem için, çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucunu göstermiştir. Backus (1998), çalışmasında, 1975:01-1993:02 dönemi üçer aylık verilerini kullanmış, Japonya'da reel döviz kurunun dış ticaret dengesinin en önemli belirleyicisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Wilson (2001), çalışmasında, Singapur, Kore ve Malezya'nın, ABD ve Japonya ile karşılıklı ticareti için, reel döviz kuru ve ticaret dengesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1970-1996 dönemine ait üçer aylık verilerin kullanıldığı söz konusu çalışma sonucunda, Kore'nin ABD ile ticareti hariç, reel döviz kurunun ticaret dengesi üzerinde önemli bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Wilson ve Tat (2001), çalışmalarında, 1970-1996 dönemi için Singapur ve ABD arasında iki taraflı mal ticaretinde, reel döviz kuru ve reel ticaret dengesi arasındaki ilişkiyi incelemişler,

Singapur ve ABD arasında iki yönlü reel ticaret dengesi üzerinde, reel döviz kurlarının anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Hooper ve Kohlhagen (1978), çalışmalarında, döviz kuru belirsizliği ile uluslararası ticaret hacmi arasında önemli bir ilişki bulunamamışlardır. Gotur (1985), çalışmasında, Hooper ve Kohlhagen gibi, döviz kuru belirsizliği ile uluslararası ticaret hacmi arasında önemli bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Kenen ve Rodrik (1986), çalışmalarında döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Koray ve Lastrapes (1989), çalışmalarında, Kenen ve Rodrik gibi, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Klein (1990), çalışmasında, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Assery ve Peel (1991), tarafından yapılan çalışmada, döviz kuru değişkenliği ile ihracat arasında önemli bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Pozo (1992), çalışmasında, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Chowdhury (1993), çalışmasında, Pozo gibi, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Arize (1995), döviz kuru değişkenliğinin ABD ihracatı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasında, döviz kuru değişkenliğinin artmasının ticareti engelleyici olduğu sonucuna ulaşmıştır. Arize (1996), çalışmasında, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Arize (1997), çalışmasında, ABD ihracatı üzerine döviz kuru dalgalanmalarının etkisini incelemiş ve elde ettiği ampirik bulgular döviz kuru dalgalanmalarının ABD ihracatı üzerine negatif bir etkisi olduğunu göstermiştir. McKenzie ve Brooks (1997), çalışmalarında, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Abeysinghe ve Yeok (1998), çalışmalarında, Singapur'da ihraç mallarının üretiminde kullanılan ithal mal içeriği arttıkça, döviz kuru değişikliklerinin ihracat üzerindeki etkisinin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Fountas ve Bredin (1998), 1979-1993 dönemi için, İrlanda'da döviz kuru politikalarının kısa ve uzun dönem etkilerini inceleyen çalışmasında, ani döviz kuru değişikliklerinin kısa dönemde ihracatı azalttığı sonucuna varmışlardır. Hassan ve Tufte (1998), Bangladeş için koentegrasyon ve hata düzeltme modellerini kullandıkları çalışmada, reel ihracatın, dış dünyanın ekonomik gelişmesine, yurt içi ve yurt dışı fiyatlara ve döviz kuru değişkenliğine bağlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Arize, Osang ve Slotje (2000), çalışmalarında, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Aristotelous (2001), çalışmasında, İngiltere'nin Amerika'ya olan 1989-1999 yılları arasındaki ihracatında, döviz kuru değişkenliğinin hiçbir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sukar ve Hassan (2001), ABD dış ticaret hacmi ile döviz kuru dalgalanmaları arasında ilişki aradıkları çalışmalarında, ihracat hacmi ile dış ticaret geliri, döviz kuru ve döviz kuru belirsizliği arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Arize, Malindretus ve Kasibhatla (2003), tarafından yapılan çalışmada, döviz kuru belirsizliğinin dış ticareti olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yuan ve Awokase (2003), çalışmalarında, döviz kuru belirsizliğinin, ABD kanatlı hayvan ihracatı üzerinde negatif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. De Vita ve Abboot (2004), tarafından yapılan çalışmada, kısa dönemli döviz kuru dalgalanmalarının, İngiltere'nin Avrupa Birliği (AB 14) ülkelerine ihracatı üzerinde etkisinin, istatistiksel olarak anlamsız olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Model uzun dönem için yeniden ele alındığında varsayıma uygun olarak, döviz kuru değişimlerinin ihracat üzerinde negatif ve anlamlı etkide bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Siregar ve Rajan (2004), Endonezya’da Rupı’nin reel değerindeki dalgalanmaların ülkenin hem ihracatı, hem de ithalatı üzerindeki anlamlılığını inceledikleri çalışmada, elde edilen on iki regresyon sonucundan dokuzuna göre, kurlardaki dalgalanmanın kriz öncesi dönem boyunca Endonezya’nın ihracat ve ithalat performansına zıt yönde etkide bulunduğu anlaşılmıştır. Choudry (2005), esnek kur sisteminin uygulandığı 1974-1998 döneminde, ABD’nin Kanada ve Japonya’ya yaptığı ihracatta, döviz kuru dalgalanmalarının etkilerini incelemiş ve döviz kurundaki dalgalanmaların reel ihracat üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Grier ve Smallwood (2005), tarafından yapılan çalışmada, dokuzu sanayileşmiş ve dokuzu gelişmekte olan toplam 18 ülkenin, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve ihracat performansları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara göre, dokuz sanayileşmiş ülke arasında, iki negatif etki (Danimarka ve ABD),  pozitif etki (Japonya, Norveç, İsveç) ve dört tane de anlamsız etki bulunmuştur. Gelişmekte olan, daha düşük gelirli dokuz ülke arasında ise; üç tane negatif etki (Arjantin, Kore ve Tayland), bir tane pozitif etki (Türkiye) ve beş tane de anlamsız etki bulunmuştur. Gelişmekte olan ülkeler ve sanayileşmiş ülkeler sınıflamasına göre, elde edilen sonuçlarda belirgin bir ilişki bulunmamıştır.

3.2. Ekonometrik Yöntem

İktisat kanunlarını sayısal olarak ortaya koymak ve çeşitli iktisadi sorunların sayısal olarak incelenmesine, doğru iktisadi kararların alınmasına yardımcı olmak amacıyla ekonometrik yönteme ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada, teori ile pratik arasında yakın ilişki kurulması amacıyla, ekonometrik analiz uygulanmaktadır. Ekonometrik analiz sonucunda ulaşılan sonuçlarla, literatürdeki diğer çalışmalarda ulaşılan sonuçların aynı doğrultuda olup olmadığı değerlendirilir.

alışmadadış ticaret dengesinin sağlanması kur politikasının etkin bir politika aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı konusunda net bir sonuca ulaşabilmek için, 1980- 1982 yılları arası döneme ait verilerin istikrarlı olmadığı göz önüne alınarak, 1982:01-2011:07 döneminde ait her seri için 355 aylık veri kullanılıp, reel efektif döviz kurunun, dış ticaretin bileşenlerinden ihracat ve ithalat ile olan ilişkisi analiz edilmektedir.

Döviz kuru ile dış ticaret arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik literatürdeki ampirik çalışmaların çoğu, döviz kuru ve dış ticaret dengesi arasındaki ilişki ile döviz kuru değişkenliği ve dış ticaret arasındaki ilişkiyi, özellikle döviz kuru değişkenliğinin ihracat üzerine olan etkilerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilmiştir.

Çalışmalardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; döviz kuru değişkenliğinin dış ticareti nasıl etkilediği konusunda görüş birliği bulunmamakta, farklı sonuçlar olduğu grlmektedir. Çalışmaların genelinde döviz kuru ile dış ticaret dengesi arasında ilişki bulunmadığı, uygulanan döviz kuru politikalarının dış ticaret dengesini sağlamada etkin olmadığı yönünde sonuçlara ulaşılmaktadır.

Ekonometrik analizde, İhracat (X), ithalat (M), Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (REDK) ve Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru (REDK) değişkenleri kullanılmaktadır. Ekonometrik analizde kullanılan değişkenlere ait veriler, durağanlık testine tabi tutulmakta, ayrıca çalışmada kullanılan değişkenler arasında eşbütünleşik bir ilişkinin olup olmadığı test edilmekte ve nedensellik ilişkisinin yönünü belirlemek amacıyla da nedensellik testi uygulanmaktadır.

3.3. Birim Kök Testi Sonuçları

Bir zaman serisi durağansa, ortalaması, varyansı ve kovaryansı zaman içerisinde değişmemektedir. Bir zaman serisinin ortalamasının, varyansının ve kovaryansının zaman içerisinde sabit kalması zayıf durağanlık olarak tanımlanmakta olup kovaryans durağanlık veya ikinci mertebeden durağanlık olarak da ifade edilmektedir (Darnell, 1994:386). Bu aynı zamanda geniş anlamda durağanlık olarak da bilinmektedir. Bir stokastik sürecin ortak ve koşullu olasılık dağılımı zaman içinde değişmiyorsa bu seri güçlü anlamda durağan olarak isimlendirilir. Genelde uygulama yapılırken kovaryans durağanlık kavramı yeterli olmaktadır.

Makroekonomik zaman serileri genellikle durağan değildir. Bu özelliğe sahip olan seriler birinci veya ikinci farkları ya da logaritmaları alınarak durağan hale getirilmektedir. Durağanlığın saptanabilmesi için kullanılan pek çok test bulunmaktadır. Çalışmada analiz edilen serilerin durağan olup olmadığı belirlenmesi amacıyla, birim kök testleri olan Augumented Dickey-Fuller, Phillips-Perron ve KPSS testleri uygulanmıştır. Tüm değişkenlerin birim kök testlerinin sabitli-trendli ve mevsimsellikten arındırılmış olarak alınan sonuçları aşağıda tablolar halinde gösterilmektedir. Çalışmada kullanılan tüm seriler, 1. farkları alınarak durağan hale getirilmekte, söz konusu serilerin 1. farklarının alındığı (-1) ile gösterilmektedir. Tüm serilerin 1. farkları alındığında, serilerin test istatistikleri, % 1 anlamlılık seviyesi için bulunan kritik değerlerden daha düşük olduğundan, seriler durağan hale gelmiş kabul edilmektedir. Böylece tüm seriler, ekonometrik çalışma açısından anlamlı bir hale gelmektedir.

Tablo-1: TÜFE BAZLI REDK Serisinin Birim Kök Testleri

	$t_{\text{istatistiği}}$	Anlamlılık (p) I(0)	Anlamlılık (p) I(1)
Augmented Dickey-Fuller	-3.123153	0.1025	0.000
Phillips-Perron	-2.561176	0.2986	0.000
KPSS	0.4353(LM _{ist})	0.2194	0.012

Tablo-2: ÜFE BAZLI REDK Serisinin Birim Kök Testleri

	$t_{\text{istatistiği}}$	Anlamlılık (p) I(0)	Anlamlılık (p) I(1)
Augmented Dickey-Fuller	-2.675946	0.2473	0.000
Phillips-Perron	-2.028310	0.5833	0.000
KPSS	0.4784(LM _{ist})	0.2965	0.009

Tablo-3: İhracat Serisinin Birim Kök Testleri

	$t_{\text{istatistiği}}$	Anlamlılık (p) I(0)	Anlamlılık (p) I(1)
Augmented Dickey-Fuller	-2.326824	0.1463	0.000
Phillips-Perron	-3.037382	0.4352	0.000
KPSS	0.3985(LM _{ist})	0.2205	0.008

Tablo-4: İthalat Serisinin Birim Kök Testleri

	$t_{\text{istatistiği}}$	Anlamlılık (p) I(0)	Anlamlılık (p) I(1)
Augmented Dickey-Fuller	-3.738292	0.1463	0.000
Phillips-Perron	-2.947288	0.4352	0.000
KPSS	0.5937(LM _{ist})	0.4608	0.011

3.4. Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Önceki başlık altında uygulanan birim kök testlerinin sonucunda modeldeki değişkenler ri için eşbütünleşme testlerinin tutarlılığını ve etkinliğini etkileyecek bir sonuca ulaşılmamıştır. Bu sonuç bağlamında, Johansen eşbütünleşme testi veri setine uygulanmıştır.

Tablo-5: Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	İstatistik	Anlamlılık (p)
Johansen Eşbütünleşme Testi	55.24578	0.0172

Johansen testinde, istatistiki olarak anlamlı bir şekilde boş hipotez olan eşbütünleşme yoktur reddedilmiştir. Bu testin anlamlı çıkması eşbütünleşmenin anlamlı bir göstergesidir. %5 anlamlılık düzeyinde modelimizde değişkenler eşbütünleşik ilişkiye sahiptir.

3.5. Granger Nedensellik Testi

Çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünü belirlemek amacıyla, veri setine Engle Granger nedensellik testi uygulanmaktadır. Granger nedensellik testini tahminlemek için önce bağımlı değişken uygun gecikme sayısı ile modele dahil edilmekte ve sonra diğer değişkelerde aynı gecikme sayısı ile modele katılmaktadır. Bu modellere ait hata kareler toplamları bulunmaktadır. Daha sonra Wald tarafından geliştirilen F istatistiği hesaplanmaktadır. Hesaplanan F istatistiği, serbestlik

derecesindeki α anlamlılık düzeyindeki tablo değerinden büyükse sıfır hipotezi reddedilmektedir. Bu hipotezin reddedilmesi modelde yer alan katsayıların anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Granger nedensellik testi yapılırken gecikme uzunluğunun belirlenebilmesi için bir n bilgi bulunmamaktadır. Gecikme sayıları genellikle araştırmacılar tarafından belirlenmektedir. Literatürde gecikme değerleri, aylık veriler kullanılan çalışmalarda genel olarak 12 alınmaktadır. Çalışmada da, gecikme sayısı 12 olarak alınmıştır. Aşağıdaki tabloda testin uygulanması sonucu ulaşılan sonuçlara yer verilmektedir.

Tablo-6: Granger Nedensellik Testi Sonuları¹

	F_{istatistiği}	Anlamlılık(p)
İHRACAT (-1) ⇒ TÜFE BAZLI REDK (-1)	3.20534	0.0318
TÜFE BAZLI REDK (-1) ⇒ İHRACAT (-1)	2.38123	0.0551
İTHALAT (-1) ⇒ TÜFE BAZLI REDK (-1)	5.53141	0.0043
TÜFE BAZLI REDK (-1) ⇒ İTHALAT (-1)	4.00874	0.0190
İHRACAT (-1) ⇒ FE BAZLI REDK (-1)	3.33835	0.0367
ÜFE BAZLI REDK (-1) ⇒ İHRACAT (-1)	1.62728	0.1980
İTHALAT (-1) ⇒ FE BAZLI REDK (-1)	4.64250	0.0103
ÜFE BAZLI REDK (-1) ⇒ İTHALAT (-1)	1.96471	0.1129

Granger nedensellik testi sonuçlarına göre; ilk olarak ihracat ile TÜFE Bazlı REDK arasındaki nedensellik ilişkisi ele alındığında, ihracat gecikmeli olarak (1 gecikme) TÜFE Bazlı REDK'yı, TÜFE Bazlı REDK da, gecikmeli olarak ihracatı etkilemektedir. Bir başka ifadeyle, her iki değişken de birbirinin granger değişkenidir. Ancak, ihracatın TÜFE Bazlı REDK'yı, TÜFE Bazlı REDK'nın ihracatı etkilediğinden daha kuvvetli etkilediği (daha yüksek bir F istatistiği değeri ve daha düşük bir olasılık değeri) sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum da, sıfır hipotezinin kabul edildiği anlamına gelmektedir.

İthalat ve TÜFE Bazlı REDK arasındaki nedensellik ilişkisi, ihracat ve TÜFE Bazlı REDK arasındaki ilişki ile benzerlik göstermektedir. Test sonuçlarına göre, ithalat ile TÜFE Bazlı REDK arasında da, iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Her iki değişken de birbirinin granger değişkenidir. İthalat TÜFE Bazlı REDK'yı etkilemekte, TÜFE Bazlı REDK da, ithalatı etkilemektedir. Ancak, ithalatın TÜFE Bazlı REDK'yı etkileme gücü, tersi bir ilişkiden daha kuvvetli ve anlamlı (daha yüksek bir F istatistik değeri, daha düşük bir olasılık değeri) olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda da, sıfır hipotezi kabul edilmektedir.

¹ Tablo 6'daki oklar, nedensellik ilişkisinin yönünü göstermektedir.

İhracat ve ÜFE Bazlı REDK arasındaki nedensellik ilişkisi ele alındığında, ihracatın ÜFE Bazlı REDK üzerinde etkili olduğu, fakat ÜFE Bazlı REDK'nın ihracat üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görölmektedir. Başka bir ifadeyle, % 1 anlamlılık düzeyinde, ihracatın ÜFE Bazlı REDK'nın granger nedeni olduğu, ihracatın ÜFE Bazlı REDK'yı gecikmeli olarak etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Son olarak, ithalat ile ÜFE Bazlı REDK arasındaki nedensellik ilişkisi ele alındığında ise, ihracat ile ÜFE Bazlı REDK arasındaki nedensellik ilişkisine benzer bir ilişki ile karşılaşıldığı görölmektedir. İthalatın ÜFE Bazlı REDK üzerinde etkili olduğu, fakat, ÜFE Bazlı REDK'nın ithalat üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Başka bir deyişle, ithalatın ÜFE Bazlı REDK'nın granger nedeni olduğu, yani ithalatın, ÜFE Bazlı REDK'yı gecikmeli olarak etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır.

4. SONUÇ

Türkiye'de tarihsel süreç içerisinde, farklı döviz kuru sistemleri uygulanmıştır. Belirli dönemlerde uygulanan döviz kuru sistemleri doğrultusunda, reel efektif döviz kuruna yönelik kur politikaları izlenmiş ve dış ticaret dengesi sağlanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de dış ticaret dengesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir kur ayarlaması, Türkiye için tek başına kullanılabilecek bir döviz kuru politikası aracı olamamaktadır. Çünkü, dış ticaretin bileşenlerinden ihracat ve ithalatı, döviz kuru politikalarının yanı sıra, birçok unsur etkilemektedir. Bu unsurlar, üretim düzeyi, maliyetler, verimlilik, faiz oranları, sermaye girişi, vergi mekanizması, etkin kaynak kullanımı, enflasyon şeklinde sıralanabilmektedir.

Çalışmada, reel efektif döviz kuru (REDK), TÜFE ve ÜFE bazlı olmak üzere, iki şekilde ele alınarak, TÜFE bazlı reel efektif döviz kurunun ve ÜFE bazlı reel efektif döviz kurunun, ihracat ve ithalat ile olan ilişkisi, seriler durağan hale getirildikten sonra Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi ile araştırılmıştır. TÜFE Bazlı REDK ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişki ele alındığında; sonuçlara göre, TÜFE bazlı REDK'nın ihracat ve ithalatı etkilediği, ihracat ve ithalatın da TÜFE Bazlı REDK'yı etkilediği, fakat ihracat ve ithalatın TÜFE Bazlı REDK'yı daha kuvvetli bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. ÜFE Bazlı REDK ile ihracat ve ithalat arasındaki ilişki ele alındığında; analiz sonuçlarına göre, ÜFE Bazlı REDK'nın ihracat ve ithalata olan etkisinin anlamsız olduğu, fakat ihracat ve ithalatın ÜFE Bazlı REDK'yı etkilediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda ulaşılan sonuçlara göre, reel efektif döviz kurunun tam anlamıyla ihracat ve ithalatı etkilediği söylenememektedir. Reel efektif döviz kurundaki değişmelerin, ihracat ve ithalat üzerinde etkisi, sınırlı düzeyde söz konusu olmaktadır. İhracat ve ithalatın, reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisinin, anlamlı olduğu görölmektedir. İhracat ve ithalat, hem TÜFE Bazlı REDK'yı, hem de ÜFE Bazlı REDK'yı etkilemektedir. Sonuç olarak, ihracat ve ithalatın, reel efektif döviz kuru üzerindeki etkisi, reel efektif döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkisinden daha kuvvetlidir. Bu durumda, Türkiye'de döviz kuru sistemleri ile dış ticaret arasındaki ilişkinin oldukça düşük düzeyde gerçekleştiği söylenebilmektedir. Bir başka ifadeyle, döviz kuru politikası araçlarının dış ticaret dengesini sağlamak amacıyla etkin bir şekilde

kullanılmayacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sonuçla, Merkez Bankası dvız kurunda sadece aşırı dalgalanmaları engelleyecek politikalar uygulamalı; dış ticaret açığını azaltmak için ise ihracatı ithalattan daha fazla artıracak politika seçenekleri uygulanmalıdır. Çalışmada ulaşılan sonuç, literatürdeki birçok çalışmada ulaşılan sonuçla da aynı yöndedir.

KAYNAKÇA

Abeyasinghe, Tilak; Yeok, Tan, L., (1998), "Exchange Rate Appreciation and Export Competitiveness: The Case of Singapore", *Applied Economics*, Volume: 30, Number: 1, 51-55.

Abuşoğlu, Ömer, (1990), *Dvız Kuru Politikası ve İhracat zerine Etkisi 1980-1988 Dönemi*, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Yayınları, Ankara.

Acharyya, Rajat, (1994), "Liberalized Exchange Rate Management System and Devaluation in India: Trade Balance Effect", *Journal of Economic Integration*, Volume: 3, 534-542.

Akbostancı, Elif, (2002), "Dynamics of the Trade Balance: The Turkish J Curve", Economic Research Center, Middle East Technical University 6. International Conference in Economics, Ankara.

Akdiş, Muhammed (2000), *Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye*, Beta Yayınları, İstanbul.

Arat, Krşad, (2003), "Türkiye'de Optimum Dvız Kuru Rejimi Seimi ve Dvız Kurlarından Fiyatlara Geiş Etkisinin İncelenmesi", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Dış İlişkiler Genel Mdrlğ, Ankara, 37-44.

Aristotelous, K., (2001), "Exchange rate volatility, Exchange rate regime, and Trade volume: Evidence from the UK-US export function (1989-1999)", *Economic Letters* 72, 87-89.

Arize, A. C., (1997), "Conditional Exchange Rate Volatility and The Volume of Foreign Trade: Evidence from Seven Industrialized Countries", *Southern Economic Journal*, 64, 235-254.

Arize, A. C., (1996), "The Impact Of Exchange-Rate Uncertainty On Export Growth: Evidence From Korean Data", *International Economic Journal*, 10 (3), 49-60.

Arize, A.C.; Malindretos, J.; Kasibhatla, K.M., (2003), "Does Exchange Rate Volatility on Export: The Case of Australia and New Zealand", *Journal of Economics and Finance*, 2282-3, 43-56.

Arize, A.C.; Osang, T.; Slottje, D. J., (2000), "Exchange-Rate Volatility And Foreign Trade: Evidence From Thirteen LDC's", *Journal of Business and Economic Statistics*, 18 (1), 10-17.

Arize, A.C., (1994), "Cointegration Test of a Long-run Relation Between The Real Effective Exchange Rate and The Trade Balance", *International Economic Journal*, Vol: 8(3), 1-9.

Arize, A.C., (1995), "The Effect of Exchange Rate Volatility on U.S. Exports: An Empirical Investigation", *Southern Economic Journal*, Vol: 62 (1), 34- 43.

Asseery, A.; Peel, D.A. (1991); "The Effects of Exchange Rate Volatility on Exports," *Economic Letters*, 173-77.

Aşıkoğlu, Yaman; Utum, Merih, (1992), "A Critical Evaluation on Pakistan's Rate Policy in Turkey", *World Development*, Vol: 20 (10), 1205-1208.

Backus, David, (1998), "The Japanese Trade Balance: Recent History and Future Perspect", *Japon and The World Economy*, Vol: 10, 409-420.

Bahmani-Oskooee, M.; Alse, J., (1994), "Short-Run Versus Long-Run Effects of Devaluation: Error-Correction Modeling and Cointegration", *Eastern Economic Journal*, Vol:20 (4), 453-464.

Barışık, Salih; Demircioğlu, Elmas, (2006), "Türkiye'de Dviz Kuru Rejimi, Konvertibilite, İhracat-İthalat İlişkisi (1980-2001)", *Zonguldak Karaelmas niversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 74-75.

Berberoğlu, N.; Oktay, N., (1987), "A Statistical Analysis of The Relationship Between The Foreign Exchange Rates and The Direction of Exports: The Turkish Example", *Anadolu niversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 135-142.

Bhattacharya, R., (1997), "The Trade Balance and The Real Exchange Rate: Evidence from A Var For The United States", *The Journal of Economics*, Vol: 23 (1), 59-71.

Bgk, C.; Işık, M.; Dellal, İ.; Allen, A., (2003), "The Impact of Exchange Rate Variability on Agriculture Exports of Developing Countries: The Case of Turkey", *Journal of International Food-Agribusiness Marketing*, Vol: 13, 83-105.

Choudry, T., (2005), "Exchange Rate Volatility and The United States Exports: Evidence from Canada and Japon", *Journal of The Japanese and International Economies*, Vol: 19(1), 51-71.

Chowdhury, A.R., (1993), "Does Exchange Rate Volatility Depress Trade Flows? Evidence From Error Correction Models", *Review of Economics and Statistic*, Vol: 75, 700-706.

DARNELL, A.C., (1994), "A Dictionary Of Econometrics", *Printed and Bound In Great Britain By Hartnolls Limited*, Bodmin-Cornwall, England

Demirel, Baki; Erdem, Cumhuri, (2004), "Dviz Kurlarındaki Dalgalanmaların İhracata Etkileri: Türkiye rneği", *İktisat-İşletme ve Finans Dergisi*, 116-127.

De Vita, Glauco; Abboot, Andrew, (2004), "The Impact of Exchange Rate Volatility on UK Export to EU Countries", *Scottish Journal of Political Economy*, Vol: 51 (1), 62-81.

DPT, Katılım ncesi Ekonomik Program (2001), <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2998/2001.pdf>.

Doğanlar, M., (2002), "Estimating The İmpact of Exchange Rate Volatility on Export: Evidence from Asian Countries", *Applied Economics Letters*, Vol: 9, 859-863.

Durusoy, Tanju, .; Tokathoğlu, İbrahim, (1997), "Devalüasyon ve J Eğrisi", *Ekonomik Yaklaşım*, Yıl: 8, Sayı: 24-25, 65-68.

Egeli, Hüseyin, A., (1992), "Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde İhracatın Gelişimi ve İzlenen Politikaların Etkinlikleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 115-121.

- Eken, Hasan, M., (2009), “Dünya’da Finans Krizi Türkiye’de Ekonomik Kriz”, http://www.finanskulup.org.tr/Assets/Makale/Hasan_Eken_Dunyada_Finans_Krizi_Turkiyede_Ekonomik_Kriz.pdf. (Erişim Tarihi: 02.04.2009)
- Ertekin, Murat, (2008), “Döviz Kuru Rejimleri ve Türkiye’nin Dış Ticareti”, http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/doviz_1.doc, (Erişim tarihi: 06.04.2008)
- Fountas, Stiliano; Bredin, Donal, (1998), “ Exchange Rate Volatility and Exports: The Case of Ireland”, *Applied Economics Letters*, Vol: 5, 301-323.
- Gotur, P., (1985), “Effects of Exchange Rate Volatility on Trade”, *IMF Staff Papers*, 32, 475-512.
- Grier, Kevin, B.; Smallwood, Aaron, (2005), “Real Exchange Rate Uncertainty and Export Performance: Evidence from 18 Countries”, <http://faculty-staff.ou.edu/S/aaron.Smallwood-1/rerTrade.v1.pdf>.
- Gül, Ekrem; Ekinci, Aykut, (2006), “Türkiye’de Reel Döviz Kuru ile İhracat ve İthalat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1990-2006”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16, 165-190.
- Gürbüz, Hüseyin; Çekerol, Kamil, (2002), “Reel Döviz Kuru ile Dış Ticaret Haddi ve Bileşenleri Arasındaki Uzun Dönem İlişkisi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, 31-47.
- Hassan, Aynul, M.; Khan, Ashfaque, (1994), “Impact of Devaluation on Pakistan’s External Trade: An Econometric Approach”, *The Pakistan Development Review*, Vol: 33 (4), 1205-1217.
- Hassan, Kabir, M.; Tufte, David, R., (1998), “Exchange Rate Volatility and Aggregate Export Growth in Bangladesh”, *Applied Economics*, Vol: 30 (2), 187-193.
- Hooper, Peter; Kohlhagen, Steven. W., (1978), “The Effect of Exchange Rate Uncertainty on The Prices and Volume of International Trade”, *Journal of International Economics*, Vol: 8, 483-511.
- İşgüden, Tamer; Akyüz, Müfit, (1990), *Uluslararası İktisat*, Evrim Kitabevi, İstanbul.
- Karagöz, Murat; Doğan, Çetin, (2005), “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, 219-228.
- Kenen, Peter, B.; Rodrik, Dani, (1986), “Measuring and Analyzing The effect of Short-Term Volatility on Real Exchange Rate”, *Review of Economics and Statistics*, 311-315.
- Klein, Michael, W., (1990), Sectoral Effects of Exchange Rate Volatility on U.S. Exports, *Journal of International Money and Finance*, Vol: 9, 299-308.
- Koray, Faik; Lastrapes, William, D., (1989), “Real Exchange Rate Volatility and U.S. Bilateral Trade: A Var Approach”, *Review of Economics and Statistics*, Vol: 24, 708-712.
- Korener, K.; Lastrapes, W., (1993), “ The Impact of Exchange Rate Volatility on International Trade: Reduce from Estimates USING The

GARCH-in-mean Model”, *Journal of International Money and Finance*, Vol: 12 (3), 298-318.

Kulkarni, Kishore, G., (1996), “The J-Curve Hypothesis and Currency Devaluation: Cases of Egypt and Ghana”, *Journal of Applied Business Research*, Vol: 12 (2), 1-8.

Lin, Chi.A., (1997), “The Trade Balance and The Real Exchange Rate: The U.S. Evidence From 1973:03-1994:09”, *Applied Economics Letters*, Vol: 4, 517-520.

Mckenzie, M.D.; Brooks, R.D., (1997), “The İmpact of Exchange Rate Volatility on German-U.S. Trade Flows”, *Journal of International Financial Markets Institutions and Money*, Vol:7(1), 73-87.

Özbay, Pınar, (1999), “The Effect of Exchange Rate Uncertainty on Exports A Case Study for Turkey”, *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tartışma Tebliğleri*, Ankara.

Öztürk, Hüseyin, (1998), “Cumhuriyetimizin 75’inci Yılında Ülkemizde Uygulanan İthalat Politikalarına Genel Bir Bakış”, *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi*, Özel Sayı, (<http://www.dtm.gov.tr>).

Öztürk, İlhan; Acaravcı, Ali, (2003), “Döviz Kurundaki Değişkenliğin Türkiye İhracatı Üzerine Etkisi: Ampirik bir alışma”, *Review of Social, Economic and Business Studies*, Vol: 2, 197-206.

Parasız, İlker, (2004), *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Pozo, S., (1992), “Conditional Exchange-Rate Volatility and The Volume of İnternational Trade: Evidence From The Early 1900’s.”, *Review of Economics and Statistics*, Vol: 74 (2), 325-329.

Rose, Andrew, K., (1991), “The Role of Exchange Rates in A Popular Model of International Trade”, *Journal of International Economics*, Vol: 30 (3-4), 298- 320.

Rose, Andrew. K.; Yellen, Janet. L. (1989), “Is There a J-Curve?”, *Journal of Monetary Economics*, Vol: 24, 53-68.

Saatioğlu, Cem; Karaca, Orhan, (2004), “Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye Örneği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Vol: 5 (2), 183-195.

Siregar, Reza; Rajan, Ramkishan, S., (2004), “Impact of Exchange Rate Volatility on Indonesia’s Trade Performance in the 1990’s”, *Journal of The Japanese and International Economies*, Vol: 18 (2), 218-240.

Sivri, Uğur; Usta, Can, (2001), “Reel Döviz Kuru, İhracat ve İthalat Arasındaki İlişki”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 4, 1-9.

Sukar, Abdul, H.; Hassan, Seid, (2001), “U.S. Exports and Time Varying Volatility of Real Exchange Rate”, *Global Finance Journal*, Vol: 12 (1), 109-119.

TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>, *Türkiye’deki Ekonomik Gelişmeler ve Para Politikası ve Mali Piyasalar*, Yıllık Raporlar (1996-1998), Ankara.

Terzi, Harun; Zengin Ahmet, (1999), “Kur Politikasının Dış Ticaret Dengesini Sağlamada Etkinliği: Türkiye Uygulaması”, *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 10, Sayı: 33, 48- 65.

Ulusoy, A.; Zengin, A., (1995), “Türkiye’de Uygulanan Kur Politikalarının İhracat Açısından Değerlendirilmesi: 1970-1992”, *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, 267-278.

Ural, Mert, (2008), “Para, Dış Denge ve Döviz Kuru Sistemleri”, <http://www.deu.edu.tr/userweb/dilek.seymen/dosyalar/MERT%20URAL.pdf>.
(Erişim tarihi: 10.06.2008)

Usta Can, Uğur Sivri; (2003); “Reel Döviz Kuru, İhracat ve İthalat Arasındaki İlişki,” <http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/11/16-ugur/16-ugur.htm>.
22.11.2003.

Wilson, P., (2001), “Exchange Rates and The Trade Balance For Dynamic Asian Economies: Does The J-Curve Exist for Singapore, Malaysia, and Korea”, *Open Economic Review*, Vol: 12 (4), 389-413.

Wilson, Peter; Tat, Kua, C., (2001), “Exchange Rates and The Trade Balance: The Case of Singapur 1970 to 1996”, *Journal of Asian Economics*, Vol: 12 (47), 47-63.

Yamak, Rahmi; Korkmaz Abdurrahman, (2005), “Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı: 2, 11-29.

Yıldırım, Oğuz, (2003), *Kura Dayalı İstikrar Politikalarının Etkinliği 1990-2000 Türkiye Örneği*, Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları No: 770, Eskişehir.

Yuan, Yan, Awokuse, Titus, O., (2003), “Exchange Rate Volatility and U.S. Poultry Exports: Evidence From Panel Data”, *Selected Paper for Annual Meetings of The American Agricultural Economics Association (AAEA)*, Kanada.

Zengin, Ahmet, (2000), “Reel Döviz Kuru Hareketleri ve Dış Ticaret Hadleri”, *Devlet İstatistik Enstitüsü İstatistik Araştırma Sempozyumu*, Ankara, 401-409.

Zengin, Ahmet; Terzi, Harun, (1995), “Türkiye’de Kur Politikası, İthalat, İhracat ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisinin Ekonometrik Analizi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 1-2, 247-266.

HEMŞİRELERDE KURUM VE YÖNETİMİN ETKİSİNE BAĞLI OLARAK YAŞANAN MOBBİNG DAVRANIŞLARI

Yrd. Doç. Dr. Hatice KARAKUŞ
Artvin oruh Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

ÖZET

Mobbing, örgütsel yaőamda sıklıkla karŐılaŐılan, fakat nedenleri ve etkileri kolayca gözlenemeyen yıkıcı bir olgudur. Mobbing; düşmanca ve etik olmayan iletiŐimle oluşan bir ya da daha fazla çalışan tarafından bir diğer çalıŐanı hedef olarak sürekli, sistemli olarak uyguladıkları, mağduru iş yaŐamından dıŐlamayı amaçlayan davranıŐlardır. Bazı durumlarda iş yerinde birden fazla çalışan tek bir çalışan üzerinde sistematik ve sürekli bir Şekilde Şiddet uygulamaktadır. İŐyerinde örgütsel yıldırma olarak adlandırılan bu olayda mağdur sözel, sözel olmayan, psikolojik ya da fiziksel Őiddete maruz kalmaktadır. Amaç, hedef alınan kiŐiyi zalimce,kötü niyetli ve aŐađılayıcı tavırlarla yıldırma ve onu isten ayrılmaya zorlamaktır.

AraŐtırmalara göre kurbanın çalışma arkadaşları, dostları ve ailesi gibi tüm yaşam alanını etkilediği gibi organizasyonlar için de yönetimsel bir sorundur. Örgütlerde mobbing; verimliliğin azalması, iş gören devir hızının artması, artan sigorta maliyetlerine yol açmakta ve bunların sonucu olarak örgüt sağlığını ciddi Şekilde olumsuz etkilemektedir. Mobbing uygulamaları arttıkça kişilerin iŐten ayrılma niyetlerinde de artış meydana gelmektedir ve kiŐiler kuruma olan inanç ve beklentilerini kaybetmektedirler. Günümüzün değişen Őartlarında Şirketlerin başarısının temelinde Őirkete bağlı çalıŐanlar olduğu grlmektedir. Bu nedenle psikolojik Şiddet olarak nitelendirilen mobbing'in Őirketteki uygulamalarını minimum düzeye getirmek, örgütsel bağlılık düzeyinin artmasına neden olması beklenmektedir.

Sivas ilinde bulunan kamu hastaneleri evrenimizi oluŐurmaktadır. 3 kamu hastanesinde toplam 625 hemŐire grev yapmaktadır. Örnekleme giren hastanelerdeki toplam 329 hemŐireye anket uygulanmıştır. Araştırma verileri iş tatmin lği ve mobbing lği kullanılarak toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Örgt, HemŐire.

ABSTRACT

Mobbing is a sort of destruction phenomenon that is frequently confronted in organizational life even though its reasons and effects can not be observed easily. Mobbing is a systematic behaviour of one or more employees in a firm which aims to exclude another employee by humiliating him in a hostile and unethical manner. In business life, aggressive behaviour contains complex and sophisticated strategies. Nowadays violence at work place is observed such as a group of worker makes a violence at a single worker continuously and systematically, this named as a mobbing. The aim of mobbing is to force a person out of the workplace through unacceptable behaviors.

According to the researchers the victim affects all life area like, the victim's colleagues, his friends and his family; it is also methodical problem for organizations. In associations, mobbing negatively affects decreasing of productivity, increasing of turnspeed of worker, insurance cost increase and consequently the health of constitution. Increased practice of mobbing seems to cause the employees to

consider leaving the company and people tend to lose their expectations and trust in the company. Under today's changing circumstances, loyal employees factor seems to be the main determinant of the success of companies. Hence the level of organizational commitment will be increased by minimized practice of mobbing in corporations, which is considered to be a form of psychological abuse.

Our research universe consisted of 329 of the 625 nurses working in three state hospitals situated in Sivas. The 329 subjects participated in the survey were evaluated by using their answers on satisfaction and mobbing scales.

Key Words: *Mobbing, Organization, Nurse.*

1. GİRİŐ

Mobbing, başka bir deyişle iş yerinde psikolojik taciz, çağımızın iş hayatında sıklı rastlanan ancak çeşitli sebeplerle gün yüzüne çıkmayan bir konu olmakla birlikte, son zamanlarda mobbing olaylarının artış göstermesine paralel olarak, akademik çevrelerin konuya göstermiŐ olduğu ilgi, bu konuyu tartışılır hale getirmiştir. Ülkemizde konu ile ilgili olarak tatmin edici çalışmaların sayısı oldukça azdır. Mobbing, alışma ahengini bozan, çalışanların iş tatmin düzeylerini olumsuz yönde etkileyen, çalışılan kurumun çalışma ahengini ve uyumunu bozan ve süreç içinde gerilimli bir iklimin zeminini hazırlayan bir süreçtir. Mobbingi uygulayanların ya da mobbing sürecini kullanmak isteyenlerin esas amacı hedef olarak grlen, yıpratılmak istenen kişi ya da kiŐilere çeşitli politikalar uygulanması suretiyle yıpratmak, çalışma performansını düŐürmek ve en nihayetinde iŐten ayrılımlarını sağlamaktır. Mobbing, alışma hayatında kiŐilere uygulanan kasıtlı, sistemli, sürekli, g dengesizliğini içeren psikolojik bir saldırdır. Söylenti, dedikodu, haksız suçlama, alay, küçük düŐürme, mesleki yeterliliğini sorgulama gibi kötü amaçlı pek çok davranışı içermektedir.

1.1. Mobbingin Tarihçesi ve Mobbing Kavramı

Mobbing kavramı 1960'lı yıllarda hayvan davranıŐlarını inceleyen Konrad Lorenz (Tınaz, 2008:3) tarafından kullanılmıŐtır. Lorenz mobbing kavramını küçük hayvan gruplarının (rneğin kuŐlar)daha güçlü ve yalnız bir hayvana (rneğin tilki) toplu Şekilde hücum ederek uzaklaŐtırması; ya da aynı kuluçkadan çıkan yavru kuŐlar arasında yaşanan ve diğer kuŐların aralarındaki en zayıf kuŐu yiyecek ve sudan uzak tutarak dıŐlaması, iyice güçsüz hale getirmesi ve en sonunda fiziksel saldırdılarla öldürerek grubun dışına atması durumunu ifade etmek amaçıyla kullanılmıŐtır. Grldğu üzere, mobbing kaynağını ilk olarak hayvanlar dünyasından almıştır. Ekolojik sistemde zayıf-güçlü ilişkileri bağlamında, güçlünün zayıfı devre dışı bırakarak hayatta kalma mücadelesiyle anlam bulmaktadır. Sonraki yıllarda bu kavram İŐveli hekim Peter Paul Heinemann tarafından çocuklardan oluşan küçük grupların tek ve güçsüz bir çocuğa karşı giriŐtięi zarar verici saldırgan davranışları tanımlamak amaçıyla kullanılmıŐtır (Kök, 2006:435). Her iki ele alıŐta da zayıf ve güçlü arasındaki g mücadelesi dikkat çekmektedir.

Mobbing alışma yaŐamında ilk kez 1980'li yıllarda İŐveli alışma psikoloğu Dr. Heinz Leymann tarafından kullanılmıŐtır (Kocaoğlu, 2007:4).

Leymann mobbing davranışlarının yetişkinler arasındaki yansımasını ele almış ve psikolojik taciz olgusunu önce İsveç daha sonra Almanya'daki işyerlerinde incelemiştir. İşyerlerinde diğer çalışanların belirli bir kişiye hedef aldığı, daha sonra da bu kişiye kurum dışına itmek için bir takım davranışlar sergilediklerini ortaya koymuş bu davranışları da mobbing olarak tanımlamıştır (Güngör, 2008:5-6).

Latince "kararsız kalabalık" anlamına gelen "mobile vulgus" sözcüklerinden türeyen "mob" sözcüğü İngilizce "kanun dışı Şiddet uygulayan düzensiz kalabalık veya ete" (Tınaz, 2008:7) anlamına gelmektedir. "Mob" kökünün eylem biçimi olan "mobbing" ise psikolojik Şiddet, kuşatma, taciz, rahatsız etme veya sıkıntı verme anlamına gelmektedir (Bezmez ve Avery, 1995:629). Fransızlar ise bu süreci "yavaş zehir" (Önoğlu, 2004:1) olarak adlandırmaktadır. Kavramı taciz boyutu ile değerlendiren Heugten'e (2009:17) göre zorbalık yatay akran grubuyla psikolojik saldırganlıkları akla getirir. Bu ele alışta zorbalık olarak isimlendirilen bu eylemler aynı yaş grubundaki bireylerin birbirlerine karşı yaptıklarını içermektedir.

Mobbing literatüre yeni giren bir kavram olduğu için Türkçe karşılığı henüz bulunmamakta ve bir terminoloji sorunu yaşanmaktadır. Mobbing üzerine araştırma yapanlar, bu olguyu tek bir sözcükle ifade etmek yerine kavrama Türkçe karşılık olarak "iş yerinde psikolojik taciz" "iş yerinde psikolojik terör" "iş yerinde duygusal taciz" "iş yerinde moral taciz" "iş yerinde manevi taciz" "iş yerinde zorbalık" "yıldırma" ve "iş yerinde yıldırmaya yönelik psikolojik saldırı" (Bk: Tınaz, 2006:17) "yıldırıcı kuşatma" ya da kısaca "yıldırma" (Bk: Önoğlu, 2004:1), "psikoşiddet" "birilerine cephe almak", "zorbalık" ya da "psikolojik terör"(Bk: Yaman, 2009:23), yıldırkaçır (Bk: Tınaz,2008:15-16) ve son olarak Türk Dil Kurumu "Bezdiri" (<http://www.hurriyet.com>) olarak kullanılmasını önermiştir. Ayrımcılık, kayırma, yıldırma/korkutma, ihmal, sömürü (istismar), bencillik, işkence (eziyet), Şiddet-baskı-saldırganlık, iş ilişkilerine politika karıştırma, hakaret ve küfür, bedensel ve cinsel taciz, görev ve yetkinin kötüye kullanımı, dedikodu, dogmatik davranışlar, yobazlık/bağnazlık gibi örgütlerde görülen etik dışı davranışlar (Yaman, 2009:1-2) psikoşiddete örnek gösterilebilecek tutum ve davranışlardır.

Türkçe karşılıklarından da anlaşıldığı üzere mobbing iş yaşantısında yaşanan bazı olumsuzlukların adlandırmasıdır ve bir tarafın diğer tarafa ya da çalışana yönelik olumsuz ya da yıkıcı eylemleridir. Bu eylemlerde zorbalık, taciz, terör, yıldırma, saldırganlık, korkutma gibi vurgulamalar dikkat çekmektedir.

Aydın ve Özkul (2007:173) herhangi bir davranışın mobbing olarak değerlendirilebilmesi için belli kriterlerin olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu kriterler aşağıdaki gibidir:

- a) Taraflar arasında mutlak bir güç dengesizliği
- b) Olumsuz bir davranışın varlığı
- c) Hedef alınan kişi tarafından davranışların olumsuz olarak algılanması
- d) Olumsuz davranışın sürekliliği ve sıklığı
- e) Davranışın kurban üzerinde olumsuz etkilerinin olması

Yukarıdaki kriterlerden de anlaşıldığı üzere sürecin iki aktörü arasında mutlak surette bir güç dengesizliği mevcuttur. Taraflardan birinin ya da bir

kaçının avantajlı ya da üstün bir özelliğinin varlığı, davranışı mobbing kategorisine taşımaktadır. Buna ek olarak olumsuz bir davranışın hissedilmesi ve mağdur olan kişi tarafından da sürecin ya da durumun bu şekilde isimlendirilmesi önemlidir. Yine bu davranışların yapılma sıklığı ve süresi ile kişi üzerinde olumsuz ya da yıkıcı etkilerinin olması; Aydın'ın ele alışında herhangi bir durumun mobbing olarak değerlendirilmesinde önemli ve gereklidir.

1.2. Mobbingi Ortaya Çıkaran Nedenler

Mobbing, tek bir nedene bağlanmayacak kadar karmaşıktır (Gündüz ve Yılmaz, 2008:270). Mobbingi ortaya çıkaran birçok neden bulunmaktadır. Mobbing uygulayanın psikolojik yapısı, örgüt kültürü, mobbinge maruz kalanın psikolojik durumu, toplumsal değerler ve normlar (Kocaoğlu, 2007:6), hiyerarşik yapı, iletişim zayıflığı, suçlu arama, takım çalışması azlığı, ilgi ve ihtiyaçların ihmal edilmesi, narsist (bencil) kişilikler, kapalı kapı politikası, çatışma çözme yetersizliği, güvensizlik, sürekli eğitime önem vermeme, kıskançlık ve empati eksikliği (Tınaz, 2006:19) yüksek stres, zaman baskısı ve örgütsel sorunlar (Cemaloğlu, 2007:113), bireylerin kendi başarısızlıklarını, yetersizliklerini, başkalarını çekiştirerek gidermesi ve bu durumun dedikodu denilen ve genellikle yanlış ve amaçlı yorumları içeren bir yanlış iletişim tarzını geliştirmesi (Pehlivan, 1993:66), duyguların suistimali (Töremen ve Çankaya, 2008:43), etik değerlerin kaybolması (Pir, 2006:2), başarısız yönetimin varlığı, yöneticilerin mobbinge maruz kalan kurbanı inanmaması, hiyerarşik yapı, takım çalışmasının amacına uygun olarak yapılamaması, (Can, 2007:30) bireyi grup kurallarını kabul etmeye zorlamak, düşmanlıktan zevk almak, zevk arayışı, can sıkıntısı, ön yargıları pekiştirmek, ayrıcalıklı hak sahibi olduğuna inanmak, sahip olmadıklarının acısını çıkarmak (Tınaz, 2008:87-99), monotonluk, ahlak dışı uygulamalar, yeniden yapılanma, örgüt liderlerinin duygusal zekadan yoksunluğu (Bahçe, 2007:44-48) örgütsel iklimin iyi olmadığı iş yerlerinde, hem iletişim koşullarının hem de çalışanların birbirlerini sosyal olarak destekleme düzeylerinin düşük olması (Acar ve Dündar, 2008:114) mobbingi ortaya çıkaran nedenler olarak sayılabilir.

Yukarıda ayrıntılı olarak ifade edilen nedenlere bağlı olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa; mobbingin nedenlerini temelde kişisel faktörler ve dışsal faktörler olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Tacizde bulunanların ve kurbanın psikolojisi ve karakter özellikleri kişisel faktörler olarak değerlendirilirken; kurum kültürü, organizasyon yapısı, kurum içi çatışmalar, toplumsal değer ve kurallar, kurum dışındaki rekabet ortamı ve bunun kuruma yansımaları da dışsal faktörler olarak ele alınmaktadır (Güngör,2008:14).

Arpacıoğlu'nun (2009:3) verdiği bilgiye göre zorbalığın yüzde 58'i, kurban boyun eğmeyi reddedip direnç gösterdiği için, yüzde 56'sı kurbanın zorbalık yapan kişiden iş konusunda daha üstün olmasından kaynaklanan çekememezlik sebebiyle, yüzde 49'u kurbanın sosyal yetenekleri, olumlu tavırları ve iş yerindekilerce sevilmesi sebebiyle, yüzde 46'sı kurbanın kurum içinde yanlış giden olguları otoritelere bildirmesinin ispiyonculuk gibi

algılanması ve yüzde 42'si de zorbanın acımasız kişiliğinden kaynaklanmaktadır.

Tacizin bazı durumlarda politik bir yönü de olabilmektedir. Örneğın birinin pozisyonunu sağlamlaştırmak adına diğerklerinin performansını sabote etmesi veya rakiplerini bertaraf etmek adına tacizi bir yöntem olarak kullanması, kendi içinde oldukça tutarlı ve rasyonel bir davranıştır. Ayrıca kurumun ödöl sistemi de kişileri tacize yönlendirebilmektedir. Özellikle de sıralama esasına dayalı bir performans değerlendirme sistemi kullanılmaktaysa, çalışanlar kendileri için performans barajını yükselten ve çalışma normlarını bozan kişileri cezalandırmak isteyebilir ve çalışma arkadaşlarının performanslarını sabote ederek kendi sıralamalarını yükseltmeye çalışabilirler (Tınaz, 2008:22-23).

1.3. Mobbing Davranışları

Mobbing sürecinin kavranabilmesi noktasında, bu sürece şekil veren davranışların bilinmesi gerekmektedir. Süreç içinde ortaya çıkan bu davranışların bazıları olumsuz olarak görölürken bazıları etkileşim davranışları olarak görölülebilir (Tınaz,2006:16). Bu gruptaki davranışlar bir defaya özgü hoş görölülebilir. Ancak bu davranışlar sistematik bir şekilde, uzun süre ve kasıtlı olarak yapılırsa, mobbing olarak ifade edilmektedir. Kişinin yaptığı için sürekli eleştirilmesi, kişiye söz hakkı tanınmaması, yazılı ve sözlü tehditler, çevresindeki insanların kişiye yokmuş gibi davranması, çalışma arkadaşlarının kişinin arkasından asılsız ithamlarda bulunması, kurbanın komik durumlara düşürölmesi, kişinin baskı altına alınmaya çalışılması (Hood,2004:25; www.members.shaw.ca/mobbing/mobbingCA)) gibi pek çok davranış mobbing davranışı olarak görölülebilmektedir.

Leymann, iş yerinde psikolojik şiddet sürecinde, ortaya çıkabilecek 45 ayrı mobbing davranışı tanımlamıştır (www.leymann.se, aktaran Tınaz, 2008:53-56). Bu davranışları 5 ayrı başlık altında incelemiştir:

Birinci Kategori: İletişime Yönelik Saldırımlar

- Amir, kurbanının kendini ifade etme olanağını sınırlar.
- Kurban, konuşmaya başladığında daima sözü kesilir.
- Çalışma arkadaşları, kurbanın kendini ifade etme olanağını sınırlar.
- Kurban azarlanır veya küçümsenir.
- Kurbanın yaptığı işler sürekli eleştirilir.
- Kurbanın özel yaşantısı sürekli olarak eleştirilir.
- Kurban, sessiz veya tehdit edici telefonlar alır.
- Sözlü tehditlere maruz kalır.
- Yazılı tehditler alır.
- Uzaklaştırıcı bakışlar ve davranışlar yönelterek kurbanla temas reddedilir.
- Dolaylı imalarda bulunularak kurbanla temas reddedilir.

İkinci Kategori: Sosyal İlişkilere Saldırımlar

- Kurbanla konuşulmaz.
- Kurbanı herhangi bir söz yöneltmez.

- Çalışma arkadaşlarından uzakta bir ofiste çalışmak zorunda bırakılır.
- Çalışma arkadaşlarının kendisiyle konuşmaları yasaklanır.
- Sanki o yokmuş gibi davranılır.

Üçüncü Kategori: Sosyal İmaja Saldırılar

- Arkasından konuşulur.
- Kurbanla ilgili çeşitli dedikodular yayılır.
- Gülmü duruma düşürölür.
- Kurbanın akıl hastası olduğuna dair kuşku yaratılır.
- Psikiyatri doktoruna gidip muayene olması için ikna edilmeye çalışılır.
- Fiziksel engelinden dolayı kendisiyle alay edilir.
- Kurbanla alay etmek için yürüyüş veya konuşma tarzı taklit edilir.
- Politik veya dini inançlarına saldırılır.
- Özel yaşamıyla alay edilir.
- Milliyetiyle alay edilir.
- Onurunu zedeleyici işler yapmak zorunda bırakılır.
- Yaptığı iş, yanlış ve yaralayıcı bir tarzda yargılanır.
- Aldığı kararlardan şüphe edilir.
- Kurbanı karşı küfür veya aşağılayıcı sözler sarf edilir.
- Kurbanı karşı sözlü veya sözsüz cinsel tacizler yöneltilir.

Dördüncü Kategori: Mesleki ve Özel Konumun Kalitesine Yönelik Saldırılar

- Kurbanı iş verilmemeye başlanır.
- İçini artık yaratıcı anlamda yapamaması için her türlü çalışma faaliyeti engellenir.
- Kendisine anlamsız işler verilir.
- Kendisine uzmanlık alanının çok altında işler verilir.
- Kendisine aşağılayıcı işler verilir.
- Kurbanın beceriksizliğini ortaya koymak amacıyla kendisine, yeteneklerinin çok üstünde görevler verilir.

Beşinci Kategori: Sağlığa Yönelik Saldırılar

- Kurban, sağlığına zararlı işlerde çalışmak zorunda bırakılır.
- Kurban fiziksel şiddetle tehdit edilir.
- Kurbanı ders vermek amacıyla ufak bir şiddet (tokat veya itme gibi) hareketinde bulunulabilir.
- Daha ağır fiziksel şiddete maruz kalmasına çalışılır.
- Kurbanı zarara sokmak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunulabilir.
- Evine veya iş yerine zarar verilebilir.
- Kurbanı cinsel tacizde bulunulabilir.

Her mobbing durumunda yukarıda sayılan davranışların tümünün bulunması gerekmemektedir. Bu davranış gruplarından bir ya da birkaçı sistematik olarak, kasıtlı ve sürekli bir şekilde sergileniyor ve bu davranışlara maruz kalan kişiye rahatsız ediyor, kişiye zarar veriyorsa bu durumda mobbingin oluştuğunu söylemek mümkündür.

1.4. Mobbing Sürecinin Aşamaları

Mobbing durağan bir süreç değildir. Kişiyi rahatsız eden eylemlerle kendini gösterir ve zaman içinde çok ciddi sonuçlara sebep olmaktadır. Her bir aşama bir sonraki aşamanın hazırlayıcısıdır.

Leymann mobbingi 5 aşamalı bir süreç olarak tanımlamaktadır (<http://www.leymann.se>):

1. Aşama: Çatışma: Çatışma aşaması olarak tanımlanan bu aşamada, tetikleyici kritik bir olayın ortaya çıkması söz konusudur. Bu nedenle mobbing bu aşamada tırmanmış bir çatışma gibi algılanabilmektedir. Bu aşamada süreç henüz mobbing niteliği kazanmamakta olup, sergilenen davranış kısa bir süre içinde mobbing davranışına dönüşebilmektedir. Bu evrede, mobbing mağduru herhangi bir psikolojik veya fiziksel rahatsızlık hissetmeyebilir.

2. Aşama: Saldırđan Eylemler: Mobbing sürecinde ortaya çıkan davranışların tümü, kişiyi iş yerinden uzaklaştırmak amacıyla yapılan saldırı girişimli davranışlar değildir. Bununla birlikte taciz edici davranışlar sürekli olarak ve uzun bir süre düşmanlık amaçlı davranışlar olarak devam ederse; normal günlük iletişim içinde ortaya çıkan davranışlar olarak kabul edilmektedir. Bu davranışların, zaman içerisinde şekil değiştirerek kişiyi grup içinde yalnız bırakmaya ve cezalandırmaya yönelik saldırđan eylemlere dönüşmesi ile psikolojik saldırıların başlaması ise mobbing unsurlarının oluşmaya başladığını göstermektedir.

3. Aşama: Yönetimin Devreye Girmesi: Yönetimin mobbingde ilk kez devreye girmesi, genellikle olayları yanlış algılayarak suçu, yalnız bırakılan mobbing mağdurunda bulma ve problemi başından atma eğilimi göstermesi şeklinde olabilmektedir. Bu aşamada, yönetim mobbingin sarmal biçimde hız kazanan olumsuz gelişim süreci içinde yerini almaktadır. Yönetim asıl sorumluluğu olan “alışma ortamının psikososyal durumunun kontrolünü” reddederek ve mobbing süreci içindeki yerini alarak döngüye katılmaktadır.

4. Aşama: Yanlış Yakıştırmalar ve Tanımlarla Damgalama: Mobbing mağduru kişi, maruz kaldığı mobbing davranışları sebebiyle psikolojik destek almaya çalıştığında, mobbing uygulayıcıları bu durumu yine mobbing kurbanı üzerinde kullanabilmektedirler. Bu aşamada mobbing kurbanı kişi; “akıl hastası”, “paranoyak kişilik” veya “sorunlu insan” gibi yakıştırmalara maruz kalabilmektedir. Bu durum, mobbing kurbanının aldığı profesyonel psikolojik destekten vazgeçmesine sebep olabilmekte. Bu aşamada yönetimin de, mobbing uygulayıcıları gibi düşünerek kurban hakkında yanlış yakıştırmaları dikkate alması ve uzun süreli hastalık izinleri ile kişiyi çalışma ortamından uzak tutması süreci, kişinin işten çıkartılmasına taşıyan 5. aşamaya taşımaktadır.

5.Aşama: İşe Son Verme, Zorunlu istifa: İş yerinden uzaklaştırıldıktan sonra kişiye inanılmaması veya inanılmak istenmemesi, kişiyi iş yaşamından uzaklaştıran olaylarla ilgili herhangi bir çaba gösterilmemesi durumunda, kişinin o kurumda daha fazla kalması imknsızlaşmakta ve kişi ya işten çıkartılmakta ya da istifaya zorlanmaktadır.

Yoğun alışma temposu içinde seyir gösteren iş ortamındaki her eylemin ve hareketin mobbing olarak algılanması mümkün değildir. İş yoğunluğu ve stresi içinde bir dizi sorunların yaşanması kaçınılmazdır. Herhangi bir davranışın mobbing olarak değerlendirilebilmesi için zaman içinde gösterdiği seyri iyi analiz etmek gerekir. Belli aşamalar içinde gelişim gösteren, her bir aşamanın bir sonraki aşamayı belirlediği dinamik bir gelişim örüntüsü olarak yol almaktadır. Leyman'ın ele alişında bu dinamik sürecin aşamalarını net bir şekilde görmek mümkündür. Leyman, yapmış olduğu sıralamanın ilk aşamasında kritik bir olayın varlığından söz etmektedir. Leyman'ın görüşlerinden anlaşılacağı üzere, bu kritik olay her zaman yaşanan olaylardan farklı bir özelliğe sahip olmalıdır. Ancak her ne kadar kritik bir olay söz konusu olsa da Leyman' a göre mobbingin varlığından söz etmek mümkün değildir. Öyle ki birey davranışsal ve fizyolojik herhangi bir rahatsızlık hissetmemektedir. Leyman'a göre iş ortamında yaşanan çatışmalar, huzursuzluklar amaçlı bir davranış şeklinde kişiyi cezalandırmak veya yalnız bırakmak için yapılıyor ve süreç içinde psikolojik bir saldırıya dönüşüyorsa mobbingin varlığından söz etmek mümkündür. Leyman'a göre çalışanlar arasında yaşanan bu döngüye, yönetimin de katılması, mobbing sürecinin nc evresi olarak ele alınmakta ve süreci daha belirgin hale getirmektedir. Çalışanlar üzerinde yönetimin söz sahibi olması ve çalışanlar arasındaki ilişkileri dengeleyici bir role sahip olması noktasında mobbing sürecinde yönetimin duruşu önemlidir. Leyman yönetimin olaylara yön veren bir pozisyona sahip olmasını önemli bir aşama olarak değerlendirmektedir. Yönetimin de bu sürece dhil olması ile kendini hem arkadaşlarına hem de sorumlu olduğu yönetime karşı açıklamakta ve savunmakta yalnız kalan kişinin bütün bu yaşananlar sonrasında psikolojik destek alma girişiminde bulunması kaçınılmazdır. Bireyin bu girişiminin çevresindekiler tarafından yanlış algılanıp, yanlış tanı ve düşünceler ile bireyin bir nevi etiketlenmesi, Leyman'a göre kişiyi içinden çıkılmaz bir şekilde mobbing sürecinin içine itmektedir. Bir nceki aşamada olduğu gibi yönetimin de bireyi damgalaması ve bireye yönelik yanlış yakıştırmalar yapması en son aşamanın hazırlıkları olarak değerlendirilebilir. Yaşanan gelişmelere bağlı olarak kişinin işine son verilmesi ile süreç tamamlanmaktadır.

Yöneticinin örgütte güç sahibi olması, örgütte işlerin daha kolay yürümesinde önemli bir etkidir. Güçlü yöneticinin örgütteki çeşitli bölümlerle ilişkisi vardır. Bu durum kendisine saygınlığı arttırıp, kendisine daha kolay destek elde etmesine neden olur. Örgütte işbirliğinin olmaması, bilgilerin sağlanamaması ve iletişim ağlarının desteklenmemesi üretici gücün yok olmasına neden olur. Üretici gücün olmaması durumunda yönetici, zulmedici g uygulayabilir. Bu durumda, çalışanların cezalandırıldığı, kararlara ve uygulamalara çalışanların katılmadığı örgüt içi iş ilişkilerin zayıfladığı ve dışa kapalı bir örgüt yapısı ortaya çıkmaktadır (Ertekin ve Yurtsever,2003:25).

1.5. Mobbingi Uygulayan Kişinin Örgüt İçindeki Yeri

Mobbing sürecinde kimlerin hedef alındığı önemli bir konudur. Yıldırma mağdurları ile yapılan görüşmelerde, bu kişilerin üstün özelliklere sahip oldukları zeki, yetenekli, yaratıcı, başarı yönelimli, dürüst, güvenilir özellikler taşıdıkları ve genellikle kendilerini işine adanmış oldukları sonucu ortaya çıkmıştır (Yüçetürk, 2005:2). Böylesi olumlu özelliklere sahip olan bireylerin mobbing mağduru olmasının altında, mobbingi uygulayan kişi veya kişilerin kendi eksikliklerini telafi etmek, kendi ad ve konularını korumak (Yavuz,2007:29) gibi istekler yatmaktadır.

Mobbing süreci içerisinde öncelikle mobbingci ve mobbing kurbanı olmak üzere iki kişinin bulunduğunu varsayarak, bu iki kişi arasındaki ilişki, sürecin üç farklı şekilde akışını olası kılar (Tmaz, 2008:122):

1.5.1. Yukarıdan Aşağıya Doğru Mobbing (Dikey Mobbing)

Dikey mobbing, çeşitli nedenlerden ötürü bir üst tarafından doğrudan doğruya kişiye yönelik, son derece saldırgan ve cezalandırıcı davranışların uygulanmasıdır. Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre dikey şiddet daha çok yöneticilerden astlarına yöneltilmiş bir psiko-terör olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu araştırmada, yöneticilerin astlarına uyguladığı mobbing %85,5 iken, eşit statüde olanların birbirlerine uyguladıkları mobbing, %15,7 olduğu tespit edilmiştir. Eğer bir kişi, örgüt içindeki konumunun bilincindeyse ve gerektiğinde bunu acımasız bir şekilde kullanma eğiliminde ise, bu kişinin bir mobbing uygulayıcısı olma olasılığı oldukça yüksektir.

Yukarıdan aşağıya mobbing’in nedenleri şu şekilde özetlenebilir (Tmaz, 2008:118):

Sosyal İmajın Tehdit Edilmesi: Üstündeki kişiden daha fazla çalışan ve daha başarılı bir astın varlığı halinde ortaya çıkan bir durumdur. Amir, astının yaptığı işi sahiplenir ve bu durumu kendi başarısıymış gibi göstermeye çalışır.

Yaş Farkı: Kendisinden daha genç bir astın varlığı halinde üst yönetici, o bireyi örgüt içindeki kendi pozisyonu açısından bir tehdit unsuru olarak algılayıp korku duyabilir ve mobbing’e başvurabilir.

Kayıрма: Kayırılan kişi üst konumda ise, arkasında onu koruyan birilerinin bulunduğundan emindir, gücüne güvenmektedir ve istediği her şeyi yapmakta özgürdür. Bazen kayırılan kişi ast da olabilir. Bu durumda üstün mobbing için bahanesi zaten hazırdır; bu bireyin bu konum için yeterli olmadığını veya bu işi hak etmediğini gösterecek tüm uygulamaları sergileyebilecektir.

Politik Nedenler: Ast ve üst, birbirlerine karşıt veya düşmanca olan politik görüşlerini açıkça belirtmişlerse mobbing ortamının oluşması olasıdır. Dikey mobbing’in uygulanmasındaki neden, astın politik görüş ve tercihinin üstün fikrinden farklı olmasıdır.

1.5.2. Eşdeğerler Arasında Mobbing (Yatay Mobbing)

Bu tarz mobbing'de kişi kendi ile aynı konumda bulunan çalışma arkadaşları tarafından uygulamalara maruz kalır. Bir iş yerine yeni alınan, atanan veya terfi ederek gelen yeni birey, kişiliği ve uzmanlığının özellikleri ile bir şekilde gruptaki bilinen ve kabul edilmiş i dengeleri bozacak gibi algılanır (Tınaz, 2008:127).

Yatay mobbing'in nedenleri ile ilgili edinilen bilgiler şu şekildedir (Tınaz, 2008:135):

Rekabet: Rekabet, kişinin öz yapısında gizli, genetik bir gereksinmedir. Rekabet gereksinmesini ve duygusunu çok güçlü olarak yaşayan birey, çalışma yaşamında kendisine rakip olacağı duygusuna kapıldığı herhangi bir iş arkadaşına karşı haksız bir mobbing davranışını başlatıp acımasızca uygulayabilir.

Farklı Bir Bölgeden veya Kentten Gelmiş Olma: Bireyin öz kültürüne bağlı gelişen sosyal yaşamının süreci içinde yapılanan kişiliğinin belirli bir parçası olarak edindiği özellikler sonucu oluşur. Örneğin; bireyin geldiği veya doğduğu yer olumsuz yanları ile sık sık vurgulanır ve sonucunda birey ait olduğu yer ile özdeşleştirilir.

Irçılık: Bu tarz mobbing, tamamen yaşanan toplumun kültürüyle birlikte çalışılan firmanın kltr ve değer yargılarına bağlı bir olgudur. Sürecin temelinde, kültürel yönden tamamen farklı bir bireye karşı tahammülsüzlük yatmaktadır.

1.5.3. Aşağıdan Yukarıya Doğru Mobbing

Bu durum, bir üstün yetkisi, astlar tarafından tartışılır duruma geldiği zaman ortaya çıkar. Mobbing uygulayan kişiler genelde birden fazladır. Mobbing uygulayan kişiler, kişiye kurumun st yönetimi karşısında zor duruma düşürmek amacı ile dışlama stratejisini sabote etme ile beraber kullanırlar. Talimatlara uymaz, bile bile yanlış yaparlar (Tınaz, 2008:139).

Zorbalığın genelde st yönetici tarafından yapıldığını anlatan Arpacioğlu (2009:2-3), zorbalık yapan kişilerin yüzde 81'inin mağdurun üstü, yüzde 14'ünün eşiti veya çalışma arkadaşi, yüzde 5'inin astı olduğunu belirtmektedir.

Yapılan bir diğer araştırmada, çalışanların %81'inin yöneticileri tarafından, %58'inin iş arkadaşları tarafından mobbinge maruz kaldıkları; mobbing aktörlerinin yönetici olması durumunda, çalışanların daha fazla olumsuz duygular yaşadıkları ve iş yerinin mobbing konusunda bir adım atacağına inanmadıklarını ortaya koymuştur. Almanya, Avusturya ve İngiltere'de yapılan araştırmalarda, çalışanların bir üstü tarafından şiddete maruz kalma oranının %70 ile %80 arasında olduğu ve üstleri tarafından mobbinge uğrayanların daha fazla zarar gördüğü belirtilmektedir (Kök, 2006:433).

2. YÖNTEM

Çalışmanın amacı Sivas ili merkez ile kamu hastanelerinde görev yapan hemşirelerin yönetim ve kurum politikalarından kaynaklı mobbing davranışlarını ve bu davranışların iş tatminlerini etkileme derecesini ortaya konyaktır.

Araştırmanın evrenini Sivas'ta bulunan kamu hastaneleri (Cumhuriyet Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi, Numune Hastanesi, Sivas Devlet Hastanesi) sağlık ocakları ve semt polikliniklerinde görev yapan hemşireler oluşturmaktadır. Sivas İl Sağlık müdürlüğünün 2010 yılına ait kamu hastanelerindeki hemşire sayısı 625 olarak bildirilmiştir. Araştırmanın evreninde, kamu hastanelerinde çalışan 329 hemşireye ulaşılmıştır. Kamuda görev yapan tüm hemşirelere ulaşılmak amaçlanmıştır. Ancak, anket çalışması yapılan dönemin hemşirelerin izin kullandıkları aylara denk gelmesi, bazı hemşirelerin iş yoğunluğu ve anket çalışmasına katılmak istememeleri nedeniyle toplam 329 hemşire ile saha çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışmaya katılanların 311'i hemşire, 18'i ebedir.

Araştırmamızda iki hipotez bulunmaktadır.

a) Hemşireler yöneticileri tarafından mobbing davranışlarına maruz kalmaktadır.

b) Kurum ve yönetim kaynaklı mobbing davranışlarına maruz kalan hemşirelerin iş tatmin düzeyi azalmaktadır.

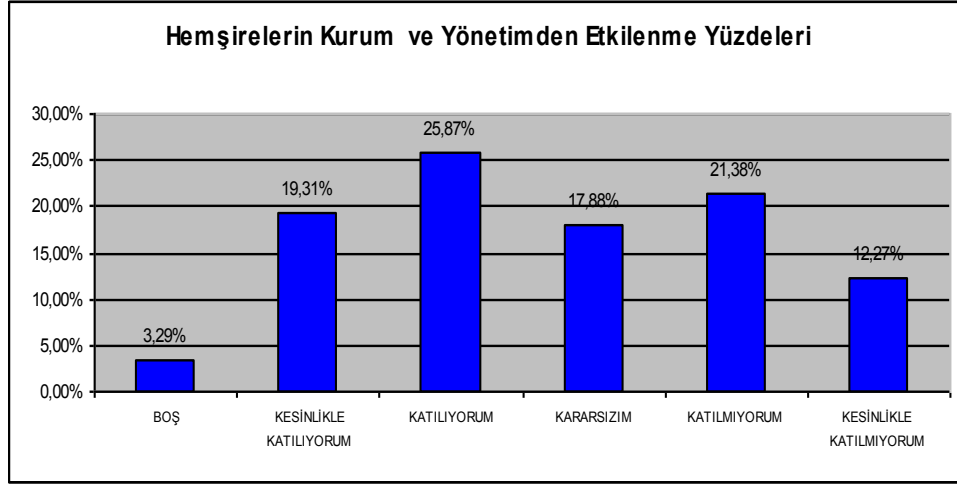
3. BULGULAR

Çalışmamıza katılan hemşirelere ilişkin demografik bilgilere göz atacak olursak; araştırmaya katılanların %96,4'ü kadın, %3,6'sı ise erkektir. Hemşirelerin %39,2'si 18-30 yaş aralığında, %51,1'i ise 31-40 yaş aralığında bulunmaktadır. Medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde %75,4'ü evli, %23,4'ü bekârdır. Hemşirelerin %53,2'si önlisans mezunu, %35,6'sı lisans mezunudur. Lisansüstü eğitim yapan hemşirelerin sayısı 14 olup, bu oran oldukça azdır. Araştırma kapsamındaki hemşirelerin çalışma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde %95,1'i tam zamanlı %4,9'u yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Hemşirelerin kurumdaki hizmet yılına göre dağılımları incelendiğinde %29,5'i 11-15 yılları %26,4'ü 1-5, %20,4'ü ise 6-10 yılları arası çalışmaktadırlar. Hemşirelerin gelir düzeyine göre dağılımları incelendiğinde %84,8'i 1001-2000 arası bir gelire sahiptir.

En sık yaşanan mobbing davranışlarına hemşirelerin verdikleri yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Hemşirelerin %8,5'i (28 hemşire) sözü kesilerek iletişiminin engellendiğini, %6,4'ü (21 hemşire) özel hayatının eleştirildiğini, %13,7'si (45 hemşire) onuruna gölge düşürüldüğünü, %23,4'ü (77 hemşire) hakkında asılsız söylentiler çıkarıldığını, %10,3'ü (34 hemşire) görmezden gelindiğini, %4,8'i (16 hemşire) alçaltıcı isimlerle anıldığını, %11,7'si (38 hemşire) anlamsız işler verildiğini, %11'i (36 hemşire) kapasitesine uygun olmayan işler verildiğini, %18,5'i (61 hemşire) sorumlu oldukları işlerin kendilerinden habersiz olarak değiştirildiğini, %25,8'i (85 hemşire) önyargılı davranıldığını, %11,3'ü (37 hemşire) jest ve mimiklerle iletişimin engellendiğini belirtmiştir.

Mobbing 8 alt boyutta gerçekleşen bir süreçtir. Bu süreçlerin en önemli ayaklarından birisi yönetim ve idarecilerden kaynaklı mobbing davranışlarıdır. nkn mobbing ile ilgili literatür incelendiğinde mobbingin sıklıkla idareciler tarafından uygulandığı bilgileri mevcuttur. Çalışmamızda hemşirelerin yönetimden kaynaklı olarak mobbing yaşamalarına ilişkin olarak sorulan 17 soruya verdikleri cevapların yüzdelik ortalamaları aşağıdaki gibidir.

Şekil 1: Hemşirelerin Kurum ve Yönetimden Etkilenme Yüzdeleri

Hemşirelerin %45,18'i kurum ve yönetimin etkilerine bağlı olarak mobbing davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu yüzdelik dilimleri ortaya çıkaran sorulara hemşirelerin vermiş oldukları yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 1: Hemşirelerin Yönetim ve Kurumdan Kaynaklı Mobbing Davranışlarına İlişkin Sorulara Verdikleri Cevaplar

Sorular	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum	
	F	(%)	F	(%)	F	(%)
Kurumdaki sorunlar özölmüyor	206	62,6	64	19,5	52	15,8
Kurumsal adalet yok	215	65,3	42	12,8	64	19,4
şeffaf bir yönetim yok	219	66,5	44	13,4	57	17,4
Yöneticilerin liderlik özellikleri yetersiz	215	65,3	50	15,2	57	17,4
Yeni fikirler ortaya konmuyor	216	65,7	56	17,0	48	14,5
Çalışanlar gelişmelerden haberdar edilmiyor	176	53,5	64	19,5	79	24
Üstüm tarafından mobbinge maruz bırakılıyorum	66	20,1	72	21,9	181	55,1
Üstüm kendimi gösterme olanaklarımı kısıtlıyor	85	25,8	74	22,5	160	48,6
Yönetim şikayetlerimizi dinlemiyor	140	42,5	62	18,8	114	34,6
Sürekli suçlanacak biri aranıyor	177	53,8	62	18,8	80	24,3
İnsanlar kolaylıkla gözden çıkarılıyor	107	22,5	51	15,5	160	48,7
Haksız gerekçelerle rapor tutuluyor	40	12,2	35	10,6	242	73,5
Yönetim baskıyı uygulayan kişiye inanıyor	129	39,2	76	23,1	109	33,2

Çalışmamızda, hemşirelerin %65,3'ü kurumsal adaletin var olmadığını, %66,5'i yönetimin Şeffaflık anlayışından yoksun olduğunu, %42,5'i yönetimin Őikâyetlerini dinlemediğini, %50,2'si yönetimle olan iletişimin açık olmadığını, %25,8'i (85 hemşire) yönetimin kendini gösterme olanaklarını kısıtladığını, %20,1'i (66 hemşire) üstü tarafından mobbinge maruz bırakıldığını, %62,6'sı kurumdaki sorunların çözülmediğini, %53,8'i sürekli suçlanacak birisinin arandığını, %22,5'i insanların kolaylıkla gözden çıkarıldığını, %12,2'si haksız gerekçelerle rapor tutulduğunu ve %39,2'si yönetimin baskıyı uygulayan kişiye inandığını belirtmiştir. Hemşirelerin sıklıkla karşılaştıkları mobbing davranışları sonrasında hemşirelerin yöneticileri ve kurum politikaları ile ilgili olarak yöneltilen sorulara vermiş oldukları yanıtlar, yöneticilerinden kaynaklı olarak mobbing yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan bu sonuçlara ilişkin olarak çeşitli yorumlar yapmak mümkündür:

Çalışma yaşamında her birey yöneticisinin yönetim anlayışının adil ve herkese eşit mesafede olmasını bekler. Karar mekanizmalarının aldıkları tüm kararlarda çalışanlarına eşit mesafeli bir duruş sergilemesi önemlidir. Yöneticiler ne kadar Şeffaf olursa çalışma hayatında güven ortamı da o oranda sağlanmış olur. Hastanelerin yönetim anlayışı hemşirelerin iş performansı ve iş tatmini üzerinde etkilidir. Çalışanların kuruma olan güven duygularının sağlanması, bu yönetim anlayışından geçmektedir.

Karar mekanizmalarının hemşirelerin çalışma saatlerine ilişkin düzenlemeleri göz ardı etmemesi önemlidir. İyileştirici çözümler üretme noktasında, çalışanlarını dinlemesi, çalışanlarına değer verdiğini göstermesi, sorunları iyileştirici bir yönetim anlayışının takipçisi olduğu mesajını çalışanlarına vermesi önemlidir. Yönetimin, hemşirelerin sıkıntılarını dinleme girişimleri çalışanların hem iş tatminini olumlu yönde etkileyecek hem de buldukları hastaneye olan bağlılıklarını artıracaktır.

Sağlık sektörü gibi hayati bir önem taşıyan hizmet alanında, üst kademede bulunan kişilerin astı konumundaki kişilerin çalışma becerilerini engellemek bir yana, bu beceriyi daha fazla ortaya çıkarmak için çaba sarf etmesi gerekir. Çalışmamızda 85 hemşire bu konuda karşılaştıkları engellemeleri dile getirmiştir. Bu davranışın altında, üstün kendisinden daha başarılı, daha ön planda, daha güven veren bir personel istememesi gösterilebilir. Özellikle de yeri değiştirilmek istenen başarılı hemşirelerin, başarısız oldukları şeklinde bir durum yaratılmak istenebilir.

Hastane ortamlarında, karar mekanizmaları sahip oldukları kurumsal gücü altında çalışan insanları sindirmek, yıldırma amacıyla kullanabilir. Kimi idareciler açısından baskı, yıldırma bir yönetim anlayışı olarak değerlendiriliyor olabilir. Bu grupta yer alan idareciler açısından, baskı, zorlama, korkutma ve sindirme gibi yollar vasıtasıyla insanlar yönetilebilir anlayışı hâkimdir.

alışan kişinin amirinden daha başarılı bir grafik çizmesi, daha dinamik fikirler ve performans ortaya koyması, amiri ile üstü arasında yaş farkının bulunması ve bu durumun amir tarafından sorun olarak algılanması, özellikle de siyasi tercihler noktasında amirin ve çalışanın farklı eksenlerde bulunması bu yüzdellik dilimleri ortaya çıkaran bir değer nedendir.

Hemşirelik mesleği, çalışma saatleri, koşulları, nöbetler gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak zor bir meslektir. Kurum yöneticileri tarafından yapılabilecek iyileştirici çalışmalar bu anlamda önemlidir. Yöneticiler, bu konuda çeşitli yetkilere sahiptirler. Bu yetkinin karar mekanizmaları tarafından iyi kullanılamaması, hemşirelerin yöneticilerine olan bakış açısını etkileyecektir.

Amiri ya da yöneticisi tarafından mobbinge maruz bırakılan hemşirelerin iş tatmin düzeylerinde düşüşler olması kaçınılmaz olacaktır. Tablo 2 st tarafından mobbinge maruz bırakılan hemşirelerin iş tatmin düzeylerini göstermektedir.

Tablo 2: İş Tatmini ve Kurum ve Yönetimin Etkisi İlişkisi

İş Tatmini	st Tarafından Mobbinge Maruz Bırakılma Durumu						Toplam	
	Evet		Hayır		Kararsız			
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Evet	10	17,2	40	69,0	8	13,8	58	100,0
Hayır	45	25,3	81	45,5	52	29,2	178	100,0
Kararsız	11	11,8	60	64,5	22	23,7	93	100,0
Toplam	66	20,1	181	55,0	82	24,9	329	100,0

$$\chi^2 = 16,551 \quad p = 0,002 < 0,05 \quad sd = 4$$

st tarafından mobbinge maruz bırakılan hemşirelerin iş tatmin düzeyi azalacaktır hipotezini test etmek amacıyla gerçekleştirilen ki kare analizi sonuçlarına göre (Tablo 2) iş tatmini ve yönetimin etkisi ($\chi^2=16,551$ $p=0,002<0,05$) arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu grlmektedir. st tarafından mobbinge maruz bırakıldığını söyleyen hemşirelerin %25,3' işlerinden tatmin olmadıklarını, %11,8'i ise kararsız olduğunu belirtmiştir. İş tatmini yaşayan hemşirelerin %69'u (40 hemşire) st tarafından mobbinge maruz bırakılmadığını belirtirken, %17,2'si (10 hemşire) mobbing mağduru olduğunu belirtmiştir. Tablodan da anlaşıldığı üzere iş tatmini yaşayan hemşirelerin üstü tarafından daha az mobbinge maruz kaldığı grlmektedir. Bu durum, hemşirelerin st kademede bulunan yöneticileri ile iyi ilişkiler içinde olup takdir edilen bir eleman olması, yöneticilerin çalışanlar karşısında adil bir yönetim anlayışı sergilemesi, birey merkezli bir yönetim anlayışının hakim olması şeklinde yorumlanabilir.

Hastanelerin yönetim anlayışı hemşirelerin iş performansı ve iş tatmini üzerinde etkilidir. Çalışanların kuruma olan güven duygularının sağlanması, bu yönetim anlayışından geçmektedir. Yöneticilerin iyileştirici ozmler üretme noktasında, çalışanlarını dinlemesi, çalışanlarına değer verdiğini göstermesi, sorunları iyileştirici bir yönetim anlayışının takipçisi olduğu mesajını çalışanlarına vermesi önemlidir. Yönetimin, hemşirelerin sıkıntılarını dinleme girişimleri çalışanların hem iş tatminini olumlu yönde etkileyecek hem de buldukları hastaneye olan bağlılıklarını artıracaktır. Hastane

ortamlarında, yöneticiler sahip oldukları kurumsal gücü emri altında çalışan insanları sindirmek, yıldırım amacıyla kullanabilir. Kimi idareciler açısından baskı, yıldırma bir yönetim anlayışı olarak değerlendiriliyor olabilir. Bu grupta yer alan idareciler açısından, baskı, zorlama, korkutma ve sindirme gibi yollar vasıtasıyla insanlar yönetilebilir anlayışı hâkimdir.

4. TARTIşMA

Mobbing son yıllarda ülkemiz için yeni olduğu kadar Sivas ili için de yeni bir kavramdır. Akademik çevrelerin yeni ilgi göstermeye başladığı mobbing olgusu ile ilgili olarak Sivas ilinde yapılan özgün ve tek çalışmadır. Bu çalışmanın, bundan sonra çalışma yapacak olan araştırcılara yol göstermesi, yeni çalışmalara öncü olacağı varsayılmaktadır. Bir iş yeri sorunu ile ilgili olarak bu çalışmanın, mobbinge olan ilgiyi artırması, mobbing ile ilgili olarak farkındalık yaratması, iş yerinde haksız uygulamalar ve suçlamalar nedeniyle kendini savunamayan, haklılığını gösteremeyen bireylere çıkış yolu olduğuna dair bilgiler vermesi beklenmektedir. Ayrıca, Sivas genelinde mobbinge ilişkin bilinçlilik düzeyinin artırılması çalışmalarında, Sivas ili adına başvurulacak bir çalışma olması, bu makalenin bir diğer ayırt edici özelliğidir. Ülkemiz genelinde mobbing ile ilgili olarak yapılan alan araştırmalarında, mobbinge ilişkin ülkemiz koşullarına özgü bir akademik bilgi sisteminin oluşturulması girişimlerinde, bu çalışmanın bir başvuru kaynağı olacağı düşünülebilir.

İşyeri terörü, kurum hastalığı gibi çeşitli şekillerde ifade edilen mobbing, son günlerde üzerinde durulan önemli bir çalışma alanıdır. Çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı tarafından mobbinge yönelik başlatılan çalışmalar, bilinçlendirme girişimleri, telefon hatlarının kurulması, toplu iş sözleşmelerine tacizi önleyici hükümlerin konulması, konuyla ilgili olarak başbakanlık tarafından genelgenin çıkarılması, konuya verilen önemin bir göstergesidir. Yapılan düzenlemelerde, dikkat çekici nokta çalışanın hem fiziksel hem de psikolojik sağlığının korunmasına yönelik çalışmaları içermesidir. Bu düşünceinin geri planında ise, psikolojik tacizle mücadelenin işverenin sorumluluğunda olup, işverenlerin tacize maruz kalmamaları için gerekli bütün önlemleri almakla sorumlu olmasıdır. Başbakanlık genelgesini hızlandıran olay bir kadın çalışanın yaşadığı olumsuz olaylar sonrasında içini kaybetmesidir. Çalışanların işyerlerinde yaşadıkları olaylarda denge sağlayıcı unsur kurum yöneticileri ve kurum politikalarıdır. Yöneticiler ve kurum politikalarından kaynaklı eksiklikler, bireyleri mobbing sürecine açık hale getirmektedir. Çalışma hayatında, çalışanın bazen çalışma arkadaşının bazen de kurum amirinin uzun süre, sistematik, kasıtlı olarak psikolojik taciz ortamı yaratması, çalışanın iş verimliliği ve iş tatmini açısından olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Mobbing sürecinde yöneticileri tarafından mobbinge maruz kalan birkaç çalışmaya göz atacak olursak;

Köse (2010) hazırladığı tez çalışmasında hekim ve hemşirelerin işyerinde mobbing davranışlarıyla karşılaşmalarında, örgüt kültürünün etkili olduğunu belirtmiştir. Çünkü, mobbing davranışlarının oluşmasında, en önemli etkenlerden birisi örgüt kültürüdür. Hekim ve hemşirelerin algıladıkları örgüt kültürünün, mobbing davranışlarının alt boyutları olan;

bireyin işten izolasyonu üzerine %12 mesleki statüsüne %14, kişiliğine saldırı üzerinde %9 ve doğrudan olumsuz davranışlara %5 oranında etki ettiklerini belirtmiştir.

Bir diğer çalışmada ise Dündar (2010) yıldırma davranışlarını uygulayan kişilerin özelliklerine bakıldığında en çok yöneticilerin yıldırma uyguladığı bulgusuna ulaşıldığını vurgulamıştır. Özel hastane ve tıp fakültesi hastanesinde yıldırma davranışları en çok yöneticilerden kaynaklanmaktadır. Yıldırma uygulayan kişilerin statülerinin mağdurların sosyo-demografik özellikleri ile olan ilişkisine bakıldığında, mağdurların çalışma süresi ile yıldırma uygulayan kişinin pozisyonu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Çalışma süresi 6 ay-4 yıl ve 15-30 yıl olanlar en çok yöneticiler tarafından yıldırma maruz bırakılırken 5-9 yıl ve 10-14 yıl olanlar ise iş arkadaşlarından bu davranışları görmektedir.

Üye (2009) “Hemşirelerin Yöneticileri Tarafından Mobbing Davranışları ile Karşılaşma Durumlarının Belirlenmesi” konulu çalışmasında, hemşirelerin yöneticileri tarafından en çok karşılaştıkları Mobbing davranışlarının, “Fiziksel şiddet uygulanması”, “Başkalarının yanında aşağılayıcı ve onur kırıcı konuşulması”, “Sorumlu olmadığınız konularda suçlanılması”, asılsız söylemlerde bulunulması”, “Ortak yapılan işlerin olumsuz sonuçlarından yalnızca sizin sorumlu tutulmanız” şeklinde bulguların olduğunu belirtmiştir.

Dilman (2007) hemşirelerin duygusal tacize; hastane yöneticileri tarafından %18,6, hemşirelik hizmetleri yöneticileri tarafından % 36,7, doktorlar tarafından% 52,5oranında maruz kaldığı saptanmıştır. Çalışma ortamının değerlendirilmesi amacı ile yönetim ile ilgili olarak “Yönetimin şikâyetleri dinlememesi” puanı ($Z:-3,584; p:0,001; p<0,01$), “Kurumda nedeni bilinmeyen bir moral çöküntüsü” olması puanı ($Z:-6,083; p:0,001; p<0,01$), “alışanların kurumdaki gelişmelerden haberdar edilmemesi” puanı ($Z:-4,712; p:0,001; p<0,01$), “Kurumdaki sorunların özüksüz kalması puanı” ($Z:-6,440; p:0,001; p<0,01$)duygusal tacize maruz kalan olgularda ileri düzeyde anlamlı yüksek olarak saptanmıştır. “şeffaf ve açık bir yönetimin olmaması” puanı ($Z:-5,757; p:0,001; p<0,01$), “Sürekli suçlanacak bir günah keçisinin aranması” puanı ($Z:-5,105; p:0,001; p<0,01$), “Sıkıcı ve monoton bir işyerinin olması” ($Z:-4,747; p:0,001; p<0,01$), “Yönetim zorbalık/ duygusal baskıya uğrayan yerine baskıyı uygulayan kişiye inanılması” puanı ($Z:-4,666; p:0,001; p<0,01$ ileri düzeyde anlamlı bulunmuştur.

Çalışmamız kapsamında yukarıdaki çalışmalarda ulaşılan sonuçlara yakın sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmamızda hemşireler mobbing süreci kapsamında sözlerinin kesilmesi, iletişimlerinin engellenmesi, özel hayatının eleştirilmesi, onuruna gölge dūřürülmesi, söylentilere maruz kalması, görmezden gelinmesi, alçaltıcı isimlerle anılması, kapasitesine uygun olmayan işlerin verilmesi, anlamsız görevlendirmeler yapılması, önyargılı davranılması gibi tipik mobbing davranışları ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bütün bu sayılı mobbing davranışlarının her iř ortamında yaşanılması kaçınılmaz olacaktır. Ancak alışan bireylerin bu tür sorunları kendi kişisel çabaları ile çözmede başarısız olmaları durumunda yöneticilerin devreye girmeleri zorunlu olacaktır. Bu aşamada, sorunlara duyarlı ve dengeleyici bir yönetimin varlığı, sorunun çözümünü yarı yarıya sağlayacaktır. Özellikle bu

davranışların baş aktörü olarak yöneticilerin olması, mobbing sürecini içinden çıkılmaz bir hale getirecektir. Çalışmamız kapsamında sorulan sorulara yanıt veren hemşireler, yöneticilerin yukarıda sıralanan sorunlara karşı göstermiş oldukları kurumsal duruşun yetersizliğinden yakınmaktadırlar. Sorunların özölmemesi, kurumsal adaletin var olmayışı, şeffaf bir yönetimin yokluğu, yeni fikirlerin üretilememesi, şikâyetlerin dinlenmemesi gibi bir anlayışının var olduğunu belirtmişlerdir. Son günlerde yapılan düzenlemelerin belki de bir amacı kurumdan kaynaklı mobbing eylemlerini asgari bir düzeye indirmektir. Bu önlemlerin alınmamasının faturası yine kurumlara çıkmaktadır. Çalışanların işten ayrılma eğilimi göstermeleri, izin kullanımında artış olması, tayin isteme, performans düşüklüğu, ekip çalışmasının azalması, iş ahenginin bozulması, işyerinde kutuplaşmaların olması gibi çeşitli sorunlara yol açacaktır. Bu nedenle son söz olarak; mobbing sürecinin denetim altına alınmasında en önemli aktörler kurum yöneticileri ve onların politikalarıdır.

KAYNAKÇA

Acar, Aslı ve Dünder, Gönen (2008), İşyerinde Psikolojik Yıldırma (Mobbing) Maruz Kalma Sıklığı ile Demografik Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:37, Sayı:2, 111-120.

Arpacıoğlu, Gülcan; Türkiye’de Zorbalık Bir alışma Biçimi, <http://mobbingyardim.wordpress.com/turkiye%E2%80%99de-zorbalik-bir-calisma-bicimi%E2%80%A6> (Erişim Tarihi: 14.11.2009).

Aydın, şule ve Özkul, Emrah (2007), İşyerinde Yaşanan Psikolojik şiddetin Yapısı ve Boyutları: 4-5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:7, Sayı/No:2, 169-186.

Bahçe, . (2007). *Mobbing Oluşumunda Örgüt Kültürünün Rolü: Bir Örnek Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bezmez, S. ve A., Robert (1995), *Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Redhouse Yayınevi.

Can, Y. (2007). *A Tipi Kişilik ve B Tipi Kişilikler Bakımından Mobbing Kişilik İlişkisinin İncelenmesi ve Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cemaloğlu, N. (2007), Örgütlerin Kaçınılmaz Sorunu: Yıldırma, *Bilig*, Sayı:42, 111-126.

Dilman, T. (2007). *Özel Hastanelerde alışan Hemşirelerin Duygusal Tacize Maruz kalma Durumlarının Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Dünder, T. (2010). *Sağlık alışanlarının Yıldırma Maruz Kalmalarında Hastane Etik İklimi ile Sosyodemografik Özelliklerinin Rolü: Bolu İli Hastanelerinde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ertekin, Y. ve Yurtsever, G. (2003). *Örgütsel Politika ve Taktikler*, İstanbul, Detay Yayıncılık.

Güngör, M. (2008). *alışma Hayatında Psikolojik Taciz*, İstanbul, Derin Yayınları.

Gündüz, B. ve Yılmaz, Ö. (2008), Ortaöğretim Kurumlarında Mobbing (Yıldırma) Davranışlarına İlişkin Öğretmen ve Yönetici Görüşleri (Düzce İl Örneği), *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:179, 269-281.

Heugten, K. (2009), Bullying of Social Workers: Outcomes of a Grounded Study into Impacts and Interventions, *British Journal of Social Work*, Vol:3, 1-18.

Hood, S. (2004). Workplace Bullying, Canadian Business Magazine, www.members.shaw.ca/mobbing/mobbingCA (Erişim Tarihi: 12.07.2010).

Hürriyet Gazetesi (2011). Mobbingin Türkçesi Bezdiri Oldu <http://www.hurriyet.de/haberler/gundem/813637/mobbingin-turkcesi-bezdiri-oldu> (Erişim Tarihi:31.01.2011).

Kocaoğlu, M. (2007). Mobbing (İşyerinde Psikolojik Taciz, Yıldırma) Uygulamaları ve Motivasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kök, S. (2006), İş Yaşamında Psiko-şiddet Sarmalı Olarak Yıldırma Olgusu ve Nedenleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:16, 433-449.

Köse, E. (2010). *Bir Üniversite Hastanesinde Hekim ve Hemşirelerin Algıladıkları Örgüt Kültürünün Mobbing Davranışlarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Leymann, H. (2009). Introduction to the Concept of Mobbing” The Mobbing Encyclopedia, <http://www.leymann.se/English/11110E.HTM> (29.12.2009).

Önoğlu, N. (2004, Ağustos 14). Dikkat Mobbing Var, *Birgün Gazetesi*, s.5.

Pehlivan, İ. (1993). *Eğitim Yönetiminde Stres Kaynakları*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pir, G. (2006); İşyerindeki Kabus Mobbing, *Doğu Akdeniz Gazetesi*, www.gundem.emu.edu.tr/subat2006/turkish/mobbing.htm (Erişim Tarihi [20.01.2006]).

Tınaz, P. (2006). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), *alışma ve Toplum Dergisi*, Sayı:4, 13-28.

Tınaz, P. (2008). *İşyerinde Psikolojik Taciz (MOBBING)*, İstanbul, Beta Basım Yayınevi.

Töremen, F. ve ankaya, İ. (2008), Yönetimde Etkili Bir Yaklaşım: Duygu Yönetimi, *Kuramsal Eğitimbilim*, Cilt: 1(1), 33-47.

Üye, C. (2009). *Hemşirelerin Yöneticileri Tarafından Mobbing Davranışları ile Karşılaşma Durumlarının Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul:Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yaman, E. (2009). *Yönetim Psikolojisi Açısından İşyerinde Psikoşiddet (Mobbing)*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Yavuz, H. (2007). *alışanlarda Mobbing (Psikolojik şiddet) Algısını Etkileyen Faktörler: SDÜ Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüçetürk, E. (2005), Türkiye’de İş Yaşam Kalitesini ve Verimliliğini Azaltan Gizli Bir Sendrom: Yıldırma (Mobbing), *İktisat-İşletme-Finans İnceleme ve Araştırma Dergisi*, S:20, No:231, 97-108.

**TÜRKİYE’DE DIŞ TİCARET-SANAYİ ÜRETİM İNDEKSİ
İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRILMASI (1990-2010)
THE INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN
FOREIGN TRADE AND INDUSTRY PRODUCTION INDEX IN
TURKEY (1990-2010)**

**Öğr. Gör. Mustafa METE
Gaziantep Üniversitesi T.M.Y.O.**

ÖZET

Bu alışmada Türkiye’deki diő ticaret-sanayi üretim indeksi ilişkisi, zaman serisi analiziyle, 1990-2010 dönemi aylık verileri kullanılarak araştırılmıştır. Bu çalışmanın amacı diő ticaret ile sanayi üretim indeksi arasındaki iliőkiiyi 1990-2010 döneminde Türkiye örneğinde test etmek ve bu veriler ışığında politik karar alıcılara önerilerde bulunmaktır. Yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre sanayi üretim indeksi ile diő ticaret hacmini arasında pozitif iliőkii bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: sanayi üretim indeksi, regresyon analizi, Türkiye ekonomisi

ABSTRACT

At this study the relationship between foreign trade and the industry production index with time series analysis using mounthly datas between the years of 1990-2010 has been investigated. The aim of this study is to test the relationship between foreign trade and industry production index for the period of 1990-2010 for Turkey and in the light of the datas, give advices to policy-makers. As a result of the regression analysis, positive relationship has been found among industry production index and foreign trade.

KeyWords: Industry index, regression analysis, Turkey economy

1. GİRİŐ

Günümüzde, dünyadaki globalleşme ile birlikte sermaye ve diő ticaret hareketleri önem kazanmış ve ölkelerin dünyayı tek pazar olarak görmelerine sebep olmuştur. 1980’li yılların başlarında ortaya çıkan yeni diő ticaret teorilerine göre, diőa açılma, kaynak dağılımındaki etkinliği artırarak refah artışı sağlayacaktır. Türkiye’nin bu süreci iyi bir şekilde değerlendirmesi istikrarlı bir diő ticaret ortamı oluşturması ve rekabet gücünü ön plana çıkartan bir diő ticaret politikası uygulanmasına bağlıdır. Türkiye’de diő ticaret politikasının tesis edilmesinin yanı sıra, orta ve uzun dönemli program çerçevesinde üretim stratejisi ve politikalarının uygulanması gerekir.

Sınai politika ile nispi fiyatların yapısının değiştirilmesi arasındaki iç içelikten dolayı, bir hükümetin sınai politikası o hükümetin diő ticaret politikasının, yada bir hükümetin diő ticaret politikası o hükümetin sınai politikasının öteki yüzüdür. Ya da başka türlü ifade etmek gerekirse, bir hükümetin, varsa, sınai politikasının en önemli argümanlarının başında diő ticaret politikası gelir ve hükümetler farkında olsunlar veya olmasınlar, diő ticaret politikaları, bu politikaların iz düşümü olan sınai politikası sonuçları oluşturur. (Tezel, 1995:26-32).

1980 yılı Türk ekonomisi ve dış ticaret politikaları açısından çok önemli bir dönüm noktasıdır. 1970’li yıllarda yaşanan iki petrol krizi sonrasında dünya ekonomik istikrarsızlık sürecinde baş gösteren olumsuz gelişmelere paralel olarak Türkiye ekonomisinde de yaşanmaya başlanan sorunlar, etkili kararların alınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu nedenle, 24 Ocak Kararları olarak bilinen geniş kapsamlı bir ekonomik paket uygulamaya konulmuştur.

Türkiye’de yirmi yılı aşkın süredir devam eden enflasyon sorunu, çeşitli zamanlarda zlmeye çalışılmış, fakat başarılı olunamamıştır. Anti-enflasyonist politikalar kısa zamanda ekonomide önce daralma ortamı yaratmaktadır. Üretim düşmesi sonucunda, reel karların azalması ve iřsizliēin artması, ekonomideki tüm birimlerin olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.

Genel olarak, bir ekonomide üretim, süreç olarak üretici birimlerin nihai malın farklı parçalarını ürettikleri aşamalardan oluşur. Bu nedenle bir üretim sürecinde karışık ve sökülmez baēlantılar vardır. Bu da ekonomideki iktisadi faaliyetleri etkileyecektir. Böyle bir ortamda nihai malın talebindeki azalma, o malın üretiminde kullanılan ara mallarının üreticilerini önemli derecede etkilemektedir. Bu durum üretim sürecinin her bir aşamasının ne denli bir birinden kopamaz ve bir biri ile baēlantı ekonomik bir süreç olduēudur. Üretim sürecinde dış ticaret ile birlikte bir ivme kazanmaktadır. İç talebin fazlası olan mal ve hizmetleri ile dışarıdan gereksinim duyulan mal ve hizmetler, açık bir ekonomide dış ticaret yolu ile alınıp satılır. Birçok bilim adamı tarafından yukarıda açıklanan bu durumun da lkelerin büyümesine katkı saēlayacaēı yönündedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Dış ticaret ile sanayi üretim indeksi ilişkisini inceleyen çalışmalarda, sanayi üretim indeksi dış ticareti kısa dönemde pozitif etkilediēini savunan çalışmaların yanında; bu ilişkinin hem kısa hem de uzun dönemde pozitif yönlü olduēunu savunan çalışmalarda bulunmaktadır. Özellikle 1970 ve 1980’lerde çok sayıda ekonometrik çalışmada ihracat ve büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. En nemlileri Michaely (1977), Balassa (1978), Krueger (1978), Heller ve Porter (1978), Ram (1985 ve 1987), Thornton (1996) ve Frankel ve Romer (1996) tarafından yapılan çalışmalar olup bu çalışmalar literatürde önemli yer tutan çalışmalardır. Bu alışmalarda “Dış ticaret büyümeyi pozitif yönde etkilediēi” görüsü desteklenmektedir (Chandra ve Love, 2005: 1156).

Dış ticaret ile gelir arasındaki ilişkiyi araştıran bazı çalışmalarda (Aghion ve Howitt, 1992 ve 1998; Aghion, Harris ve Vickers, 1997) eksik rekabet koşullarının firmaya getirdiēi avantajların ülkenin dış ticaretine ve gelirine olumlu katkılar yapacaēı görüşü ileri sürülmüştür (Demir, Kutlar ve zmc, 2005:180-196).

Porter (1990)’a lkelerin uluslararası ticarete rekabet kapasitesini ve gücünü artırılabilmelerinin temelinde teknoloji yaratma ve üretim teknolojilerini geliştirebilme kapasitelerinin yattıēını; döviz kuru, faiz oranı ve

ticaret politikalarının rekabet gücü üzerinde nisb olarak daha az etkinliğe sahip olduğunu öne sürmektedir (Karagöz ve şen, 2010:2).

Kunst ve Martin (1989)'a göre, Avusturya için imalat sanayi verimlilik artışı ve ihracat arasında, ihracata yönelik büyüme hipotezini destekleyecek anlamda bir nedensellik ilişkisi sonucuna gidilmedi (Kunst, ve Martin, 1989:699-703).

Nidugala (2000)'e göre, Hindistan için imalat sanayi ihracatının büyüme üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu, buna karşın temel mal grubu ihracatının büyüme üzerinde bir etkisinin olmadığını tespit etmiştir (Nidugala, 2000: 67-82).

Bilgin ve şahbaza'a göre Granger nedensellik testleri ve Toda ve Yamamoto (1995) tarafından tanımlanan dönüştürülmüş Wald (MWALD) testleri uygulanmış, Toda ve yomamoto yöntemine göre ihracata dayalı büyüme hipotezi ni destekleyecek bir şekilde ihracattan sanayi üretim indeksine doğru tek yönlü Granger nedensellik olgusu gözlemlenmiş ve bunun dışında, ihracat ile dış ticaret hadleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir (Bilgin, ve şahbaz, 2009:177-198).

Yapraklı (2007) Türkiye'de ticari ve finansal dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla 1990:1-2006:4 dönemi için, ticari ve finansal dışa açıklık oranları ile ekonomik büyüme oranı arasındaki ilişkiler, çok değişkenli eş-bütünleşme analizi, hata düzeltme-geliştirilmiş Granger nedensellik testleri ve vektör hata düzeltme modeli kullanılarak ekonometrik açıdan analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre, uzun dönemde ekonomik büyüme ticari açıklıktan pozitif, finansal açıklıktan negatif olarak etkilenmektedir. Hata düzeltme-geliştirilmiş Granger nedensellik testleri, ticari ve finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedenselliğin bulunduğunu göstermiştir (Yapraklı, 2007:6-8).

Saçık (2009) yapmış olduğu çalışmada teorik bulguların pek çoğunun dış ticaret ve ekonomik büyüme arasında kısa dönemde pozitif ilişki olduğu sonucunu ortaya koymuştur (Saçık, 2009:170).

Sezgin (2009) Türkiye'de 1990-2006 tarihleri arasında büyüme ile dış ticaret arasındaki gelişmeleri incelemiştir. Bu alışma sonucunda 1990-2006 döneminde GSMH artış hızının, dış ticaret artış hızıyla paralellik gösterdiği tespit etmiştir (Sezgin, 2009:175).

Yenipazarlı ve Erdal (2010), Genişletilmiş Solow Modeli çerçevesinde, bu ilişkinin uzun dönem ve kısa dönemli varlığı test edilmeye çalışmıştır. Grafiksel olarak serbest ticaret ile büyüme arasında pozitif bir ilişki görülmekte iken, ARDL analiz sonuçları pozitif ilişkiyi doğrulamasına rağmen, bu ilişkiye istatistiksel destek verememiştir (Yenipazarlı, ve Erdal, 2010:22).

şimşek ve Kadılar (2010) yapmış olduğu çalışmada, beşeri sermaye birikimi, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensel ilişki, eşbütünleşme ve hata düzeltme modelleri yöntemleri ile Türkiye'nin 1960-2004 dönemindeki yıllık reel GSYİH, reel ihracat ve yüksek öğrenime kayıt miktarı serileri kullanılarak analiz etmiştir. Bu analizden elde edilen başlıca bulgular; Türkiye'de bir taraftan uzun dönemde ihracattaki artış ve beşeri sermaye birikimi, uzun dönemli büyümeyi desteklerken diğer taraftan da GSYİH'deki artışın beşeri sermaye birikimini beslediği şeklindeir. Bu

bulgular, beşeri sermayeye dayalı içsel büyüme teorisini ve ihracata dayalı büyüme hipotezini desteklemektedir (şimşek, ve Kadılar, 2010:115).

Değer ve ark., Diğerlerine göre bu çalışmada, uygulamalı literatürde yoğun bir şekilde ele alınan ihracat büyüme ve beşeri sermaye büyüme ilişkilerinin yanında özellikle beşeri sermaye ihracat ilişkileri üzerinde yoğunlaştırılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler, 1980-2007 dönemi için Toda Yamamoto nedensellik testleri ile incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, ihracattan beşeri sermayeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermektedir (Genç ve diğer., 2009:48)

Aktaş (2009) yapmış olduğu çalışmada, Türkiye'nin 1996-2006 dönemindeki verilerle ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Çalışmadan elde edilen ampirik sonuçlar ile kısa dönemde ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu göstermiştir. Hata Düzeltme Modeline göre uzun dönemde, ihracattan ithalata, ithalattan ihracata, büyümeden ihracata ve büyümeden ithalata doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varmıştır (Aktaş, C., 2009:35-47).

Kurt ve Berber (2008), 1989-2003 döneminin kapsayan verilerle dışa açıklık ve ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerini ve dinamik etkileşimleri VAR ve varyans ayrıştırması yöntemlerini kullanarak araştırmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlar dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, büyüme ve ithalat arasında çift yönlü, ithalattan ihracata ve ihracattan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkileri olduğunu belirlemiştir (Kurt, ve Berber, 2008:57).

Kurt ve Terzi (2007), imalat sanayi ihracatı, ithalatı ile çalışılan saat başına verimlilik artışı ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri üç farklı VAR sistemi, varyans ayrıştırması ve etki tepki analizi kullanarak araştırmıştır. VAR sistemlerinden elde edilen sonuçlara göre, ihracattan ithalata ve ekonomik büyümeye ve ithalattan verimlilik artışına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Ayrıca, ithalat ve ekonomik büyüme, ekonomik büyüme ve verimlilik artışı, ihracat ve verimlilik artışı arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir (Kurt, ve Terzi, 2007:25).

Genç, Değer, Beber(2011) ihracattan beşeri sermayeye doğru tek yönlü granger nedensellik ilişkisini göstermektedir. Yani Türkiye ekonomisinin ihracatında grlen yapısal değişime paralel olarak daha fazla beşeri sermayeye ihtiyaç duyulacağı sonucuna varılmıştır.

2. BULGULAR

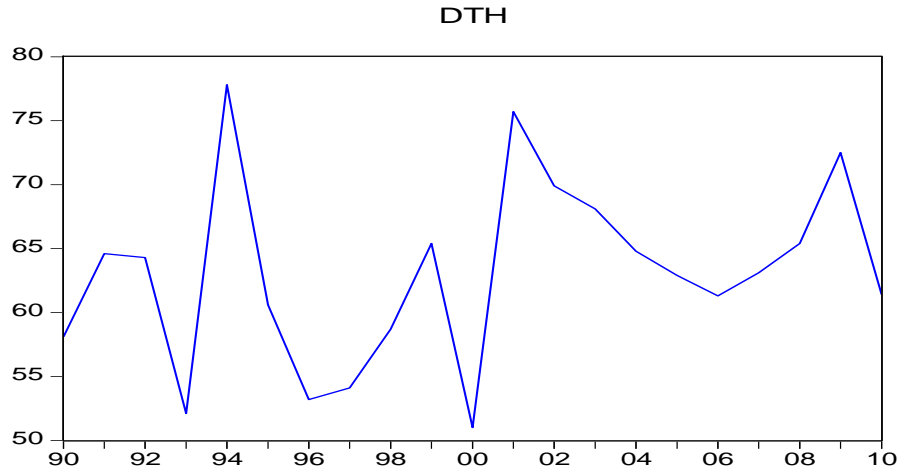
Sanayileşme politikalarının dış ticaret ile olan ilişkilerinin niteliği açısından değerlendirildiğinde ithal ikamesi ile ihracata yönelik sanayileşme stratejileri olarak iki bölüme ayırmak mümkündür. İlk olarak Prebish (1950) ve Singer (1950) tarafından ortaya konan ithal ikameci sanayileşme politikalarına göre gelişmekte olan lkelerin sanayileşebilmeleri için ilk önce yurt içi talebin ithal mallardan yerli mallara doğru kaydırılması gerekmektedir (Edwards, 1993:1358).

I.Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden 1980’li yıllara kadar tüketim mallarından başlayan ara ve yatırım malları üretiminde yoğunlaşmayı hedefleyen ithal ikameci sanayileşme politikası uygulanmıştır (Saraçoğlu, 1997:34). Uygulanan bu politika i endüstriye dönük üretimi esas olarak yoğun devlet korumacılığı üzerine kurulmuş bir modeldir.

Ekonominin sağlıklı büyüyebilmesi ve refahın artması için üretimle elde edilen milli gelirin, tüketim yoluyla doğrudan, tasarruf yoluyla da dolaylı olarak finansal piyasalar aracılığıyla tekrar mal piyasalarına yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu dolaşımın istenilen ölçülerde olabilmesi de mal ve hizmetler için genel fiyat seviyesinin, istikrarlı olması gerekmektedir (Özel, 2000:6).

İhracata dönük bir sanayileşme stratejisi temelde dış ticaret ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dayandırılmaktadır. Bu strateji kapsamında özellikle mamul mal ihracatının özendirilmesi ve bunun ekonomik büyüme üzerinde olabilecek olumlu etkileri ön plana çıkarmıştır.

Türkiye, 1980’li yılların sonlarına doğru, dış ticaret performansındaki duraklamaya ve ödemeler dengesi problemlerine rağmen ithalatta önemli bir yer tutmuştur. Türkiye’de 1990 yılına kadar ithalat gerek miktar, gerekse değer açısından sınırlamalara tabi tutulma uygulamasına son verilmesi sonucunda ithalat tamamen fiyatlara duyarlı hale gelmiştir. 1980-1989 döneminde ihracat ve ithalat değerlerinde oldukça hızlı gelişmelerin gerçekleştiği inkar edilemez. Grafik 1’de de açık bir şekilde görüldüğü gibi 1990 yılından sonra da ithalat ve ihracat miktarında önemli artışlar devam etmiştir.

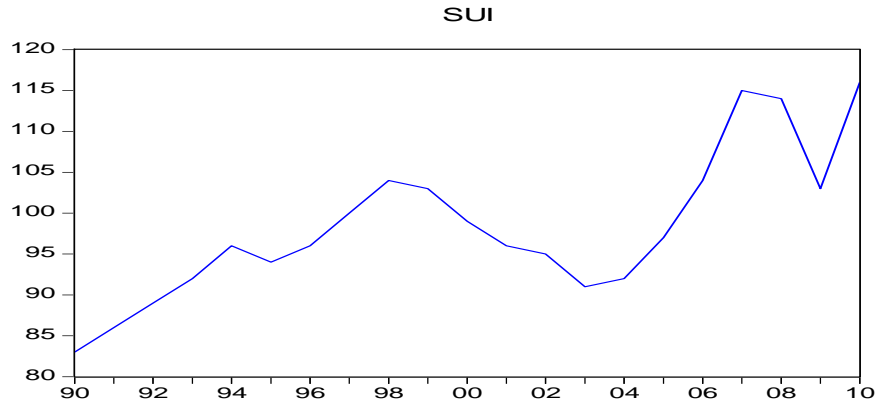
Grafik 1. Dış Ticaret Hacmi (%Değişim Oranı)

Dış ticaret hacmi, gelişmekte olan ülkelere dinamizm kazandırarak ekonomik yapılarını değiştirecek bir araç olabileceği sıkça ileri sürülmektedir. Dış ticaret hacmi, ekonomik yapı değişikliği ile birlikte, dış talebe göre üretim yapmayı ve ihraç edebilecek malları çeşitlendirmeyi de beraberinde getirmektedir.

Ekonominin dışa açılmasına paralel olarak dış ticaret hacminde önemli artış yaşanmıştır. Dış ticaret hacmi 1980 yılında 10,8 milyar dolar iken, 2001 yılında 74,8 milyar dolara yükselmiştir. İstikrarsız bir seyir izlemekle birlikte dönem başında yüzde 6,6 olan dış ticaret açığının milli gelire oranı dönem sonunda yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılına kadar cari işlemler fazla verirken izleyen yılların önemli bir bölümünde cari işlemler açık vermiştir.

İhracat 1980 yılındaki 2,9 milyar dolarlık düzeyinden 2000 yılında 31,3 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. İhracattaki yıllık ortalama artış oranı yüzde 12 dolayında gerçekleşmiş, toplam ihracat içerisinde sanayinin payı yüzde 36'dan yüzde 91,6'a yükselmiştir. İthalat 1980 yılındaki 7,9 milyar dolarlık düzeyinden 2000 yılında 40,4 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. İthalattaki yıllık ortalama artış oranı yüzde 8,1 dolayında gerçekleşmiş, toplam ithalatın GSMH içerisindeki payı yüzde 11,3'den yüzde 27,5'e yükselmiştir.

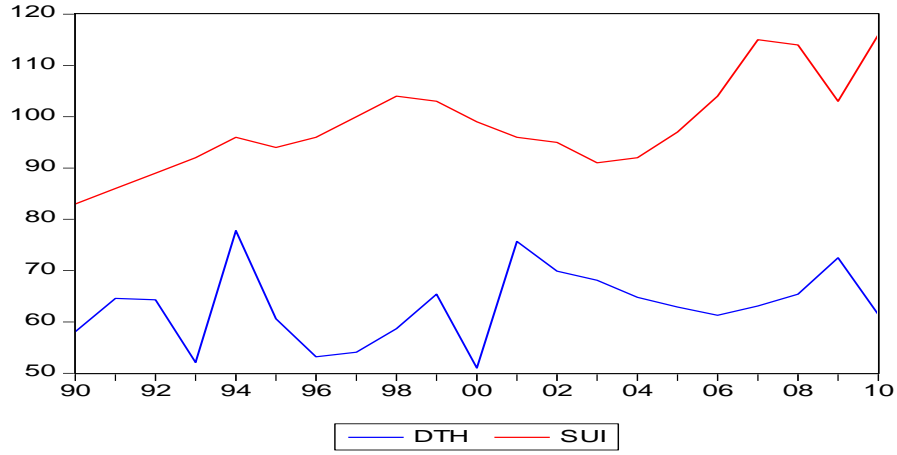
Sanayi retim Endeksinin oluşturulması ve yayınlanmasındaki amaç, ülkede imalat sanayinin zaman içindeki seyrini görmek, dönemler arasındaki değişmeleri izlemek, ekonomideki konjktrel gelişimi takip etmek ve bu konuda karar organları ile bilim vrelerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmektir. Bu nedenle İmalat sanayi sektöründeki üretim in üçer aylık dönemler itibariyle gelişmesini izlemek, alınacak ekonomik tedbirleri ve yatırım kararlarını yönlendirebilmek için gerekli olan en önemli göstergelerden biriside sanayi üretim indeksi olmaktadır. Sanayi retim indeksi bir yandan sektördeki üretim değişmelerini gösterirken, diğer yandan da alt sektörlerdeki durumu kamu ve özel ayırımında izleme imkanı vermesi açısından özelliği olan güvenilir bir istatistiki seri oluşturmaktadır.

Grafik 2. Sanayi retim İndeksi (%Değişim)

Sanayi retim indeksinin üçer aylık verileri verilmektedir. Buna göre, sanayi üretim indeksi daha çok ikinci  aylık veriler ile dördüncü  aylık verilerin oranları yüksek olduğu grlmektedir. Türkiye'de büyümenin en önemli belirleyicisi olan sanayi üretim indeksi yüksek enflasyonun yarattığı belirsizlikten olumsuz etkilenmesi beklenebilir. Bununla birlikte ülkemizin genel ekonomik yapısı içinde sanayi sektörü, özellikle 1980 yılından sonra

önemli aşamalar kaydetmiş, ekonomimizin en önemli sektörlerinden biri haline gelerek grafikten de anlaşılacağı üzere 1986 yılından itibaren ülke ekonomisi içindeki payı %22'lere ulaşmıştır.

Grafik 3. Dış Ticaret Hacmi İle Sanayi Üretim İndeksi

Sanayi üretim endeksi ile dış ticaret hacminin yıllık verileri verilmektedir. Grafik 3'e göre, sanayi üretim endeksi giderek artarken dış ticaret hacminde de bir artış görülmektedir. Grafik 3'e bakıldığında, sanayi üretim endeksi giderek artarken dış ticaret hacmi de artış gösterildiği görülmektedir. Bu durumda, sanayi üretim endeksi ile dış ticaret hacmi ile arası da doğru yönlü bir ilişkinin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Birim Kök (Unit Root) Testi

Birim kök testi zaman serilerinin durağan olup olmadığını belirlemek için kullanılır. Zaman serilerinde birim kök durağan olmayan anlamına gelmektedir. Diğer bir anlatımla eğer bir zaman serisinde birim kök varsa o zaman serisi durağan değildir.

Tablo 1. Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök Analizi Sonuçları (ADF)

Değişkenler	Sabit Terimli		Sabit Terimli ve Trendli						
	ADF	MacKinnon Kritik Değerleri	1%	5%	10%	ADF	MacKinnon Kritik Değerleri	5%	10%
SUI	-1.252012	-3.5121	-2.8972	-2.5855	-2.025341	-4.0742	-	-	-
	3,4652	-3,1589							
DTH	-4.942012	-3.5121	-2.8972	-2.5855	-11,74570	-4,0742	-	-	-
	3,4652	-3,1589							
DSUI	-8.660067	-3.5123	-2.8974	-2.5857	-10,04468	-4,0742	-	-	-
	3,4652	-3,1589							

Tablo 1’de görüldüğü gibi, ADF testi ile araştırmada kullanılan değişkenlerin durağanlıklarına ilişkin sonuçları sunmaktadır. Bu sonuçlara göre, değişkenlerin orijinal değerlerine ait ADF istatistiklerinin mutlak değerleri, çeşitli anlamlılık düzeylerindeki MacKinnon kritik değerlerinin mutlak değerlerinden büyük olduğu için durağandırlar.

Regresyon Analizi

Ele alınan olaylar arasında belirlenen ilişkilerin teorik olarak gösterilmesi regresyon analizi ile yapılmaktadır. Regresyon analizi birden fazla değişken ve bunlar arasındaki bağıntılarını incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Üzerinde durulan değişkenlerden bağımlı değişken y , bağımsız değişken x ise, $y=f(x)$ şeklindeki fonksiyona regresyon denir.

$$y = b_0 + b_1 X_1 + u$$

b_0 : Doğrunun y -eksenini kestiği yer

b_1 : Doğrunun eğimi veya regresyon katsayısı

u : Şansa bağlı hata değeri

Burada b_0 ve b_1 değerleri tüm populasyon verileri kullanılarak hesaplanan teorik değerlerdir. Ancak yine de dikkate alınmayan bağımsız değişkenler olabileceğinden, verilerin rassal (şansa bağlı) değişimlerini gösteren hata değeri u modele eklenmiştir.

Tablo 2. Regresyon Analizinin Sonuçları

Dependent Variable: DTH				
Method: E.K.K.				
Sample: 1990:1 2010:4				
Included observations: 124				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(SUI)	0.636717	0.020288	31.38438	0.0000
R-squared	0.597910	Mean dependent var		63.09524
Adjusted R-squared	0.597190	S.D. dependent var		8.718190
S.E. of regression	9.178049	Akaike info criterion		6.254369
Sum squared resid	2271.648	Schwarz criterion		6.399060
Log likelihood	-75.6835	F-statistic		35.09749
Durbin-Watson stat	2.704622	Prob(F-statistic)		0.000000

Yukarıdaki E-views çıktısında sanayi üretim endeksi ile dış ticaret hacmi, arasında anlamlı bir regresyon analizi bulunmuştur. Bu analize göre $R^2=0.597910$ olarak elde edilmiştir. Bu sonuca göre, sanayi üretim indeksinde meydana gelen değişimin %59’u dış ticaret hacminde meydana gelen değişmelerle açıklanmaktadır. Modelin açıklanma gücü yüksek olup, regresyon doğrusunun gözlemlere uyumu oldukça iyidir. DW=2.7046 olarak elde edilmiştir.

Türkiye’de Sanayi üretim endeksi ile Dış ticaret arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır, yani sanayi üretim indeksindeki 51 oranında bir artış dış ticaret hacmini 531.38 oranında etki yaratacaktır. Makro ekonomik politikaların başarısı kısa dönemli büyüme-küçülme sarmalları ile değil, uzun dönemde sürdürülebilir bir büyüme performansı ile ölçülmektedir. Yukarıdaki tabloya göre bu ilişki uzun dönemde tersyönde seyir etmektedir. Sermaye

hareketlerini 1989 yılında serbestleştiren Türkiye, eşanlı olarak mali disiplini sağlama yoluna gitmediği için enflasyonda ciddi bir düşüş gerçekleştirmemiş ve büyük oranda kısa vadeli sermaye girişlerine dayalı ve tüketim ağırlıklı büyüme süreçleri yaşamıştır. 1989 yılında, 1980 liberalizasyon programının yürürlüğe girmesinden sonra oldukça tutarlı götürülebilen gelirler politikasının da gevşetilmesiyle, hem tüketim ağırlıklı bir büyümenin kaynaklarından biri harekete geçirilmiş, hem de mali genişlemenin finansmanı için sermaye hareketlerini kullanmanın önü açılmıştır. Mali disiplin sağlanmadan sermaye hareketlerinin serbest bırakılması faizin yüksek seyrini kaçınılmaz kılarken, sermaye girişleri, yüksek faiz hadleri ve kurda TL'nin değer kaybına yönelik politikaların izlenmeyeceği beklentisiyle yüksek düzeylerde seyretmeye devam etmiştir. Ancak ekonomideki kırılmanın yapısal olarak artıyor olması sermaye hareketlerini gerçekleştiren yatırımcıları gittikçe daha çekingen, dolayısıyla daha yüksek bir risk primi talep eder konuma getirmiştir. Böyle bir ortamda sermaye girişinin devam etmesini sağlamak için döviz kuru üzerindeki baskı devam etmiş ve böylece TL daha da değerlenmiştir. Türkiye 1980'li yıllarda dış ticaret liberalizasyonunu gerçekleştirerek görece hızla büyümüş ve uluslar arası kuruluşlar tarafından gelişmekte olan ülkeler arasında örnek gösterilmiştir. Türkiye'nin dış ticaret alanında ekonomik büyümeyle aynı doğrultuda artmaya başlamıştır. Bu da sanayi üretim indeksi ile dış ticaret hacmi arasında pozitif bir ilişki vardır. Dış ticaret hacmi arttıkça sanayi üretim indeksi artmaktadır.

$$DTH = b_0 + b_1 SUI + u$$

$$DTH = 2,781917 + 0.636717XSUI + U$$

Sonuç olarak, bu uygulamada değişkenlerin zaman serisi bakımından regresyonun gerçek olduğunu birim kök testleri ile ortaya konuldu. Her açıklayıcı değişkenin hangi oranda açıklanan değişkene etki yaptığı açıklanmaktadır.

3. SONUÇ

Dış ticaret ile sanayi üretim indeksi arasındaki ilişkiler tam olarak netlik kazanmayan ve hala tartışılmakta olan bir konu olmuştur. Özellikle Globalleşme ile birlikte Türkiye'de son yıllarda ihracattaki ciddi artışlara rağmen, özellikle ara malı ithalatındaki paralel artışlar nedeniyle dış ticaret açığı sorunun neden giderilemediği ve halen Türkiye ekonomisi için önemli bir sorun teşkil ettiği görülmektedir.

Türkiye, özellikle Gümrük Birliği'ne girişiyle birlikte dış ticaret, gümrükler, rekabet, fikri ve sınai haklar gibi konularda Avrupa Birliği uyum müzakereleri çerçevesinde çok sayıda yasal düzenleme yapmıştır. Bu alanlarda pek çok yasal düzenleme yapmasına rağmen hala tam manada aksaklıkları giderememiştir.

Sanayi politikası konusunda daha reel ve daha rekabetçi bir konuma getirmek için söz konusu yasal düzenlemeleri tamamlamalıdır. Uygulanan sanayi politikaları açısından özellikle dış ticaret haddinin yaklaşık yarısından fazlaya yakın kısmının AB ülkeleri ile gerçekleştirmektedir. Bu nedenle de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği yolunda gerekli ve kararlı tutumun sergilenmesi önem arz etmektedir. Bu durumun Türk sanayisini geliştireceği

ve beraberinde de dış ticaret hadlerinde iyileştirme sağlayacağı dışunılmektedir.

Bu alışmada Türkiye’de dış ticaret ile sanayi üretim indeksi ilişkisi 1990–2010 döneminde incelenmiştir. Değişkenler olarak dış ticaret hacmi ile ekonomik büyümeyi temsilen sanayi üretim indeksi arasındaki ilişkisi araştırılmıştır. Ekonometrik analizde önce birim kök testi ile değişkenlere ait serilerin durağan olup olmadıkları araştırılmıştır. Yapılan regresyon analizinde değişkenler arasında kvetli ve anlamlı bir ilişki olup, Türkiye’deki dış ticaret hacmi ile sanayi üretim indeksi ilişkisinin pozitif yönlü olduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, C. (2009). Türkiye’nin İhracat, İthalat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(18): 35 – 47.
- Bilgin, C., ve şahbaz, A. (2009). Türkiye’de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik ilişkileri, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1):177-198.
- Caves, R.E., Frankel, J.A. & Jones, R.W (1999). International Economics, Addison-Hesley, 8th ed., USA.
- Çelebi, A.K.(1993). Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Dışsal Yapısal Nedenleri ve İstikrar Politikaları, Emek Matbaacılık Yayınları, Manisa
- Demir, O., Kutlar, A., & zmc, A. (2005). “Dış Ticaret ve Beşeri Sermayenin büyümedeki Rolü: Türkiye rneği “, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Dickey, A., & Fuller, W. A.(1979). “Distribution of estimators for autoregressive time series with a unit root”, Journal of the American Statistical Association, (74):427-431.
- Dulupçu, M.A. (2001). Küresel Rekabet Gücü Türkiye zerine Bir Değerlendirme, Nobel Yayın Dağıtım.ss. 201.
- Edwards, S. (1993). Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries. Journal of Economic Literature, (31):1358-96.
- Egeli, A.H. (2001). “Dış Ticaret Açısından Sanayileşme Stratejileri ve Türkiye Açısından Değerlendirme”, Kırgızistan Manas nv. Sosyal Bilimler Dergisi, 7(3):149-161.
- Fischer, S. (1993). “The Role of macroeconomic factors in growth”, Journal of Monetary Economics, 32(3):485-511.
- Fischer, S. (1994). ”The Role of Macroeconomics and Development”, Journal of Monetary Economics, (32):485-512.
- Genç, M.C., Değer, M.K., ve Berber, M. (2009). Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Ekonomisi zerine Nedensellik Analizi, Uluslararası 7. Bilgi ve Ekonomi Yönetimi Kongresi,30-31 Ekim-1 Kasım, Yalova, Türkiye, s. 48
- Gujarati, N. G. (1999). Temel Ekonometri (eviren: .şenesen ve G. G. şenesen), Literatür Yayınları, İstanbul, s. 726.

- Gübe, Y. (1997). ‘İktisadi Büyüme ve İhracat Performansı’, Hazine Dergisi, 6(17):149.
- İşişçok, E. (2009). Zaman Serilerinde Nedensellik özümlemesi, Uludağ Üniversitesi Y., Bursa, s. 93.
- Karagöz, K., & şen, H. (2010). “Döviz kuru rejimi-Ticari Rekabet Gücü İlişkisi Türkiye için Ampirik Analiz”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:21.
- Kunter, K., & Ulaşan, B. (1999). Dünyada İş çevirimleri ve Türkiye: 1963-1998, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü (Yayınlanmamış alışma), ss.1-6.
- Kunts, R. M., & Martin, D. (1989). “On Exports and Productivity: A Causal Analysis”, Review of Economics and Statistics, 71:699-703.
- Kurt, S., ve Terzi, H. (2007). İmalat Sanayi ve Dış Ticareti Verimlilik ve Ekonomik Büyüme İkisi, Journal of Economics and Administrative Science, 21(1):25.
- Kurt, S., ve Berber, M. (2008). Türkiye’de Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(2):57.
- Love, J.,& Chandra, R. (2005). “Testing Export-Led Growth in Bangladesh in a Multivariate Var Framework”, Journal of Asian Economics, 15(6):1156.
- Nidugala, G. K. (2000). “Exports and Economic Growth in India: An Empirical Investigation”, The Indian Economic Journal, 47(3):67-78.
- Saçık, S.Y. (2009). Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açıdan Bir İnceleme, KMU. İİBF Dergisi, 11(6):170.
- Saraçoğlu, B. (1997). İhracat Önderliğinde Büyüme Politikası ve Türkiye İhracatında Beklenen Yapısal Değişiklikler. İktisat, İşletme ve Finans, Ağustos, 32–51.
- Sezgin, ř. (2009). Türkiye’de1990–2006 Yılları Arasında Dış Ticaret - Ekonomik Büyüme İlişkisi, Sosyal Bilimler Dergisi, (22):175.
- şimşek, M., ve Kadılar, C. (2010). Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 11(1):115.
- Tezel, Y.S. (1995). Türkiye’de sanayileşme, iktisadî büyüme ve piyasa toplumu, TÜSİAD Görüş, (21):26-32.
- Woitek, U. (1998). Business Cycles. Berlin, Germany: Physica-Verlag Company, s. 33.
- Yapraklı, S., (2007). Ticari Ve Finansal Dışa Açıklık İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Dergisi, (5):6-8.
- Yenipazarlı, A., ve Erdal F. (2010). Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Ekonomik Büyüme, Ekonomi Bilimleri Dergisi 2(1):22.

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA TURİZM SEKTÖRÜ: BİLGİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE REKABET GÜCÜ

TOURISM SECTOR IN GLOBAL WORLD: INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AND POWER OF COMPETITION

Öğr. Gör. Nurdan KUŞAT

Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksekokulu

ÖZET

Dünyadaki yeni ekonomik yapılanma tüm sektörleri farklı bir oluşumun içerisine sürüklemiştir. Bu oluşum küreselleşme adıyla anılan ve tüm iç ve dış pazarlarda karşılaştırmalı üstünlükleri rekabet üstünlüğüne kaydıran süreçtir. Geleceğın en önemli sektörleri arasında gösterilen "Turizm Sektörü" nün de bu yaşananlardan etkilenmeme olasılığı yoktur. Bu alışma ile turizm sektöründe; küreselleşme ve teknolojik gelişmeler ile birlikte değışen pazar yapısı analiz edilmeye çalışılırken; sektörün rekabet gücü belirleyicileri ve bunların nasıl ülke ekonomisine kazandırılabilieceğı konularında bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Bilgi İletişim Teknolojileri, Rekabet Gücü, Küreselleşme, Teknolojik Gelişme

ABSTRACT

World's new economic structure has dragged all sectors into a different formation. This process known as globalization shifts the comparative advantage to competitive advantage in all internal and external markets. It is unlikely for the "Tourism Sector" that is shown as the most important sector of the future, not to be affected among all the experiences. Within this study, in the tourism sector, not only it is tried to be analyzed the changing market structure together with globalization and technological advances, but also an evaluation is done for determinants of competitiveness of the sector and how these can contribute to economy.

Key Words: Tourism, Information and Communication Technologies, Competitiveness, Globalization, Technological Development

1. GİRİŐ

21. yzyılın gemiŐ yüzyıllardan çok daha fazla teknolojik ve ekonomik deęiŐim ve geliŐime sahne olacağı açık bir Şekilde grlmektedir. Bu deęiŐim ve gelişmelerin neler olacağı, hangi sektörlerin bu yeni yapılanmadan ne lde etkilenecekleri sürekli bir tartiŐma konusudur. Bu belirsizlikler hem sektörel, hem de ulusal ekonomi bazında rekabet ve rekabet gücü elde edilmesi yönünde büyük bir engeli ortaya çıkarmaktadır. Nihayetinde bu yeni yapı geleceğe yönelik bir vizyon ve misyon belirlenmesini ve bunlara uygun politikaların ortaya konularak uygulanmasını zorlaŐtırmakta; çoğu zaman da tamamen imkansız kılmaktadır. Ekonomiyi oluŐturan her sektörün kendine has bir takım özelliklerinin olduğu da dŐnldęnde, her sektör için böyle bir bakış açısı geliŐtirilmesinin zorlukları daha net görülecektir.

Bugün olduğu gibi gelecekte de tüm ülke ekonomileri için yarattığı çıktılar bakımından turizm sektörünün en çok dikkat çeken sektörlerden biri olma konumunu sürdürmesi beklenmektedir. Turizm sektörünün pek çok sektörle olan yakın işbirliği, emek yoğun bir sektör olmasına karşın modern teknolojiye olan bağımlılığı, bire bir müŐteri odaklı olması ve müŐteri memnuniyeti ağırlıklı çalışması ve belki de en önemlisi üretilen ürünün müŐterinin ayağına götürülme Őansının olmaması bu sektörü hem diğer hizmet sektörlerinden hem de tüm sanayi ve tarım sektörlerinden farklı kılmaktadır. Fakat bu farklılık bu sektörün gözden çıkarılmasını değil, daha çok üzerine gidilmesini gerektirir.

Bu bağlamda büyüyen ve değişen turizm pazarından arzulanan payın elde edilmesi ve ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğünün sürdürülebilirliği için, karŐılaŐtırılmalı üstünlüklerin rekabetçi üstünlüklere dönüŐtürülmesi Şarttır. Bu nedenledir ki turizm sektörü; doğal çevrenin korunmasının yanı sıra, alanında iyi eğitim almıŐ nitelikli iŐgücü ile kaliteli hizmet sunarak, piyasadaki gelişmeleri iyi analiz edip yeni ürünler geliŐtirerek, turistik talebin gereksinimlerini iyi tahlil ederek ve bu doğrultuda AR-GE faaliyetlerini sürdürüp yenilikleri uygulamaya koyarak doğru ve yeniliklere açık bir turizm politikasıyla rekabet gücünü arttırmak zorundadır.

Bu çalışmada turizm sektöründe doğru bir rekabet stratejisi belirleyebilmek için, doğru rekabet gücü göstergelerinin ortaya konması gereği üzerinde durulmaktadır. Özellikle bu rekabet gücü göstergelerinin neler olduğu ayrıntılı bir Şekilde ifade edilmekte ve turizmle ilgilenen özel ve kamu kurum ve kuruluŐlarına bir yol çizilmeye çalıŐılmaktadır.

2. YENİ EKONOMİ VE KÜRESELLEŞME

Küreselleşme kavramı gerek içinde bulunduğumuz yüzyılın, gerekse geçen yüzyılın son yarısının üzerinde en çok konuŐulan konuları içerisinde yer almaktadır. Bu kavramın ekonomi literatürüne girmesinde en büyük pay; ekonomik büyümenin kaynakları üzerindeki tartiŐma yoğunluğudur.

Özellikle 1990'ların ikinci yarısında öncelikle sanayileŐmiŐ ekonomilerin üretim yapılarında ortaya çıkan deęiŐiklikler, gelişmekte olan lkelerin de üretim süreçlerine etki ederek tüm dünya ekonomilerini "Yeni Ekonomik Düzen" adı verilen yeni bir yapılanmaya doğru sürüklemiştir.

Uluslararası ticarete serbestleşmenin etkisi ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler bu yeni yapılanmaya ekstra bir ivme kazandırmıştır.

Yeni ekonomi gelişen teknoloji ve şirket rekabetlerinde yaşanan küreselleşme ile birlikte ülke sınırlarını ortadan kaldıran, maddi varlıklardan çok maddi olmayan varlıkların dolaşımını gündeme getiren bir ekonomik yaklaşım olmuştur (Özer vd., 2003: 1). Artık yeni ekonomi, internet, e-ticaret, m-ticaret, kablosuz iletişim, şirket birleşmeleri, risk sermayesi, dot-comlar, adhokratik örgüt yapıları, iş ekosistemleri gibi birçok yeni kavramıyla günümüz ekonomik dünyasının bir gerçeğidir (Akın, 2001:4).

İnsanoğlu yaratıldığı çağlardan itibaren öncelikle temel ihtiyaçlarını giderebilmek adına, daha sonra da hayatını kolaylaştırabilmek ve biraz daha tatmin sağlayabilmek için sürekli icatlar yapmıştır. Günümüzde de bu icatları yeni teknolojilerle modernize etmeye devam etmektedir. Üretim alanında yaşanan gelişmeler kullanılan aletlere bağlı olarak; öncelikle tarım sektöründe, sonra sanayide ve en son hizmet sektöründe gerçekleşmiştir. Bu gelişim ve ilerleme başlangıçta oldukça ağır ve sancılı olurken, 20. yy sonrasında - özellikle teknoloji ve bilgi birikiminin sağlanmasıyla- önüne geçilmez bir yapıya kavuşmuştur. Jovanovic'e göre yeni ekonomi son 20-30 yıl öncesinde olduğundan çok daha hızlı bir şekilde teknoloji ve ürünler üretir hale gelmiştir (Acs ve Audretsch, 2005:38).

Özellikle; dünyanın genelinde son birkaç yüzyıldır gözlenmekte olan yapısal değişmeler; içinde bulunduğumuz 21.yy'da çok daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Gözlemlenen yapısal değişmelerin 18.yy'ın ortalarından itibaren özellikle sanayi alanında gerçekleşen önemli buluşlarla birlikte ortaya çıkmaya başladığı söylenebilir. Bu yüzyıldan önce bilimsel ya da sanayi anlamında gelişmelerin olmadığını söylemek hata olur. Ama esas devrimsel nitelikteki gelişmelerin bu yüzyıl sonrasında gerçekleşmeye başladığı da yadsınamaz.

Ekonomik yapıdaki ilk değişim, Fransız İhtilali ile başlamış, I. Sanayi Devrimi neticesinde üretimin motoru olarak kabul edilen buhar gücünün keşfi ve kullanımı kitlesel üretime ivme kazandırmıştır. Yine bu dönemde demir-elik sektöründe yaşanan ilerlemeler demiryollarının gelişimini teşvik etmiş, ulaşım maliyetlerinin düşmesi üretimi bir kez daha tetiklelemiştir. Elektrik ve elektronik sektöründeki ilerlemeler, üretim sürecinde kullanılan motor gücüyle çalışan makinelerin yaygınlaşması, üretim aşamasında insan gücünün yerini yavaş yavaş teknik güce devretmesine ve üretim sürecinin hem hızlanmasına hem de üretim miktarının artmasına olanak tanıdırmıştır.

Kabaca ifade edilen bu gelişmeler 1785'lerden 1990'lara kadar yaklaşık 200 yıllık bir süreçte dünya ekonomilerini farklı bir üretim formasyonuna sokmuştur. Fakat dünyadaki üretim sürecini çok farklı boyutlara taşıyan esas gelişme; bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle, bilginin yaratılış ve paylaşım hızındaki artışla kendisini göstermiştir. Gerçek anlamda yeni ekonomi bilgi ağı da denilen bu süreçte belki de en hızlı değişim ve ilerleme sürecini yaşamıştır.

Yeni ekonomiyi hazırlayan koşulları temelde küreselleşme süreciyle ilişkilendirmek mümkündür. Bu açıdan özellikle son yirmi yılda politik, ekonomik, bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan köklü değişiklikler "Yeni Ekonomik Düzen"ın tetikleyicisi olmuştur. Kısaca teknolojik değişim, artan

rekabet ve uluslararası faaliyet gösteren şletmeler; ekonomik, siyasi, kültürel ve teknolojik anlamda küreselleşmeyi fiili bir gerçeklik olarak günlük hayata yerleştirmiştir (Akin, 2001:77).

2.1. Bilgi İletişim Teknolojileri ve Artan Rekabet

Küreselleşme, son yıllarda yaşanan ve bilişimde devrim yaratan teknolojik gelişmelerin hem nedeni hem de sonucudur (Eroğlu ve Albeni; 2002:31). Teknolojideki gelişmeler küreselleşme süreciyle birlikte üretim sürecinin yeniden yapılanmasında oldukça etkin bir rol oynamıştır. Üretim teknikleri tamamen farklılaşmış, teknoloji ve bilgi yoğun üretim tekniklerinin kullanılmasıyla birlikte, üretilen ürünler de teknoloji ve bilgi yoğun ürünler olmuştur. Bu sürece ve üretim tekniğine ayak uyduramayan ülkelerin kalkınma ve büyüme süreçleri gerilerken, uyum sağlayanlar sağlayamayanlarla aralarındaki gelişmişlik farkını iyice açmışlar ve ekonomik refah düzeylerini yükseltmişlerdir.

Teknolojik ilerlemenin ve özellikle teknolojik ilerleme sürecinde ortaya çıkan bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT), büyümenin motoru ve verimlilik artışlarının en önemli kaynağı olduğu ve rekabetin yapısını değiştirdiği iddia edilmektedir. Hatta bu gelişmeler bir devrim niteliğinde görülmekte ve ekonomik dönüşümün ana nedeni olarak nitelendirilmektedir (Demiröz, 2003: 5).

Son yıllarda yaşanan hızlı teknolojik gelişmelere bakıldığında, bunların büyük bir çoğunluğunun Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) alanında gerçekleştiği görülebilir. Ayrıca bu gelişmelerin diğer pek çok alanda da teknolojik gelişmeleri etkilediği söylenebilir. Teknoloji ve bilgi alışverişinin hızlanması ilk başta bilgisayarların icadı ve internet ađ sisteminin yaygınlaşmasıyla gerçekleşirken, bilgisayarların evlere girmesi ile birlikte bilgisayar programı yazılımlarının artması bu hızı bir kat daha artırmış, önüne geçilmez bir bilgi akışının bütün dünya ekonomilerini örümcek ağı gibi sarmasına sebep olmuştur. Ekonomi bu sayede yeni iş alanlarına kavuşurken bazı iş alanları da tarihe gömülmüştür. E-Ticaretin yaygınlaşması firma maliyetlerini azaltarak, Bilgi İşlem Teknolojilerinden faydalanan şletmelere bir rekabet üstünlüğü sağlamıştır.

Bu yeni yapılanma yeni ekonominin anahtar kelimelerinin verimlilik, işbirliği ve rekabetçilik şeklinde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Günümüz dünya düzeninde ekonomik üstünlük, ancak yüksek rekabet gücüne sahip olmakla mümkündür. Bir diğer ifadeyle, bir ülkenin ekonomik performansını tayin eden, aslında o ülkenin rekabet gücüdür. Yoğun rekabet ortamında ayakta kalabilmek ise; eğer yaratıcı konumunda değilseniz, yabancı fikir ve uygulamaları benimseyip kendi geleneklerinizle harmanlamakla mümkün olacaktır. Ayrıca ülkeleri diğer ülkeler karşısında avantajlı konuma getiren rekabet üstünlüğünün sağlayıcısı da; kalite, maliyet ve hız üstünlüğüdür.

Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum-2003/Şubat) “Ađ Dünyasına Hazırlıklı Olma” başlıklı raporunda, ağa hazırlıklı olmanın ekonomide büyüme ve verimliliğe etkisine odaklanarak, ekonomik yavaşlamaya karşı güçlü büyüme ortamlarını sağlamada, bilgi ve iletişim teknolojilerinin de kullanıldığını dile getiriyor (Sözer, 2003:1). Bir başka

ifadeyle; Bilgi İşlem Teknolojileri (BİT) canlanan ekonomilerin verimlilik artışı sağladıkları bu raporda belirtiliyor.

Aslında BİT'in tek başına bir ülkenin verimliliğini artırmada yeterli olacağını düşünmek hatalı olabilir. BİT ülke kalkınmasında anahtar bir rol üstlenmektedir. Fakat tek başına verimliliği artırarak ekonomik kalkınmayı sağlaması beklenemez. Verimlilik artışı için sektörel düzeyde stratejilerin ortaya konup uygulanmasına ve radikal yönetsel yeniliklere ihtiyaç duyulur.

2.2. Uluslararası Rekabet ve Rekabet Gücü

Gelişmekte Olan Ülkelerin yeni ekonomik düzende ayakta kalabilmeleri, ekonomilerini mümkün olduğunca dışa açmalarıyla mümkündür. İthal ikameci politikalarla kalkınma dönemi yerini artık, dışa açık politikalarla kalkınmaya bırakmıştır. Bu aşamada Gelişmekte Olan Ülkeler öncelikle hangi alanda kalkınmayı başlatacaklarına karar vermeli, bu alandaki teknolojileri uluslararası piyasalarda araştırmalıdır. Daha sonra ise mevcut teknolojiler arasından kendilerine en uygun olanı seçerek transferini gerçekleştirmelidirler. Bu aşamada teknolojiye yapılan küçük değişimler, ülke ekonomisinde büyük verimlilikler yaratarak yerel firmaların hem ulusal hem de uluslararası piyasalarda ki rekabet gücünü artırır. Kısaca küreselleşme rekabetin yeni boyutlar kazanmasına ve içeriğinin değişikliğe uğramasına yol açmaktadır.

Porter (1991) "Ulusların Rekabet Üstünlüğü" adlı eserinde bir ekonomide temel amacın insanların yaşam standardını artırarak sürdürmek olduğunu ifade etmektedir. Bunun da tek şartı ulusal verimlilik olarak gösterilmektedir. Ulusal verimliliğin artırılması için gereken ise, firmaların ürün kalitesini artırarak, ona arzu edilen ek özellikler kazandırılması ve ürün teknolojisinin geliştirilmesidir. Bu sayede oluşan yüksek otomasyon özellikle sanayi sektöründe rekabet edebilme yeteneğini artıracaktır. Porter'ın bu noktada aslında vurgu yaptığı konu; ancak verimliliğini sürekli olarak artırabilen bir ülkenin uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğü kazanabileceği yönündedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim hızı ve bunun yanı sıra standartların oluşması; üretici, tüketici ve dağıtıcı arasındaki bağlantı kanallarının gelişmesini teşvik etmiştir. Bilginin paylaşımının artmasıyla beraber, öğrenme ve uzmanlaşma süreci kısalmıştır. Böylece, yeniliklerin geliştirilmesine uygun ortamlar oluşurken pazarların genişlemesi ve serbestleşmesi her yerde rekabetin artmasına neden olmuştur (Teece, 2000:169).

Yeni ekonomik yapılanmanın bir getirisi olarak ortaya çıkan teknolojik gelişme ve bu gelişimin sonucu olarak artan küresel rekabet; küresel ekonomileri hayatta kalabilmek adına şiddetli bir rekabetin içerisine sürüklemiştir. "Yeni ekonomi içerisinde küçük ölçekli bile olsa, bilginin yüksek kaldırma gücünü doğru kullanan işletmeler, dev rakipleri ile yalnız yerel pazarlarda değil, dünya ölçeğinde de boy ölçüşebilmektedir. Yeni ekonomide müşterileri, tedarikçileri, süreçleri, çalışanları ve diğer çıkar grupları hakkında daha çok bilgiye sahip olan işletmeler, ellerindeki bu bilgiyi yeni bilgi yaratmak için doğru bir biçimde kullandıkları taktirde, taklit

edilmeleri g, yeni rekabet avantajlarına sahip olabilmektedirler” (zer vd., 2003:1-2).

“Bilişim sektöründeki gelişmeler, pazarların genişlemesi, özellikle yenilikçi pazarlarda kapasite sınırının olmamasına veya oldukça yükselmesine neden olmuştur. Ayrıca, yenilikçi pazarlarda ürün hayat eğrilerinin genellikle kısa olması, pazarın durgunluk ve gerileme evreleri yerine büyümekte olduğu evreleri yaşaması, pazarların sürekli genişlemesi anlamına gelmektedir. Pazarın büyüme evresini yaşaması, pazarı girişler için cazip hale getirmekte; giriş tehdidinin varlığı ise, pazardaki mevcut firmaların rekabet avantajı sağlamak için yenilik yapma motivasyonunu artırmaktadır (Yılmaz, 2003-33).”

Küreselleşme dünya ticaretini serbestleştirmiş ve ülke ekonomilerinden öte, firmaları fiyat ve kalite açısından birbirleri ile ciddi düzeyde rekabet eder hale getirmiştir. Bu dönüşüm sürecinde uluslararası rekabet gücü, küreselleşmenin yoğunlaştırdığı rekabetçi ortamın bir ürünü olarak önem kazanmıştır (Tiryakioğlu, 2004:509). Kibritçioğlu’na göre (1996:4) uluslararası yerli bir firmanın bir dışsatım piyasasında veya yurt içi piyasada uluslararası rekabet gücüne sahip olması demek; rakip yerli ve yabancı firmalara kıyasla ürün fiyatı ve/veya ürün kalitesi, teslimde dakiklik ve satış sonrası servis gibi fiyat dışı unsurlar açısından şu anda ve gelecekte aynı durumda veya onlardan daha üstün olmasıdır.

Uluslararası rekabet gücü her ne kadar makroekonomik açıdan lkelerin rekabet gücünü belirleyen bir gösterge olarak bilinse de, aslında mikro ekonomik üretici birimlerin –firmaların- uluslararası piyasada rekabet yönünden üstünlüklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koyan bir kavramdır (Aktan, 1998:79). Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere rekabet gücü gerek ulusal, gerekse uluslararası arenada önce firma bazında sonra ülke bazında, üretilen ürünlerde bir tercih edilirlilik sağlama yeteneğidir. Bu güce sahip olan firma ve lkelerin hem iç hem dış piyasalarda ki pazar payları yüksek teşekkül etmektedir.

Trkkın (2006:45-49) rekabet olgusunu özellikle Avrupa Birliği ile ilişkilendirmekte ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki tek hakemin “rekabet” olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle de rekabet gücü için gerekli olanın uyumlu rekabet politikaları ve rekabet hukuku çerçevesinde geliştirilmesine gönderme yapmaktadır. Aslında rekabet bir yarıştır. Bu yarış kimin daha iyi olduğunu ortaya çıkaran bir özelliğe sahiptir. Rekabet gücü ise, öncelikle bu yarışı sürdürebilmek, daha sonra ise ne çıkabilmek için sahip olunması gereken temel bir yetkinliktir.

Rekabet Gücü, hangi açıdan bakılırsa bakılınsın, özünde ulusal bazda şirket ve girişimcilerin yeteneklerine bağlı olan bir ulusal g olarak ifade edilmekte; daha sonra da bu gücün devlet eliyle desteklenerek uluslararası arenaya taşınmasıyla uluslararası bir özellik olduğu şeklinde açıklanmaktadır. Bir başka deyişle ulusal rekabet gücü, uluslararası rekabet gücü unvanını şirketlerin öncülüğü ve devletin teşvikiyle elde edebilmektedir. Bu nedendir ki rekabet gücü ne tek başına şirketsel mahiyette bir önem taşır, ne de sadece devletin bir fonksiyonu olarak görülebilir. Ancak şirket-devlet işbirliğiyle oluşturulabilecek bir yapılanmadır.

Uluslararası rekabet gücünü belirleyen unsurlar, firma içi ve firma dışı olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir. Uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma içi unsurlar; firmanın ürettiği mal veya hizmetin kalitesi, maliyeti (işgücü, hammadde, enerji, sermaye, ithalat, pazarlama, vergi, sosyal güvenlik maliyetleri), fiyatı, verimlilik düzeyi, karı, firmada kullanılan bilgi teknolojisi, organizasyon ve yönetim yapısı, kaynakların etkin kullanımı, yenilikçilik (inovasyon) ve yaratıcılık olarak sıralanabilir. Firma dışı etkenler ise devletin ekonomide yeri ve müdahaleleri, uluslararası ticaret sistemi, iç talep yapısı, işgücü piyasalarının esnekliği, ekonomik istikrar, kur ve faiz politikaları, yabancı sermaye, fiziki ve kurumsal altyapı, mali piyasaların yapısı ve rekabeti düzenleyici norm ve kurallar olarak ifade edilebilir (Tiryakioğlu, 2004:510).

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere rekabet dinamik bir olgudur. Aynı zamanda da faaliyette bulunulan alanda ilerlemenin ve sürekliliğin sağlanması en önemli faktördür. Bu nedenledir ki; şirketlerin ve ulusların rekabet güçlerini artırabilmeleri için gerek i, gerek dış çevre faktörlerini, yani fırsat ve tehditleri, kuvvetli ve zayıf yönlerini çok iyi belirlemeleri gerekmektedir. Hatta belirlemenin yanında bunları şirket ve ülke lehine kullanabilmek için gereken neyse yapılmalıdır.

3. TURİZM SEKTÖRÜNDE BİLGİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI

Bilgi iletişim teknolojilerinin ortaya çıkması ve sektörler tarafından yaygın olarak kullanımı teknolojik gelişmelerin küresel yapılanmaya getirdiği en önemli yenilik olmuştur. Bu teknolojiler tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de kullanıma girmiş ve sektörün vazgeçilmez kaynakları arasında yer almıştır. Hatta turizm sektörü turistik talebin bilgiye olan ihtiyacının yoğunluğu nedeniyle bilgi iletişim teknolojilerini en yoğun şekilde kullanan sektördür. Bu nedenledir ki turizm işletmelerinin ve turizme destek sağlayan kamu kurum ve kuruluşlarının bilgi iletişim teknolojilerine yatırımları 1950’li yıllarda başlamıştır (Sezgin, 2004:109). Günümüzde ise yaygın ve daha yoğun bir şekilde kullanımı devam etmektedir. Hatta gelecekte bu sektörün çok daha fazla bu teknolojilerden faydalanacağı, gelişmelerin hızından ve sektörün küreselleşmenin etkisiyle gerçekleştirdiği değişimlerden dolayı tahmin edilmektedir.

Turizm sektöründe bilgiye çabuk ulaşım önemli bir konudur. Çünkü bu sektör pek çok farklı sektörden yaralanarak üretimini gerçekleştirmekte ve tüketicisine sunmaktadır. Bu hizmetin yaratılması ve sunulmasında zaman açısından problemlerin oluşması sektörü olumsuz yönde etkileyecektir. Bu sektör ile ona kaynak sağlayan yan sektörlerin aynı platformda buluşmalarını sağlamada da kullanılan teknik; “aę teknolojisi” olmaktadır. Bu aslında bildiğimiz internet ortamıdır.

Sezgin’e göre (2004:109-133) turizm sektöründe kullanılan bilgi iletişim teknolojilerini dört ana bölümde toplamak mümkündür:

- **Merkezi Rezervasyon Sistemleri:** Bunlar havayolu şletmeleri, konaklama şletmeleri ve tur operatörlerine ulaşmada kullanılan teknolojilerdir.
- **Global Dağıtım Sistemleri:** Bunlar turizm endüstrisinde turistik ürünü arz eden kuruluşların merkezi rezervasyon sistemlerindeki bilgilerini toplayıp, tek bir merkezden dağıtım kanallarına ulaştıran aracılar olarak kabul edilebilir. En yaygın global dağıtım sistemi aracısı olarak seyahat acentaları örnek gösterilebilir. Ama son yıllarda artan internet kullanımıyla birlikte tüketiciler de bu sistemde önemli bir yere sahip olmaya başlamışlardır.
- **İnternet:** İnternet, bilgisayarların birbirine ađ aracılığıyla bağlandığı bir sistemler bütünü olarak ifade edilebilir. Bu sistematik bütünde iletişim elektronik posta, world wide web (www) gibi iletişim araçları yoluyla sağlanır. İnternette en çok yararlanan turizm alt sektörleri ise konaklama şletmeleri olmaktadır. Bunun yanı sıra ise turizm müşterileri de internette büyük oranda yararlanmaktadır.
- **İntranet:** İntranet, internetle aynı özellikleri gösteren fakat kapsamı daha dar olan ve bu kapsamı bir organizasyon yada organizasyona bağlı birimlerle sınırlandırılan bilgisayarlararası bir ağdır. Turizm sektöründe bu ađ sistemleri genelde konaklama şletmeleri ve tur operatörlerinde kullanım özelliği gösterir.²

Dünya genelinde turizm sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin kullanım yaygınlığını belirlemek üzere gerçekleştirilmiş bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi 1998 yılında Connoly, Olsen ve Moore (1998) tarafından gerçekleştirilmiş olan çalışmadır. Travel Web istatistiklerinden yararlanılan bu çalışmada; internet yoluyla otel rezervasyonu yapanların %14'ünün üst düzey yönetici, %33'ünün 31-40 yaş aralığındaki bireyler olduğu belirtilmektedir. Ayrıca aynı çalışma sonuçları internet aracılığıyla otel rezervasyonu yöntemini kullananların % 75' inin de Amerikan vatandaşı olduklarını göstermektedir (Connoly, Olsen ve Moore, 1998:45).

1998 yılında Wei ve diğerleri tarafından da internetin otel rezervasyonlarında kullanım ağırlığını ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın uygulama kısmında Global Hoteliers üyesi olan 900 uluslararası otele mail yoluyla bir anket gönderilmiş, bu anketlerin sadece 193 tanesi geriye dönmüş ve 165 tanesi kullanılabilir özellikte bulunmuştur (Wei vd. 2001:236). Bu alışma sonuçlarına göre katılımcı turizm şletmelerinin %91,3'ünün web sitelerinin olduğu, %82,6'sının web aracılığıyla rezervasyon imkanı sağladığı, ama buna karşılık web aracılığıyla hizmet alanların sayısının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. İnternet aracılığıyla gerçekleşen rezervasyon oranı katılımcıların %75,6'sı için %5'in altında kalmıştır (Wei vd. 2001:237).

2000'li yılların başlarında gerçekleştirilen bu iki çalışmanın sonuçları bize bilgi iletişim teknolojilerinin aslında turizm sektöründe kullanıldığını, hatta son yıllarda kullanımının yaygınlık kazandığını, ama bu teknolojiden

² Ayrıntılı bilgi için bakınız Erkan SEZGİN, Bilişim Teknolojileri ve Finansal Yapılanma Sürecinde Turizm Endüstrisi ve Türkiye Turizmi, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1540, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu Yayınları, No 6, Eskişehir, 2004

potansiyel müşterilerin yararlanma konusunda çekingen davrandıklarını göstermektedir. Ayrıca bilişim teknolojilerini daha yoğun bir şekilde kullanan potansiyel turizm müşterilerinin gelişmiş ülke vatandaşları olduğu düşünüldüğünde, bilişim teknolojileri kullanım yaygınlığının eğitim ve refah düzeyi yüksekliğiyle ilgili olduğunu söylemek de doğru olacaktır.

Türkiye’de de turizm sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımına yönelik benzer çalışmalar yapıldığı görülmekle birlikte, bunların sayısı oldukça azdır. Bunlardan bir tanesi Hançer ve Ataman’ın (2006) seyahat acentalarında iletişim teknolojilerinin kullanımını üzerine gerçekleştirdikleri çalışmadır. Çalışma sonuçlarından elde edilen bulgulara göre (Hançer ve Ataman, 2006:205)³, bu seyahat acentalarının web sitelerinin temel özellikleri taşımakta olduğu, fakat rezervasyon amaçlı kullanımının çok yaygın olmadığı, buna karşılık çoğunlukla işletme hakkında bilgi amaçlı kullanıldığı ve e-posta yoluyla iletişim sağlanmasına hizmet ettiği yönünde bulgulara rastlanmıştır. Bu değerlendirme teknolojidten yararlananların genelde gelişmiş ülke vatandaşları olduğu ve bu teknolojilerin amaçları doğrultusunda kullanımının eğitim ve refah düzeyiyle ilişkisi bulunduğu yönünde yapılmış olan çıkarsamaya destek sağlar nitelikte bir sonuçtur.

Türkiye’de turizm sektöründe bilgi iletişim teknolojilerinin ne kadar kullanıldığına dair yapılmış olan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Tutar ve diğerleri (2007:196-206) tarafından Nevşehir yöresinde faaliyet gösteren 3, 4 ve 5 yıldızlı 17 otel işletmesinin bilgi teknolojilerini kullanma derecelerini ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiş bir çalışmadır. Bu çalışma sonuçlarına göre tüm otellerde bilgisayarlı otomasyon kullanım oranı ön büro departmanında yüksek olarak ölçülürken, diğer departmanlarda oldukça düşük düzeylerde bulunmuştur. Ayrıca 5 yıldızlı otellerin hepsinin, 3 ve 4 yıldızlı otellerin ise bir kısmının e-rezervasyon aldıkları sonucuna ulaşılmıştır (Tutar vd., 2007:205). Bu anlamda büyük ölçekli işletmelerin büyük oranda bilgi iletişim teknolojilerinden yararlandıkları, ama daha küçük ölçekli olanların bu konuda daha duyarsız davrandıkları söylenebilir. Genel bir ifadeyle büyük ölçekli işletmeler teknolojinin gereğini yerine getirerek bunu rekabet avantajı olarak kullanabilirken, küçük ölçekli işletmeler bu avantajdan yararlanamamaktadırlar.

Lim’in farklı bir bakış açısıyla gerçekleştirdiği çalışma sonuçları da oldukça dikkat çekicidir. Lim (2009:611) İngiltere’de birbirinden habersiz ve bağımsız çalışan otel yöneticilerinin teknoloji adaptasyonlarını ölçmek için bir çalışma yapmıştır. Sonuç olarak bu tür otellerin çalışma sistemlerinin karmaşıklığının internet kullanımını zorlaştırdığı, fakat zaman içerisinde bu yöneticilerin direk posta, kamu ilişkileri, satış iletileri veya elektronik dağıtım kanalları kullanımını gerçekleştirdiklerinde bunun otellerinin mülkiyetini korumada onlara bir fırsat sağladığını anladıklarını ifade etmektedir (Lim, 2009:611, 615-616)

---

³ Bu çalışma Ege Bölgesi’nde faaliyet gösteren 136 A ve geçici A grubu seyahat acentasına uygulanmıştır

4. TURİZM SEKTÖRÜNDE REKABET STRATEJİSİ VE REKABET GÜCÜ

Rekabet gücü kavramı; göreceli ve oldukça dinamik bir kavramdır. Bu özelliğinden dolayı tanımlanması ve özellikle ölçülmesi oldukça zor olmaktadır. Bunun yanı sıra tüm bu zorluklara ve geçmişten günümüze geçirdiği büyük evrime rağmen üzerinde sürekli yeni değerlendirmeler yapılan ve sürekli gündemde kalan bir konudur. Bu durumun oluşmasında, ülkelerin birbirine karşı nasıl olup da bir rekabet üstünlüğü elde ettiklerinin ve ekonomik kalkınma sürecinde öne çıktıklarının her dönemde merak ve ilgi konusu olmaya devam etmesinin rolü büyüktür. Uluslararası pazarlarda bazı firma ve ülkelerin sürekli piyasa payının büyük kısmını elde ediyor olmalarını açıklamada diğere tüm ekonomik faktörlerin yetersiz kalması, rekabet gücü kavramının öneminin artmasına neden olmaktadır.

Rekabet gücü yaklaşımları rekabet gücünün farklı boyutlarını dikkate almakla birlikte, geleneksel yaklaşımlardan modern yaklaşımlara rekabet gücü kaynaklarının değiştiği görülmektedir. Düşük fiyatlarla yalnızca ekonomik kazançlar üzerinde yoğunlaşan yaklaşımların rekabet gücünün sürdürülebilirliği açısından yeterliliği tartışılmaktadır (Ayaş, 2007:62).

Turizm sektöründe de turistik yörelerin rekabet gücünü açıklamada geleneksel faktörlerin yetersiz kaldığını söylemek mümkündür. Bu sektörde turistik yörenin niteliksel özellikleri ve niceliksel özellikleri rekabet gücünün ve rekabet üstünlüğünün elde edilmesinde beraber değerlendirilmek zorundadır. Niteliksel rekabet gücünün belirleyicilerini, turistik yörenin her açıdan çekiciliğini artıran çevresel, doğal, kültürel özelliklerin yanı sıra; sunulan hizmetin kalitesi, benzersizliği gibi özellikler olarak tanımlamak mümkündür. Niceliksel özellikler dendiğinde de, fiyat ve kur avantajları ilk akla gelen rekabet gücü unsurları olmaktadır. Son yıllarda ise rekabet avantajlarının ortaya çıkmasında niteliksel faktörlerin daha fazla rol oynadığı ve bu faktörlerin niceliksel olanlara oranla daha bir hızlı değişime uğradığı gözlenmektedir.

Rekabetin ölçülmesi, anlaşılması ve tanımlanmasına ilişkin değişik ve farklı görüşler olmasına karşın, hepsinin ortak noktası rekabetin çok yönlü bir kavram olduğudur (Bahar ve Kozak;2005:81). Mevcut karışıklığa rağmen rekabet tüm sektörler için ne anlam ifade ediyorsa, turizm sektörü için de o anlamı ifade eder. Bu nedenledir ki diğere sektörlerde rekabet gücünün artırılması için nasıl bir rekabet stratejisi belirlenip uygulamaya konması gerekiyorsa, aynı şekilde turizm sektöründe de bu işlemlerin yapılmasına ihtiyaç vardır. Özellikle de başta gelişmiş ekonomiler olmak üzere, tüm dünya ekonomilerinde hizmet sektörünün GSMH içerisindeki payı bu kadar yükselmişken bu konuya daha fazla dikkat çekmek olumlu sonuçlar ortaya koyacaktır.

Gerek iktisat literatüründe, gerekse işletme literatüründe; rekabet üstünlüğünü sağlamak için, firma ve ülkelerin rekabet stratejilerini belirlemelerinde temelde 3 faktörün rol oynadığı genel kabul görmektedir. Porter'ın yaptığı tanımlamaya göre (2003:44) sektördeki diğere rakipleri devre dışı bırakmak için potansiyel olarak başarılı olacak bu üç genel stratejik yaklaşım şu şekilde ifade edilebilir:

- Toplam maliyet liderliği
- Farklılaştırma
- Odaklanma

Genel olarak tüm sektörler için kullanılabilir bu rekabet stratejilerinin, pek çok sektörle yatay ve dikey ilişki içerisinde bulunan turizm sektörüne de uygulanabileceğini söylemek yanlış olmaz. Fakat sektörün diğer sektörlerle yatay ve dikey bağlılığının yoğunluğu, kullanılacak olan stratejilerin özü değiştirilmeden, içerik anlamında bir takım düzenlemelerle turizme uyarlanmasını gerekli kılmaktadır.

Tüm sektörler ve dolayısıyla turizm sektörü için uygulanabilecek olan rekabet stratejilerinden birisi; maliyetleri mümkün olduğu kadar en düşük düzeye çekerek, pazara hakim olma temellidir. Maliyetlerin dşrlmesi ise, şirket içinde gerçekleştirilecek organizasyonel düzenlemeler ve turistik mal ve hizmet üretiminde kullanılacak yöntem ve tekniklerin yenilenmesi ile mümkün olabilir. Bu aslında hem süreç inovasyonunu, hem de organizasyonel inovasyonu gerçekleştirmeyle açıklanabilecek bir durumdur.

İkinci bir rekabet stratejisi olarak, ürün ve pazar konusunda farklılık yaratmak suretiyle rekabet üstünlüğünü ele geçirmeye çalışmak gösterilebilir. Bu stratejide yeni turistik ürün ve hizmetlerin değişen turistik talep takip edilerek ortaya konması ve yeni pazarlama yöntemleriyle pazarlanması ön plana çıkarılır. Burada da aslında, asıl olan teknolojidir. Yeni yada farklılaştırılmış turistik ürün veya hizmetin geliştirilmesi, bu ürün yada hizmetlerin yeni yada farklılaştırılmış pazarlama yöntemleriyle arz edilmesi söz konusudur. Bu strateji de özünde ürün/hizmet inovasyonu ile pazarlama inovasyonunun birleşiminden oluşan bir stratejidir.

nc bir rekabet stratejisi olarak ise, belirli bir pazarı hedef alarak o pazara yönelik girişimlerde bulunmak ve rekabet üstünlüğüne sahip olmaya çalışmak gösterilebilir. Turizm sektöründe tek bir turistik alanda yoğunlaşarak sadece bu alanda en iyi olmayı sağlayacak gelişmelere ağırlık vermek; rekabet edilecek alanı sınırlayarak bu alanda faaliyet gösteren diğer firma ve lkelerin rekabetini engellemek bu stratejinin özünü oluşturur.

lkeler turizm sektöründe hangi rekabet stratejisini rekabet üstünlüğü elde etmek için kullanmayı tercih ederlerse etsinler, aslında hepsinde inovatif faaliyetlere önem vermeleri gereklidir. Ama burada unutulmaması gereken bir konu varsa; o da, inovasyonun tüm sektörlerde olduğu gibi turizm sektöründe de iyi bir teknolojik yapılanma ile düzgün ve doğru bir AR-GE çalışmasıyla ortaya konabileceği gerçeğidir.

5. TURİZM SEKTÖRÜNDE REKABET GÜCÜ BELİRLEYİCİLERİ

Turizm sektöründe çeşitli rekabet gücü belirleyicilerinin olduğu bir gerçektir. Bunların kimisi nitel, kimisi nicel özellikler taşır. Bu belirleyicileri aşağıdaki şekilde detaylandırıp açıklamak mümkündür:

5.1. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Destinasyon

Bahar ve Kozak'a göre (2005:77) turizm literatüründe rekabet denildiğinde ilk akla gelen kavram destinasyon (turizm bölgesi) rekabetidir. Destinasyonu çok farklı şekillerde ifade eden pek çok tanım olmakla birlikte, kısaca turistin yaşadığı yerden ayrılıp herhangi bir turistik amaçla gideceği yerler bütünüdür şeklinde tanımlamak mümkündür.

Her destinasyonun farklı turistik taleplere cevap vermesi muhtemel olduğu gibi, aynı anda çeşitli turistik talepleri de karşılama kapasitesine sahip olması mümkündür. Bahar ve Kozak (2005:78) destinasyonların sahip olabilecekleri farklı özellikleri çekicilik, ulaşılabilirlik, olanaklar, uygun paketler aktiviteler, yardımcı hizmetler şeklinde ifade etmektedirler.

Destinasyonlar arasındaki farklılıkları ortaya koymak üzere geliştirilmiş olan bu özellikler ile ilgili kısa bilgi Tablo 1'de ortaya konmuştur.

Tablo 1. Turistik Destinasyonların (Turizm Bölgelerinin) Genel Özellikleri

No	N	Özellikler	İçeriği
1		Çekicilik	Doğal, insan elinden çıkmış, bir amaca hizmet için yapılmış ve miras olarak geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşmış eserler ile özel olayların bütünüdür.
2		Ulaşılabilirlik	Bütün toplu taşıma araçlarının, rotaların, terminallerin ve hizmetlerin bir araya gelmesiyle oluşan ulaşım sistemidir.
3		Olanaklar	Konaklama, beslenme, satın alma ve diğer turist hizmetleridir.
4		Uygun Paketler	Araçlar ve turizm otoriteleri tarafından önceden düzenlenmiş tur yada gezi paketlerinin bütünüdür.
5		Aktiviteler	Ziyaretleri sırasında müşterilerin katılabileceği bütün aktiviteleri ifade eder.
6		Yardımcı Hizmetler	Turistlerin her an ihtiyaç duyabilecekleri banka, iletişim, posta, gazete büfesi, hastaneler vb. hizmetlerin genel adıdır.

Kaynak: Bahar, O. Ve Kozak, M., **Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik**, Detay Yayıncılık, s. 78, Ankara, 2005

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere bir turist aslında ifade edilen tüm özelliklerden birer parça da olsa faydalanmaktadır. Bu nedenledir ki, bir turistik ürünün ortaya çıkarılmasında ve pazara sürülmesinde bu özelliklerin dikkate alınmasında fayda vardır. Bu özellikler arasında gerekli koordinasyon sağlanmadığı takdirde, ne yapılırsa yapılsın turizm sektöründe sürdürülebilir bir rekabete sahip olmak mümkün olmayacaktır. Bir başka deyişle; elde edilen rekabet üstünlüğü gelip geçici bir başarıdan öteye gidemeyecektir.

5.2. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak İnovasyon

İnovasyon, son yıllarda mal ve hizmet üreten işletmelerin üretim, pazarlama ve yönetim aşamalarının hepsine birden etki eden bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Kelime anlamı olarak yenilik, yenilikçilik olarak açıklansa da, bir yeniliğin uygulayıcısına ek gelir sağlayan uygulamaların tümü şeklindeki ifade çok daha doğrudur. İnovasyon bir süreci ifade eder. Her yenilik bir inovasyon değildir. Ortaya konulan yeniliğin, yaratıcısına mutlak ilave bir katkıda bulunması gereklidir. Bu sadece yeniliğin ortaya çıkmasıyla kalmaz, yeniliğin tüm süreçlere yansınmasıyla ekonomik sonuçlarının ortaya çıkmasıyla mümkün olur.

İnovasyon sürecinin küreselleşme hareketleri ile, küreselleşmenin ise bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Hatta Hakolahti ve Kokkonen (2006:453) yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine yaygın bir şekildeki adaptasyonun, interaktif olan diğer yaratıcı şirketlerle birleşmeyi sağlayarak, inovasyonu destekleyeceğini iddia etmektedir.

Günümüzün rekabet üstünlüğüne sahip işletme ve firmaları incelendiğinde, inovasyona verdikleri önem anlaşılmaktadır. Turizm işletmeleri de eğer iç ve dış piyasalarda rekabet üstünlüğü elde edip bunu sürekli kılmak istiyorlarsa, bu konuya özen göstermek zorundadırlar.

İnsanların farklı amaçlarla seyahat etmeleri farklı turistik ürünlere gereksinim duymalarına sebep olur. Bu nedenle farklı gereksinimleri karşılayan turistik ürünler de farklı niteliklere sahip olmak zorundadır (Ulu vd., 1998:70). Fakat bu farklılıklar, farklı amaçlarla seyahat eden insanların gereksinimlerini karşılayan turistik ürünlerin tam anlamıyla farklı olması anlamına da gelmez. Farklı nedenlerle seyahat ediliyor olsa bile, satın alınan yada talepte bulunulan turistik ürünlerin bir kısmı aynı olabilir. Bu nedenledir ki, üretilen turistik ürünlerin sadece tek bir turizm alanına hitap etmeyeceğinin bilinmesi ve buna göre turistik ürün çeşitlenmesine gidilmesi gerekir. Böyle bir bakış açısı ile turistik ürünlere yaklaşmak, firmaların rekabet gücünü büyük oranda artıracaktır. Fakat bu noktada da dikkat edilmesi gereken önemli bir konu vardır: Turistik bir ürünün turistik talebi çekebilmesi için ikame ürünlerinden farklı olması gereklidir. Bu da sadece bugün düşünerek turistik talebi kendisine yönlendirecek geçici ve kısa süreli yöntemlerle ürün farklılaştırmasından ziyade, daha büyük düşünüp sürdürülebilir bir turistik ürün farklılaştırmasına gidilmesi ile mümkün olabilir. Bir başka ifadeyle sürekli bir turistik ürün inovasyonuna ihtiyaç vardır.

Fakat yeni turistik ürünlerin geliştirilmesi tek başına pek bir şey ifade etmeyecektir. Geliştirilen her yeni ürünün dünyanın dört bir yanında yer alan potansiyel müşterilere tanıtımı ve pazarlanması da en az yeni turistik ürünün ortaya konması kadar önem arz eder. Bu konuda da sıradan pazarlama ve tanıtım faaliyetleri yerine, modern ve ilgi çekici teknoloji içerikli pazarlama tekniklerin tercih edilmesi rekabet ortamında başarı için gerekli bir unsurdur.

Crouch ve Ritchie (1999:14) turistik ürün çeşitliliği yüksek olan turistik bölgelerin rekabet gücünün de yüksek olduğunu belirtirken, Lerner ve Haber (2001:83-84) sürdürülebilir bir turistik yapı için turistik ürün farklılıklarının

önemini vurgulamaktadır. Witt ve Moutinho'ya göre (1989, alıntılan Ulu vd., 1998:80-85) turistik ürün çeşitlendirme süreci oldukça karmaşık ve uzun süreli analizlerin yapılmasını gerekli kılar. Bu bağlamda da turistik ürün çeşitlendirme stratejisinin belirlenmesinde takip edilmesi gereken 5 aşama vardır. Bu aşamalar Witt ve Moutinho' ya göre (1989, alıntılan Ulu vd., 1998:80-85) şöyle sıralanabilir:

- Birinci Aşama: Fiziksel Kaynakların Envanteri ve Bölgelerin Turizm Potansiyellerinin Belirlenmesi
- İkinci Aşama: Turistik Bölgelerin Belirlenmesi
- Üçüncü Aşama: Maliyet ve Fayda analizleri
- Dördüncü Aşama: Alternatiflerin Değerlendirilmesi
- Beşinci Aşama: Strateji Kararının Alınması ⁴

İnovasyon ürün/hizmet bazında yapılabileceği gibi, pazarlama alanında da yapılabilir. Ayrıca üretim sürecinde de uygun inovasyonlar gerçekleştirilebilir. İşletme içindeki üretim ve yönetim organizasyonunda da inovasyon yapılması muhtemeldir. Turizm sektöründe bu tür inovasyonların gerçekleştirilmesi ilk bakışta oldukça zor gibi görünebilir. Oysaki tüketici talebini düzgün algılayan nitelikli işgücünün varlığı, piyasayı iyi takip eden ve personeline yaratıcı fikirlerinde destek çıkan ileri görüşlü yöneticiler sayesinde bu sektörde de inovasyonun rekabet üstünlüğü yaratan özelliklerinden faydalanmak mümkün olacaktır. Fakat inovatif değeri ortaya koyacak olan mekanizmanın çalışmasında unutulmaması gereken tek konu; ne tek başına finansal sermayenin ne de beşeri sermayenin yeterli olacaktır. Günümüzde işletmelere gereken artık entellektüel sermayedir.

Fiyat rekabetinden çok, ürün ve hizmet kalitesindeki farklılaşmaya dayanan inovasyon destekli turizm rekabeti özellikle ülke içerisinde yeniliğe yönelmeyi artırarak, ürün ve üretim sürecinde inovatif bir yapının oluşmasını teşvik edecektir. Bu tetikleme ile birlikte rekabet gücü ulusal çerçevede kalmaktan kurtularak, uluslararası alanda rekabet üstünlüğünün elde edilmesine en büyük desteği sağlayacaktır.

İnovasyonun gerçekleştirilmesinde AR-GE faaliyetlerinin çok büyük katkısı olduğu düşünöldüğünde akla gelen soru "Turizm sektöründe de imalat sektöründe olduğu gibi AR-GE çalışmaları yapılabilir mi?" şeklinde olmaktadır. Açıkçası turizm sektörü de en az diğer üretim işletmeleri kadar AR-GE faaliyeti gerçekleştirilmesine yatkın bir sektördür. Hatta dünyanın pek çok yerinde bu tür araştırmalar yapan akademik araştırma kurumlarının olduğu görölmektedir (Bulu ve Eraslan, 2007:948). Tourism Research Centre of Canberra University, Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm Araştırma Merkezi, Centre for Regional and Tourism Research, Australian Regional Tourism Research Centre, Tourism Research Center Chinese Academy of Social Science..., gibi araştırma merkezleri turizm sektörünün gelişmesine katkı sağlayan merkezlerden bazılarıdır.⁵

⁴ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Ulu vd., 1998:80-85

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız M.Bulu ve İ.H.Eraslan, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü, Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, 57. Bölüm, s.947-956

5.3. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak İnternet

Küreselleşmenin etkisiyle uluslararası pazarlama tekniklerinde yaşanan gelişmeler ve bu pazarlarda var olabilmek için bu gelişmelere ayak uydurma gereği, tüm sanayi ve hizmet üretim alanlarında olduğu gibi turizm sektörünü de bu çarkın içerisine çekmektedir. Huizingh'e göre (2000) internet, konaklama tesisi sahiplerinin hiçbir coğrafik ve zaman kısıtlamasıyla karşılaşmaksızın ürünlerini satmalarına imkan tanır (alıntılıyan Law ve Hsu, 2005:493). Bir tatil yöresinin araştırılıp incelenmesi, rezervasyon yaptırabilme, tesislerin özelliklerinin karşılaştırılması, ödemelerin hızla ve güvenle yapılabilmesi gibi hizmetler de internet ortamında üreticiler tarafından tüketiciye sunulan fırsatları göstermektedir (Ansen ve Fırat, 2009:120). Bu bağlamda turizm işletmelerinin rekabet güçlerini artırabilmeleri bu yeni pazarlama tekniklerini kendilerine uyarlayabilme ve böylece maliyetlerini büyük ölçüde aşağıya çekme kabiliyetlerine bağlı olmaktadır. İşte bu noktada internet, turizm sektörüne en büyük desteği sağlayan bir doğrudan pazarlama yöntemi olarak tüm dikkatleri üzerine çekmektedir.

Kozak'a göre (2008:271) internetin turizm sektöründe üretimden pazarlama aşamasına kadar her alanda kullanılmaya başlanması, diğer sektörlerde yaygın olarak kullanılmaya başlanmasından çok önceye dayanır. Bunun gerekçesi ise yine bu sektörün pek çok sektörle bağlantılı olması ve pek çok sektörün ürününü yoğun bir şekilde üretim faktörü olarak kullanıyor olmasıdır.1970'li yıllarda havayolu taşımacılığında internet kullanımının devreye girmesiyle turizm sektöründe de internetin bir gereklilik olduğu ortaya çıkmıştır. Ama internet kullanımının sadece havayolu taşımacılığı için değil turizmin her aşamasında kullanıma başlaması 1990'lı yıllara denk gelir. Günümüzde turizm sektörünün interneti yaygın bir şekilde kullanımı, konaklama işletmelerinin web siteleri ile tanıtım ve pazarlama amacıyla, seyahat acentaları ve araba kiralama şirketlerinin bu işletmelere aracılık amacıyla, devletlerin ülkeye turist çekmek adına tanıtım amacıyla olmaktadır (Kozak, 2008:271-283). İnternet sayesinde bu kullanıcılar yüksek maliyetlere katlanarak gelir etmekten kurtulmaktalar daha düşük maliyetlere katlanarak daha çok müşteriye ulaşma ve satış yapma imkanına sahip olmamaktadırlar.

Egeli ve Özturan'a göre de (1998:120) internet; bireylerin hem mevcut ürün ve hizmetlerden haberdar olmalarını sağlayarak ürünün satılmasını, şirketlerin küreselleşmesini, geri dönüşümle birlikte pazar araştırmasını desteklemekte, hem de maliyetleri düşürerek ve ürün çeşitlendirmesini destekleyerek yoğun rekabet ortamında avantaj sağlamaktadır. Fakat günümüzde internetin turizm sektöründe bu kadar önemli bir vizyona sahip olmasına rağmen, mevcut web siteleri ile tüketicilerin ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk vardır (Law ve Hsu, 2005:493). Çünkü mevcut konaklama ve seyahat web sitelerinin sayısının kabarıklığına rağmen, tüketicilerin yarısı bu sitelerin içerikleri ile ilgili zorluklarla karşılaşmaktadırlar. İnternetin iyi bir rekabet avantajı sağlayabilmesi, bu anlamda tüketici beklentileriyle web sitelerinin içerikleri arasında ki uyumsuzluğun giderilmesine de bağlı olacaktır. Bu konuda başarının sağlanması ise büyük oranda turistik

işletmelerin yöneticilerinin kabiliyetine ve operasyonel inovasyondaki başarılarına bağlıdır.⁶

5.4. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Çevreye Duyarlılık

Günümüzde teknolojik gelişmeyle birlikte artan sanayileşmenin en büyük faturası çevreye çıkmış ve çevre kirliliği tüm dünyanın üzerinde durduğu, sıklıkla tartışıp çareler aradığı bir yapıya kavuşmuştur. Dünya üzerinde yer alan hemen hemen her ülkede artan bu duyarlılık, çevreyi üretiminde bir hammadde olarak kullanan turizm sektörünün de bu konuda bir şeyler yapması gereğini ortaya çıkarmıştır. Turizm sektörü de tüm sektörler gibi üretimini gerçekleştirirken doğal çevreye geri dönüşü olmayan zararlar vermekte ve bu nedenle pek çok insanın tepkisini çekmektedir.

Diğer taraftan turistik yörenin çekiciliğinin sürekliliğinin sağlanması, gerek turizm sektörünün gerekse turizme bağlı sektörlerin yarattığı katma değerler ile büyüme ve çevre koruma arasındaki dengeyi sağlayan bir model olarak görülmekte, gelecek nesillere aktarılacak turizm kaynaklarının kullanılmamasını değil, etkin kullanımı ile hem bugünkü hem de gelecekteki neslin tatmini hedeflenmektedir (Gösling, 1999:310).

Uluslararası boyutta faaliyette bulunan zincir turizm işletmeleri potansiyel müşterilerinin çevreye duyarlılığının arttığını ve ileride daha da artacağını varsayarak, bu durumu işletmelerinin lehine çevirme, bu sayede de rekabet üstünlüğü elde etmeye çalışmaktadırlar. Türker de (1998:175) otel işletmelerinin çevreye karşı duyarlılıklarını bir pazarlama stratejisi olarak belirlemelerinin rekabette işletmelere önemli avantajlar sağlayacağını belirtmektedir. Ama bu durumun farkına varmamış olan turizm işletmelerinin bu rekabet ortamında uzun süre ayakta kalabilmeleri oldukça zor görünmektedir.

Gösling (1999:315) çevreye duyarlı turist kitesinin gidilen ülkedeki çevreyi korumaya yönelik aldıkları önlemleri takip etmeleri ile, bu yörelerde çevresel sorunların çözümüne katkıda buldukları ve finansmanına gönüllü katılımlarının arttığını ifade etmektedir. Bu sayede turistik yörenin rekabet gücüne hiçbir maliyete katlanmaksızın bir kez daha katkıda bulunmuş olmaktadır.

İnsanoğlunun sürekli etkileşim içerisinde bulunduğu çevrenin mümkün olduğunca bozulmadan korunması, turistik bölgenin çekiciliğinin sadece kısa dönemde değil uzun dönemde de devam etmesini sağlayarak; mikro anlamda turizm işletmelerinin, makro anlamda ekonomilerin turistik rekabet gücü avantajı elde etmelerine imkan sağlayacaktır.

⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız LAW,R. ve HSU,C.H.C., "Customers' Perceptions on the Importance of Hotel WEB Site Dimensions and Attributes", International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol.17, No.6, pp.493-503, 2005

5.5. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Fiyatlama

Turistik talebin turistik amaçla gidilen ülkenin fiyatlarına karşı çok duyarlı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Turistik bir işletme veya ekonominin rakipleriyle karşılaştırıldığında, turizm alanında gelişimini sürdürüp bu alanda rekabet üstünlüğü elde edebilmesi bu nedenle turizm sektöründeki ürün fiyatlarının rekabetçi bir yapıda olup olmadığıyla yakından ilişkilidir. Fiyatlar ise sadece sektörün ürettiği ürünlerle ilgili olmayıp, sektöre destek olan yan sektörlerin fiyatlarıyla da bağlantılıdır. Hatta oluşan fiyatların turistik ürünün maliyetinin yanı sıra, alt sektörlerdeki maliyet yapısıyla da dolaylı yoldan ilgili olduğu söylenebilir.

Oral ve Kurgun'a göre (1998:2) fiyatlama, turizm pazarında yaşanan temel sorunların başında gelmektedir. Uluslararası turizm pazarında uygulanabilecek etkin bir fiyatlama stratejisi hem işletmeler, hem de ülkeler için büyük bir önem taşır. Aslında etkin bir fiyatlama stratejisinin hem ulusal hem uluslararası boyutta turizm sektörünün temel sorunlarından birisi olduğunu söylemek de çok büyük bir hata olmayacaktır. Bu nedenle turizm pazarında rekabet avantajı sağlamada iyi bir rekabet stratejisinin ortaya konması ve fiyatlamanın bu çerçevede yapılması gerekir.

5.6. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Döviz Kuru

Turizm sektöründe fiyatlamanın yapılmasında en büyük sorun olarak döviz kurundaki değişimlerden bahsetmek uygun olur. Bahar ve Kozak'da (2005:134) turist gönderen ve kabul eden ülkeler arasındaki nispi fiyat farklılıklarının turizm talebini etkilediğini ifade etmektedirler. Takdir edileceği gibi turizm genel itibariyle hem ülke içi hem ülke dışı seyahatleri içine alan bir kavram olsa da, ağırlıklı olarak dış turizm sektör için daha büyük bir önem arz etmektedir. Durum böyle olunca da, döviz kuru değişimleri sektörün beklenmedik sonuçlarla karşı karşıya kalmasına sebep olabilmekte, alternatif bir plan ve programın olmadığı, hazırlıksız yakalandığı durumlarda da sonuç sektör için olumsuz olabilmektedir.

Döviz kurundaki değişimin yönü artış yönünde yani yabancı paranın değer kazanması yönünde gerçekleşirse turizm faaliyetinden elde edilecek gelir (turizm bağlantıları önceden yapılmışsa) beklendiği gibi ülke adına döviz bazında ilave bir getiri sağlayamayacak, ama yerel para cinsinden firmaya olan getirisi yükselecektir. Bu dönemde döviz kuru yükseldi diyerek artırılan turistik ürün fiyatları turistik talebin başka destinasyonlara kaymasına sebep olabileceğinden, bu tür döviz bazlı fiyat artışlarına başvurulmasından kaçınılması gerekir.

Döviz kuru değişimi azalış yönünde ortaya çıktığı takdirde, yabancı turistler için turistik faaliyet pahalılaşacak ve bu durum turistik talebin rezervasyon iptallerine kadar varan tepkisiyle, bu talebin başka destinasyonlara kaymasına sebep olabilecektir. Bu sebeptendir ki olağan şartlarda ortaya çıkan kur değişimlerinden ziyade, birer kur politikası olan devalüasyon ve revalüasyon uygulamalarına hükümetin özellikle dikkat

etmesi ve bu uygulamaların yapılması zorunlu ise de; uygulama zamanına özen göstermesi zorunludur.

5.7. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Devlet

Porter'a göre (alıntılayan Bahar ve Kozak, 2005:104-105) bir ekonomide değişen fırsatlar ve gelişen tesadüfi/beklenmedik olaylar, turizm piyasasını ve sonuçta rekabet ortamını aniden değiştirebilen unsurlardır. Bu tür gelişmelerin önceden tahmin edilmeleri mümkün olmadığı gibi, çevreyi ve içinde bulunulan piyasa yapısını da büyük ölçüde etkilerler. Bu beklenmedik gelişmeler turizm sektörü için; terörist bir saldırı, bir salgın hastalık, sel, deprem gibi bir doğal afet, siyasi bir istikrarsızlık, ülkeler arasında ortaya çıkan bir askeri veya siyasi gerginlik veya savaş gibi bir takım alt başlıklarda ifade edilebilir.

Bu gibi durumlarda devletin, turizm sektörünün rekabet gücünün olumsuz yönde etkilenmesini önleyecek bir kriz masasını; problemle eş anlı olarak faaliyete sokması önemlidir. Çünkü devlet sektörel rekabet gücü belirleyicileri üzerinde oldukça etkin bir güce sahiptir. Aslında olması gereken; problem ortaya çıktığında bu probleme yönelik tedbir almak şeklinde değil, problemle karşılaşmadan her tip olumsuz durum için uygulanabilecek planlara önceden sahip olmaktır. Kısacası gerek devlet, gerekse sektör tarafından kriz yönetimine önem verilmesi, rekabet gücünün kesintiye uğramasına engel olacak ve bu gücü sürdürülebilir kılacaktır.

Devlete düşen bir başka görev de bu sektördeki bürokrasinin azaltılması gereği olarak ifade edilebilir. Yeni oluşumlara hızlı bir şekilde ayak uydurabilmek için hantal devlet yapısının yerine, gelişmelere anında karşılık verebilecek esnek bir yapılanmanın ortaya konması önemlidir. Bu da turizm mevzuatındaki katı uygulamaların hukuk sisteminden kaldırılması, sektörü destekleyecek bir yapıya sokulması ile mümkün kılınabilir. Bu uygulama sayesinde yeni ve modern turizm projelerinin zamanında uygulamaya geçirilmesi sağlanarak, sektörün dünya piyasalarına adaptasyon gücü hızlandırılmış ve rekabetin dışına itilmesi engellenmiş olacaktır.

5.8. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Tanıtım

Tanıtım çalışmaları pazarlama ve reklam çabalarıyla beraber değerlendirilebilecek bir özellik gösterir. Üretilen ürünün mal veya hizmet olmasına bakılmaksızın, doğru tanıtımının yapılması piyasa başarısı ve sürdürülebilirlik için oldukça önemlidir. Turizm sektöründe de tanıtımın amacı diğer sektörlerden çok farklı olmamakla birlikte, turizm piyasasında dikkat çekerek pazar payını artırma ve böylece rekabet üstünlüğü elde etme temeline dayanır.

Sıradan pazarlama teknikleriyle tanıtımın sağlanmasının ve bu yöntemlerle rekabet üstünlüğünün sürdürülebilir kılınmasının günümüz ekonomileri için artık mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Yeni ve modern bir tanıtım kampanyası ile pazarlama işlemine eğilmek şarttır. Bu da yine turistik

talebin beklentilerinin ve bu talebe ulaşım yollarının iyi belirlenmesi ile mümkün kılınabilir.

Turizm sektöründe internetin pazarlama amaçlı kullanımının yaygın olduğu bilinmektedir. E-ticaret olarak isimlendirebileceğimiz bu pazarlama yönteminin de, özellikle A sınıfı seyahat acentaları tarafından daha etkin kullanıldığı düşünülür. Ansen ve Fırat'ın (2009:125-133) bu sınıfta yer alan Antalya yöresinde faaliyette bulunan 172 acentaya uyguladıkları anket çalışmalarının sonucuna göre; bu acentaların %97.1'inin elektronik pazarlama faaliyetlerine katıldığı grlmektedir. Ayrıca elektronik pazarlamaya katılan acentaların sektördeki faaliyet yılları ile katılımları arasında da pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Ansen ve Fırat, 2009:133). Hatta elektronik pazarlama yoluyla elde edilen başarıların bu sektörde yer alan diğer acentaları da bu yöntemi kullanmaya teşvik ettiği anlaşılmıştır (Ansen ve Fırat,2009:133).

Bu bağlamda turizm sektörünün pazarlama inovasyonuna ve öncelikle elektronik pazarlamaya büyük oranda önem vermesi gerektiğini söyleyebiliriz. Ama unutulmaması gereken bir konu da; turizm sektöründe pazarlama işlevcisi olarak sadece seyahat acentalarının olmadığıdır. Sektörde yer alan tüm kurum ve kuruluşların bireysel tanıtım kampanyaları da mutlaka turistik ürün satışlarını artırarak, müşterilerde bu ürünlere bağımlılık artırılabilir. Aslında için başı yine inovasyondur. Tanıtım alanındaki yoğunlaşmaların bu sektör için bilişim teknolojileri ağırlıklı bir yapı sergilemeye başladığını düşündüğümüzde, bu teknolojileri iyi kullanan ve sektörün ihtiyaçları çerçevesinde uyarlayabilen bir ekibe ihtiyaç olduğu anlaşılacaktır.

5.9. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Beşeri Sermaye

Emek yoğun üretim teknolojisine sahip olan turizm sektörü için beşeri sermaye, diğer sektörlerde olduğundan biraz daha fazla önemlidir. İyi eğitim almış, içinin ehli, içinde bulunduğu sektörde meydana gelen değişmeleri yakından takip edip uygulayabilen insan gücüne sahip bir işletme ve bu tür işletmelere sahip bir sektör, hem ulusal hem de uluslararası rekabet üstünlüğünü sürdürülebilir kılacaktır.

Beşeri sermaye yaratılmasında eğitim kurumlarına biraz daha fazla iş düşmektedir. Modern turizm eğitimini verecek personelin yetişmesi ve yetiştirilmesi için ömür boyu eğitim tekniklerinden yararlanılması gerekir. Eğitim aşamasında da, uygulama ağırlıklı bir eğitim programıyla eğitimin gerçekleştirilmesi ve bu eğitimin yurt içi ve yurt dışı stajlarla desteklenmesi şarttır. Bu görsellik ve uygulama sayesinde eğitimin kalitesi artırılarak sektöre olumlu bir geri dönüşüm sağlanabilecek ve rekabet performansı artırılacaktır.

Kızılıoğlu ve Macit'e göre ise (2002:477-482) sadece turizm personelinin değil turizm yöneticilerinin de kendilerini sürekli yenilemeleri ve geliştirmeleri gerekir. nk kendilerini sürekli geliştiren yöneticilerin yönettiği kurumlar günümüzün yoğun rekabet ortamında her zaman rakipleri ile daha rahat rekabet edebileceklerdir. Turizm sektöründe belli bir düzeyde kalitenin ortaya konması, hizmet üretimini sürekli iyileştirilmesi ve hizmeti

üretecek iş görenlerin nitelikli olmalarına bağlıdır. Günümüzün işletmecilik anlayışı; sadece kalite çemberinde bir fiil çalışanları değil, organizasyonda yer alan herkesi kaliteden sorumlu tutmaktadır (Yürütücü Öztöpu, 2003). Durum böyle olunca da beşeri sermayenin turizm işletmeleri için önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

Turizm işletmelerinin beşeri sermayeye yaptıkları yatırımlardan ne oranda geri dönüşüm sağlayacakları ile ilgili çok fazla sayısal örnek olmamakla birlikte; bu konuda son yıllarda sektörel bazlı arayışlara gidildiği de görölmektedir (Yıldız, 2008: 296)⁷

5.10. Turizm Sektöründe Bir Rekabet Gücü Belirleyicisi Olarak Kümelenmeler

“Kümelenme” kelimesi Türkçede, İngilizcedeki “cluster” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Günümüze gelene kadar kümelenmelerin neden olduğu, ne gibi faydalar sağladığı gibi konularda çok tatmin edici çalışmalar bulunmamakla birlikte, son yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle iyice artan ulusal ve uluslararası rekabet, bu kavramın da bir rekabet gücü belirleyicisi olarak incelenmesi gereğini ortaya koymaktadır. Aslında günümüze gelene kadar pek çok ekonomistin yaptıkları çalışmalarda birbirine benzer karakterde olan işletmelerin bazı özel bölgeler oluşturularak üretimde bulunmalarının –ki bu bir tür kümelenmedir- onlar için bazı kazanımlar sağladığını vurgulamışlardır. Bu konuda en dikkat çekici değerlendirmeler; geçmişte Marshall’ın (1890) Principles of Economics - Ekonominin Temelleri ve günümüzde Porter’ın (1990) The Competitive Advantage of Nations – Ülkelerin Rekabet Avantajı isimli kitaplarında ortaya konmuştur.⁸

1998 yılında Roelant ve Hertog’un OECD için hazırladıkları çalışmada kümelenme; birbirine bağımlı firmaların (özelleşmiş tedarikçiler dahil), bilgi üreten kurumların (üniversiteler, araştırma enstitüleri, mühendislik şirketleri), bağlantı sağlayan kuruluşların (aracılar, danışmanlar) ve müşterilerin değer ekleyen tedarik zinciri şeklinde birbirlerine bağlandıkları aė olarak ifade edilmektedir (alıntılayan Eraslan, Bulu ve Bakan, 2008:2-3).

Bu tanımlamadan anlaşılacağı üzere; kümelenmelerin içerisinde birbiriyle bağlantılı çalışan, hem yatay hem de dikey olarak birbirine bağımlı pek çok kurum ve kuruluşun yanı sıra müşteriler de yer almaktadır. Özel bir bölgede böyle bir topluluğun gerçekleştireceği bir mal veya hizmet üretiminin, bir tür pozitif dışşallık yaratarak yer aldıkları piyasada bir rekabet üstünlüğü elde etmeleri olduğa olağan bir durumdur.

Eraslan, Bulu ve Bakan’a göre (2008:6) rekabetçi gücü yüksek, sektör ve/veya sektörlerin seçilip, eksik oyuncularının tamamlanıp, aralarındaki iletişimin sağlanması amaçlanmakta, nihai hedef olarak sektörün uluslararası rekabetçilik gücünün artırılmasına ve sürekli hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kümelenme yaklaşımı ile kurulan iletişim, alıcı-satıcı ilişkisi, ortak pazarlama, AR-GE, eğitim ve kullanım, dernekleşme, vs. ile güçlü bir sinerji ortaya çıkaran oyuncular işlem maliyetlerini düşürmekte

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız Sevcan YILDIZ, Turizm Sektöründe Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüşü, SDÜ Eğirdir MYO 3. Ulusal Turizm Sempozyumu, s. 295-308, 17-19 Ekim 2008

⁸ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiye Mashall ve Porter’in adı geçen eserlerinden ulaşılabilir.

ve yenilikçiliği tetiklemektedirler (Eraslan, Bulu ve Bakan, 2008:6). Eraslan, Bulu ve Bakan 2008 yılında 5 turistik kümelenme üzerinde 20 inovasyon örneğini incelemek suretiyle bu sonuca ulaşmışlardır. Bu maliyet düşüşleri ve farklılaşma da rekabet gücü artışı yaratarak firmanın sektördeki pazar ve dolayısıyla kar payını artırmakta ve bu sayede firma adına bir rekabet avantajına imkan tanımaktadır.

İmalat sektörüyle ilgili olarak kümelenmelerin inovasyonu tetikleyip tetiklemediğinin araştırılması yönünde yapılmış pek çok çalışma ve değerlendirmeye rastlanmakla birlikte, gerek dünyada gerekse Türkiye’de turizm sektöründe yaşanan kümelenmelerin sektöre inovatif bir güç kazandırıp kazandırmadığı konusunda çok fazla çalışmayla karşılaşılmamaktadır. Bunun en büyük gerekçesi, daha önce de belirtildiği üzere, turizmin kendine has üretim ve tüketim kalıplarına sahip bir sektör olmasıdır.

Bu bağlamda turizm sektöründe faaliyet gösteren ve birbirine bağımlı iş kollarında üretim yapan sektörleri aynı bölgede toplayarak üretimi gerçekleştirmek de, yaratılacak olan gerek maliyet azalışları, gerekse inovatif ürün artışları ile sektörün rekabet gücüne olumlu katkıda bulunacaktır.

6. SONUÇ

Turizm sektöründe rekabet üstünlüğünün ele geçirilmesi ve bu durumun sürdürülebilmesi için neler yapılması gerektiğinden sıklıkla bahsettik. Fakat bu konuda özellikle üzerinde durulması gerekenin, turistik ürün farklılaştırmasının uygun ve doğru bir politika ile desteklenmesinden geçeceğini bir kez daha vurgulamakta fayda olacaktır. Turistik ürün farklılaştırmasında uygun politikaların teşkilinde ise, hem ulusal hem de uluslararası turistik talep profilinde meydana gelebilecek olan değişmelerin göz önünde bulundurulması, sürdürülebilir bir üstün rekabet gücü için oldukça önem arz etmektedir. Turistik talepte zaman içerisinde meydana geleceğini beklediğimiz bazı değişme eğilimlerini ise şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

- Gelişmiş ülkelerin turizm potansiyellerinin yüksek olmasının yanı sıra, bu ülkelerde nüfus artış hızında meydana gelen azalış
- Nüfus artış hızının düşmesiyle beraber orta yaş üzeri nüfusta meydana gelen göreceli artış ve 3. Yaş ve Sağlık Turizmindeki hareketlenme
- Turistlerin yaşam standartlarında meydana gelen artışa paralel olarak artan beklentileri ve uzayan tatil süreçleri
- Ulaştırma sektöründe yaşanan gelişmelerle birlikte artan kısa süreli turistik faaliyet imkanları
- Eğitim-öğretim düzeyindeki artışlara paralel olarak artacağı düşünölen KÖltür Turizmi talebi
- Çevresel bozulmalara olan duyarlılık artışıyla birlikte artacak olan Eko-Turizm talebi
- Ticari anlamda yaşanmakta olan küreselleşme ile birlikte daha da artacağı düşünölen Kongre Turizmi talebi

- Kitle turizminin artmasıyla birlikte artacağı ve ön plana çıkacağı düşünölen Paket Turlar ve bu turları düzenleyecek olan Seyahat Acentaları talebi
- Planlı seyahatlerin dışında anlık ortaya çıkan seyahat artışlarının ortaya çıkaracağı E-Turizm rezervasyonları
- Pazarlama anlayışındaki gelişmelerle ortaya çıkan marka bağımlılığı

Pessoa (2008:2) bölgesel rekabetlilik üzerine Portekiz turizm sektörü üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, gözle görölen verimlilik açıkları, kolay değişebilen yatırım rekabeti ve yeni teknolojiye hızlı adaptasyon gereği gibi günümüzde yaşanan değişmeler nedeniyle, bilim adamları ve politikacıların daha fazla rekabetçi olmaları gerektiğini belirtiyor. Hatta Pessoa (2008:24) rekabetçiliğin temelinde yatanın gelişmiş bir strateji olduğunu ve her ülkenin turizm sektörü için gelişmiş bir turizm stratejisine yer vermesine acilen ihtiyaç olduğunu, bu stratejinin endojen varlıklara daha fazla, egzojen varlıklara daha az yer veren bir strateji olması gerektiğini de vurguluyor. Aslında bilinmelidir ki; çevresel kaynak arzı turistik büyümenin anahtarıdır. Temel zayıflık ise çevre yardımlarının sağlıklı bir şekilde artırılması için gereken endojen girişimlerin azlığı olarak ifade edilebilir. Bu nedenle endojen girişimlerin artırılması da turizm sektörünün rekabet gücünü olumlu etkileyecektir. Endojen varlıkların içerisinde, inovasyon ve girişimciliğin yer aldığını da belirtmek faydalı olacaktır.

Garau Vadell ve Orfila-Sintes'in (2008:78) İspanyanın popüler turizm merkezi Balear Adaları üzerinde gerçekleştirdikleri çalışma sonuçları da sürdürülebilir rekabet için yeni teknoloji kullanımını teşvik eden özel politikaların yardımına ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır.

Sonuç itibariyle diyebiliriz ki; turizm sektöründe giderek artan rekabet gücünün hangi faktörlerden olduğunun bilinmesi, bu sektörde rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir başarıların elde edilmesi için temel bir gereklilik oluşturmaktadır. Bu faktörlerin sadece bilinmesinin yeterli olmayacağı, her faktörün içinin uygun bir turizm stratejisi ile doldurulması gerektiği de oldukça açıktır.

Yeryüzündeki kaynakların yavaş yavaş tükenmeye başladığı günümüzde, mevcut kaynaklarını uzun dönemde etkin kullanabilen firma ve ekonomilerin, gelecek yıllarda rekabet üstünlüğüne sahip olacakları ve bunu sürdürülebilir kılacakları söylenebilir. Turizm sektöründe de kaynak kullanımının etkinliğinin sağlanması en az diğer sektörlerde olduğu kadar önem arz eder. Bu bağlamda; firma-sektör-devlet üçgeninin birbirinden bağımsız değil, birbiriyle işbirliği içerisinde çalışması, uygulanması gereken strateji ve politikaları ortaya koyması, bu sektörün rekabet üstünlüğünün sürdürülebilir kılınması için zorunludur. Turizmde strateji belirlenirken kısa süreli değil, çoğu Akdeniz ülkesinde olduğu gibi en az 3-5 yıllık süreçler için belirlenmelidir. Tanıtımın turizm sektörü için olan önemi düşünölenek tanıtım için ayrılacak bütçe iyi hesaplanmalıdır. Ayrıca sektöre öncülük eden yerli ve yabancı turizm işletmelerinin gerçekleştirdikleri tüm uygulamaların yakından takip edilmesi de oldukça önemlidir. Çünkü bu sektör, hiçbir ülke ekonomisi için gözden çıkarılabilecek bir sektör değildir.

KAYNAKÇA

- ACS, Z.J. ve AUDRETSCH, D.B., (2005)**Entrepreneurship, Innovation and Technological Change**, Foundations and Trends in Entrepreneurship, 1:4
- AKIN,H.B., (2001)**Yeni Ekonomi, Strateji, Rekabet, Teknoloji Yönetimi**, izgi Kitabevi Yayınları, 1. Basım
- AKTAN, C. C., (1998) **Türkiye Dünyanın Neresinde?** Ege Genç İşadamları Derneği (EGİAD), İzmir
- AKTAN,C. ve VURAL, İ.Y., (2004) **Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Rekabet Dizisi, Yayın No.253, Ankara
- ANSEN,E.N. ve FIRAT,A., (2009) “Turizm İşletmelerinde Elektronik Pazarlama: Antalya ili “A grubu Seyahat Acentaları” Örneği”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, C.4, S.2, s.117-134
- BAHAR, O. ve KOZAK, M., (2005)**Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Turizm ve Rekabet Edebilirlik**, Detay Yayıncılık, Ankara
- BAYRAÇ,N., **Yeni Ekonominin Toplumsal Ekonomik ve Teknolojik Boyutları**, <http://www.genbilim.com/content/view/3399/34/> (erişim 16.09.2009)
- BULU,M. ve ERASLAN,İ.H., (2007) **Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü, Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar**, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu, URAK Yayınları, İstanbul
- CONNOLY,D.J., M.OLSEN ve G.R.MOORE, (1998) “The Internet as a Distribution Channel” **Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly**, Vol. 39, No. 4, 42-54
- CROUCH,G. ve RITCHIE,B., (1999) “Tourism, Competitiveness and Social Prosperity” **Journal of Business Research**, No:44, pp.137-152
- DEMİRÖZ,A., (2003) **Yeni Ekonomide Rekabet Kuralları**, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi, Yayın No:106, Ankara
- EGELİ,B. Ve ÖZTURAN,M., (1998) “Rekabet Stratejisi Olarak İnternet”, **Turizm Sektöründe Rekabet Stratejileri, Hafta Sonu Seminerleri V**, s.120-134, Nevşehir, 23-25
- ERASLAN,H.; BULU,M. ve BAKAN,İ., (2008) “Kümelenmeler ve İnovasyona Etkisi: Türk Turizm Sektöründe Uygulamalar”, **Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi**, Yıl 5, Sayı 3, s.1-35
- EROĞLU,Ö. ve ALBENİ,M., (2002) **Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye**, Bilim Kitabevi Yayınları, Isparta
- GARAU VADELL,J.B. ve ORFILA-SİNTES,F., (2008) “Internet Innovation for External Relations in the Balearic Hotel Industry”, **Journal of Business and Industrial Marketing**, 23/1, pp.70-80
- GÖSLING,S., (1999) “Ecotourism: A Means to Safeguard Biodiversity and Ecosystem Functions?”, **Ecological Economics**, 29, pp.303-320
- HAKOLAHTI,T. ve KOKKONENE,P., (2006) “Business Webs in the Tourism Industry”, **Information and Communication Technologies in Tourism 2006 Proceedings of the International Conference in Lausanne, Switzerland**, pp.453-462

HANÇER,M. Ve ATAMAN,C., (2006) “Seyahat Acentalarında İletişim Teknolojisinin Kullanımı ve WEB Sitelerinin Değerlendirilmesi: Ege Bölgesi Örneği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8, Sayı 3, s.193-207

KIZILOğLU,T. ve MACİT M., (2002) “Turizm Yöneticilerinde Kendini Yetiştirme”, **Turizm Eğitimi Konferans-Workshop**, TC Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 471-483, 11-13 Aralık 2002, Ankara

KİBRİTÇIOğLU,A., (1996) **Uluslararası (Makro) İktisat Okumaları Uluslararası Rekabet Gücüne Kavramsal bir Yaklaşım**, Ankara

KOZAK,N., (2008) **Turizm Pazarlaması**, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara

LAW,R. ve HSU,C.H.C., (2005) “Customers’ Perceptions on the Importance of Hotel WEB Site Dimensions and Attributes”, **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Vol.17, No.6, pp.493-503

LERNER,M.ve HABER,S., (2001) “Performance Factors of Small Tourism Ventures: the Interface of Tourism, Entrepreneurship and the Environment”, **Journal of Business Venturing**, Vol. 16, Issue 1, pp.77-100, Jan 2001

LIM, W.M., (2009) “Alternative Models Framing UK Independent Hoteliers’s Adoption of Technology” (Research in Brief), **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Vol.21, No.5, pp. 610-618

ORAL,S. ve KURGUN,H., (1998) “Uluslararası Turizm Pazarında Bir Rekabet Stratejisi Olarak Fiyatlama”, **Turizm Sektöründe Rekabet Stratejileri, Hafta Sonu Seminerleri V**, s.21-36, Nevşehir, 23-25 Ekim 1998

ÖZER,G., R.Yücel ve İ.H.SEYREK, (2003) “Yeni Ekonomide Bilgi Dönüşümleri ve Bilgi Şirketlerinin Artan Önemi”, **Active Dergisi**, Ocak-Şubat 2003

PAMUKÇU,T., (2001) “Teknoloji, Sanayileşme ve Türkiye”, **Mülkiye Dergisi**, C.XXV, S.230, s.77-118

PESSOA,A., (2008) “Tourism and Regional Competitiveness: The Case of the Portuguese Douro Valley”, **Working Papers (FEP)-Universidade do Porto**, Issue 206, pp. 1-28, 1 Diagram, 9 Charts, Oct. 2008

PORTER,M.E., (1991) **The Competitive Advantage of Nations**, The Mac Millon Pres Ltd. NY.

PORTER,M.E., (2003) **Rekabet Stratejisi, Sektör ve Rakip Analizi Teknikleri**, Sistem Yayıncılık, çev. Gülen ULUBİLGİN, Ankara

SEZGİN,E., (2004) **Bilişim Teknolojileri ve Finansal Yapılanma Sürecinde Turizm Endüstrisi ve Türkiye Turizmi**, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1540, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu Yayınları, No 6, Eskişehir

SOYAK, M., (2004) “Yeni Ekonomi ve Yansımaları”, **Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl: 41,S.284

SÖYLEMEZ,S.A., (2001) “Yeni Ekonomi, Rekabet ve Rekabet Politikaları”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 12(1), S.40, s.1-27

- SÖZER,İ.A., (2003) “BİT’i Canlanan Ülkelerde Verimlilik Artışı Sağlanıyor”, **Activline**, Nisan
- TEECE,D., (2000) **Managing Intellectual Capital**, Oxford University Pres, NY.
- TİRYAKİOĞLU,M., (2004) “Yenilikçi Rekabet Stratejileri Açısından Türk İmalat Sanayi ve Yenilikçilik” **3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, Osmangazi Üniversitesi, İİBF, s. 503-516, Eskişehir, 25-26 Kasım 2004
- TUTAR,F., M.KOCABAY ve N.KILINÇ, (2007) “Turizm Sektöründe E-Ticaret Uygulamaları:Nevşehir Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, Sayı 12, Yıl 9, s. 196-206, Haziran 2007
- TÜRKER,N., (1998) “Çevreye Karşı Duyarlılığın Uluslararası Rekabette Bir Strateji Olarak Kullanılması”, **Turizm Sektöründe Rekabet Stratejileri, Hafta Sonu Seminerleri V**, s.159-181, Nevşehir, 23-25 Ekim 1998
- TÜRKKAN,E., (2006) “Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Girişimcilik, İnovasyon ve Ulusal Rekabet Gücümüz” Konulu **Seminer, Kadir Has Üniversitesi**, 20 Aralık 2006
- ULU,A., Ş.ÇAVUŞ, A.TANRISEVDİ, H.GÜÇLÜ ve M.E.ÖNCÜER, (1998) “2000’li Yıllarda Turizm Piyasasındaki Değişme Eğilimleri ve Bu Eğilimlere Uygun Alternatif Turistik Ürün Çeşitlendirme Stratejileri”, **Turizm Sektöründe Rekabet Stratejileri, Hafta Sonu Seminerleri V**, s.67-103, Nevşehir, 23-25 Ekim 1998
- WEI,S., H.F. RUYS, H.B.Van HOOF ve T.E.COMBRİNK, (2001) “Uses of The Internet in the Global Hotel Industry”, **Journal of Business Research**, Vol. 54, 235-241
- YILDIZ, S., (2008) “Turizm Sektöründe Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüşü”, **SDÜ Eğirdir MYO 3. Ulusal Turizm Sempozyumu**, s. 295-308, 17-19 Ekim 2008
- YILMAZ,H., (2003) **Yenilik (İnovasyon), Yeni Ekonomi ve Rekabet**, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, Yayın No: 130, Ankara
- YÜRÜTÜCÜ ÖZTOPÇU A., (2003) “Bilgi Teknolojilerinde Turizm Sektörü ve TKY (Toplam Kalite Yönetimi)”, **İnet 2003 İnternet Konferansı**, İstanbul, 12-13 Aralık 2003.

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ AKADEMİK
ARAŐTIRMALAR VE ÇALIŞMALAR DERĐİSİ
MAKALE BAŞVURU FORMU

Makalenin Başlığı:

Yazarın Adı ve Soyadı:

Unvanı:

Kurumu (Fakülte/Bölüm/Birim) :

Adresi:

Telefon (İş):

Telefon (Cep):

Faks:

E-mail:

Not: Makalenin birden fazla yazarı olması durumunda yukarıdaki bilgilerin her yazar için ayrıca verilmelidir. Değerlendirme sürecindeki yazışmaların hangi yazarla yapılacağı yazar adının yanına "Yazışmaları yürütecek yazar" ifadesi yazılarak belirtilmelidir.

Yukarıda başlığı belirtilen makalenin daha önce hiçbir yerde yayımlanmadığını, halen başka r bir derginin değerlendirme sürecinde olmadığını, yayımlanması halinde tüm haklarını Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik Araştırmalar ve alışmalar Dergisi'ne devredeceğimi beyan ederim.

TARİH: .....

İMZA: .....